



Fordeling og incitamentter

2017



Fordeling og incitamenter

2017

Fordeling og incitamenter
2017

I tabeller kan afrunding medføre,
at tallene ikke summer til totalen.

Henvendelse om publikationen
kan ske til:
Økonomi- og Indenrigsministeriet
Slotsholmsgade 10
1216 København K
T 72 28 24 00

Omslag: whitecloud.dk
Tryk: Rosendahls
Oplag: 1.000 stk.
Pris: 150 kr. inkl. moms
ISBN: 978-87-999601-4-9

Elektronisk Publikation:
ISBN: 978-87-999601-5-6

Publikationen kan hentes på
Økonomi- og Indenrigsministeriets hjemmeside:
www.oim.dk

Forord

Forord

Myter lever i bedste velgående i fordelingsdebatten og fortrænger alt for ofte fakta. Gang på gang bliver tal brugt til at dramatisere udviklingen, selv om oplysningerne er forkerte eller i bedste fald unuancerede. Konsekvensen er, at socialt udsatte og sårbare medborgere i det danske samfund, der vitterligt har brug for bedre hjælp og støtte, end de får i dag, ikke får det fokus, de fortjener. Det er trist og en stor urimelighed.

Jeg er derfor glad for at kunne præsentere Fordeling og incitamenter 2017. Redegørelsen er nemlig en vaskeægte mytedræber. Analyserne viser, at der *ikke* er en entydig og universel sammenhæng mellem lighed og vækst, og at mobiliteten på tværs af generationer er langt bedre end sit rygte. Og uanset hvordan man vender og drejer det, så er Danmark fortsat et af de mest lige lande i verden, selv om indkomstforskelle er steget en smule. Jeg håber, at vi nu kan få en debat om, hvordan vi bliver bedre til at hjælpe dem, der reelt har svært ved at få fodfæste i livet.

Det er også på tide, at debatten om, hvordan vi fordeler velstanden i det danske samfund, giver plads til debatten om, hvordan vi bliver bedre til at skabe vækst og velstand. Her ligger Danmark nemlig langt fra en prangende placering i kapløbet med andre lande.

Hvis vi skal forlænge opsvinget og styrke væksten i Danmark, er der både brug for nye reformer, der øger arbejdsudbuddet, og flere initiativer, som understøtter, at der skabes højproduktive arbejdspladser i Danmark. Det skal være attraktivt at yde en ekstra indsats på arbejdsmarkedet, det skal være attraktivt at skabe vækst, og flere skal have foden inden for på arbejdsmarkedet – også grupper, som i dag har svært ved at få stærkt fodfæste.

Fordeling og incitamenter 2017 bidrager med ny viden om befolkningens økonomiske tilskyndelse til at være i beskæftigelse og til at yde en ekstra indsats på arbejdsmarkedet. Jeg håber, at analyserne kan tjene som inspiration forud for efterårets forhandlinger om blandt andet Jobreform fase II.

God læselyst!



Simon Emil Ammitzbøll
Økonomi- og indenrigsminister



Indhold

1. Sammenfatning.....	9
1.1 Incitamerter til beskæftigelse.....	10
1.2 Incitamerter til at yde en ekstra indsats.....	14
1.3 Udvikling i indkomst og indkomstforskelle	17
1.4 Indkomstforskelle, vækst og velstand	24
1.5 Mobilitet mellem generationer	29
2. Incitamerter til beskæftigelse	37
2.1 Hvordan kan incitamerter til beskæftigelse måles?.....	38
2.2 Gruppen med relativt svage økonomiske incitamerter til beskæftigelse.....	42
2.3 Udviklingen i de økonomiske incitamerter.....	44
2.4 Tilknytning til arbejdsmarkedet.....	49
Bilag 2.1 Følsomhed: betydning af skyggeløn	54
Bilag 2.2 Karakteristika for personer med relativt svage økonomiske incitamerter.....	57
3. Incitamerter til at yde en ekstra indsats	61
3.1 Marginalskatter på arbejdsindkomst	62
3.2 Sammensatte marginalskatter	67
4. Indkomstudvikling og -fordeling	75
4.1 Indkomstudvikling.....	76
4.2 Fokus på kapitalindkomsterne	83
4.3 Indkomstfordeling	97
4.4 Fremskrivning af indkomstfordelingen	106
4.5 Lavindkomstgruppen	113
Bilag 4.1 Definition af disponibel indkomst	118
Bilag 4.2 Definition af Gini-koefficient.....	120
Bilag 4.3 Indkomstfordeling 1994-2015	122
Bilag 4.4 Metode til fremskrivning af individuelle indkomster	123
5. Fordeling af offentligt forbrug.....	127
5.1 Hvad er det individuelle offentlige forbrug?.....	128
5.2 Træk på offentlige serviceydelser i et enkelt år	131
5.3 Fordelingen af det individuelle offentlige forbrug	133
5.4 Individualiseret offentligt forbrug over livet.....	136
Bilag 5.1 Definition af individuelt offentligt forbrug	143
Bilag 5.2 Detaljeret fordeling af det offentlige forbrug	145
Bilag 5.3 Individualisering af det offentlige forbrug.....	146

Indhold

6.	Mobilitet mellem generationer.....	155
6.1	Levestandarden er forbedret for alle.....	157
6.2	Mål for mobilitet mellem generationer.....	160
6.3	Indkomstmobilitet mellem generationer.....	162
6.4	Indkomstmobilitet, opvækst og familiebaggrund.....	164
6.5	Metoder til at måle indkomstmobilitet.....	167
6.6	Indkomstmobilitet på tværs af generationer over tid.....	173
6.7	Mobilitet i uddannelse.....	179
6.8	Litteratur.....	189
	Bilag 6.1 Indkomstmobilitet.....	190
	Bilag 6.2 Uddannelsesmobilitet.....	200

Redaktionen er afsluttet den 20. juni 2017.

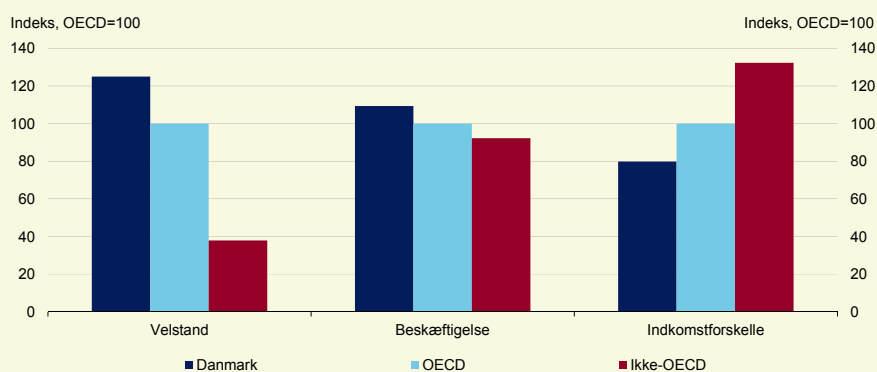


1. Sammenfatning

Danmark er et af verdens mest velstående lande. Det er vi blandt andet, fordi befolkningen generelt har et højt uddannelsesniveau og en stor del af befolkningen er aktiv på arbejdsmarkedet. Samtidig er Danmark blandt de lande i verden, hvor velstanden er mest ligelig fordelt, jf. figur 1.1.

Hvis man vil forstå Danmarks placering, udfordringer og den indbyrdes sammenhæng mellem de summariske størrelser, er man nødt til at gå bag om tallene. Det er netop den bagvedliggende analyse, som *Fordeling og incitament*er bidrager til.

Figur 1.1
Velstand, beskæftigelse og indkomstforskelle



Anm.: Indeksene er baseret på følgende: *Velstand* (BNP per indbygger, PPP-korrigeret), *Beskæftigelse* (Beskæftigelsesfrekvens for 15-64-årige), *Indkomstforskelle* (Gini-koefficient for disponibel indkomst). Ikke-OECD omfatter 31 lande med opgjort Gini-koefficient for disponibel indkomst, jf. figur 1.27.

Kilde: OECD, WIID (World Income Inequality Database, FN), ILO, Verdensbanken og egne beregninger.

Redegørelsen viser, at indkomstforskellene er små i Danmark. Det skal blandt andet ses i lyset af, at det danske velfærdssystem i vid udstrækning skaber lige muligheder. Det er fx gratis at få en uddannelse, og alle kan få hjælp, hvis de mister arbejdet, bliver syge, får sociale problemer mv. Desuden sker der en betydelig omfordeling af velstanden i samfundet gennem indkomstoverførsler og skattesystemet.

Indretningen af velfærdssamfundet er sandsynligvis en del af forklaringen på, at Danmark er blandt verdens mest velstående lande. Muligheden for at få en uddannelse og visheden om, at der er et rimeligt sikkerhedsnet, hvis man kaster sig ud i nye udfordringer, er med til at understøtte, at alle kan udfolde deres talent mest muligt.

Omvendt har omfordeling af velstanden – gennem skatter og offentlige ydelser – også stor betydning for, hvor meget man får ud af at gå på arbejde frem for at modtage overførsler, og hvor meget man får ud af at yde en ekstra indsats på jobbet, søge nye jobudfordringer eller tage en uddannelse.

Det er selvfølgelig ikke kun pengene, der afgør, om man går på arbejde eller har lyst til at yde en ekstra indsats. Men hvis de økonomiske incitamenter er svage, kan det hæmme arbejdsudbuddet og produktivitetsudviklingen. Brede flertal i Folketinget har gennemført mange reformer de seneste 15-20 år, som har styrket de økonomiske incitamenter. Men er der stadig grupper, som har svage økonomiske incitamenter?

Et andet centralt emne er indkomstmobiliteten mellem generationer. Forskelle i indkomst er – isoleret betragtet – mindre interessant i et land som Danmark, fordi meget få har lav indkomst i længere perioder. Derimod er det væsentligt, at alle har mulighed for at udfolde deres talent og evner uanset deres baggrund. Det er med til at øge velstanden. Men hvordan står det egentlig til med indkomstmobiliteten mellem generationer i Danmark. Ender børn det samme sted i indkomstfordelingen som deres forældre eller et andet sted, når de bliver voksne?

Det er nogle af de centrale spørgsmål, som årets redegørelse er med til at kaste lys over.

1.1 Incitamenter til beskæftigelse

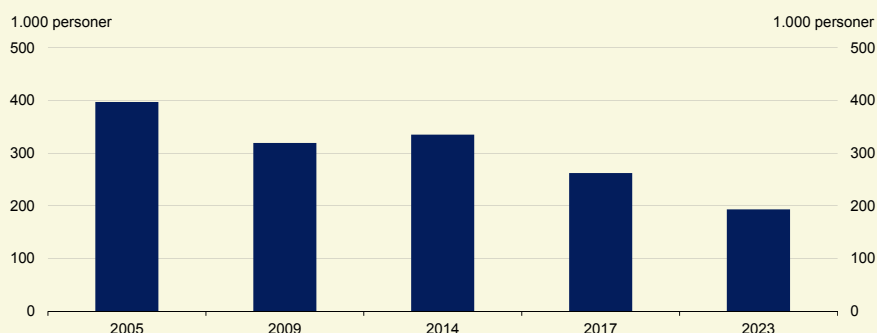
Danmark er blandt de lande i verden, hvor flest er aktive på arbejdsmarkedet. Den høje erhvervsdeltagelse gør sig gældende både blandt lavt- og højtuddannede, blandt kvinder og mænd, på de fleste alderstrin og på tværs af landsdele.

Der er imidlertid også personer, som af forskellige årsager ikke deltager på arbejdsmarkedet. Det kan blandt andet være på grund af sygdom, sociale problemer eller nedsat arbejdsevne. For andre kan en svag tilknytning til arbejdsmarkedet hænge sammen med, at den økonomiske gevinst ved at deltage aktivt på arbejdsmarkedet er relativt lille.

De seneste 15-20 år er der gennemført en række reformer af både skattesystemet og forskellige overførselsordninger, som gradvist har styrket de økonomiske incitamenter til beskæftigelse. I 2005 havde 400.000 personer en relativt svag økonomisk tilskyndelse til beskæftigelse. Gruppen er afgrænset som personer med en nettokompensationsgrad over 80 pct. I 2017 er antallet reduceret til 262.000 personer. Og i 2023 – når skattereformen fra 2012 er fuldt indfaset – skønnes gruppen at udgøre 193.000 personer, jf. figur 1.2.

Figur 1.2

Personer med en relativt svag økonomisk tilskyndelse til beskæftigelse (nettokompensationsgrad over 80 pct.)



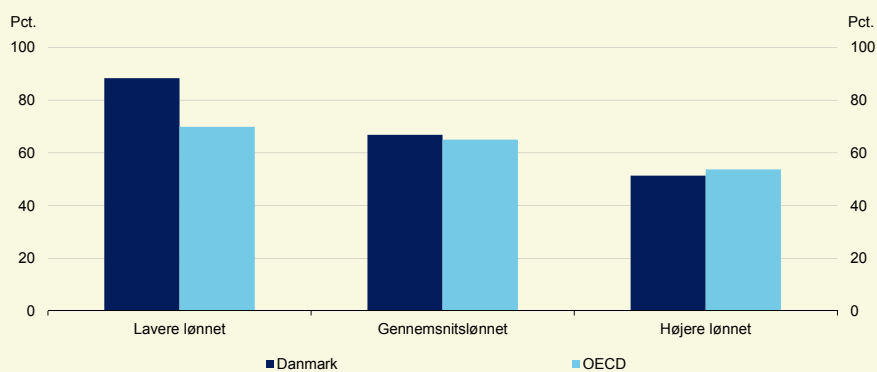
Anm.: Se kapitel 2 Incitamenter til beskæftigelse.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag samt Fordeling og incitamenter 2013.

Mange med et relativt svagt incitament til beskæftigelse har en løn, der er mindre end gennemsnittet. Det ser man både i Danmark og andre OECD-lande under ét, idet nettokompensationsgraden er aftagende med lønniveauet. Lavere lønnede i Danmark har imidlertid et svagere incitament til beskæftigelse end lavere lønnede i OECD set under ét, jf. figur 1.3. Det skal ses i lyset af relativt høje indkomstoverførsler for lavere lønnede i Danmark.

Figur 1.3

Nettokompensationsgrad i Danmark og OECD, 2014



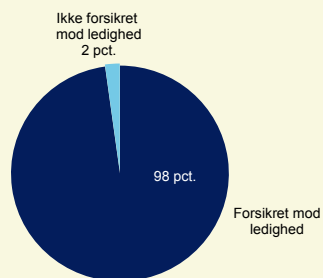
Anm.: Se kapitel 2 Incitamenter til beskæftigelse.

Kilde: OECD, Tax-Benefit Models 2016 samt egne beregninger.

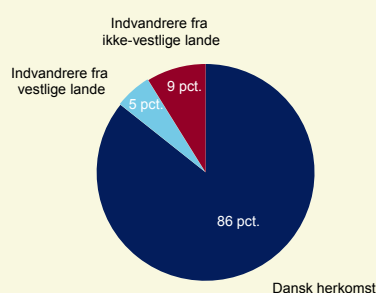
I 2014 havde lavere lønnede i Danmark i gennemsnit en nettokompensationsgrad på 88 pct., mens OECD-gennemsnittet lå på 70 pct. Nettokompensationsgraden for lavere lønnede i Danmark vil stadig være højere end OECD-gennemsnittet, når skattereformen fra 2012 er fuldt indfaset.

Der kan være flere forklaringer på, at nogle har en relativt svag økonomisk tilskyndelse til at være i arbejde. Et væsentligt kendetegn ved gruppen med en relativt høj kompensationsgrad er, at næsten alle er forsikret mod ledighed, jf. figur 1.4. Det trækker isoleret set i retning af en højere kompensationsgrad, da niveauet for dagpenge ligger en del over kontanthjælps-satserne.

Figur 1.4
Personer med nettokompensationsgrad over 80 pct. fordelt på forsikringsstatus



Figur 1.5
Personer med nettokompensationsgrad over 80 pct. fordelt på herkomst



Anm.: Se kapitel 2 Incitament til beskæftigelse.

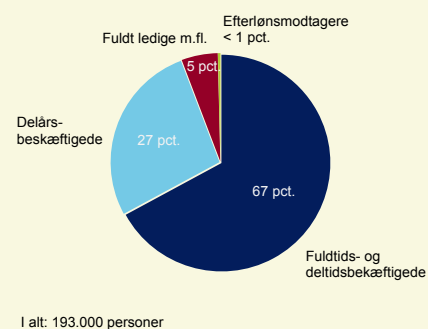
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Det højere ydelsesniveau skal blandt andet ses i lyset af, at arbejdsløshedsforsikring er en frivillig forsikring mod tab af arbejdsindtægter, og at udbetaling af dagpenge i hovedreglen forudsætter forudgående beskæftigelse og medlemskab af en a-kasse. Hertil kommer, at dagpengeretten er tidsbegrænset.

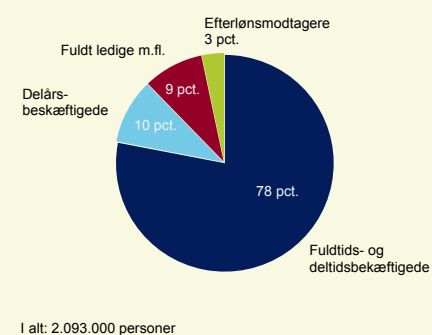
Et andet kendetegn ved gruppen er, at langt de fleste er af dansk oprindelse. Personer af ikke-vestlig herkomst er overrepræsenterede, men udgør kun 9 pct. af gruppen, jf. figur 1.5.

Tilknytningen til arbejdsmarkedet er, som nævnt, relativt stærk for de fleste grupper i det danske samfund. Det gælder også for gruppen, hvis økonomiske gevinst ved at arbejde er relativt lille. Næsten 95 pct. er i beskæftigelse i enten hele eller dele af året, jf. figur 1.6.

Figur 1.6
Personer med nettokompensationsgrad over 80 pct. fordelt efter arbejdsmarkedstilknytning



Figur 1.7
Personer med nettokompensationsgrad under 80 pct. fordelt efter arbejdsmarkedstilknytning



Anm.: Se kapitel 2 Incitamenter til beskæftigelse.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

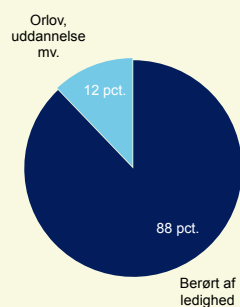
Den relativt høje beskæftigelse – også selvom den økonomiske gevinst er relativt beskedent – afspejler, at også andre forhold gør det attraktivt at være i beskæftigelse. Det kan for eksempel være samværet med kollegaer, glæden ved at kunne bidrage eller identiteten ved at have et job. Hertil kommer, at rådighedsforpligtelsen, som betyder, at man ikke frit kan vælge at stå uden for arbejdsmarkedet og modtage dagpenge eller kontanthjælp, understøtter en høj beskæftigelse.

Delårsbeskæftigelse er imidlertid markant mere udbredt blandt personer med relativt svage økonomiske incitamenter. Af de 193.000 personer med en nettokompensationsgrad over 80 pct. er 53.000 personer (27 pct.) kun beskæftiget dele af året. Blandt personer med en nettokompensationsgrad under 80 pct. er der kun 10 pct. delårsbeskæftigede, jf. figur 1.7.

Der kan være flere forklaringer på, at man ikke er i beskæftigelse hele året. Nogle er blevet færdige med en uddannelse i løbet af året, andre har været på orlov. Perioder med ledighed er dog den altovervejende forklaring på, at nogle kun er beskæftiget en del af året. Blandt delårsbeskæftigede med en kompensationsgrad over 80 pct. har 88 pct. været berørt af ledighed i løbet af året, jf. figur 1.8.

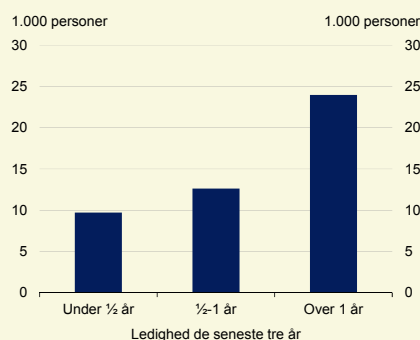
Figur 1.8

Årsag til periode uden arbejde blandt delårsbeskæftigede med relativt svage incitament



Figur 1.9

Ledighed blandt ledighedsberørte delårsbeskæftigede med relativt svage incitament



Anm.: "Relativt svage incitament" indebærer nettokompensationsgrad over 80 pct. Se kapitel 2 Incitament til beskæftigelse.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Hvis man kun ser på tilknytningen til arbejdsmarkedet i et enkelt år, kan man komme til at undervurdere ledighedsomfanget og dermed betydningen af de økonomiske incitament. Et væsentligt kendetegn ved delårsbeskæftigede er således, at mange har et betydeligt ledighedsomfang set over en længere periode. Af de ledighedsberørte delårsbeskæftigede med en kompensationsgrad over 80 pct. har godt halvdelen været ledige i mindst et år i løbet af de seneste tre år, jf. figur 1.9.

1.2 Incitament til at yde en ekstra indsats

Økonomiske incitament handler ikke kun om den økonomiske gevinst ved at være i beskæftigelse. Det handler også om den økonomiske gevinst ved at yde en ekstra indsats, når man er i beskæftigelse. Man kan for eksempel arbejde flere timer, være mere effektiv på jobbet, dygtiggøre sig eller søge nye jobudfordringer til en højere løn.

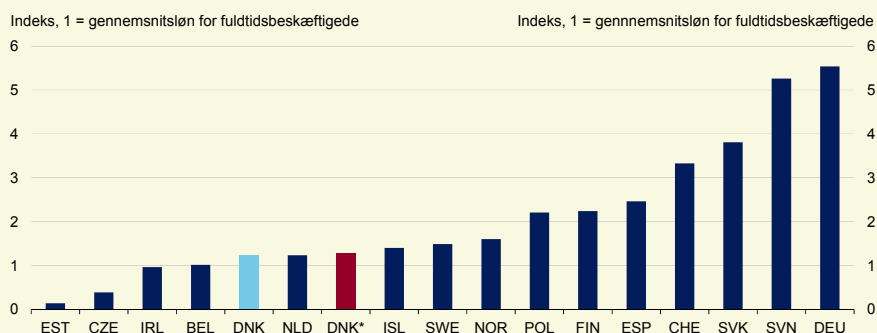
Skatte- og overførselssystemet har betydning for den økonomiske gevinst, man opnår ved at yde en ekstra indsats. Skattesystemet, fordi man skal betale mere i skat, når indkomsten stiger. Skatten af den ekstra indtægt kaldes *marginalskatten*. Overførselssystemet, fordi en række offentlige ydelser kan blive reduceret, hvis ens indkomst stiger. Det gælder fx boligstøtte og fripladstilskud til daginstitution, hvor ydelserne aftrappes med indkomsten. Når man både tager højde for virkningen af skatte- og overførselssystemet, taler man om den *sammensatte marginalskat*.

Den økonomiske gevinst ved at yde en ekstra indsats afhænger først og fremmest af skattesystemet. De fleste har en marginalskat på 39-44 pct. Men for personer med en personlig indkomst på mere end 480.000 kr. (over topskattegrænsen) er marginalskatten 54-56 pct.

I dag betaler 22 pct. af de beskæftigede topskat, svarende til ca. 420.000 personer. Når skattereformen fra 2012 er fuldt indfaset i 2023, vil topskattegrænsen være 500.000 kr. Herefter skønnes 19 pct. af de beskæftigede at betale topskat, svarende til ca. 360.000 personer.

Selv når skattereformen er fuldt indfaset, vil Danmark stadig være blandt de OECD-lande, hvor det højeste progressionstrin i skattesystemet sætter tidligst ind. I 2023 vil topskattegrænsen svare til ca. 1,3 gange gennemsnitslønnen for fuldtidsbeskæftigede, hvilket er lavere end grænsen i de øvrige nordiske lande i 2015, jf. figur 1.10.

Figur 1.10
Grænse for "topskat" i Danmark og udvalgte OECD-lande, 2015



Anm.: DNK* angiver Danmarks placering, når skattereformen fra 2012 er fuldt indfaset. Se kapitel 3 Incitamentter til at yde en ekstra indsats.

Kilde: OECD Tax Database og egne beregninger.

Den relativt lave topskattegrænse i Danmark skal endvidere ses i sammenhæng med, at marginalsatten for højere lønnede i Danmark ligger betydeligt over gennemsnittet i OECD.

Det vil typisk være højtuddannede specialister eller personer med ledelsesansvar, der betaler topskat i 2023. For eksempel ingeniører, læger og jurister. Det kan også være erhvervsuddannede med ledelsesansvar. Hvis topskattegrænsen blev løftet med 300.000 kr., vil kun 75.000 beskæftigede skulle betale topskat. Med en topskattegrænse på 800.000 kr. vil personer med et toplederansvar stadig betale topskat.

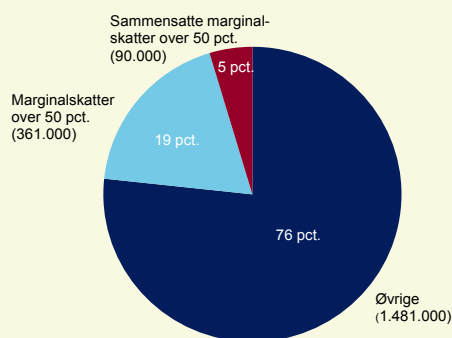
Nogle beskæftigede med en indkomst under topskattegrænsen står også i den situation, at de får mindre end halvdelen til sig selv af en ekstra indtægt. Det skyldes, som nævnt, at nogle beskæftigede eller deres ægtefælle/samlever modtager offentlige ydelser, som er indtægtsreguleret. De væsentligste ydelser i denne sammenhæng er boligstøtte, fripladstilskud til daginstitution, social pension og kontanthjælp.

Beskæftigede med en indkomst under topskattegrænsen har som regel en marginalskat på 40-43 pct., men når en eventuel aftrapning af de indkomstafhængige ydelser lægges til, kan den sammensatte marginalskat overstige 50 pct.

Omkring 5 pct. af de beskæftigede har en sammensat marginalskat over 50 pct. (90.000 personer). Tillagt de 19 pct., der har en marginalskat over 50 pct., betyder det, at knap hver fjerde i beskæftigelse får under halvdelen til sig selv, hvis de yder en ekstra indsats, jf. figur 1.11.

Figur 1.11

Beskæftigede, der får mindre end halvdelen af indkomstfremgangen ved en ekstra indsats



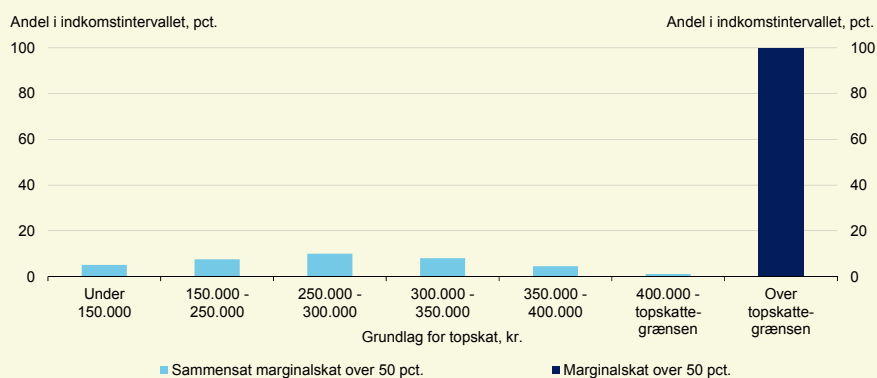
Anm.: Se kapitel 3 Incitamerter til at yde en ekstra indsats.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Beskæftigede med en sammensat marginalskat over 50 pct. er spredt ud på alle indkomstintervaller under topskattegrænsen. Andelen er dog størst blandt beskæftigede med en indkomst mellem 150.000 og 350.000 kr., hvor mellem 8 og 10 pct. har en sammensat marginalskat over 50 pct., jf. figur 1.12.

Figur 1.12

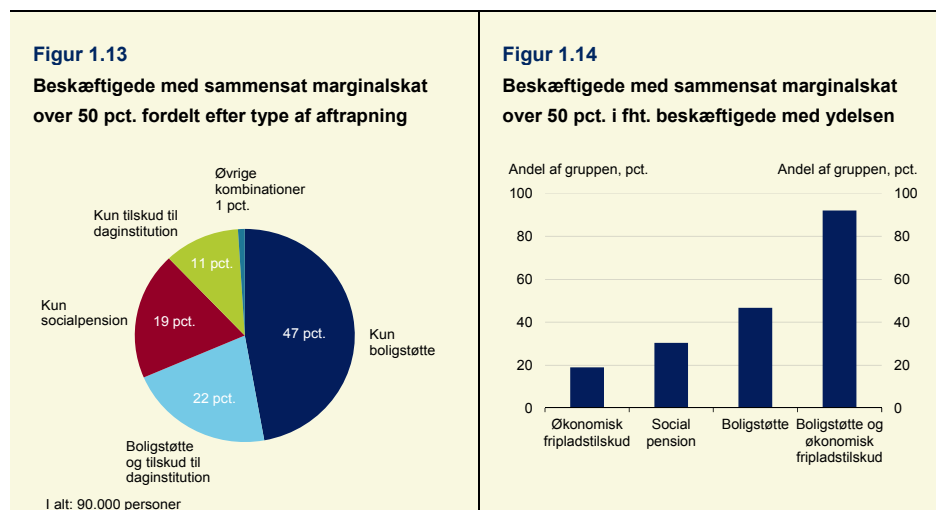
Beskæftigede med marginalskat eller sammensat marginalskat over 50 pct. efter indkomst



Anm.: Se kapitel 3 Incitamerter til at yde en ekstra indsats.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Det er hovedsageligt aftrapningen af boligstøtte, der er årsag til, at 90.000 beskæftigede med indkomst under topskattegrænsen har en sammensat marginalsat over 50 pct. Knap halvdelen (42.000 beskæftigede) har en sammensat marginalsat over 50 pct. alene på grund af boligstøttereglerne. Og yderligere godt 20 pct. (19.000 beskæftigede) i kraft af aftrapningen af boligstøtte i kombination med aftrapningen af økonomisk fripladstilskud, jf. figur 1.13.



Anm.: Se kapitel 3 Incitamerter til at yde en ekstra indsats.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Hvis man ser på alle beskæftigede, som enten modtager boligstøtte eller både boligstøtte og økonomisk fripladstilskud, så er det en meget stor del af grupperne, der – i kraft af aftrapningsreglerne – har en sammensat marginalsat over 50 pct. Blandt beskæftigede, der modtager boligstøtte, er det knap halvdelen, som har en sammensat marginalsat over 50 pct. Og blandt beskæftigede, der både modtager boligstøtte og fripladstilskud, er det ni ud af ti, jf. figur 1.14.

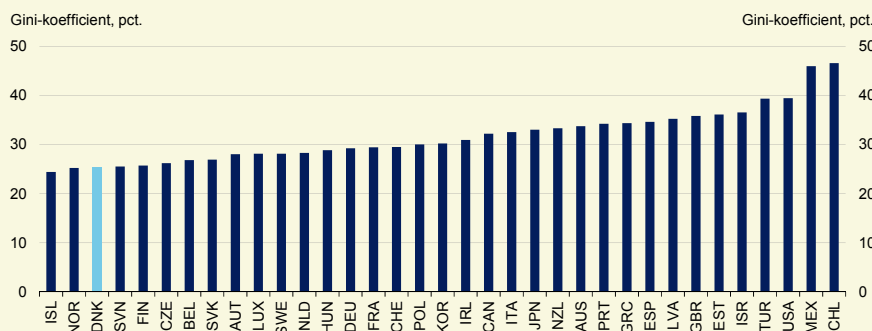
1.3 Udvikling i indkomst og indkomstforskelle

De senere års mange reformer, som skiftende regeringer har gennemført for at styrke de økonomiske incitamerter til beskæftigelse, har på den ene side øget indkomstforskellene lidt på kort sigt. På den anden side bidrager reformerne til øget beskæftigelse og velstand, fordi det bedre kan betale sig at arbejde og yde en ekstra indsats.

Reformernes samlede effekt på indkomstforskellene er vanskelig at afklare. Det skyldes blandt andet, at man ikke har viden om, hvilke konkrete personer der reagerer på stærkere incitamerter, og hvem der ændrer arbejdsmarkedsadfærd af andre årsager.

Reformerne har imidlertid ikke ændret på, at indkomstforskellene stadig er små i Danmark i sammenligning med andre velstående lande, jf. figur 1.15.

Figur 1.15
Indkomstforskelle i et enkelt år i Danmark og andre OECD-lande

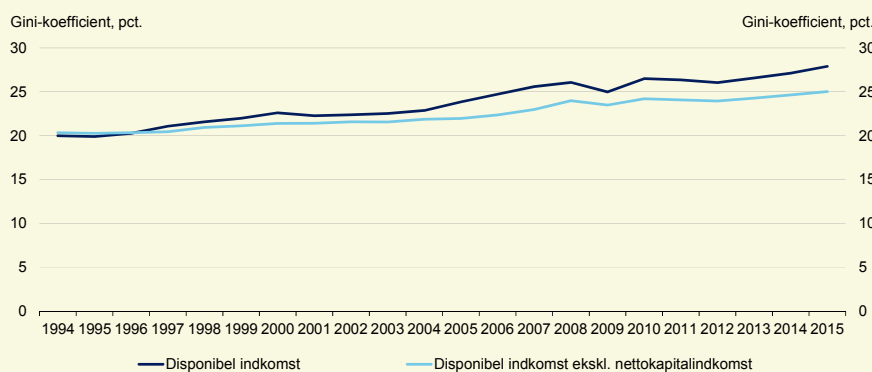


Anm.: Opgørelsen vedrører et enkelt år i perioden 2012-2014. For de fleste lande 2013. Se kapitel 4 Indkomstudvikling og -fordeling.

Kilde: OECD.

Siden midten af 1990'erne er indkomstforskellene steget moderat. Stigningen er foregået i ryk, men har overordnet set været svagere efter finanskrisen i 2008. Stigende kapitalindkomster er en stor del af forklaringen på, at indkomstforskellene er blevet lidt større siden midten af 1990'erne. Hvis man ser bort fra kapitalindkomst, har stigningen i indkomstforskellene været noget mindre, jf. figur 1.16.

Figur 1.16
Udvikling i indkomstforskelle, 1994-2015

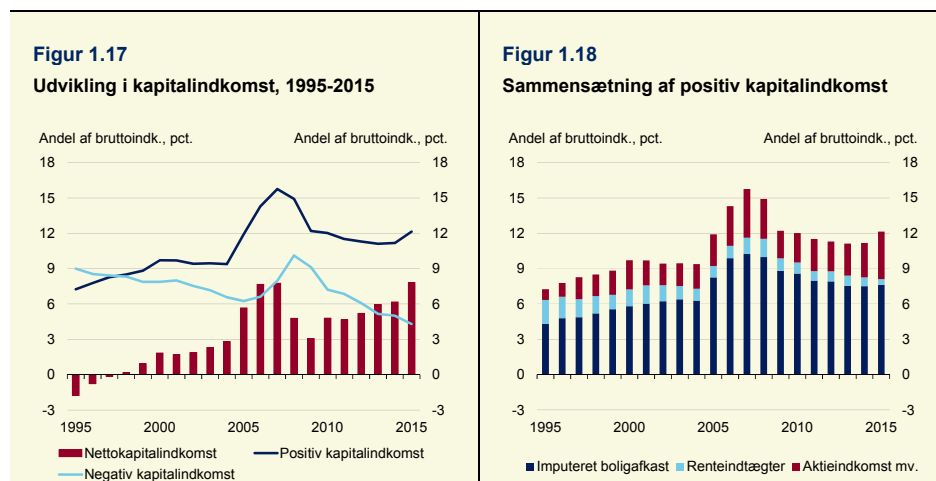


Anm.: Se kapitel 4 Indkomstudvikling og -fordeling.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Husholdningernes kapitalindkomst varierer en del fra år til år, blandt andet som følge af udsving i renter, boligpriser og aktiekurser. Men set over de seneste 20 år har der været en sti-

gende tendens. I 1995 var nettokapitalindkomsten per person – i gennemsnit – negativ. I 2015 udgør nettokapitalindkomsten knap 8 pct. af bruttoindkomsten, jf. figur 1.17.



Anm.: Se kapitel 4 Indkomstudvikling og -fordeling.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Stigningen i husholdningernes kapitalindkomst skyldes både, at renteudgifterne (negativ kapitalindkomst) er faldet, og at opsparingsafkastet (positiv kapitalindkomst) er steget. Husholdningernes opsparingsafkast består af renteindtægter fra bankindestående, obligationer mv., indkomst fra aktier samt det såkaldte imputerede afkast af egen bolig¹.

Udviklingen i renteudgifterne skal ses i lyset af det faldende renteniveau i løbet af perioden. I midten af 1990'erne lå den 30-årige realkreditrente på 7-8 pct., hvor den i de seneste par år har ligget på 2-3 pct.

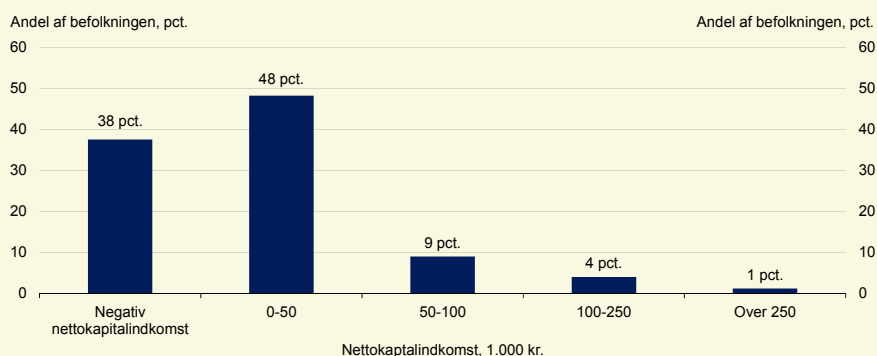
Fremgangen i den positive kapitalindkomst dækker over modsatrettede effekter. På den ene side er renteindtægterne faldet – også som konsekvens af renteudviklingen. På den anden side er både det imputerede afkast af egen bolig og aktieindkomsterne steget, jf. figur 1.18.

Prisudviklingen på boligmarkedet er den primære årsag til det stigende boligafkast. Boligpriserne er konjunkturfølsomme og fluktuerer en del fra år til år, men set over hele perioden er de reale boligpriser steget, hvilket har øget det imputerede afkast af egen bolig.

Udviklingen i aktieindkomsten dækker over flere forhold. For det første har det faldende renteniveau tilskyndet husholdningerne til at øge deres opsparing i aktier. For det andet har ældre, som der er flere af i dag end for 20 år siden, typisk en større fri opsparing end unge og midaldrende. Endelig kan fremgangen i aktieindkomsten hænge sammen med en forbedret registreringspraksis af aktieudbytter og salg af aktier.

¹ Ejerskab af en bolig kan sammenlignes med opsparing i andre aktiver. Boligens løbende afkast svarer til det, man kunne få, hvis boligen blev lejet ud (lejeværdi). Beregningsteknik er lejeværdien (det imputerede afkast af egen bolig) opgjort som 4 pct. af boligens værdi. Se kapitel 4 for en uddybning af metoden.

Selvom kapitalindkomsterne er steget, er det dog ganske få personer, der har en kapitalindkomst af væsentlig betydning. Mange har lån i bolig og bil og har derfor betydelige renteudgifter. Knap 40 pct. af befolkningen havde således negativ nettokapitalindkomst i 2015, mens knap 50 pct. havde positiv nettokapitalindkomst på op til 50.000 kr., jf. figur 1.19.

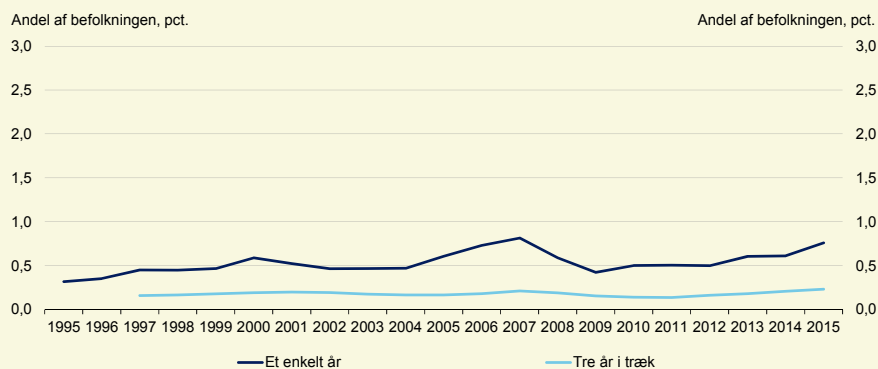
Figur 1.19**Befolkning fordelt efter nettokapitalindkomst i 2015**

Anm.: Inkl. imputeret afkast af egen bolig. Se kapitel 4 Indkomstudvikling og -fordeling.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Det er kun en meget lille del af befolkningen, hvis kapitalindkomst er så stor, at den er sammenlignelig med en lønindkomst for fuldtidsarbejde. Mindre end 1 pct. af befolkningen havde i 2015 en nettokapitalindkomst på over 250.000 kr., når man ser bort fra imputeret afkast af egen bolig. Og ser man over en 3-årig periode, er det kun 0,2 pct. af befolkningen, der i alle tre år har en kapitalindkomst på over 250.000 kr., jf. figur 1.20.

Figur 1.20
Personer med nettokapitalindkomst over 250.000 kr.

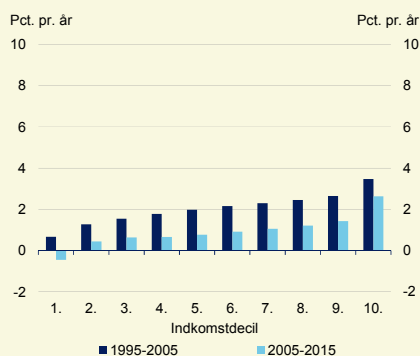


Anm.: Ekskl. imputeret afkast af egen bolig. Se kapitel 4 Indkomstudvikling og -fordeling.
 Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

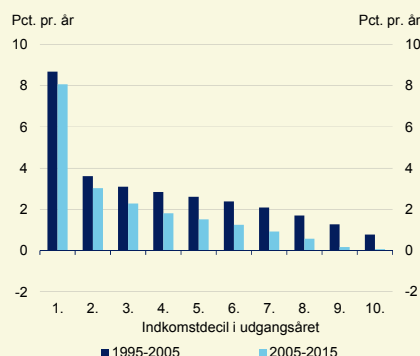
Andelen af befolkningen med store kapitalindkomster har svinget mellem 0,5 og 0,8 pct. siden slutningen af 1990'erne, blandt andet som følge af kursudviklingen på aktiemarkedene. Andelen, der tre år i træk har store kapitalindkomster, har derimod ligget stabilt omkring 0,2 pct. i samme periode.

Indkomstforskellene er, som nævnt, steget moderat i løbet af de seneste 20 år. Stigningen afspejler, at de disponible indkomster i toppen af indkomstfordelingen er steget stærkere end i bunden af indkomstfordelingen, jf. figur 1.21.

Figur 1.21
Indkomstfremgang 1995-2005 og 2005-2015 opgjort på deciler



Figur 1.22
Indkomstfremgang givet placering i indkomstfordeling i udgangsåret



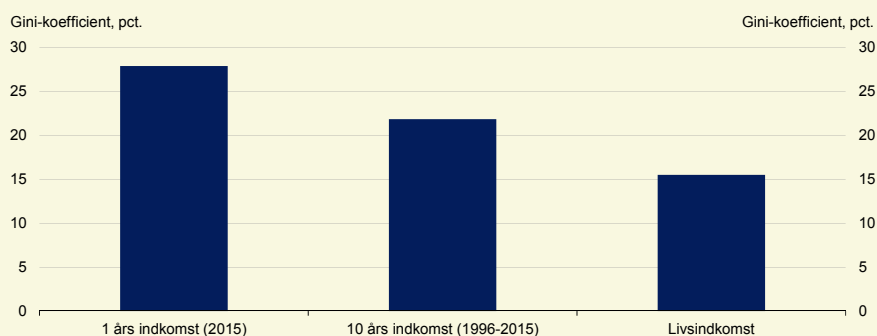
Anm.: Realvækst i ækvivaleret disponibel indkomst.
 Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Hvordan den disponible indkomst udvikler sig forskellige steder i indkomstfordelingen viser imidlertid ikke noget om indkomstfremgangen for den enkelte person. Det er således de færreste, der er det samme sted i indkomstfordelingen igennem længere perioder.

Personer i bunden af indkomstfordelingen er overvejende studerende, selvstændige, ledige eller andre overførselsmodtagere, som typisk får en højere indkomst i løbet af en kort årrække. Tilsvarende kan der være personer i toppen af indkomstfordelingen, som midlertidigt har en relativt høj indkomst, fx selvstændige eller personer med en høj kapitalindkomst. Det kan også være beskæftigede, der snart skal på pension.

Personer, der ligger i bunden af indkomstfordelingen i et givet år, har i gennemsnit en væsentlig stærkere indkomstfremgang end personer, der ligger i toppen af indkomstfordelingen, når man sammenligner med indkomsten ti år senere. Det har været tilfældet både i perioden 1995-2005 og 2005-2015, jf. figur 1.22.

Den betydelige indkomstmobilitet indebærer, at indkomstforskellene er noget lavere, når man ser på indkomsten over en længere periode end kun i et enkelt år. Man får derfor et unuanceret billede af indkomstforskellene, hvis man alene betragter indkomsterne i et enkelt år, jf. figur 1.23.

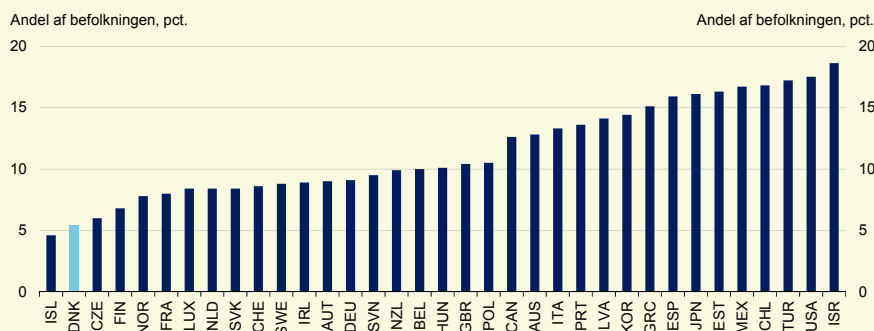
Figur 1.23**Forskelle i indkomst i et enkelt år, over 10 år og over livet**

Anm.: Gini-koefficienter for ækvivaleret disponibel indkomst. Se kapitel 5 (boks 5.2) for metode til beregning af indkomst over livet.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Et andet mål for størrelsen af indkomstforskelle er andelen af befolkningen i lavindkomstgruppen. Lavindkomstgruppen er personer, hvis disponible indkomst udgør mindre end 50 pct. af medianindkomsten, og er altså en gruppe af personer, der har en relativt lav indkomst sammenlignet med indkomstniveauet i midten af indkomstfordelingen. Danmark er blandt de OECD-lande, hvor lavindkomstgruppen er mindst. Af alle OECD-lande er det kun Island, der har en mindre lavindkomstgruppe end Danmark, jf. figur 1.24.

Figur 1.24
Lavindkomstgruppen i Danmark og andre OECD-lande

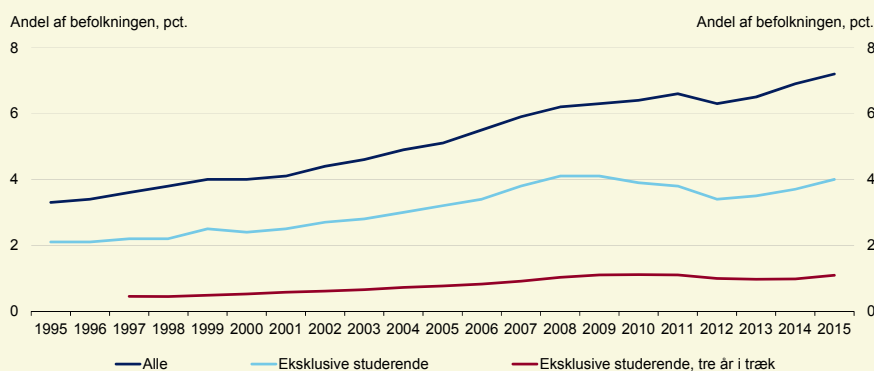


Anm.: Lavindkomstgruppen består af personer, hvis disponible indkomst er under 50 pct. af medianindkomsten. Se endvidere anmærkning til figur 1.15.

Kilde: OECD.

Lavindkomstgruppen er – ligesom indkomstforskellene – steget siden midten af 1990'erne. Omkring 40 pct. af lavindkomstgruppen er dog studerende, som typisk får en betydeligt større indkomst, når de er færdiguddannet. En stor del af stigningen i lavindkomstgruppen kan således tilskrives, at flere unge er under uddannelse i dag end for 20 år siden, jf. figur 1.25.

Figur 1.25
Lavindkomstgruppen, 1995-2015



Anm.: Se kapitel 4 Indkomstudvikling og -fordeling.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Når man ser bort fra studerende, er det 4 pct. af befolkningen, som er i lavindkomstgruppen i et enkelt år. For langt de fleste er lavindkomst dog en midlertidig situation. For eksempel op-

lever mange selvstændige stor variation i indkomsten fra år til år. Og de fleste, der mister deres job, er i arbejde igen inden for et halvt år.

Af de 4 pct. af befolkningen, som var i lavindkomstgruppen i 2015, er det således kun hver fjerde, som har opholdt sig i lavindkomstgruppen tre år i træk. Samtidig er der tegn på, at mobiliteten ind og ud af lavindkomstgruppen har været omtrent uændret de seneste 7-8 år. Andelen af befolkningen, der har opholdt sig tre år i træk i lavindkomstgruppen, har således ligget stabilt på 1 pct. siden 2008.

1.4 Indkomstforskelle, vækst og velstand

Det er bredt anerkendt, at stærkere økonomiske incitamenter til at arbejde og yde en ekstra indsats kan øge arbejdsudbuddet og produktiviteten og dermed den økonomiske vækst. Det er blandt andet baggrunden for, at OECD jævnligt har anbefalet deres medlemslande at gennemføre strukturelle reformer, der styrker de økonomiske incitamenter.²

Modstykket til stærkere økonomiske incitamenter kan være større indkomstforskelle. Den afvejning har været den fremherskende opfattelse i mange år, for så vidt angår veludviklede lande. I de senere år har der imidlertid været en voksende international debat om sammenhængen mellem indkomstforskelle (ulighed) og økonomisk vækst. Det er blevet fremført, at større lighed kan understøtte økonomisk vækst. Der er dog ikke kendskab til solide teoretiske eller empiriske resultater, som taler for, at øget lighed generelt i det danske samfund vil omsætte sig i større vækst.

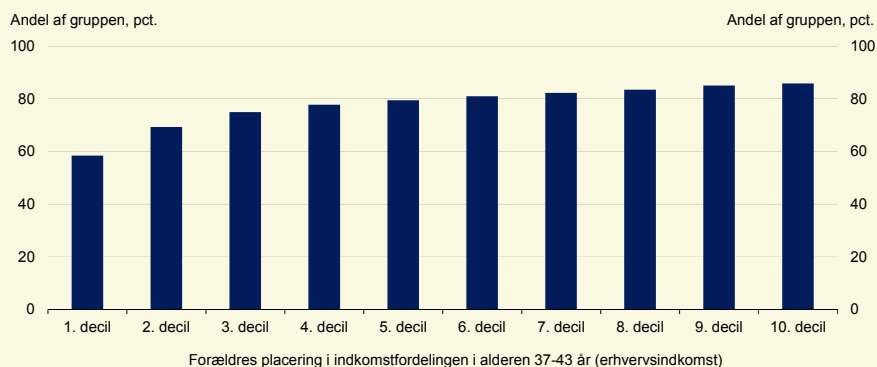
Hovedargumentet for sammenhængen mellem indkomstforskelle og økonomisk vækst knytter sig til mulighederne for at få en uddannelse. Hvis indkomstforskellene afspejler, at nogle, der har evnerne, er afskåret fra at få en uddannelse af økonomiske årsager, kan det begrænse den økonomiske vækst.

I Danmark er det gratis for alle at få en uddannelse. De fleste 40-årige har således fået en erhvervskompetencegivende uddannelse uanset deres forældres erhvervsindkomst, jf. figur 1.26.

² Se eksempelvis OECD (2016), OECD Economic Surveys - Denmark.

Figur 1.26

40-årige med en erhvervskompetencegivende uddannelse givet forældres erhvervsindkomst



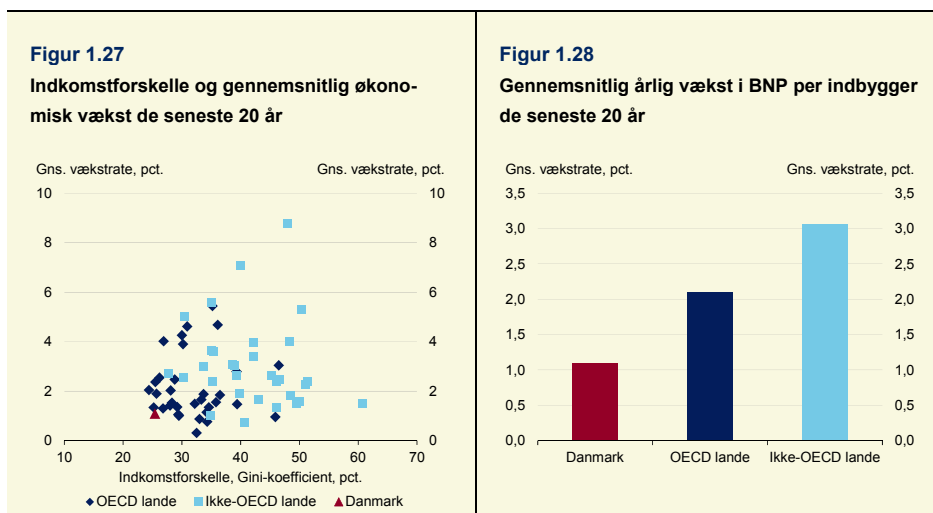
Anm.: 40-årige vedrører de fire årgange, der blev 40 år i perioden 2011-2014. Indkomstfordelingen vedrører forældrenes gennemsnitlige erhvervsindkomst i perioden, hvor forældrene var i alderen 37-43 år.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Selv om det er gratis at få en uddannelse i Danmark, har færre børn af forældre i bunden af indkomstfordelingen en erhvervskompetencegivende uddannelse som 40-årige end børn af mere velstående forældre. Det kan afspejle normer og værdier eller evnerne til at få en uddannelse i familier med en svag arbejdsmarkedstilknøytning. En svag arbejdsmarkedstilknøytning kan også dække over sociale og/eller psykiske problemer hos forældrene, som påvirker børnenes opvækst og muligheder senere i livet negativt.

Det er også blevet fremført, at betydelige økonomiske skel og fattigdom kan føre til politisk ustabilitet og øget kriminalitet, hvilket kan hæmme den økonomiske vækst. Det er dog forklaringer, som virker mindre sandsynlige i et land som Danmark, hvor indkomstforskellene er små, lavindkomstgruppen er lille og meget få har lav indkomst i længere perioder.

En simpel sammenligning på tværs af lande giver ikke et klart svar om sammenhængen mellem indkomstforskelle og økonomisk vækst. Hverken OECD-landene imellem, eller hvis man inddrager mindre velstående lande uden for OECD, er der en tydelig sammenhæng, jf. figur 1.27.



Anm.: Landene uden for OECD er et udvalg af 31 lande for hvilke, der eksisterer oplysninger om forskelle i disponibel indkomst (Gini-koefficient) i et enkelt år i perioden 2011-2014. Den økonomiske vækst er den gennemsnitlige årlige vækst i BNP per indbygger i perioden 1995-2015.

Kilde: OECD, WIID (World Income Inequality Database, FN), Verdensbanken og egne beregninger.

Det er i grunden ikke underligt, at den simple sammenligning ikke viser en sammenhæng, da vækstprocessen er yderst kompliceret. Mange faktorer påvirker den økonomiske vækst, herunder at tekniske fremskridt i velstående lande typisk udbredes til mindre velstående lande. Det er blandt andet en af forklaringerne på, at landene uden for OECD i gennemsnit har haft en stærkere økonomisk vækst de seneste 20 år, jf. figur 1.28.

Den empiriske forskning giver heller ikke et klart og entydigt svar om sammenhængen. Nogle empiriske studier peger på, at større indkomstforskelle styrker den økonomiske vækst, mens andre studier peger på det modsatte resultat, jf. eksempelvis Voitchovsky (2011)³, OECD (2012)⁴ og IMF (2014)⁵. De modstridende resultater kan skyldes, at der ikke er tilstrækkelig gode data, og at det er svært at isolere mekanismen mellem ulighed og vækst. Men det kan i sagens natur også dække over, at der ikke er en entydig og universel sammenhæng mellem ulighed og vækst.

Hvis man i stedet sammenholder indkomstforskellene med velstandsniveauerne på tværs af lande, bliver sammenhængen mere tydelig. Indkomstforskellene er generelt mindre i velstående lande. Sammenhængen er især trukket af forskellene mellem landene i og uden for OECD. Derimod er sammenhængen mindre stærk, hvis man betragter OECD-landene og landene uden for OECD hver for sig, jf. figur 1.29.

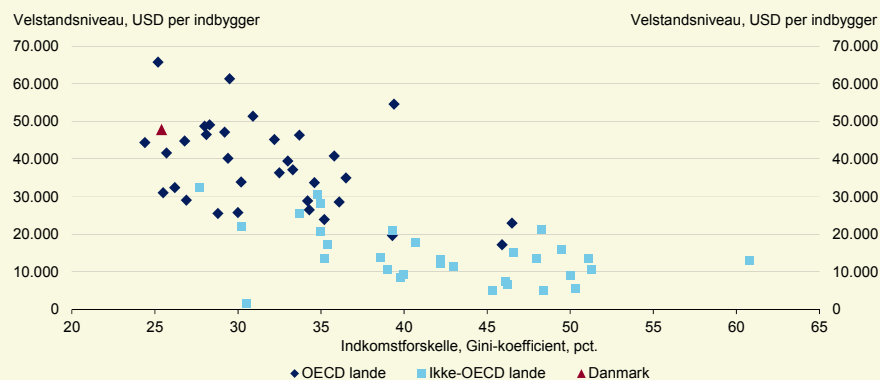
³ Voitchovsky, S. (2011), "Inequality and Economic Growth", *In the Oxford Handbook of Economic Inequality*

⁴ Hoeller, P. et al. (2012), "Less Income Inequality and More Growth – Are They Compatible? Part 1. Mapping Income Inequality Across the OECD", *OECD Economics Department Working Papers*, No. 924

⁵ Ostry, J.D. et al. (2014), "Redistribution, Inequality and Growth" *IMF Staff Discussion Note*

Figur 1.29

Velstandsniveau og indkomstforskelle i OECD-lande og lande uden for OECD



Anm.: Målet for velstandsniveau er BNP per indbygger (PPP-korrigeret) i 2014 opgjort i US-dollars. Målet for indkomstforskelle er Gini-koefficienten for disponibel indkomst. Data for indkomstforskelle vedrører et enkelt år i perioden 2011-2014. Der er valgt det nyeste år med data for hvert enkelt land.

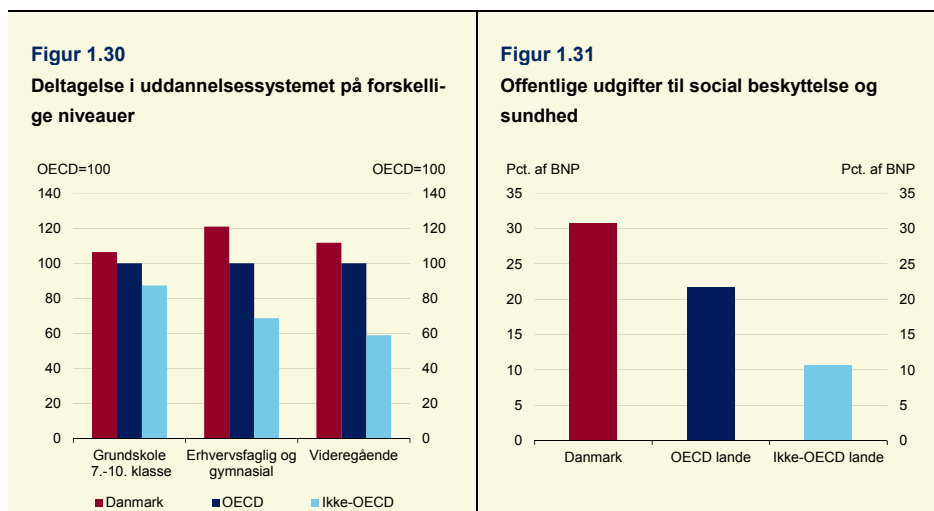
Kilde: OECD, WIID (World Income Inequality Database, FN), Verdensbanken og egne beregninger.

Sammenhængen på tværs af alle landene er ikke nødvendigvis udtryk for en kausalitet – altså en årsagssammenhæng. Derimod er der en række kendetegn ved samfundsindretningen i mange OECD-lande, som både kan understøtte et højt velstandsniveau og bidrage til at mindske indkomstforskellene.

Det gælder for eksempel mulighederne for at få en uddannelse. Et højt uddannelsesniveau er grundlæggende for et højt velstandsniveau og forebygger risikoen for langvarig lavindkomst, hvilket – isoleret set – mindsker indkomstforskellene. I Danmark og OECD-landene under ét er mulighederne for at få en uddannelse generelt bedre end i landene uden for OECD. Optaget på erhvervsfaglige og videregående uddannelser er næsten dobbelt så højt i Danmark som gennemsnittet i de 25-30 lande uden for OECD, der indgår i sammenligningen, jf. figur 1.30.

Et andet væsentligt kendetegn ved samfundsindretningen i de fleste OECD-lande er adgangen til social beskyttelse og sundhedsydelser. I de fleste OECD-lande kan man få økonomisk hjælp, hvis man mister sit arbejde, bliver syg eller går på pension, hvilket bidrager til at mindske indkomstforskellene. I mange OECD-lande er der også fri og lige adgang til sundhedssystemet. Målt i forhold til BNP er de offentlige udgifter til social beskyttelse og sundhed 22 pct. i OECD og 31 pct. i Danmark. Til sammenligning er det 11 pct. i gennemsnit i landene uden for OECD, jf. figur 1.31.

Muligheden for offentlige ydelser, hvis man havner i en situation, hvor man bliver syg eller ikke kan forsørge sig selv, understøtter, at den enkelte tør påtage sig en risiko. Det kan for eksempel være at søge nye jobudfordringer eller starte egen virksomhed. Velstandsgevinsterne herved skal dog balanceres i forhold til, at offentlige ydelser også har betydning for de økonomiske incitamenter til at arbejde.



Anm.: Figurerne tager udgangspunkt i de samme lande som figur 1.27. Der mangler oplysninger om få lande. Deltagelse i uddannelsessystemet er baseret på, hvor mange som er optaget på et givet uddannelsesniveau i forhold til den typiske aldersgruppe for uddannelsesniveaut. Figur 1.30 vedrører et enkelt år i perioden 2012-2014. Figur 1.31 vedrører et enkelt år i perioden 2009-2013.

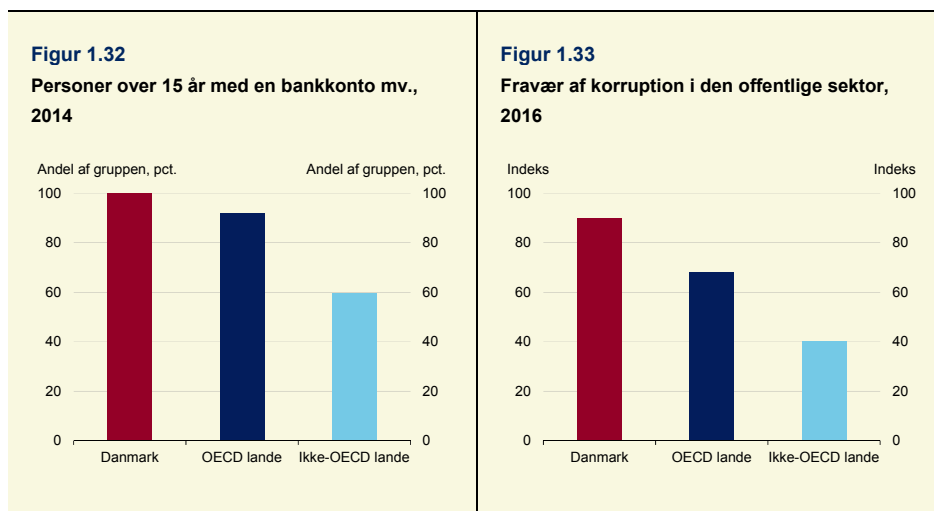
Kilde: Verdensbanken, ILO og egne beregninger.

Velfungerende kapitalmarkeder og adgang til den finansielle sektor er også et bærende element i velstående lande. Uden det kan personer og virksomheder have sværere ved at handle med hinanden, finansiere nye investeringer, starte nye virksomheder op, tage lån til uddannelse mv. Det kan begrænse mulighederne for velstand, men også mulighederne for at den enkelte kan ændre på sin økonomiske situation.

Adgangen til den finansielle sektor er væsentlig mere udbredt i OECD-landene end i landene uden for. I OECD-landene har stort set alle over 15 år en bankkonto eller lignende. Til sammenligning gælder det kun omkring 60 pct. af den voksne befolkning i landene uden for OECD, jf. figur 1.32.

Et velstående samfund beror også på, at man skal kunne stole på de rettigheder, man har. Der skal være tillid til landets institutioner og offentlige myndigheder. Hvis tilliden er svag, hæmmer det den enkeltes muligheder og foretagsomhed. Det kan have en negativ indvirkning på både velstand og indkomstforskelle.

Tilliden til de offentlige myndigheder er betydeligt større i velstående lande. Danmark og New Zealand er de to lande i verden, hvor opfattelsen af korruption i den offentlige sektor er mindst udbredt. I OECD-landene under ét er korruption i den offentlige sektor større end i Danmark, men stadig langt mindre udbredt end i landene uden for OECD, jf. figur 1.33.



Anm.: Figurerne tager udgangspunkt i de samme lande som figur 1.27. Der mangler oplysninger om få lande. "Bankkonto mv." dækker over en konto i en bank, en anden finansiel institution eller som en service via mobiltelefon. Indekset for fravær af korruption i den offentlige sektor er et sammenvejet indeks baseret på 13 forskellige datakilder om erhvervslivets og landeeksperterets opfattelse af niveauet for korruption i den offentlige sektor. Læs mere om indekset på www.transparency.org.

Kilde: Transparency International, FN og egne beregninger.

Danmark er således et land med små indkomstforskelle, som samtidigt er kendetegnet ved at være et velfungerende samfund, hvor langt de fleste har mulighed for at forme sin egen tilværelse. Men selv i et velstående og velfungerende samfund som det danske vil der være børn og unge, som ikke får mulighed for at udfolde deres evner i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet. Det kan blandt andet skyldes, at det er svært at omsætte formelt lige muligheder for uddannelse til reelt lige muligheder, hvis barn- og ungdommen har været præget af svære opvækstvilkår. Derfor kan det være relevant med analyser, der går i dybden med mobilitet mellem generationer.

1.5 Mobilitet mellem generationer

Indretningen af det danske velfærdssamfund indebærer, at en meget betydelig del af indkomsten bliver omfordelt fra de personer, som skaber indkomsten, til personer uden indkomst. I hovedtræk fra beskæftigede til ikke-beskæftigede. Det er tilfældet, fordi en stor del af de offentlige ydelser er målrettet personer, der ikke er i beskæftigelse. Enten midlertidigt på grund af uddannelse, ledighed, sygdom eller sociale problemer. Eller permanent på grund af alder eller stærkt nedsat arbejdsevne.

Omfordelingen sikrer, at alle grupper i samfundet – i større eller mindre grad – får del i fremgangen, når økonomien vokser. I løbet af de sidste 25 år er de disponible indkomster således vokset for både beskæftigede og ikke-beskæftigede.

Det giver tryghed for den enkelte og er med til at understøtte sammenhængskraften i samfundet. Samtidig er lavindkomstgruppen lille, og meget få personer er i lavindkomstgruppen igennem længere tid.

I et land som Danmark er indkomstforskelle – isoleret betragtet – derfor mindre interessant. Det er mere relevant at belyse mobiliteten mellem generationer, fordi en høj mobilitet kan være tegn på, at den enkelte har gode muligheder for at udfolde sit talent, hvilket styrker mulighederne for et højt velstandsniveau.

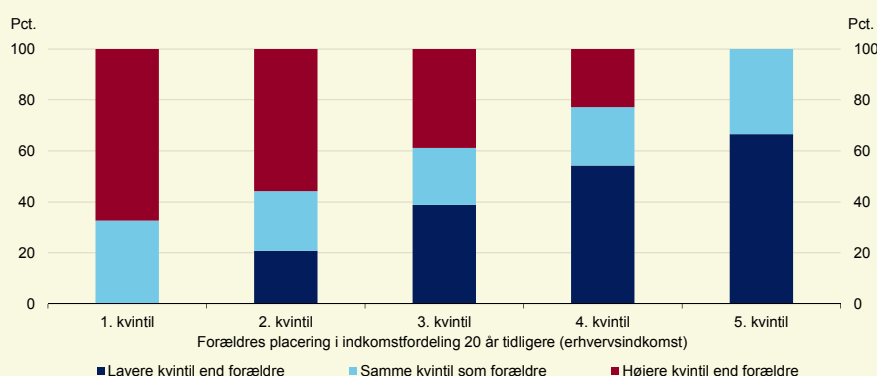
Mobilitet mellem generationer handler om, i hvilken grad forældres levestandard og livskvalitet afspejler sig i deres børns livskvalitet, når de bliver voksne. Der findes ikke én metode til at opgøre livskvalitet. Livskvalitet handler både om (materiel) velstand, helbred, tryghed og mulighederne for at forfølge og udleve sine drømme.

Indkomst kan ses som en indikator, der beskriver resultatet af den enkelte person eller families beslutninger eller hændelser, de har været udsat for. Hvis der er en tæt sammenhæng i indkomsten mellem to generationer, kan det afspejle et aktivt valg om at stræbe efter samme (høje) levestandard som sine forældre eller et valg båret af kulturelle værdier og normer. Det kan imidlertid også afspejle mangel på muligheder for at løsrive sig fra de vilkår, man er vokset op under og dermed mulighederne for at udfolde sit potentiale.

Sammenligner man erhvervsindkomsten mellem to generationer i Danmark, er sammenhængen begrænset. Der er tydeligvis meget stor mobilitet. Og mobiliteten går begge veje i omtrent samme omfang. To tredjedele af de 40-årige i 2015, hvis forældre havde en erhvervsindkomst i den nederste femtedel af indkomstfordelingen, er flyttet opad i indkomstfordelingen. Omvendt er to tredjedele af de 40-årige, hvis forældre lå i den øverste femtedel af indkomstfordelingen, flyttet nedad i forhold til deres forældre, jf. figur 1.34.

Figur 1.34

40-åriges placering i indkomstfordelingen i 2015 i forhold til deres forældres placering 20 år før



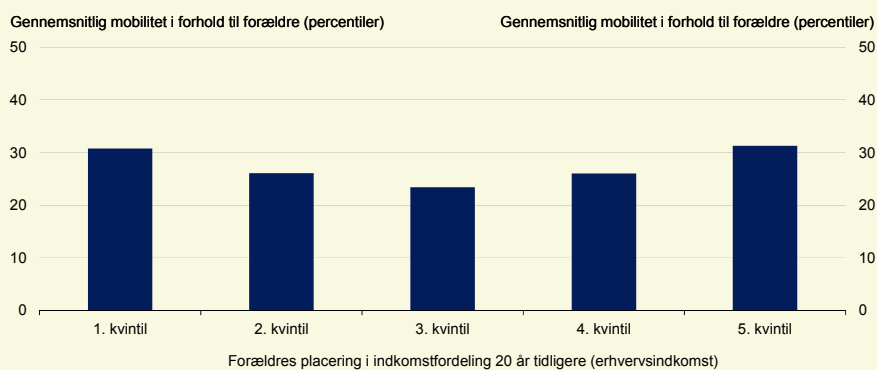
Anm.: Se kapitel 6 Mobilitet mellem generationer.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Mobiliteten opad og nedad i indkomstfordelingen i forhold til forældrene kan også udtrykkes i et samlet tal for, hvor langt børn flytter sig væk fra deres forældres placering i indkomstfordelingen. 40-årige i 2015, hvis forældre lå i den nederste femtedel af indkomstfordelingen, flytter sig i gennemsnit 31 percentiler væk fra deres forældre. Omtrent det samme gælder 40-årige, hvis forældre lå i den øverste femtedel af indkomstfordelingen, jf. figur 1.35.

Figur 1.35

40-åriges mobilitet i forhold til forældres placering i indkomstfordelingen, 2015



Anm.: Se kapitel 6 Mobilitet mellem generationer.

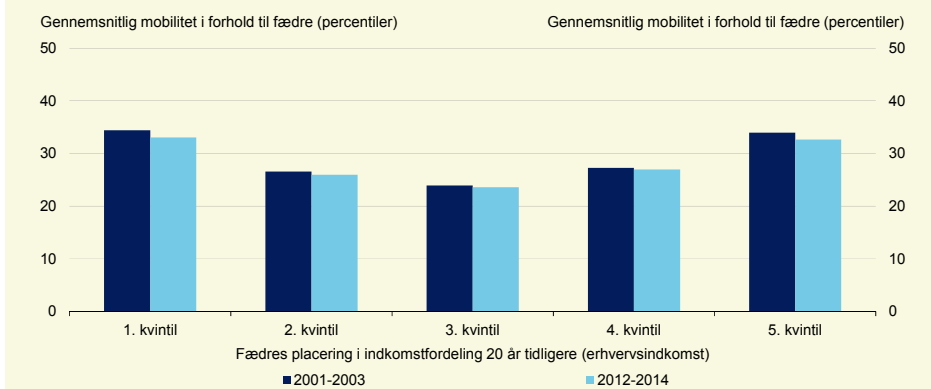
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Når forældrene er placeret i midten af indkomstfordelingen, har deres børn ikke mulighed for at rykke lige så langt væk fra deres forældres placering som børn af forældre, der enten er placeret i bunden eller toppen af indkomstfordelingen. Det er derfor forventeligt, at den anvendte målmetode viser en mindre mobilitet i midten af indkomstfordelingen. Andre målemetoder kommer dog frem til samme resultat.

I løbet af de seneste 15 år er indkomstmobiliteten blevet en smule mindre. Den simple målmetode peger på, at mobiliteten i bunden og toppen af indkomstfordelingen er aftaget lidt, jf. figur 1.36. Der er imidlertid ikke statistisk sikkerhed for resultatet. Mere avancerede metoder viser også, at der ikke er statistisk sikkerhed for, at indkomstmobiliteten i bunden og toppen af indkomstfordelingen har ændret sig over de seneste 15 år, men derimod at den er faldet lidt i midten af indkomstfordelingen.

Figur 1.36

40-åriges mobilitet i forhold til fædres placering i indkomstfordelingen, 2001-2003 og 2012-2014



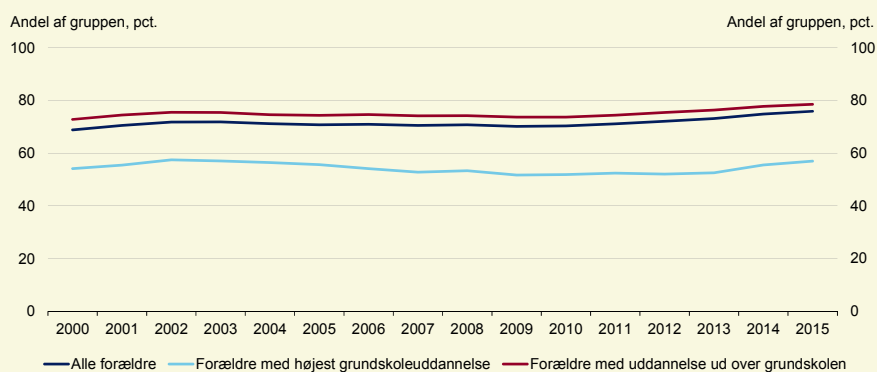
Anm.: Se kapitel 6 Mobilitet mellem generationer.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Sammenligningen over tid er alene baseret på fædrenes erhvervsindkomst. Det skal ses i lyset af, at arbejdsmarkedstilknytningen blandt mødrene i forældregenerationerne gradvist er blevet stærkere fra generation til generation. Den typiske familie i forældregenerationerne kommer derfor gradvist til at bestå af to forældre med fuldtidsarbejde. På den måde minder familierne i forældregenerationerne gradvist mere om de familier, som børnene selv er en del af som 40-årige, hvor begge forældre er i arbejde. I takt med at arbejdsmarkedstilknytningen i forældre- og børnegenerationerne nærmer sig hinanden, svækker det – isoleret set – indkomstmobiliteten over tid. Derfor er sammenligningen over tid alene baseret på erhvervsindkomsten for fædre, idet de har haft en mere stabil arbejdsmarkedstilknytning i analyseperioden.

En anden indikator for mobiliteten mellem generationer er uddannelsesniveaet. Også mobiliteten i uddannelse er stor i Danmark. Knap 60 pct. af alle 25-årige, hvis forældre højst har fået en grundskoleuddannelse, er i gang med eller har fået en erhvervskompetencegivende uddannelse. Blandt 25-årige, hvis forældre har en højere uddannelse end grundskolen, er det knap 80 pct., som har fået eller er i gang med en erhvervskompetencegivende uddannelse. Afstanden mellem de to grupper er omtrent den samme i dag som for 15 år siden, hvilket tyder på, at uddannelsesmobiliteten ikke er blevet svækket i perioden, jf. figur 1.37.

Figur 1.37

25-årige som har eller er i gang med en erhvervskompetencegivende uddannelse givet forældres uddannelsesniveau

Anm.: Se kapitel 6 Mobilitet mellem generationer.

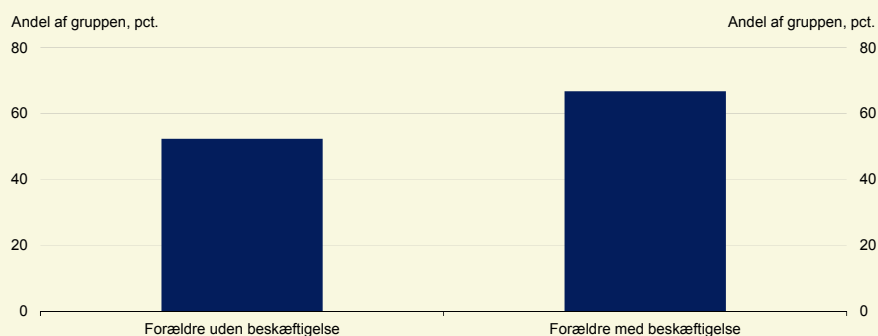
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Forældre er rollemodeller for deres børn. Ved at være aktive på arbejdsmarkedet, kan de være med til at præge deres børn i retning af en aktiv tilværelse. Børn, hvis forældre højst har en grundskoleuddannelse, har således større sandsynlighed for at få en erhvervskompetencegivende uddannelse, hvis deres forældre har været i arbejde.

Blandt 25-årige, hvis forældre højst har en grundskoleuddannelse, er to tredjedele enten i gang med eller har en erhvervskompetencegivende uddannelse, hvis forældrene har været i arbejde. Hvis forældrene ikke har haft en stærk tilknytning til arbejdsmarkedet, er det kun omkring halvdelen, jf. figur 1.38.

Figur 1.38

25-årige, som har eller er i gang med en erhvervskompetencegivende uddannelse, hvis forældre højst har en grundskoleuddannelse, 2015



Anm.: Se kapitel 6 Mobilitet mellem generationer.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Forskellen tyder på, at en stærk arbejdsmarkedstilknytning blandt forældre kan være med til at understøtte høj uddannelsesmobilitet mellem generationer. Det kan også være, at en svag arbejdsmarkedstilknytning dækker over, at forældrene generelt er mindre ressourcestærke og derfor ikke har de samme forudsætninger for at støtte op om deres børns uddannelse.

De følgende kapitler går mere i detaljer med de enkelte hovedkonklusioner og behandler desuden andre relaterede emner.

I *kapitel 2* belyses den økonomiske gevinst ved at arbejde frem for at modtage overførsler. Kapitlet har blandt andet fokus på, hvem der har relativt svage økonomiske incitamenter til beskæftigelse og deres tilknytning til arbejdsmarkedet.

Kapitel 3 belyser den økonomiske gevinst ved at yde en ekstra indsats, når man er i beskæftigelse. Kapitlet belyser dels gruppen, der betaler topskat. Dels gruppen med høj sammensat marginalsat, som udtrykker hvor stor en del af en indkomststigning, der enten betales i skat eller modregnes i indkomstoverførsler.

I *kapitel 4* belyses udviklingen i indkomstforskellene og i lavindkomstgruppen, som omfatter personer med en disponibel indkomst under 50 pct. af medianindkomsten. Kapitlet sætter endvidere fokus på fordelingen af kapitalindkomster og andelen af befolkningen med store kapitalindkomster.

I *kapitel 5* belyses det individuelle træk på offentlige serviceydelser. Det gælder blandt andet træk på uddannelse, sundhed, børnepasning, ældrepleje og sociale indsatser for udsatte borgere. Kapitlet belyser servicetrækket i forskellige livsfasen, socioøkonomiske grupper og efter uddannelsesniveau. Kapitlet belyser også det samlede servicetræk i løbet af livet.

Kapitel 6 belyser mobiliteten mellem generationer. Det vil sige sammenhængen mellem børn og forældres indkomst og uddannelse, når de er voksne. Kapitlet anvender forskellige opgørelsesmetoder for at få et nuanceret og robust billede af mobiliteten. Kapitlet belyser endvidere udviklingen i mobiliteten i de seneste 15 år.



2. Incitamenter til beskæftigelse

Dansk økonomi er kendetegnet ved, at mange deltager aktivt på arbejdsmarkedet. Langt de fleste i de erhvervsaktive aldre er således i job. Et andet kendetegn er, at det danske arbejdsmarked har mange jobåbninger og en relativt lav ledighed, hvilket blandt andet betyder, at langt de fleste, der oplever at miste jobbet, hurtigt finder et nyt.

Høj beskæftigelse og lav ledighed er et gennemgående kendetegn i de fleste befolkningsgrupper. Tilknytningen til arbejdsmarkedet er eksempelvis stærk for både mænd og kvinder, yngre og ældre samt lavt- og højtuddannede.

Der er dog også mennesker, som i kortere eller længere perioder står uden for arbejdsmarkedet. Det kan være, at beskæftigelse ikke er realistisk på grund af en stærkt nedsat arbejdsevne. Andre har sociale problemer eller oplever sygdom, som holder dem væk fra arbejdsmarkedet i en periode. Og nogle mister jobbet og har svært ved at finde et nyt, fx fordi deres kvalifikationer er forældede og ikke umiddelbart kan bruges på en ny arbejdsplads.

En svag tilknytning til arbejdsmarkedet kan imidlertid også hænge sammen med, at den enkelte har svage økonomiske incitamenter til beskæftigelse. Det er i en række studier påvist, at jo lavere den økonomiske tilskyndelse til beskæftigelse er, des lavere er tilknytningen til arbejdsmarkedet. Sammenhængen kan blandt andet afspejle, at nogle med en lav økonomisk tilskyndelse søger mindre intensivt og bredt efter et nyt job, hvis de bliver berørt af ledighed.

Dette kapitel ser nærmere på, hvor mange og hvem som har relativt svage økonomiske incitamenter til at være i beskæftigelse.

Hovedbudskaberne i kapitlet er:

- Gevinsten ved at være i beskæftigelse frem for at modtage dagpenge, kontanthjælp mv. er i gennemsnit 11.400 kr. om måneden i 2017.
- Der er i de senere år gennemført en række initiativer, som styrker tilskyndelsen til at være i beskæftigelse. Når initiativerne er fuldt gennemført i 2023, vil den gennemsnitlige gevinst ved at være i beskæftigelse være øget til 11.900 kr.
- Gevinsten ved beskæftigelse dækker over betydelig spredning, og for nogle er gevinsten betydelig mindre. Man kan ikke objektivt definere, hvad der er et svagt økonomisk incitament til beskæftigelse. Dette kapitel ser i stedet på personer med en nettokompensationsgrad over 80 pct. som det gennemgående eksempel.

- Nettokompensationsgraden svarer omtrent til forholdet mellem den disponible indkomst som ledig og den disponible indkomst som beskæftiget, og måler den økonomiske tilskyndelse ved at være i beskæftigelse. Hvis nettokompensationsgraden er højere end 80 pct. kan man siges at have en relativt svag økonomisk tilskyndelse til beskæftigelse sammenlignet med personer, der har en lavere nettokompensationsgrad, som er det typiske i befolkningen.
- I 2017 har 262.000 personer (11 pct. af arbejdsstyrken) en nettokompensationsgrad over 80 pct. Antallet skønnes nedbragt til 193.000 personer (8 pct.), når skattereforment fra 2012 mv. er fuldt indfaset i 2023
- Personer med en relativt svag økonomisk tilskyndelse til beskæftigelse er kendetegnet ved, at næsten alle er medlemmer af en a-kasse, det vil sige forsikret mod ledighed. Det skyldes, at personer, som er berettiget til dagpenge i tilfælde af ledighed, har ret til en markant større ydelse end kontanthjælp. Det højere ydelsesniveau skal blandt andet ses i lyset af, at ret til dagpenge – ud over medlemskab af en a-kasse – i hovedreglen forudsætter forudgående beskæftigelse. Desuden er dagpengereglerne tidsbegrænset.
- Analyserne viser også, at jo højere (potentiel) lønindkomst, des stærkere er den økonomiske tilskyndelse til beskæftigelse. Det kendetegner således mange, der oplever svage økonomiske incitamentter til beskæftigelse, at lønindkomsten i det job, de kan få på det danske arbejdsmarkedet, ligger i den nederste fjerdedel af lønfordelingen.
- Både blandt personer med en nettokompensationsgrad under hhv. over 80 pct. er de fleste i beskæftigelse. Men arbejdsmarkedstilknytningen er generelt svagere i gruppen med en nettokompensationsgrad over 80 pct., hvor hver fjerde kun er beskæftiget en del af året, især på grund af ledighed. Og ser man over en tre-årig periode har mange haft længerevarende ledighedsperioder.

2.1 Hvordan kan incitamentter til beskæftigelse måles?

Dette kapitel beskæftiger sig med de økonomiske incitamentter til beskæftigelse. Det vil sige, hvor meget større er den enkeltes disponible indkomst, hvis vedkommende er i beskæftigelse frem for at modtage dagpenge, kontanthjælp mv.

Der er i sagens natur også en række andre forhold end økonomiske incitamentter, der har betydning for, om den enkelte er i beskæftigelse eller ej. Eksempelvis vil der for mange være en stor tilskyndelse i form af samværet med kollegaer og glæden ved at være selvforsørgende og kunne bidrage og gøre en forskel. Sygdom eller sociale problemer kan også have betydning for, om den enkelte kan opnå og fastholde beskæftigelse.

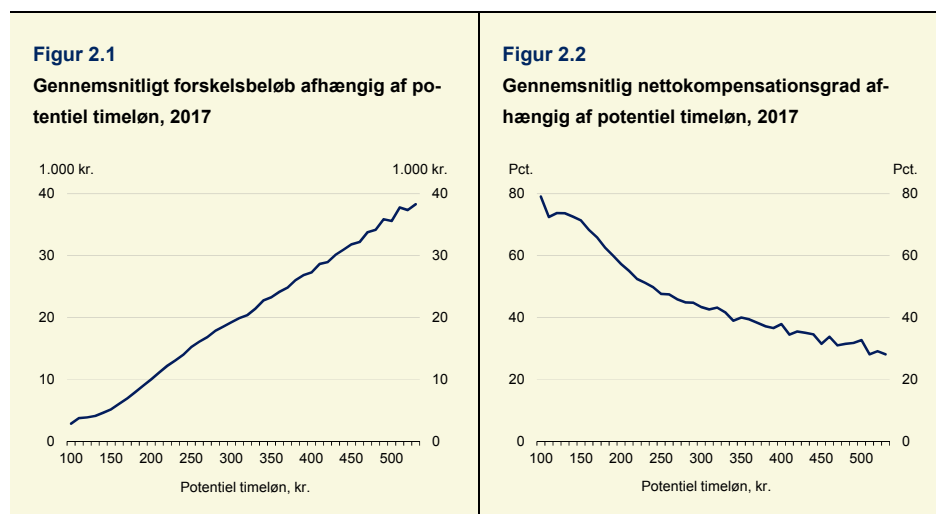
Der er mange forskellige forhold, der har betydning for, hvor stor den økonomiske tilskyndelse til beskæftigelse er. Der er eksempelvis forskel på, hvor meget den enkelte kan få i lønindtægt, ligesom skattesystemet og en række overførselsindkomster påvirker tilskyndelsen. Beregningerne i dette kapitel samler de forskellige elementer til et samlet tal. Analyserne af de

økonomiske incitamenter til beskæftigelse kan fx illustrere hvilke grupper, der har en relativt svag økonomisk tilskyndelse til beskæftigelse, og hvordan forskellige justeringer af skatte- og overførselssystemet virker.

Langt de fleste har en betydelig økonomisk gevinst ved at være i beskæftigelse. Det såkaldte forskelsbeløb udgør i gennemsnit 11.400 kr. om måneden i 2017. Forskelsbeløbet angiver forskellen i den disponible indkomst i henholdsvis en situation med beskæftigelse (beskæftigelsesalternativet) og en situation, hvor forsørgelsesgrundlaget alene er overførselsindkomst (overførselsalternativet). Beskæftigelses- og overførselsalternativet er opgjort under den beregningsmæssige forudsætning, at personen er beskæftiget henholdsvis på overførselsindkomst i hele kalenderåret.

Det gennemsnitlige forskelsbeløb dækker imidlertid over en betydelig spredning. En af de faktorer, der har stor betydning for forskelsbeløbet, er, hvor stor den potentielle løn er. Jo højere løn den enkelte kan tjene som beskæftiget, jo større vil forskelsbeløbet – og dermed det økonomiske incitament til beskæftigelse – isoleret set være.

Det gennemsnitlige forskelsbeløb for personer med en (potentiell) timeløn på 120 kr. er omkring 3.800 kr., mens forskelsbeløbet er 9.500 kr. i gennemsnit for personer med en (potentiell) timeløn på 200 kr., jf. figur 2.1



Anm.: 18-64-årige beskæftigede lønmodtagere, fuldt ledige samt efterlønsmodtagere. Beregningerne er foretaget med udgangspunkt i befolkningssammensætning og arbejdsmarkedsstatus i 2014 og med 2017-regler og prisniveau. Begrebet *potentiell* timeløn er den forudsatte timeløn i beskæftigelsesalternativet, det vil sige det scenarium, hvor man er i beskæftigelse hele året. For personer, der ikke aktuelt er i beskæftigelse, er der skønnet over en potentiel timeløn, jf. bilag 2.1.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Det økonomiske incitament til beskæftigelse kan også måles med *nettokompensationsgraden*. Nettokompensationsgraden har den fordel, at det ikke er opgjort i et bestemt løn- og prisniveau, hvilket betyder, at målet umiddelbart kan sammenlignes i forskellige år.

Det er desuden ofte kompensationsgraden, der ligger til grund for en stor del af den omfattende litteratur, der dokumenterer, at jo stærkere økonomiske incitamentter til beskæftigelse, des større er beskæftigelsen.

Nettokompensationsgraden måles i pct. og angiver forholdet mellem den disponible indkomst med overførselsindkomst og den disponible indkomst i beskæftigelse. Jo højere kompensationsgraden er, jo svagere er det økonomisk incitament til at være i beskæftigelse.

For personer med en (potentiel) timeløn på ca. 120 kr. er den gennemsnitlige nettokompensationsgrad ca. 73 pct. For personer med en (potentiel) timeløn på 200 kr. er nettokompensationsgraden væsentlig mindre og ca. 58 pct., jf. figur 2.2.

Man skal være opmærksom på, at de gennemsnitlige nettokompensationsgrader kan variere for to personer med den samme timeløn. Det afspejler, at der er en række andre forhold end timelønnen, der har betydning for den økonomiske tilskyndelse til beskæftigelse og dermed kompensationsgraden, herunder hvorvidt man er forsikret mod ledighed, transportudgifter til og fra arbejde, civilstand, antal børn og deres alder, bolig mv.

Boks 2.1 beskriver hvordan de økonomiske incitamentter til beskæftigelse er opgjort.

Boks 2.1**Eksempel på beregning af nettokompensationsgrad**

Beregningen af nettokompensationsgrader kan illustreres med et eksempel: En enlig forsørger, der bor til leje og har to børn i daginstitutionsalderen, jf. nedenstående tabel.

Eksemplet er baseret på følgende forudsætninger: Årlig lønindkomst som beskæftiget på ca. 325.000 kr., lejlighed på 100 kvadratmeter med en månedlig husleje på 6.300 kr., to børn i hhv. børnehave og SFO og kontingent til a-kasse, efterløn og fagforening på ca. 17.500 kr. om året.

Forskellen i rådighedsbeløb i de to alternativer – forskelsbeløbet – er i dette eksempel på ca. 4.300 kr. om måneden. Nettokompensationsgraden opgjort i procent kan beregnes som 1 minus forholdet mellem forskelsbeløbet og den disponible indkomst i beskæftigelsesalternativet. Det svarer omtrent til forholdet mellem den disponible indkomst som ledig og den disponible indkomst som beskæftiget. Nettokompensationsgraden bliver i dette eksempel knap 84 pct.

Bruttokompensationsgraden beregnes som forholdet mellem løn- og overførselsindkomst før skat i de to alternativer, og bliver – opgjort i procent – knap 67 pct. i eksemplet.

	Alternativer		Forskel
	Personen som beskæftiget	Personen som ledig	
	----- kr. -----		
Lønindkomst	26.990	0	26.990
Dagpenge	0	17.990	-17.990
<i>Indkomst før skat</i>	<i>26.990</i>	<i>17.990</i>	<i>9.000</i>
Arbejdsmarkedsbidrag	-2.160	0	-2.160
Skat	-6.380	-4.850	-1.530
Indkomst efter skat	18.450	13.140	5.310
Boligstøtte	2.020	3.260	-1.240
Dagstitutionsbetaling	-530	0	-5300
Børnetilskud og normalbidrag	4.060	4.060	0
Børne- og ungeydelse	2.120	2.120	0
<i>Disponibel indkomst</i>	<i>26.120</i>	<i>22.580</i>	<i>3.540</i>
Pensionsindbetalinger inkl. ATP (netto)	1.900	570	1.330
Transportudgift	-600	0	-600
<i>Disponibel indkomst inkl. pensionsindbetaling og transportudgifter</i>	<i>27.420</i>	<i>23.150</i>	<i>4.270</i>

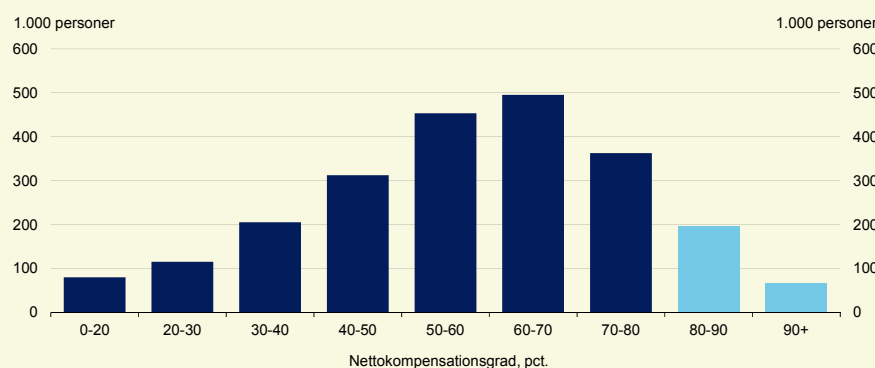
2.2 Gruppen med relativt svage økonomiske incitament til beskæftigelse

Den resterende del af kapitlet fokuserer på de personer, der har en relativt økonomisk svag tilskyndelse til at være i beskæftigelse. Der kan ikke objektivt fastlægges et bestemt niveau, der entydigt repræsenterer en svag økonomisk tilskyndelse til beskæftigelse. Derfor er personer med *relativt* svag økonomisk tilskyndelse indkredset ved at se på personer, som har en nettokompensationsgrad over henholdsvis 80 og 90 pct.

Godt 2 mio. personer har en nettokompensationsgrad *under* 80 pct., mens ca. 260.000 personer har en nettokompensationsgrad *over* 80 pct., jf. figur 2.3. Heraf har ca. 66.000 en kompensationsgrad over 90 pct.

Figur 2.3

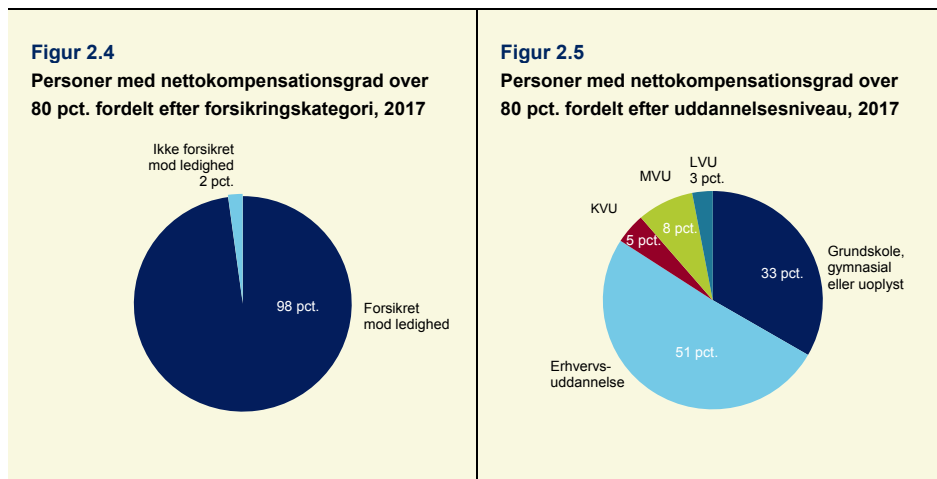
Fordeling af nettokompensationsgraderne, 2017



Anm.: 18-64-årige beskæftigede lønmodtagere, fuldt ledige m.fl. samt efterlønsmodtagere. Beregninger er foretaget for 2017-regler med udgangspunkt i befolkningssammensætning og arbejdsmarkedsstatus i 2014.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

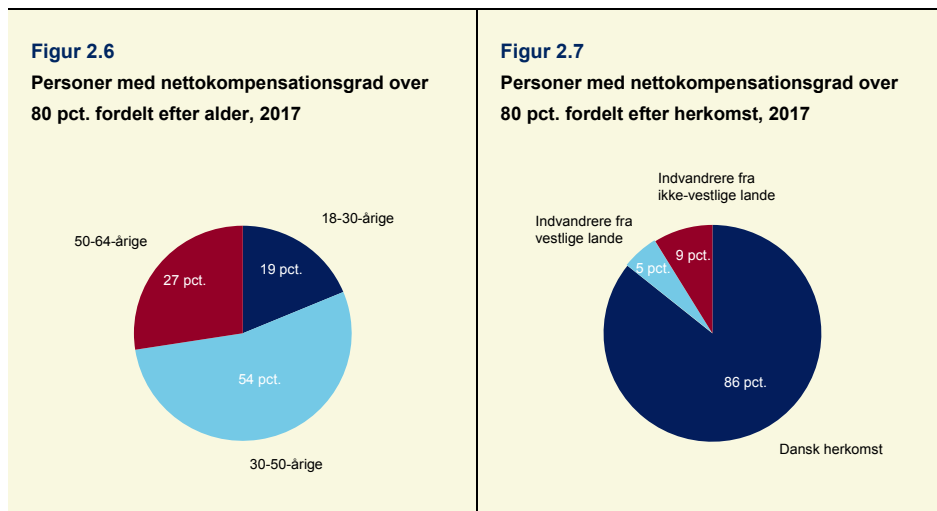
Der kan være mange forskellige forklaringer på, at nogle personer har en relativt svag økonomisk tilskyndelse til beskæftigelse. Det kendetegner næsten hele gruppen med nettokompensationsgrader over 80 pct., at de er forsikret mod ledighed, jf. figur 2.4. Det skyldes, at dagpenge som udgangspunkt medfører en højere indkomsterstattende ydelse ved ledighed end kontanthjælp. Det højere ydelsesniveau skal blandt andet ses i lyset af, at arbejdsløshedsforsikring er en frivillig forsikring mod tab af arbejdsindtægter, at udbetaling af dagpenge i hovedreglen forudsætter forudgående beskæftigelse og medlemskab af en a-kasse, samt at dagpengereetten er tidsbegrænset.



Anm.: Se anmærkning til figur 2.3.
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Desuden er mange i gruppen ufaglærte, dvs. at de ikke har en erhvervskompetencegivende uddannelse. Det gør sig gældende for hver tredje, jf. figur 2.5. Det betyder, at gruppen af ufaglærte er overrepræsenteret blandt personer med relativt svage økonomiske incitament til beskæftigelse (i hele arbejdsstyrken er ca. 25 pct. ufaglærte). Tilsvarende er personer med erhvervsuddannelse overrepræsenteret.

Der er personer i alle aldersgrupper, som oplever relativt svage incitament til beskæftigelse. Godt halvdelen er mellem 30 og 50 år, hvilket blandt andet skal ses i sammenhæng med, at det er det tidspunkt i livet, hvor flest er aktive på arbejdsmarkedet, jf. figur 2.6.



Anm.: Efterkommere indgår i kategorien "Dansk herkomst". Se desuden anmærkning til figur 2.3.
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Indvandrere fra ikke-vestlige lande udgør omkring 9 pct. af gruppen med nettokompensationsgrader over 80 pct., jf. figur 2.7. Derved er gruppen svagt overrepræsenteret set i forhold til arbejdsstyrken som helhed, hvor indvandrere fra ikke-vestlige lande udgør omkring 6 pct.

Bilag 2.2 indeholder opgørelser af gruppen med en nettokompensationsgrad over 90 pct. opdelt på overstående karakteristika.

2.3 Udviklingen i de økonomiske incitament

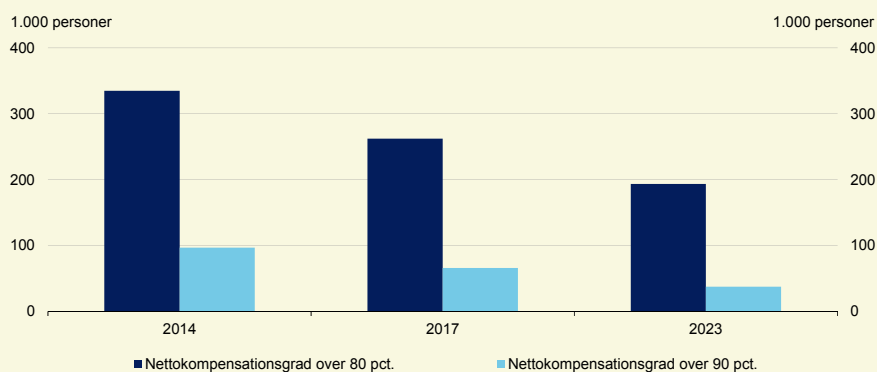
Der er i de senere år gennemført en række initiativer, der påvirker de økonomiske incitament til at beskæftigelse. Det gør sig blandt andet gældende for skattereformen fra 2012, integrationsydelse, kontanthjælpsloft og karenstage for dagpengemodtagere.

Initiativerne har nedbragt antallet med relativt svage økonomiske incitament til beskæftigelse markant i de senere år, og i 2023 vil initiativerne have fuldt gennemslag.

Antallet af personer med en nettokompensationsgrad over 80 pct. vurderes at falde fra 262.000 personer i 2017 til 193.000 personer i 2023. Antallet af personer med en nettokompensationsgrad over 90 pct. falder fra 66.000 til 38.000 personer, jf. figur 2.8

Figur 2.8

Udvikling i personer med nettokompensationsgrader over hhv. 80 og 90 pct.

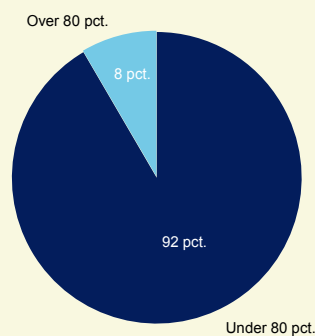


Anm.: 2014 er opgjørt uden virkning af integrationsydelse og kontanthjælpsloft, mens 2017 er opgjørt med helårsvirkning af integrationsydelse og kontanthjælpsloft samt virkning af op til tre årlige karenstage for dagpengemodtagere med høj ledighed, og i 2023 er skattereformerne fuldt indfaset. Beregningerne for 2017 og 2023 tager udgangspunkt i befolkningssammensætning og arbejdsmarkedsstatus i 2014. Se desuden boks 2.1.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

På trods af at antallet af personer, der har relativt svage økonomiske incitament til beskæftigelse, falder frem mod 2023, vil der fortsat være 8 pct. af personerne i opgørelsen, som har en nettokompensationsgrad over 80 pct., jf. figur 2.9.

Figur 2.9
Personer med nettokompensationsgrader hhv. over og under 80 pct., 2023



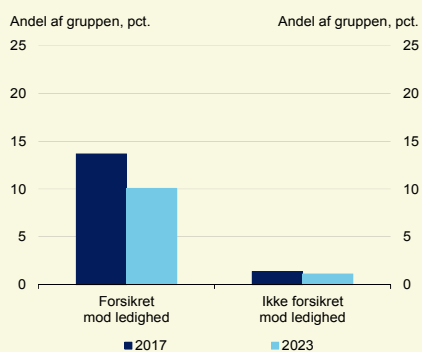
Anm.: 18-64-årige beskæftigede lønmodtagere, fuldt ledige m.fl. samt efterlønsmodtagere. Se desuden anmærkning til figur 2.8.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

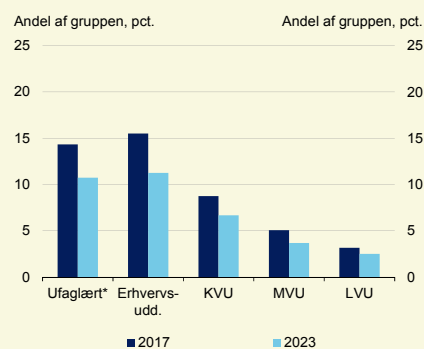
Det er især personer, som er forsikret mod arbejdsløshed, der bliver løftet ud af gruppen med relativt svage økonomiske incitamerter til beskæftigelse. Det afspejler, at det især er forsikrede, der med gældende regler har en nettokompensationsgrad over 80 pct.

I 2017 er det 14 pct. af de forsikrede, der har en nettokompensationsgrad over 80 pct. Denne andel falder til 10 pct. i 2023. For personer, der ikke er forsikret mod arbejdsløshed, falder andelen marginalt, jf. figur 2.10.

Figur 2.10
Personer med nettokompensationsgrad over 80 pct. efter forsikringskategori



Figur 2.11
Personer med nettokompensationsgrad over 80 pct. efter uddannelsesniveau



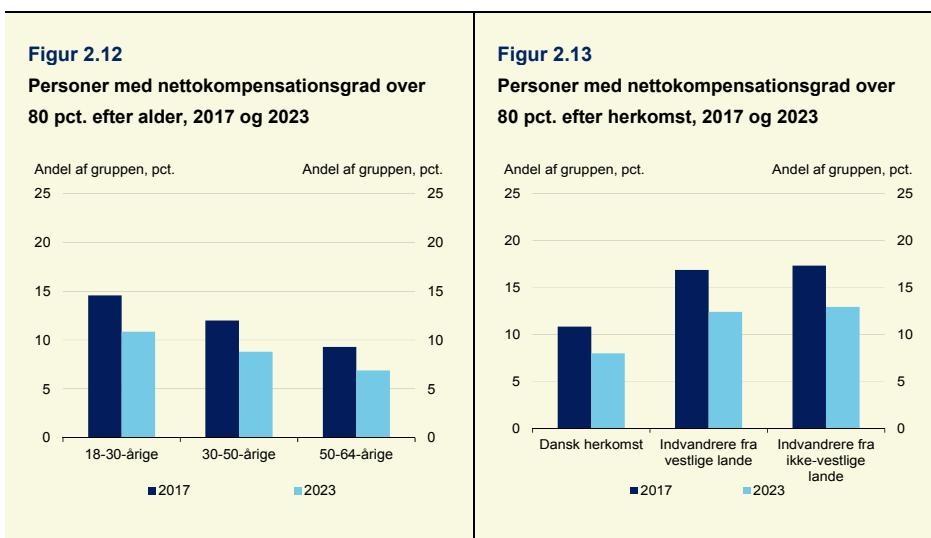
Anm.: Se anmærkning til figur 2.9.

Note: *) Ufaglært dækker over personer med grundskole eller gymnasial uddannelse som højest fuldførte uddannelse samt personer med uoplyst uddannelsesniveau.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Det er både ufaglærte, faglærte og personer med en videregående uddannelse, der løftes ud af gruppen med relativt svage incitament til beskæftigelse, i takt med at reformerne indføres fuldt ud. Eksempelvis falder andelen med en nettokompensationsgrad over 80 pct. fra omkring 16 pct. til 11 pct. for personer med en erhvervsuddannelse, jf. figur 2.11.

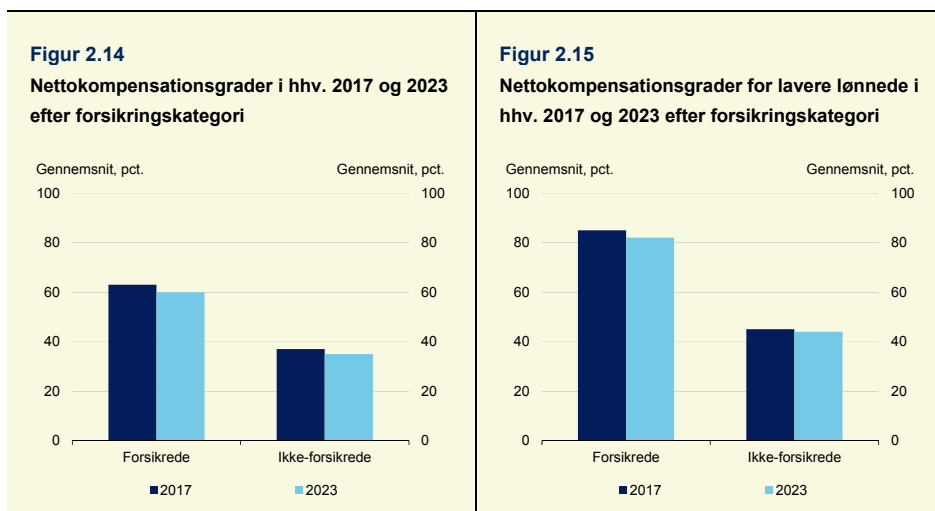
Også på tværs af alders- og herkomstgrupper sker der en nedbringelse af gruppen med relativt svage økonomiske incitament, jf. figur 2.12 og 2.13. Det afspejler, at mange af reformerne styrker incitamentene bredt for alle befolkningsgrupper.



Anm.: Se anmærkning til figur 2.9.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Betydningen af de seneste års initiativer kan også belyses ved at se på den gennemsnitlige kompensationsgrad for forskellige grupper. Den gennemsnitlige kompensationsgrad nedbringes for forsikrede fra 63 pct. i 2017 til 60 pct. i 2023. Faldet er lidt mindre for ikke-forsikrede, jf. figur 2.14.



Anm.: Lavere lønnede er her afgrænset til personer med en potentiel timeløn under 145 kr. (2017-niveau) – hvilket omtrent svarer til 67 pct. af OECD's *average worker* for Danmark. Se desuden anmærkning til figur 2.8.

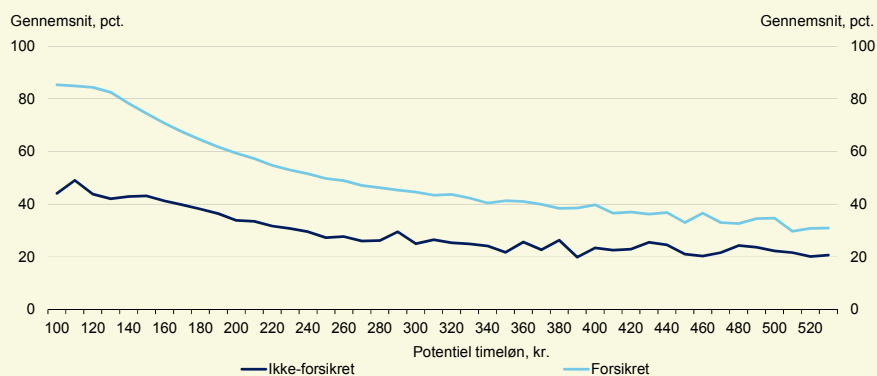
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

I 2023, hvor reformerne er fuldt indfaset, vil det fortsat være personer med en relativt lav arbejdsindtægt, der har de svageste økonomiske incitamentter til beskæftigelse. Men initiativerne styrker incitamentterne i gruppen, jf. figur 2.15.

En relativt lav arbejdsindkomst er ikke nødvendigvis det samme som en svag tilskyndelse til beskæftigelse. Eksempelvis vil ikke-forsikrede – som kan få kontanthjælp i tilfælde af ledighed – i mange tilfælde have en relativt stærk tilskyndelse til beskæftigelse på trods af en relativt lav (potentiell) timeløn. Forsikrede har for alle almindelige timelønninger en svagere tilskyndelse til beskæftigelse end ikke-forsikrede, jf. figur 2.16.

Figur 2.16

Nettokompensationsgrader fordelt efter potentiel timeløn og forsikringskategori, 2023

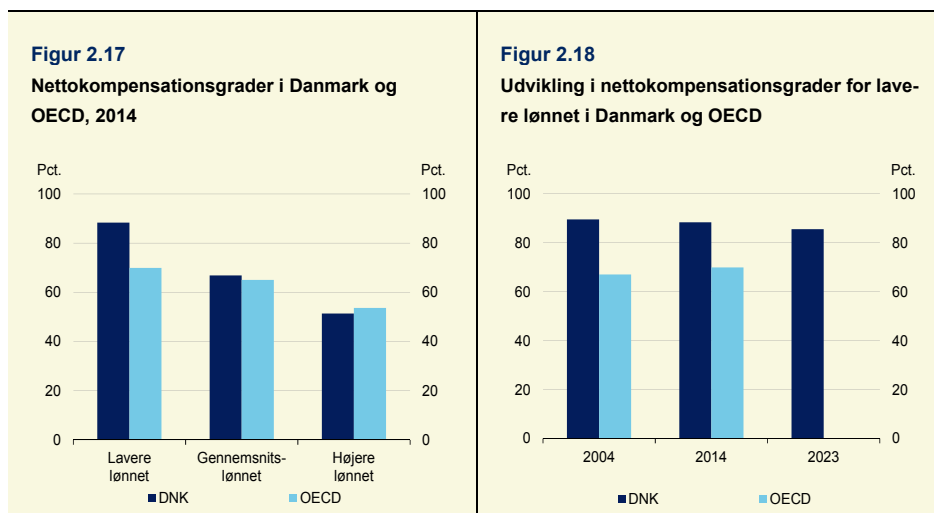


Anm.: 18-64-årige beskæftigede lønmodtagere, fuldt ledige samt efterlønsmodtagere. Se desuden anmærkning til figur 2.8.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Nettokompensationsgraden for gennemsnits- og højere lønnede i Danmark ligger omtrent på niveau med OECD-landene set under ét, mens tilskyndelsen for lavere lønnede i Danmark er betydeligt svagere.

I 2014 udgjorde den gennemsnitlige kompensationsgrad ca. 70 pct. i OECD-landene for en lavere lønnet. I Danmark var kompensationsgraden for lavere lønnede ca. 88 pct., jf. figur 2.17.



Anm.: Gennemsnit af nettokompensationsgrader ved ledighed for de familietyper, der indgår i OECD's analyser. En lavere lønnet tjener 67 pct. af gennemsnitslønnen for beskæftigede. En højere lønnet tjener 150 pct. af gennemsnitslønnen for beskæftigede. OECD's opgørelser af nettokompensationsgrader afviger på en række områder fra opgørelserne på danske registerdata, som ellers er brugt i denne analyse. Figuren viser således gennemsnittet af nettokompensationsgraderne for de familietyper, der indgår i OECD's analyser (billedet er det samme hvis der ses på specifikke familietyper).

Kilde: OECD, Tax-Benefit Models 2016 samt egne beregninger.

Selvom de senere års reformer især styrker det økonomiske incitament til at være i beskæftigelse for personer, der har en forholdsvis svag tilskyndelse, så er nettokompensationsgraden for lavere lønnede i Danmark, når 2023-reglerne er fuldt indfaset, stadig over OECD-gennemsnittet i 2014, jf. figur 2.18.

Det følgende afsnit ser nærmere på, hvad der kendetegner personer med en relativt svag tilskyndelse til at arbejde i 2023 med fokus på tilknytningen til arbejdsmarkedet.

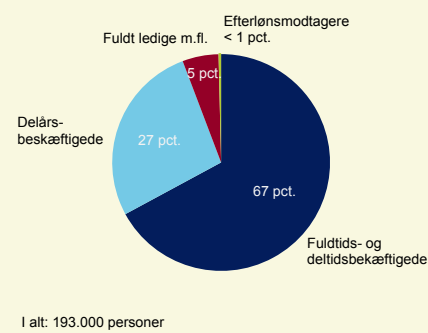
2.4 Tilknytning til arbejdsmarkedet

Personer med fast tilknytning til arbejdsmarkedet har, set under ét, et stærkere økonomisk incitament til beskæftigelse end personer, der har oplevet ledighed.

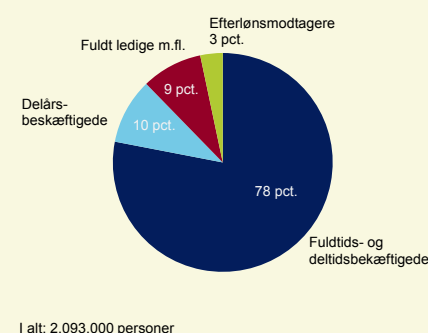
Mens der i begge grupper – både blandt personer med en nettokompensationsgrad under henholdsvis over 80 pct. – er mange i beskæftigelse i løbet af året, så viser sammenligningen, at arbejdsmarkedstilknytningen er stærkest og mere varig blandt dem, der har de største økonomiske incitament til beskæftigelse.

I 2023 skønnes 193.000 personer at have en nettokompensationsgrad over 80 pct. Heraf er 67 pct. beskæftigede hele året, det vil sige, at de ikke modtager andre overførselsindkomster i løbet af året, mens 27 pct. er i beskæftigelse i dele af året (delårsbeskæftigede), jf. figur 2.19.

Figur 2.19
Personer med nettokompensationsgrader over 80 pct. efter tilknytning til arbejdsmarkedet



Figur 2.20
Personer med nettokompensationsgrader under 80 pct. efter tilknytning til arbejdsmarkedet



Anm.: 2023-regler. 18-64-årige beskæftigede lønmodtagere, fuldt ledige samt efterlønsmodtagere. Se desuden anmærkning til figur 2.8.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

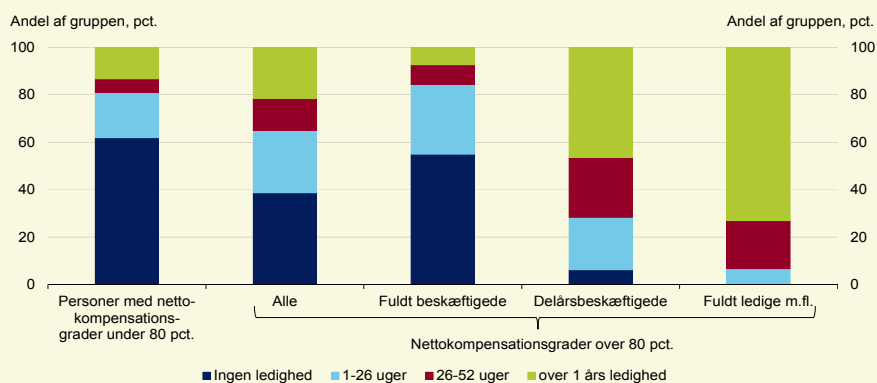
Blandt personer med en nettokompensationsgrad under 80 pct., er det 78 pct., som er beskæftiget hele året, mens 10 pct. er beskæftiget dele af året, jf. figur 2.20.

Når mange personer med relativt svage økonomiske incitamentter til beskæftigelse har en stærk tilknytning til arbejdsmarkedet, kan det afspejle, at der som nævnt er andre forhold, som har betydning for, om det er attraktivt at være i beskæftigelse. Hertil kommer rådighedsforpligtelsen, som betyder, at man ikke frit kan vælge at stå uden for arbejdsmarkedet og modtage fx dagpenge og kontanthjælp.

Hvis man kun ser på arbejdsmarkedstilknytningen i et enkelt år, kan man komme til at undervurdere betydningen af de økonomiske incitamentter. Derfor kan man med fordel se på arbejdsmarkedstilknytningen i en flerårig periode. Blandt delårsbeskæftigede med en nettokompensationsgrad over 80 pct. har mange haft længerevarende perioder med ledighed de seneste 3 år. Næsten halvdelen har haft mere end 1 års ledighed i løbet af de seneste 3 år, jf. figur 2.21.

Figur 2.21

Personer med nettokompensationsgrader hhv. over og under 80 pct. fordelt efter ledighedshistorik de seneste 3 år, 2023-regler



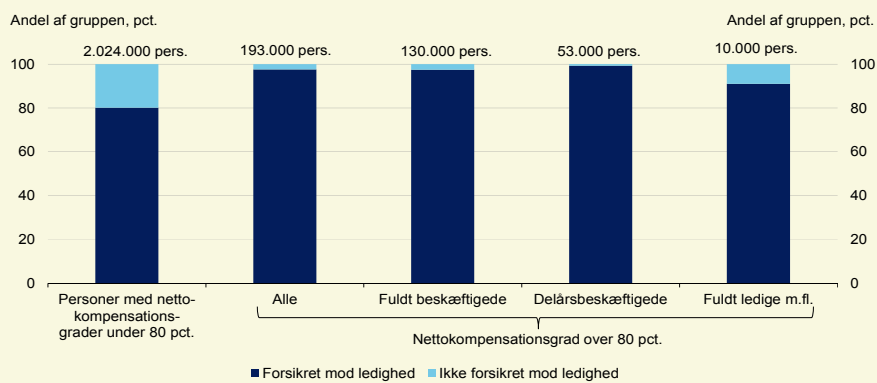
Anm.: Ledighedshistorik er opgjort som antal uger berørt af bruttoledighed i perioden 2012-2014. 18-64-årige beskæftigede lønmodtagere eller fuldt ledige m.fl.. Efterlønsmodtagere er ikke medtaget

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Næsten alle de 53.000 delårsbeskæftigede med relativt svage økonomiske incitamenter til beskæftigelse er forsikret mod ledighed. Det samme gør sig gældende for fuldt beskæftigede og fuldt ledige m.fl., som har relativt svage økonomiske incitamenter til beskæftigelse, om end billedet er lidt mindre udtalt, jf. figur 2.22.

Figur 2.22

Personer med nettokompensationsgrader hhv. over og under 80 pct. fordelt efter forsikringskategori, 2023-regler



Anm.: Se anmærkning til figur 2.21.

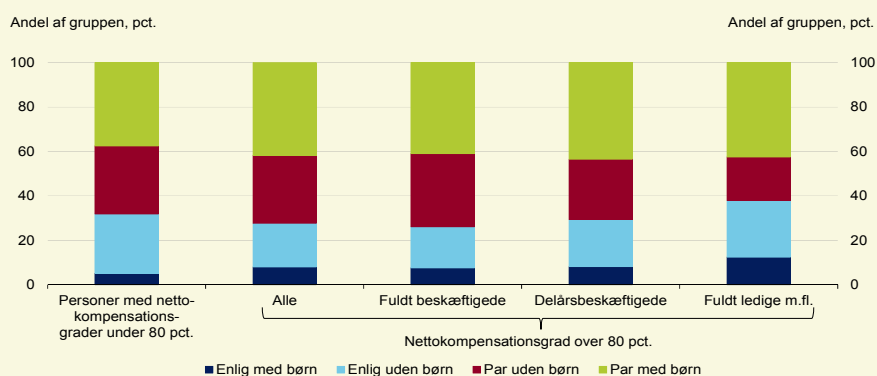
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

I tidligere analyser har der været fokus på den økonomiske tilskyndelse til beskæftigelse for enlige forsørgere. Det skyldes, at denne gruppe modtager indkomstafhængige ydelser, som kan svække incitamenterne. Det var blandt andet baggrunden for, at der med skattereformen i 2012 blev indført et særligt beskæftigelsesfradrag for enlige forsørgere.

Blandt personer med en nettokompensationsgrad over 80 pct. er det omkring 8 pct. af gruppen, der er enlige forsørgere. Det er en lidt højere andel sammenlignet med personer med nettokompensationsgrader under 80 pct., jf. figur 2.23.

Figur 2.23

Personer med nettokompensationsgrader hhv. over og under 80 pct. fordelt efter familiekategori, 2023-regler



Anm.: *Med/uden børn* angiver, om der er hjemmeboende børn i familien. Se desuden anm. til figur 2.22

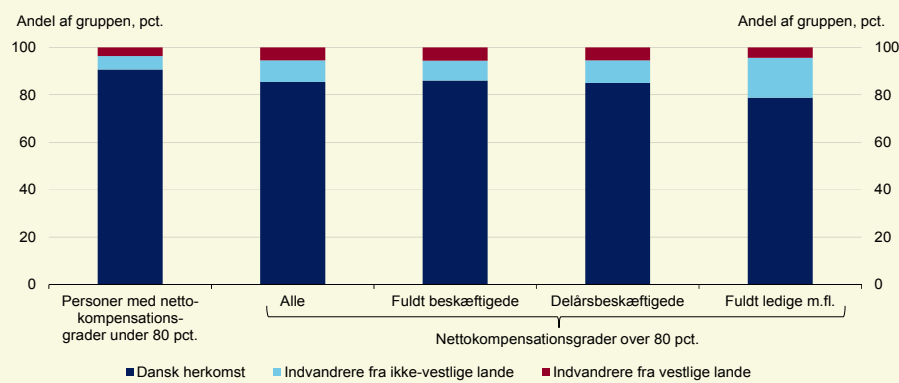
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Enlige forsørgere er således overrepræsenteret blandt personer med relativt svage økonomiske incitament. Parfamilier og enlige uden børn udgør dog langt hovedparten af gruppen.

Indvandrere fra ikke-vestlige lande har sværere ved at få et stærkt fodfæste på arbejdsmarkedet. Indvandrere fra ikke-vestlige lande er overrepræsenteret blandt personer med relativt svage økonomiske incitament til beskæftigelse. Der er tale om en betydelig overrepræsentation, men langt hovedparten af gruppen har dansk herkomst, jf. figur 2.24.

Figur 2.24

Personer med nettokompensationsgrader hhv. over og under 80 pct. fordelt efter herkomst, 2023-regler



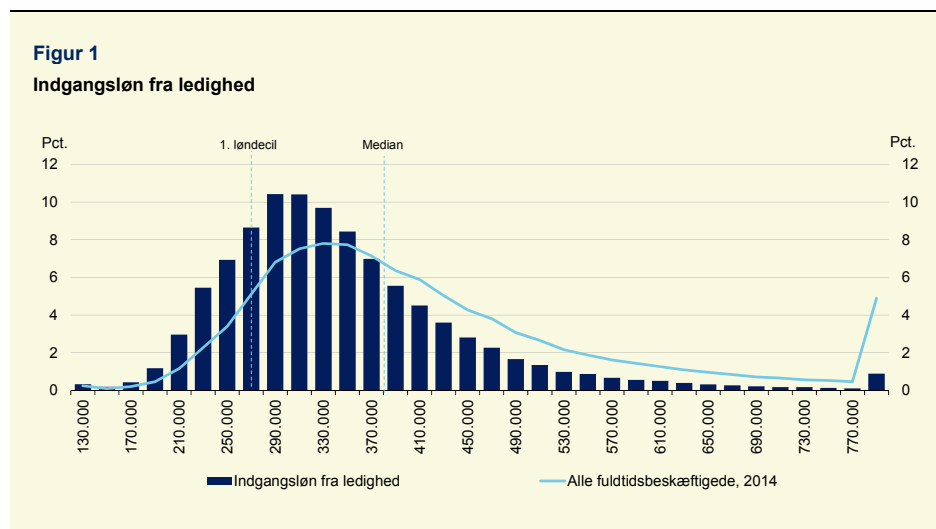
Anm.: Efterkommere indgår i kategorien "Dansk herkomst". Se desuden anmærkning til figur 2.22.
 Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Bilag 2.1 Følsomhed: betydning af skyggeløn

Analyserne i kapitlet er baseret på en opgørelse af den økonomiske gevinst ved at være i beskæftigelse. Opgørelsen trækker på en række kilder og antagelser. En af de afgørende antagelser er den anslåede potentielle lønindkomst i beskæftigelsesalternativet. For mange kan den potentielle lønindkomst anslås med udgangspunkt i helt aktuelle eller nyere lønoplysninger.

En del har imidlertid ikke haft nogen eller kun haft en meget svag tilknytning til arbejdsmarkedet. Det kan fx være unge, der efter færdiggjort uddannelse har fået det første job, indvandrede der endnu ikke har fundet et job eller langvarige kontanthjælpsmodtagere. For disse grupper må der skønnes over en potentiel timeløn på baggrund af andre oplysninger end timelønnen fra nuværende eller tidligere beskæftigelse. Der er stor usikkerhed om denne *skyggeløn*.

Der er mange på det danske arbejdsmarked, der årligt oplever at blive berørt af ledighed. Det gælder både under høj- og lavkonjunktur. De fleste finder hurtigt et job igen. Når den enkelte træder ind på arbejdsmarkedet efter et ledighedsforløb, vil lønnen dog i mange tilfælde være lavere, end den ville have været, hvis man var blevet i beskæftigelse. Omtrent 30 pct. af de personer, der gik fra ledighed til fuldtidsbeskæftigelse i 2014, fik en løn i 1. løndecil, jf. figur 1.



Anm.: 30-64-årige fuldtidsbeskæftigede i 2014. Lyseblå viser lønfordelingen for alle fuldtidsbeskæftigede i 2014, inkl. fuldtidsbeskæftigede, der var berørt af ledighed året før. Mørkeblå angiver lønfordelingen 'kun' for fuldtidsbeskæftigede, der var berørt af ledighed året før. Omkring 5 pct. af de fuldtidsbeskæftigede har en lønindkomst på over 800.000 kr.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Boks 1 beskriver metoden, som bruges til at skønne over lønningerne.

Boks 1**Beregning af skyggelønninger**

Metoden til beregning af den disponible indkomst i beskæftigelsesalternativet er principielt den samme, uanset om en person er i arbejde eller ej.

Den årlige lønindkomst i beskæftigelsesalternativet bliver for hver enkelt person fastsat ud fra en ugentlig arbejdstid på 37 timer og et skøn for deres timeløn på baggrund af oplysninger i Danmarks Statistiks lønregister, sygedagpengeregistret, dagpengeudbetalingsregistret eller lønindkomsten i (års)indkomstregistret.

Hvis der ikke foreligger relevante oplysninger, som kan bruges til at skønne over deres timeløn, hvilket der i praksis ikke gør for fx mange fuldt ledige m.fl., beregnes der en såkaldt "skyggeløn". Beregningen af skyggelønnen sker på baggrund af en lang række oplysninger om deres personlige karakteristika (uddannelse, køn, alder, erhvervs erfaring, a-kasemedlemskab, bopæl, civilstand, antal børn mv.).

Hvad enten timelønnen skønnes på baggrund af lønoplysninger i Danmarks Statistiks lønregistre mv. eller beregnes som en skyggeløn, vil skønnet være behæftet med nogen usikkerhed.

For personer, hvor der foreligger oplysninger fra mere end ét register, foretrækkes lønregistret frem for sygedagpengeregistret, sygedagpengeregistret frem for dagpengeudbetalingsregistret, dagpengeudbetalingsregistret frem for indkomstregistret og indkomstregistret frem for en beregnet skyggeløn. For gruppen af fuldt ledige m.fl. og efterlønsmodtagere kan indkomstregistret dog ikke bruges, da en eventuel lønindkomst i det pågældende år ikke vil udgøre et tilstrækkeligt sikkert grundlag for at skønne over deres timeløn.

Tabel a viser, hvilke typer af registeroplysninger, herunder en beregnet skyggeløn, der ligger til grund for timelønsskønnet for de forskellige grupper, der indgår i beregningen af nettokompensationsgrader for hhv. fuldt beskæftigede, delårsbeskæftigede, fuldt ledige m.fl. og efterlønsmodtagere.

Tabel a**Personer fordelt efter type af registeroplysninger, der ligger til grund for timelønsskønnet, pct.**

	Lønregistret	Syge- dagpenge- registret	Dagpenge- udbetalings- registret	Indkomst- registret	"Skyggeløn"	Alle
Fuldt beskæftigede	74,1	4,5	0,3	20,5	1,1	100
Delårsbeskæftigede	57,1	11,4	12,5	13,1	5,9	100
Fuldt ledige m.fl.	2,8	6,3	10,4	-	80,4	100
Efterlønsmodtagere	0,6	0,3	1,8	-	97,4	100
Alle	63,8	5,0	2,6	17,2	11,4	100

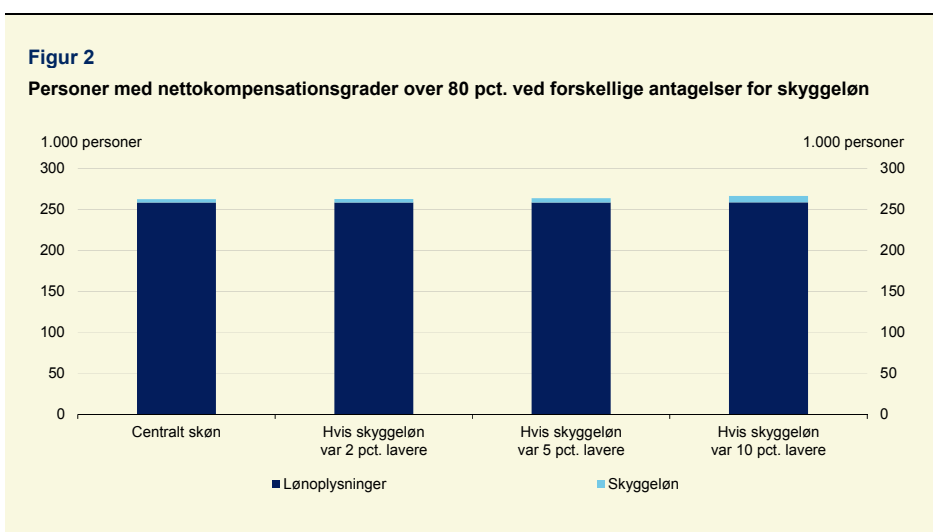
Anm.: Beregninger på registerdata for 2014. "Fuldt ledige m.fl." omfatter følgende to grupper: 1) Personer med støttet beskæftigelse (ekskl. fleksjob), og 2) personer uden beskæftigelse, men med egentlig overførselsindkomst af en vis størrelse, dvs. dagpenge, kontanthjælp, sygedagpenge, orlovsydelse el.lign. Ingen af personerne har haft ustøttet beskæftigelse i løbet af det pågældende år. "Efterløn" omfatter personer, der har modtaget efterløn i året, dog ikke personer, der samtidig har haft indbetalinger til ATP, dvs. beskæftigelse af et vist omfang.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Mange med svag historisk tilknytning til arbejdsmarkedet har en relativt lav potentiel timeløn på grund af lavt uddannelsesniveau og beskednen arbejdsmarkedserfaring. Omvendt er det interessant at inddrage gruppen, når incitamenter til beskæftigelse skal analyseres.

Af de 262.000 personer med nettokompensationsgrader over 80 pct. er det omkring 4.000 personer, der tildeles en *skyggeløn*, fordi der ikke er registreret lønoplysninger om dem.

Det centrale skøn i dette kapitel er, at 262.000 personer har en nettokompensationsgrad over 80 pct. Dette resultat er robust over for betydelig variation i skyggelønningerne. Reduceres skyggelønningerne fx med 10 pct., vil antallet med nettokompensationsgrader over 80 pct. øges fra 262.000 til 266.000, jf. figur 2.



Anm.: Skyggeløn tildeles personer, som ikke har valide løn eller indkomstoplysninger i året, jf. boks 1.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Bilag 2.2 Karakteristika for personer med relativt svage økonomiske incitamentter

Tabel 1

Personer med nettokompensationsgrader over hhv. 80 og 90 pct. fordelt efter karakteristika

	2013		2014		2017		2023	
	> 80 pct.	> 90 pct.	> 80 pct.	> 90 pct.	> 80 pct.	> 90 pct.	> 80 pct.	> 90 pct.
Antal	362.400	101.700	334.900	96.800	262.100	65.900	193.300	37.600
	----- Pct. -----							
<i>Uddannelse</i>								
Grundskole, gymnasial og uoplyst	36	39	33	35	33	36	34	34
Erhvervsudd.	49	47	51	49	51	48	50	48
KVU	4	5	5	5	4	5	5	5
MVU	8	6	9	8	8	8	8	9
LVU	3	3	3	3	3	3	3	4
<i>Familietype</i>								
Enlig uden børn	19	18	20	17	21	19	20	18
Enlig med børn	10	10	7	6	7	6	8	6
Par uden børn	29	30	31	31	31	31	31	31
Par med børn	41	43	42	45	41	44	42	45
<i>Alder</i>								
18-30-årige	18	18	18	19	19	21	19	21
30-50-årige	55	56	54	54	54	53	54	53
50-64-årige	27	26	28	27	27	26	28	26
<i>Herkomst</i>								
Dansk	85	85	86	85	86	85	86	86
Indvandrere fra vestlige lande	5	4	5	5	5	6	5	5
Indvandrere fra ikke-vestlige lande	11	11	9	9	9	9	9	8
<i>Forsikring mod ledighed</i>								
Forsikret	93	93	97	97	98	96	98	93
Ikke-forsikret	7	7	3	3	2	4	2	7

Anm.: Se anmærkning til figur 2.8.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Tabel 2

Personer med forskelsbeløb under hhv. 2.000 og 3.000 kr. fordelt efter karakteristika

	2013		2014		2017		2023	
	< 2.000	< 3.000	< 2.000	< 3.000	< 2.000	< 3.000	< 2.000	< 3.000
Antal	149.400	272.900	133.400	241.500	82.700	173.300	48.000	128.100
	----- Pct. -----							
<i>Uddannelse</i>								
Grundskole, gymnasial og uoplyst	42	40	37	36	39	38	38	39
Erhvervsudd.	47	48	49	50	48	49	48	48
KVU	4	4	4	4	4	4	4	4
MVU	5	6	7	7	7	7	7	7
LVU	2	2	2	2	2	2	2	2
<i>Familietype</i>								
Enlig uden børn	23	23	23	24	23	25	21	25
Enlig med børn	8	8	5	6	5	6	5	6
Par uden børn	30	29	31	31	31	31	31	30
Par med børn	40	40	41	39	42	39	43	39
<i>Alder</i>								
18-30-årige	23	22	23	22	25	24	25	25
30-50-årige	53	53	52	52	52	51	52	51
50-64-årige	24	25	25	26	23	25	23	24
<i>Herkomst</i>								
Dansk	83	83	84	84	83	83	83	83
Indvandrere fra vestlige lande	5	5	6	6	6	7	6	7
Indvandrere fra ikke-vestlige lande	12	12	10	10	10	10	10	10
<i>Forsikring mod ledighed</i>								
Forsikret	93	92	99	98	98	98	97	98
Ikke-forsikret	7	8	1	2	2	2	3	2

Anm.: Se anmærkning til figur 2.8.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.



3. Incitamenter til at yde en ekstra indsats

Sammenlignet med de fleste andre lande har Danmark en relativt høj erhvervsfrekvens og derved en stor arbejdsstyrke. Omvendt er den gennemsnitlige arbejdstid blandt de beskæftigede relativt lav. Samtidig har Danmark i en årrække haft lav produktivitetsvækst.

Dette kapitel ser nærmere på de økonomiske incitamenter til at yde en ekstra arbejdsindsats. Den enkelte kan yde en ekstra indsats på mange måder. Man kan fx øge sin arbejdstid. Man kan også dygtiggøre sig, påtage sig et større ansvar eller på anden vis være mere produktiv på arbejdsmarkedet.

Mange forhold har betydning for den enkeltes arbejdsindsats. For eksempel skal børnefamilier have mulighed for at passe deres børn, ligesom interesse for jobbet og helbred kan spille en rolle. Den indsats, den enkelte vælger at yde, afhænger imidlertid også af den økonomiske gevinst.

Hvis en ekstra indsats bliver belønnet, kan det øge produktiviteten og bidrage til højere arbejdstid. Skatten på den sidst tjente krone – marginalskatten – har betydning for den præsterede arbejdstid og tilskyndelsen til at vise engagement på arbejdspladsen, hvilket kan vise sig i form af højere produktivitet.

- Størstedelen af de beskæftigede har en marginalskat på under 45 pct. For godt en femtedel gælder imidlertid, at marginalskatten er over 50 pct. (typisk 55-56 pct.), fordi de er omfattet af topskatten.
- Antallet af beskæftigede med marginalskat over 50 pct. vil falde en smule i takt med, at skattereformen fra 2012 bliver indfaset. 19 pct. af de beskæftigede vil dog stadig have en marginalskat på mere end 50 pct.
- I en international sammenhæng har højere lønnede i Danmark en høj skat på den sidst tjente krone. Hertil kommer, at topskattegrænsen sætter tidligt ind. Det vil også være tilfældet, når skattereformen fra 2012 er fuldt indfaset i 2023.
- I 2023 vil ca. 37 pct. af de beskæftigede topskatteydere være ufaglærte eller have en erhvervsuddannelse (hvoraf en del påtager sig lederansvar). Personer med en lang videregående uddannelse er overrepræsenteret blandt topskatteydere, men udgør kun 34 pct. af gruppen.
- Topskatten vil således stadig omfatte en række højere lønnede specialister og medlemledere. Denne gruppe har en mindre tilskyndelse til at yde en ekstra indsats end beskæftigede med lavere marginalskat.

- For ca. 90.000 beskæftigede betyder aftrapning af indkomstafhængige ydelser, at de har en høj sammensat marginalskat. Den sammensatte marginalskat tager både højde for indkomstskat og overførsler.
- For ca. to tredjedele er det aftrapning af boligstøtte, der medfører en høj sammensat marginalskat. Ca. 55 pct. af personerne, der modtager boligstøtte, har en sammensat marginalskat over 50 pct., mens det gør sig gældende for 2 pct. blandt beskæftigede, som ikke modtager boligstøtte.
- Beskæftigede kan også opleve en høj sammensat marginalskat, fordi flere ydelser aftrappes samtidigt. Ca. en femtedel af beskæftigede med en høj sammensat marginalskat er berørt af mere en én type aftrapning på samme tid. Typisk boligstøtte og tilskud til daginstitution (økonomisk fripladstilskud).

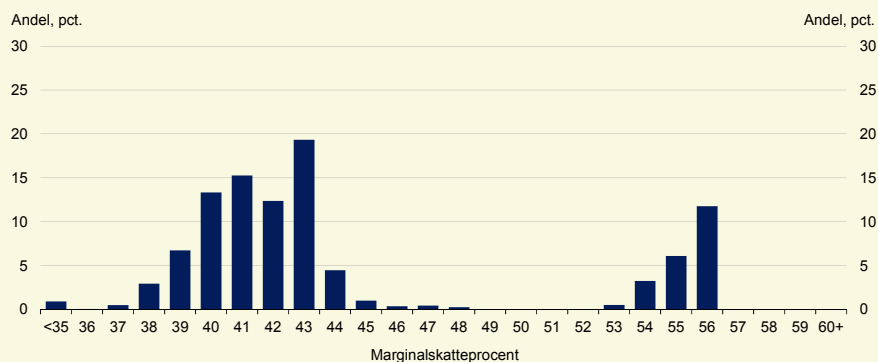
3.1 Marginalskatter på arbejdsindkomst

Der er en række forhold, der har betydning for, hvilken indsats den enkelte lægger på arbejdspladsen, herunder hvor mange timer den enkelte vælger at arbejde. For mange vil familiesituationen spille en rolle, herunder hvor meget ens partner arbejder, og om der er gode muligheder for at få passet sine børn. Det kan også spille en rolle, om man synes, at arbejdet er interessant, om man gør en forskel, og om en ekstra indsats bliver værdsat.

Skattesystemet kan også have betydning for den indsats, den enkelte lægger på arbejdspladsen. Jo højere skatten på den sidst tjente krone er, des mindre vil tilskyndelsen være til at yde en ekstra arbejdsindsats. En høj skat på den sidst tjente krone, eller marginalskatten, kan altså reducere tilskyndelsen til at yde en ekstra indsats.

I Danmark betaler langt de fleste personer en marginalskat i omegnen af 39 til 44 pct. Personer med de højeste indkomster betaler også topskat, hvormed marginalskatten kan komme op på 54 til 56 pct., jf. figur 3.1.

Figur 3.1
Beskæftigede fordelt efter marginalskatte



Anm.: 18-64-årige fuldt beskæftigede lønmodtagere og selvstændigt erhvervsdrivende. Beregninger er foretaget for 2017-regler med udgangspunkt i befolknings sammensætning og arbejdsmarkedsstatus i 2014. Marginalskatteprocenterne i dette kapitel tager alene højde for indkomstskattebetalingen og tager således *ikke* højde for den marginale afgiftsbetaling. Hvis man tog højde for afgiftsbetalingen ville marginalskatteprocenterne være højere.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

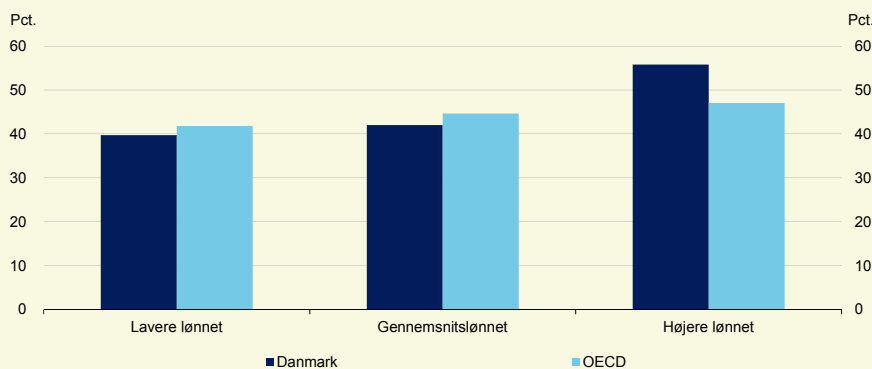
De seneste årtier har der været fokus på at sænke skatten på arbejde, herunder skatten på den sidst tjente krone. Mellemskatten er afskaffet og med skattereformerne i 2009 og 2012 blev grænsen for, hvornår der skal betales topskat, gradvist hævet fra ca. 390.000 kr. i 2009 til ca. 480.000 kr. i 2017.

I 2017 har 22 pct. af de beskæftigede en marginalskat på over 50 pct. Når 2012-skattereformen er fuldt indfaset i 2023, vil 19 pct. af de beskæftigede stå over for en marginalskat, der er over 50 pct.

Marginalskatteprocenten i det danske indkomstskattesystem er på niveau med, hvad mange beskæftigede står over for i mange andre lande. Det er tilfældet for personer, der er lavere lønnet eller har en gennemsnitlig lønindkomst.

Marginalskatteprocenten for en beskæftiget med en gennemsnitlig lønindkomst i Danmark er ca. 42 pct., hvilket omtrent er på niveau med OECD-landene set under ét. Det samme gælder en lavere lønnet. Til gengæld er marginalskatteprocenten for en højere lønnet 56 pct., hvilket er relativt højt i en international sammenligning, jf. figur 3.2.

Figur 3.2
Marginalskat i Danmark og OECD, 2016

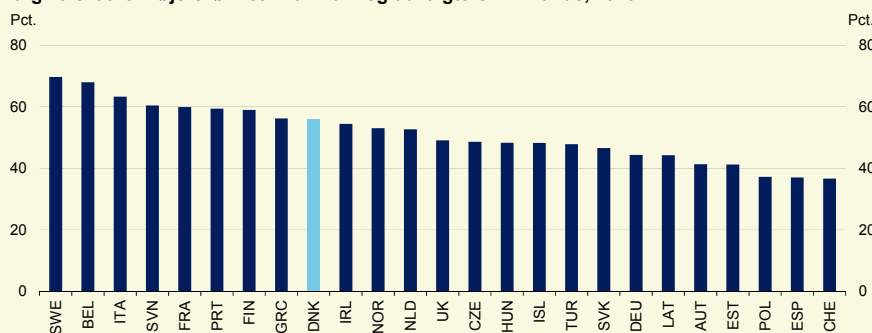


Anm.: Gennemsnitlig marginalskat for en enlig person uden børn. En lavere lønnet tjener 67 pct. af gennemsnitslønnen for fuldtidsbeskæftigede, mens en højere lønnet tjener 167 pct. af gennemsnitslønnen for fuldtidsbeskæftigede.

Kilde: OECD.stat.

Der er dog lande, hvor marginalskatten for en højere lønnet er højere end i Danmark. Eksempelvis ligger niveauet i Danmark noget under det svenske niveau, jf. figur 3.3.

Figur 3.3
Marginalskat for højere lønnet i Danmark og udvalgte OECD-lande, 2016



Anm.: Enlig uden børn med en indkomst på 167 pct. af gennemsnitslønnen for fuldtidsbeskæftigede.

Kilde: OECD.stat.

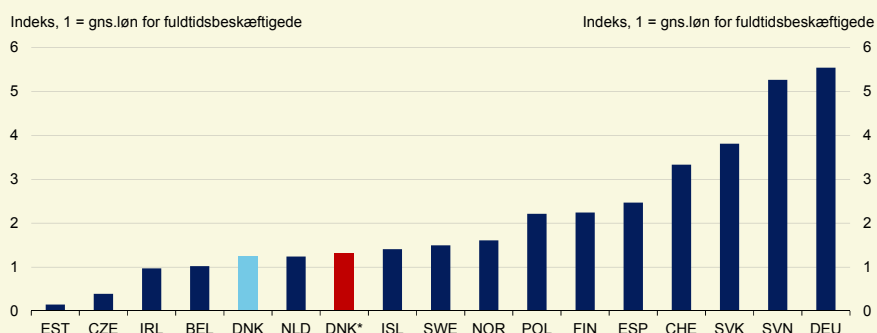
Man skal imidlertid være opmærksom på, at opgørelserne i dette kapitel alene tager højde for indkomstskattebetalingen. Der tages således ikke højde for den marginale betaling af indirekte skatter og afgifter, fx moms, registreringsafgift og punktafgifter. Hvis man tog højde for indirekte skatter ville marginalskatterne være væsentlig højere.

Topskattegrænsen i Danmark vil i de kommende år blive øget i takt med, at skattereformen fra 2012 bliver fuldt indfaset. Danmark vil dog stadig være blandt de OECD-lande, hvor "topskatten" sætter tidligst ind.

Topskatten vil i 2023 indtræde ved en lønindkomst, der svarer til 1,3 gange en gennemsnitlig lønindkomst, mens det i eksempelvis Norge og Sverige sker ved en lønindkomst, der er omkring 1,5 gange den gennemsnitlige lønindkomst, jf. figur 3.4.

Figur 3.4

Grænse for "topskat" i Danmark og udvalgte OECD-lande, 2015



Anm.: Tal for 2015. Figuren viser, hvornår den højeste marginalsat på lønindkomst (ekskl. arbejdsgiverbetalte sociale bidrag), "topskatten", indtræder, målt i forhold til gennemsnitslønnen for fuldtidsbeskæftigede. DNK* angiver Danmarks placering, når skattereformen er fuldt indfaset (2023-regler).

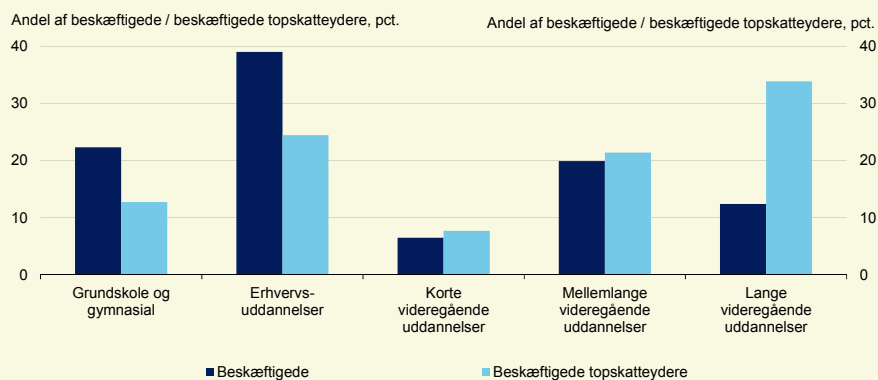
Kilde: OECD Tax Database samt egne beregninger.

Personer med en lang videregående uddannelse er overrepræsenterede blandt topskattebetalerne, men hovedparten har kortere uddannelser, og der vil stadig være mange faglærte i gruppen af topskatteydere, når de besluttede forhøjelser af topskattegrænsen er fuldt indfaset.

I 2023 vil henholdsvis 13 og 24 pct. af de beskæftigede topskatteydere være ufaglærte eller faglærte. Ca. 30 pct. har en kort eller mellemlang videregående uddannelse, mens 34 pct. har en lang videregående uddannelse, jf. figur 3.5.

Figur 3.5

Beskæftigede og beskæftigede topskattebetalere fordelt efter uddannelsesniveau, 2023



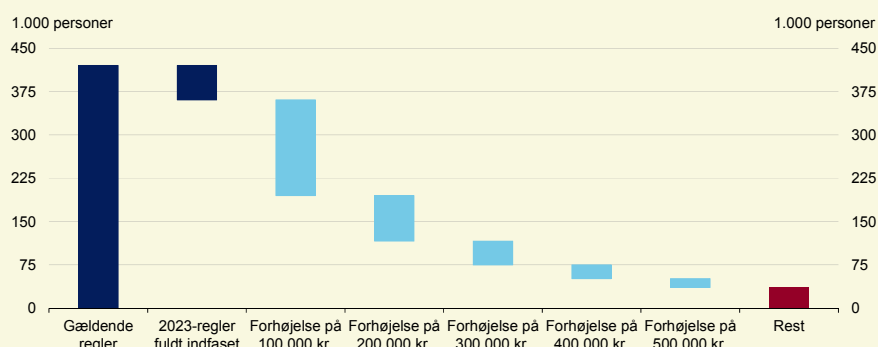
Anm.: 18-64-årige fuldt beskæftigede lønmodtagere og selvstændigt erhvervsdrivende. Beregningerne er foretaget for 2023-regler med udgangspunkt i befolknings sammensætning og arbejdsmarkedsstatus i 2014.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Det skønnes, at ca. 360.000 beskæftigede har en marginalsat over 50 pct. i 2023, når 2012-skattereformen er fuldt indfaset. Mange af de beskæftigede topskatteydere har en indkomst omkring topskattegrænsen. Antallet af topskatteydere vil derfor kunne reduceres betragteligt, hvis topskattegrænsen blev hævet yderligere. Hvis topskattegrænsen blev hævet med yderligere 100.000 kr., vurderes det, at antallet af beskæftigede med en marginalsat over 50 pct. reduceres med knap 200.000 personer. Hvis topskattegrænsen blev hævet med 500.000 kr., ville 36.000 beskæftigede have en marginalsat over 50 pct., jf. figur 3.6.

Figur 3.6

Reduktion i antal beskæftigede med marginalsat over 50 pct., hvis topskattegrænsen hæves



Anm.: Se anmærkning til figur 3.5.

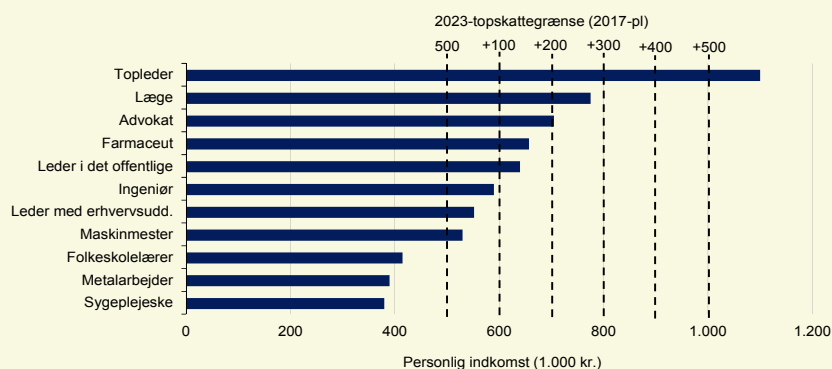
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Der vil, når skattereformen fra 2012 er fuldt indfaset, stadig være en gruppe af højere lønnede specialister og mellemledere, der er omfattet af topskatten. Denne gruppe har således en markant mindre tilskyndelse til at gøre en ekstra indsats end beskæftigede med en lidt mindre indkomst. Det gør sig fx gældende for maskinmesteren, den faglærte med et ledelsesansvar og lederen i det offentlige.

Hvis topskattegrænsen blev hævet med fx 300.000 kr. vil det hovedsageligt være højere lønnede specialister, der blev løftet ud. Topledere ville stadig være omfattet af topskatten, jf. figur 3.7.

Figur 3.7

Gennemsnitsløn for personer i udvalgte jobfunktioner i forhold til 2023-topskattegrænsen



Anm.: De viste jobfunktioner er sorteret efter personlig indkomst opgjort som løn fratrukket arbejdsmarkedsbidrag. Topskattegrænsen ved fuldt indfaset 2023-skatteregler i 2017-pl.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Udover skattesystemets betydning for, hvilken økonomisk tilskyndelse den enkelte har til at yde en ekstra indsats, har også en række indkomstaffhængige overførsler betydning for den økonomiske gevinst.

3.2 Sammensatte marginalsatter

I det forrige afsnit var fokus på, hvordan indkomstskattesystemet påvirker tilskyndelsen til at yde en ekstra indsats. Hvis man i marginalsatterne inddrager effekten af de overførsler, der bliver indkomstaffrappet, får man de såkaldte *sammensatte marginalsatter*. Dette begreb tager både højde for, hvordan indkomsterne og en række overførsler påvirker det økonomiske incitament til en ekstra indsats.

Aftrapningen af indkomstaffhængige ydelser skal ses i lyset af et ønske om at målrette sociale ydelser mod de personer og familier, der har det største behov, typisk personer og familier med relativt lav indkomst.

Samtidig kan der være et ønske om at begrænse de negative strukturvirkninger som følge af høje sammensatte marginalprocenter. Hvis ydelserne aftrappes over et kort indkomstinterval, vil det typisk betyde, at forholdsvis få oplever meget høje aftrappingsprocenter. Hvis ydelserne aftrappes over et langt indkomstinterval, vil det omvendt betyde, at forholdsvis mange bliver berørt og dermed får reduceret deres incitament til at gøre en ekstra arbejdsindsats.

Det vil kun være muligt helt at undgå de negative virkninger ved aftrapning af indkomsthængige ydelser ved enten at afskaffe ydelserne eller at lade ydelserne være uafhængige af indkomsten.

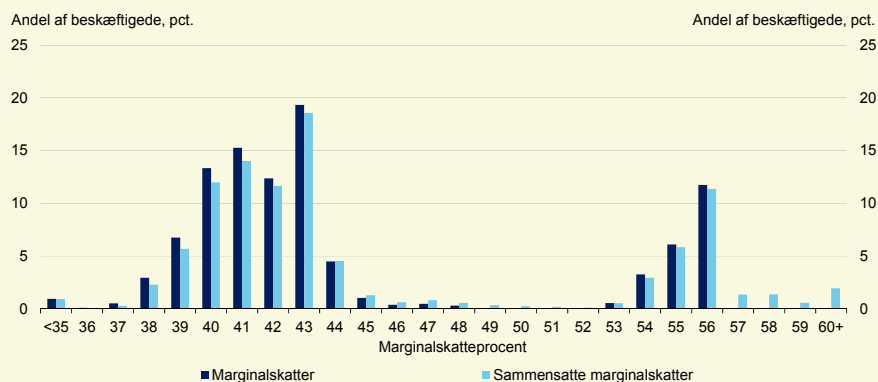
Der er i analysen taget højde for boligstøtte, økonomisk friplads i daginstitution, børne- og ungeydelsen samt ægtefælles kontanthjælp og socialpension (folkepension eller førtidspension). Aftrapningen af disse ydelser har for mange beskæftigede ingen betydning. I mange tilfælde modtager deres familier ingen af ydelserne, og de vil derfor heller ikke opleve at blive aftrappet, hvis de øger deres indkomst.

Der er dog også nogle beskæftigede, som vil få mindre i overførselsindkomst, hvis de øger lønindkomsten. I disse tilfælde er den sammensatte marginalsat højere end marginalsatten.

For nogle kan aftrapningen af ydelser give en betydelig svækkelse af tilskyndelsen til at yde en ekstra indsats. De kan opleve, at den sammensatte marginalsat er over 50 pct., selv om bidraget fra skattesystemet er under 45 pct., jf. figur 3.8.

Figur 3.8

Fordeling af beskæftigede på hhv. marginal- og sammensatte marginalsatter, 2017



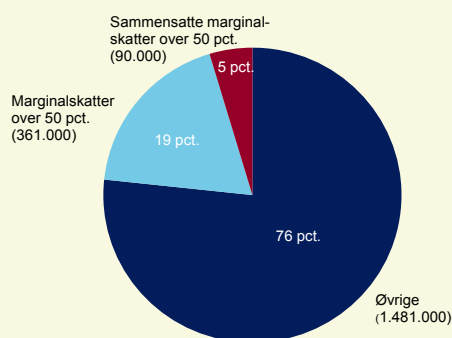
Anm.: Se anmærkning til figur 3.5.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Hvorvidt aftrapningen af en ydelse er nok til at give en sammensat marginalprocent over 50 pct., afhænger af en række forhold. Når det gælder ægtefælles eller samlevers sociale pension, afhænger aftrapningen udelukkende af indkomsten. Aftrapningen af tilskuddet til daginstitution afhænger både af indkomsten, antallet af børn, børnenes alder og de kommunale

takster for børnepasning. Aftrapningen af boligstøtte afhænger både af indkomsten, antallet af børn, huslejen og boligens størrelse. I boligstøttereglerne er familier med børn desuden omfattet af en række særregler. Børn øger det antal kvadratmeter, der kan gives støtte til, og maksimumsbeløbet for den husleje, der kan gives støtte til, sættes op, hvis der er børn i familien. Disse særregler indebærer, at antallet af personer, der er omfattet af modregning, øges, og dermed at flere familier bliver berørt af mere end én type aftrapning.

Omkring 19 pct. af de beskæftigede har marginalskatte over 50 pct. som følge af topskatten (2023-regler). Hertil kommer 5 pct. af de beskæftigede, som har sammensatte marginalskatte over 50 pct., fordi indkomstafhængige ydelser aftrappes. De 5 pct. svarer til ca. 90.000 beskæftigede, jf. figur 3.9.

Figur 3.9**Beskæftigede med marginalskatte og sammensatte marginalskatte over 50 pct., 2023**

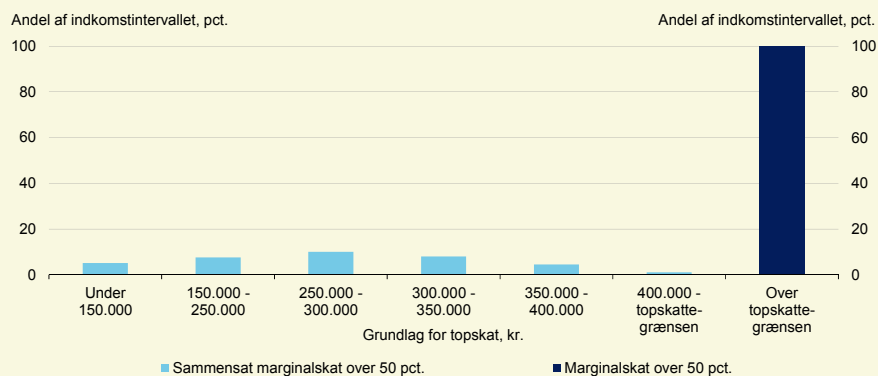
Anm.: Omkring 40.000 af de beskæftigede med marginalskatte over 50 pct. bliver også aftrappet i børne- og ungeydelsen. Se desuden anmærkning til figur 3.5.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Personer med sammensatte marginalskatte over 50 pct. og en indkomst under topskatgrænsen er spredt ud på alle indkomstintervaller. Der er dog relativt flest i indkomstintervallet mellem 150.000 og 350.000 kr., hvor 7-10 pct. af de beskæftigede har en sammensat marginalskat over 50 pct., jf. figur 3.10.

Figur 3.10

Personer med marginalskat eller sammensat marginalskat over 50 pct., 2023



Anm.: Omkring 40.000 af de beskæftigede med marginalskat over 50 pct. bliver også aftrappet i børne- og ungedelsens Se desuden anmærkning til figur 3.5.

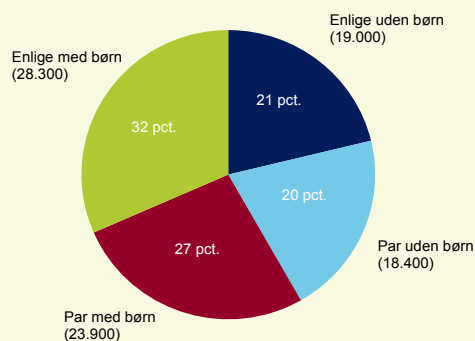
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Enlige forsørgere udgør en stor del af den samlede gruppe af fuldt beskæftigede med sammensatte marginalprocenter over 50 pct. Det skyldes, at relativt mange enlige forsørgere modtager boligstøtte og økonomisk friplads i daginstitution.

Godt 28.000 personer er enlige forsørgere ud af de i alt ca. 90.000 personer med høje sammensatte marginalsatser, jf. figur 3.11.

Figur 3.11

Beskæftigede med sammensatte marginalsatser over 50 pct. fordelt efter familiekategori, 2023



Anm.: Se anmærkning til figur 3.5.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Blandt enlige forsørgere er det 34 pct., som har en sammensat marginalskatteprocent over 50 pct. For andre familietyper er det under 5 pct., der har en relativt høj sammensat marginalskatteprocent, jf. figur 3.12.

Figur 3.12

Beskæftigede med sammensatte marginalskatte over 50 pct. fordelt efter familiekategori, 2023



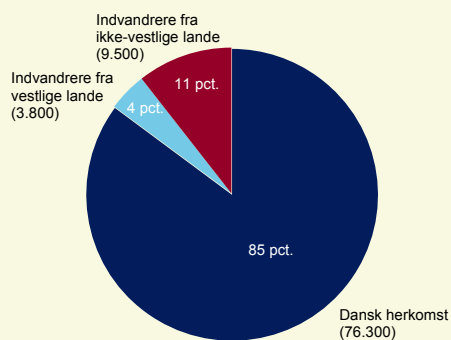
Anm.: Se anmærkning til figur 3.5.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Det skønnes, at ca. 9.500 indvandrere fra ikke-vestlige lande har en høj sammensat marginalskat, svarende til 11 pct. af gruppen, jf. figur 3.13.

Figur 3.13

Beskæftigede med sammensatte marginalskatte over 50 pct. fordelt efter herkomst, 2023-



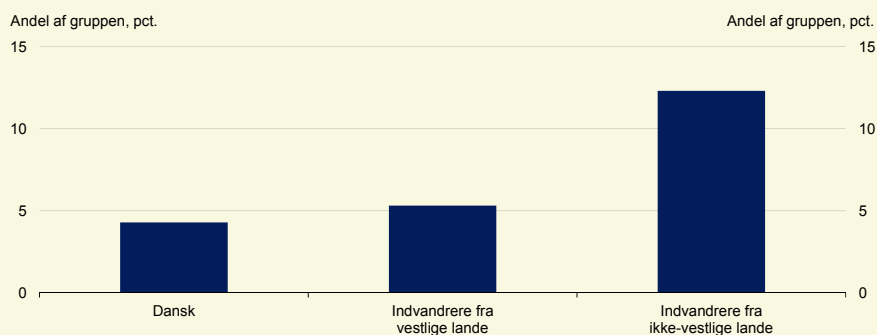
Anm.: Se anmærkning til figur 3.5.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Ca. 12 pct. af de beskæftigede, som er indvandrere fra ikke-vestlige lande, har en sammensat marginalsat over 50 pct., mens det gør sig gældende for ca. 4 pct. af de beskæftigede med dansk herkomst, jf. figur 3.14. Det betyder, at indvandrere fra ikke-vestlige lande er lidt overrepræsenterede i gruppen.

Figur 3.14

Andel af beskæftigede med sammensatte marginalsat over 50 pct. efter herkomst, 2023



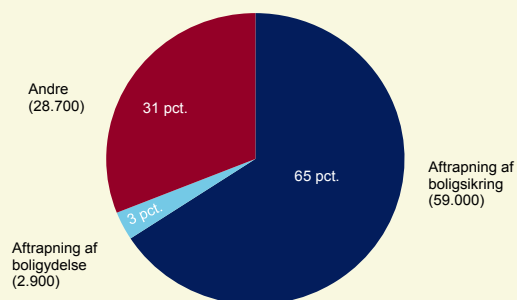
Anm.: Se anmærkning til figur 3.5.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Indkomstafrapning af de forskellige ydelser kan hver i sær skubbe de sammensatte marginalsat over 50 pct. Hovedparten med sammensatte marginalsat over 50 pct. får imidlertid aftrappet boligstøtte. Det gør sig gældende for omkring to tredjedele af de beskæftigede med relativt høje sammensatte marginalsat, jf. figur 3.15.

Figur 3.15

Beskæftigede med sammensatte marginalsat over 50 pct. fordelt efter aftrapning af boligstøtte, 2023



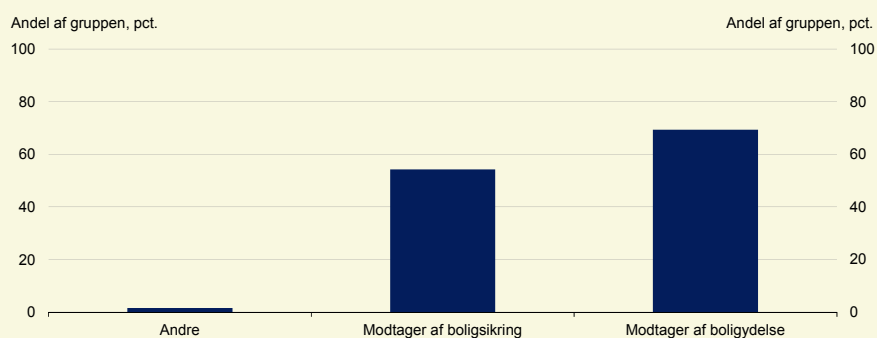
Anm.: Se anmærkning til figur 3.5.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Blandt beskæftigede, som ikke modtager boligstøtte, er det under 2 pct., der har sammensatte marginalskatter over 50 pct. Blandt beskæftigede, der er i målgruppen for aftrapning af boligsikring, gør det sig gældende for 54 pct., mens det er 69 pct. blandt de beskæftigede, hvor familien kan få aftrappet boligydelse, jf. figur 3.16.

Figur 3.16

Andel af beskæftigede med sammensatte marginalskatter over 50 pct. afhængig af om de modtager boligstøtte, 2023



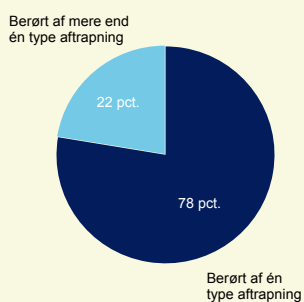
Anm.: Se anmærkning til figur 3.5.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Aftrapning af boligstøtte er således en væsentlig årsag til høje sammensatte marginalskatter. En anden forklaring er, at nogle personer oplever at få aftrappet flere ydelser på samme tid. Således får 22 pct. af de beskæftigede med høje sammensatte marginalskatter aftrappet mere end én ydelse, jf. figur 3.17. For stort set alle med mere end en type aftrapning er der tale om, at økonomisk friplads i daginstitution og boligstøtte aftrappes samtidigt, jf. figur 3.18.

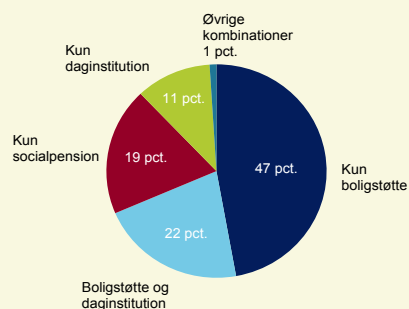
Figur 3.17

Beskæftigede med sammensatte marginalskatter over 50 pct. fordelt efter antal aftrapninger



Figur 3.18

Beskæftigede med sammensatte marginalskatter over 50 pct. fordelt efter type af aftrapning



Anm.: 2023-regler. Se anmærkning til figur 3.5.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.



4. Indkomstudvikling og -fordeling

Danmark er et velstående land uden store skel mellem mennesker. Danmark er blandt andet et af de lande i verden, hvor indkomstforskellene og den såkaldte lavindkomstgruppe er mindst.

Selv i meget velstående lande med små indkomstforskelle vil der altid være personer, som har en relativt lav indkomst i forhold til det typiske i befolkningen, mens andre har en relativt høj indkomst. Indkomstforskellene kan i vid udstrækning tilskrives midlertidige udsving i indkomsten og forskellige valg i forbindelse med uddannelse, karriere, fritid, tilbagetrækning mv.

Indkomsten vil eksempelvis være lavere for personer, der har prioriteret fritid højt frem for personer, der har valgt at arbejde mange timer. Indkomsten vil også kunne være lavere for personer, der vælger uddannelse efter interesse, end for personer, der er gået efter en uddannelse med udsigt til høj løn.

Dette kapitel ser nærmere på danskernes indkomster, og hvordan indkomstfordelingen har udviklet sig. Det centrale indkomstbegreb i kapitlet er de disponible indkomster. Den disponible indkomst er den indkomst, som de danske familier har tilbage til forbrug, når der er betalt indkomstskatter og indbetalt på eventuelle pensionsordninger. Analysen inddrager dog også andre indkomstbegreber, herunder kapitalindkomsterne, som der er særligt fokus på.

Hovedbudskaberne i kapitlet er:

- Den gennemsnitlige disponible indkomst er vokset med 28 pct. siden 2000, svarende til 1,6 pct. per år, og udgør 246.000 kr. i 2015.
- De disponible indkomster er vokset langsommere i de senere år. Siden 2010 er den gennemsnitlige disponible indkomst således steget med knap 1 pct. per år.
- Indkomstforskellene steg fra midten af 90'erne til midten af 00'erne. Stigningen kan i vidt omfang henføres til udviklingen i kapitalindkomsterne. Blandt andet spillede stigende boligpriser en stor rolle gennem et større *imputeret* afkast af egen bolig (én af kapitalindkomsterne).
- Indkomstforskellene er også steget en smule fra 2012 til 2015, hvor indkomstforskellene er 27,9 pct. målt ved Gini-koefficienten. Stigningen skyldes blandt andet udviklingen i boligpriserne og større studietilbøjelighed.

- Der er ikke tegn på, at indkomstforskellene for erhvervsindkomst vil øges markant frem mod 2040. Den demografiske udvikling og det stigende uddannelsesniveau har således isoleret set ikke væsentlig betydning for udviklingen i indkomstforskellene frem mod 2040.
- Lavindkomstgruppen – som har relativt lave indkomster sammenlignet med det typiske i befolkningen – er samlet set steget med 3,9 pct.-point siden 1995, og gruppen udgør 7,2 pct. af befolkningen i 2015.
- Udviklingen skal ses i sammenhæng med øget studietilbøjelighed. Når der ses bort fra familier med studerende, er lavindkomstgruppen omtrent uændret siden 2008. Mange er desuden kun i lavindkomstgruppen i få år.
- Kapitalindkomsterne omfatter blandt andet aktieindkomst, renteindtægter og -udgifter samt imputeret afkast af egen bolig. For langt de fleste spiller kapitalindkomst en lille rolle.
- Cirka 1,2 pct. af befolkningen har en kapitalindkomst på mere end 250.000 kr. per år. Andelen af befolkningen med relativt høje nettokapitalindkomster har været svagt stigende siden 2009, men er omtrent uændret siden 2000 (når der ses bort fra imputeret afkast af egen bolig).
- Kun ½ pct. af befolkningen har kapitalindkomster over 250.000 kr. tre år i træk. Pensionister er stærkt overrepræsenteret i gruppen. Andelen af befolkningen med kapitalindkomster over 250.000 kr. tre år i træk er steget en smule siden 1997.

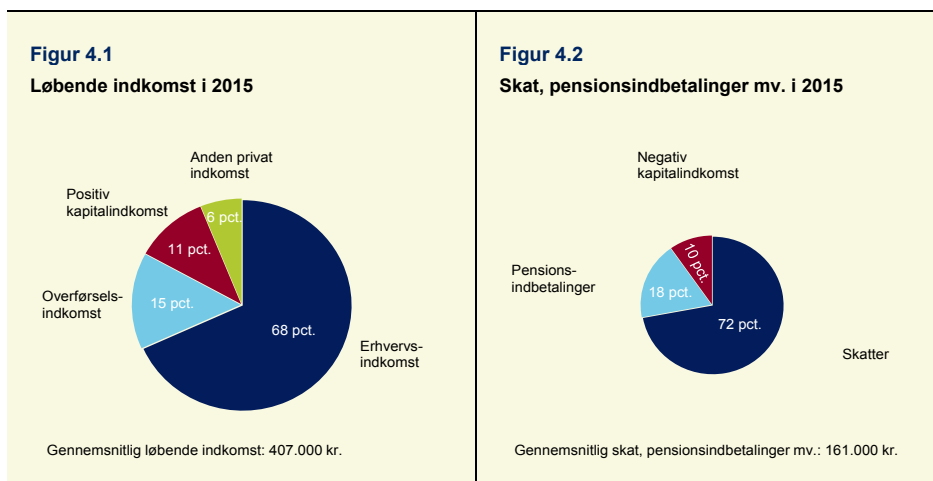
4.1 Indkomstudvikling

Det centrale indkomstbegreb i fordelingsanalyser er den *disponible indkomst*. Den disponible indkomst er det beløb, som familierne har tilbage af sin løbende indkomst, når der er betalt skat og renteudgifter og indbetalt til eventuelle pensionsordninger. Beløbet korrigeres for stordriftsfordele i familien og fordeles ligeligt på familiemedlemmerne.

Den løbende indkomst kan være sammensat på mange forskellige måder. For beskæftigede udgøres den løbende indkomst primært af erhvervsindkomster i form af løn eller overskud af egen virksomhed. For pensionister, arbejdsløse, studerende og andre uden for arbejdsmarkedet er overførselsindkomst typisk den primære indkomst. Beskæftigede kan dog også modtage overførselsindkomst, fx børne- og ungeydelse og boligstøtte.

Hertil kommer en række – typisk mindre – indkomster i form af positiv kapitalindkomst (renteindtægter, aktieindkomst mv.) og anden privat indkomst (fx udbetalinger fra pensionsordninger og børnebidrag).

Den løbende indkomst udgør i gennemsnit 407.000 kr. per person i 2015. Godt to tredjedele består af erhvervsindkomster, mens knap 15 pct. udgøres af overførselsindkomster, jf. figur 4.1.



Anm.: Familieækvivalerede indkomster. Erhvervsindkomst omfatter lønindkomst, virksomhedsindkomst og er inkl. pensionsindbetalinger til arbejdsgiveradministrerede ordninger. Negativ kapitalindkomst består altovervejende af renteudgifter. Kapitalindkomst er beskrevet i detaljer i afsnit 4.2. Anden privat indkomst omfatter pensionsudbetalinger, børnebidrag mv.

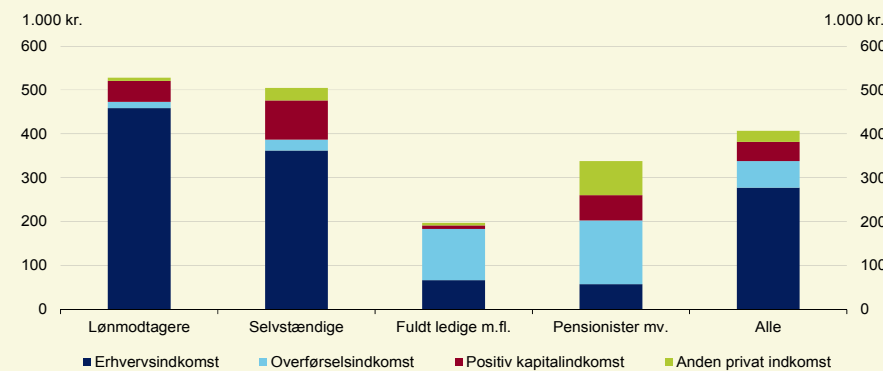
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Den gennemsnitlige disponible indkomst udgør ca. 245.000 kr. Det skyldes, at der af den løbende indkomst indbetales til pensionsordninger og betales skatter og renteudgifter mv., hvilket tilsammen er godt 160.000 kr. per person, jf. figur 4.2.

Lønmodtagere og selvstændigt erhvervsdrivende har de højeste løbende indkomster, og indkomsten består altovervejende af erhvervsindkomst. Den løbende indkomst udgør for de to grupper omtrent ½ mio. kr. om året per person, jf. figur 4.3.

Figur 4.3

Løbende indkomster efter arbejdsmarkedstilknøytning i 2015



Anm.: Familieækvivalerede indkomster. 'Lønmodtagere' omfatter fuldtids- og deltidsbeskæftigede. 'Pensionister mv.' omfatter folke- og førtidspensionister samt efterlønsmodtagere.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Beskæftigede modtager også en vis overførselsindkomst. Der kan som nævnt være tale om fx børne- og ungedelse eller overførselsindkomst hos en eventuel partner, idet indkomsten er opgjort på familieniveau og fordelt ud på alle familiemedlemmer.

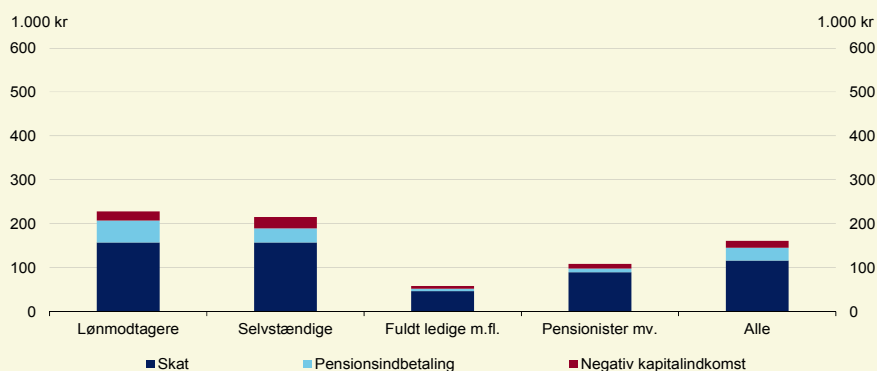
Pensionister mv. har en noget lavere løbende indkomst end beskæftigede. Indkomsten udgør knap 340.000 kr. om året i gennemsnit. Det skal blandt andet ses i lyset af, at gruppen ikke skal spare op til alderdommen.

For fuldt ledige m.fl. udgør den løbende indkomst knap 200.000 kr. om året. Når fuldt ledige m.fl. i opgørelsen har et ikke ubetydeligt bidrag fra erhvervsindkomst, afspejler det, at indkomsterne er opgjort på familieniveau, og at mange ledige har en ægtefælle eller samlever, der er i beskæftigelse.

Beskæftigede betaler godt 150.000 kr. i indkomstskatter. Hertil kommer især for lønmodtageres vedkommende betydelige indbetalinger til pensionsordninger. Den gennemsnitlige pensionsindbetaling for lønmodtagere udgør godt 45.000 kr., jf. figur 4.4.

Figur 4.4

Skat, pensionsindbetalinger og negativ kapitalindkomst efter arbejdsmarkedstilknytning i 2015



Anm.: Se anmærkning til figur 4.3. Pensionsindbetalinger er netto for arbejdsmarkedsbidrag.

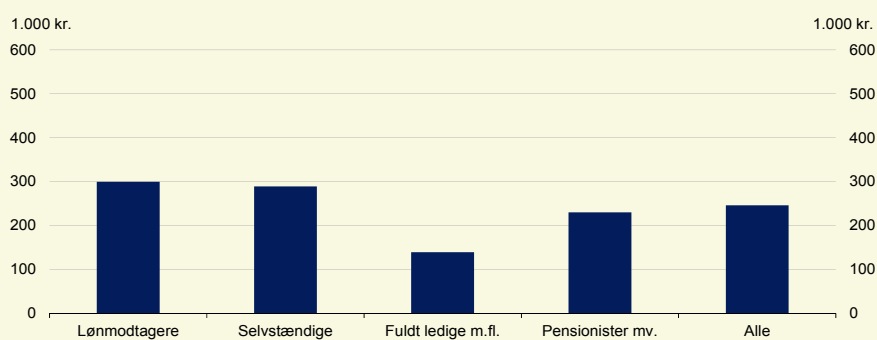
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Fuldt ledige m.fl. og pensionister har både en markant lavere skattebetaling og lavere indbetaling til pensionsordninger. Det betyder, at en stor del af forskellene i den løbende indkomst udjævnes og ikke kan genfindes i den disponible indkomst.

Den gennemsnitlige disponible indkomst blandt alle danskere er knap 250.000 kr. i 2015. Beskæftigede har en disponibel indkomst på knap 300.000 kr. om året, mens fuldt ledige m.fl. og pensionister mv. har en disponibel indkomst på henholdsvis knap 140.000 kr. og 230.000 kr. om året, jf. figur 4.5.

Figur 4.5

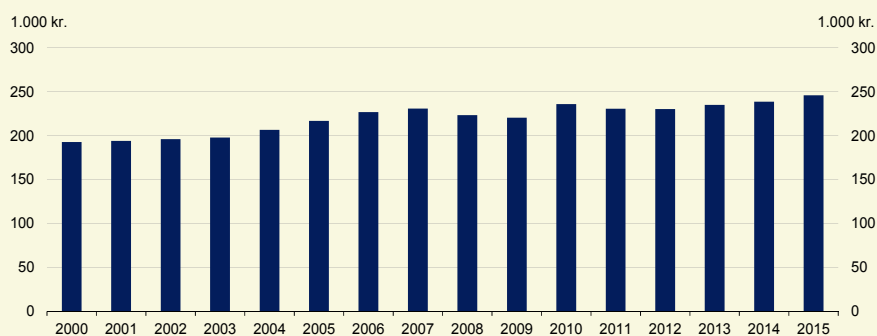
Disponibel indkomst efter arbejdsmarkedstilknytning i 2015



Anm.: Se anmærkning til figur 4.3.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Den gennemsnitlige disponible indkomst er steget siden 2000. Det afspejler en række forhold, herunder den generelle velstandsfremgang, øget beskæftigelse og lavere skat på arbejde. Den disponible indkomst er imidlertid steget i mindre omfang siden 2010, jf. figur 4.6.

Figur 4.6**Disponibel indkomst fra 2000 til 2015**

Anm.: Familieækvivalerede indkomster opgjort i 2015-prisniveau.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Opgørelsen af den disponible indkomst trækker på en række registre og nogle beregnings-tekniske antagelser, jf. boks 4.1.

Boks 4.1**Opgørelsen af den disponible indkomst**

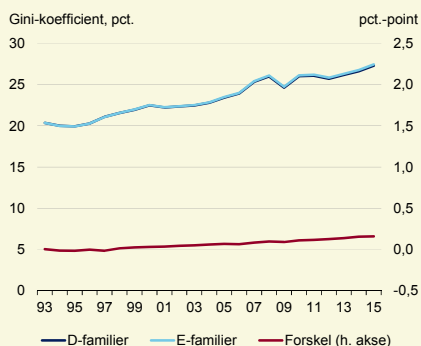
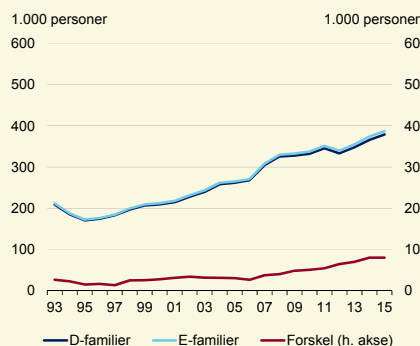
Opgørelsen af den disponible indkomst er beskrevet i detaljer i bilag 4.1. Denne boks uddyber effekten af to justeringer af metoden, der er gennemført i forbindelse med analyserne i Fordeling og incitamenter 2017. Virkningerne af metodeomlægningerne er illustreret med udgangspunkt i Gini-koefficienten og lavindkomstgruppen, jf. også afsnit 4.3 og 4.5.

Metodeændringen øger de målte indkomstforskelle opgjort ved Gini-koefficienten fra 27,3 pct. til 27,9 pct. i 2015, svarende til 0,6 pct.-point. Den overordnede udvikling i indkomstforskellene er omtrent uberørt af ændringerne.

Nyt familiebegreb

Afgrænsningen af familieenheden er omlagt, så opgørelserne på familieniveau sker med udgangspunkt i E-familierne, som er det familiebegreb, Danmarks Statistik anvender. Forskellen mellem dette og det tidligere anvendte familiebegreb (D-familien) består i, at personer på 25 år og derover, der bor hos forældrene, udgør deres egen E-familie. I den hidtidigt benyttede familiedefinition blev disse personer anset for at indgå i forældrenes familie. Der er således flere familier med det nye familiebegreb.

Ændringen medfører en mindre stigning i indkomstforskellene. Gini-koefficienten øges med ca. 0,15 pct.-point, og lavindkomstgruppen stiger med ca. 8.000 personer, jf. figur a og b.

Figur a**Indkomstforskelle efter anvendt familiebegreb, 1993 til 2015****Figur b****Antal i lavindkomstgruppen efter anvendt familiebegreb, 1993 til 2015**

Anm.: Familieækvivaleret indkomst.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

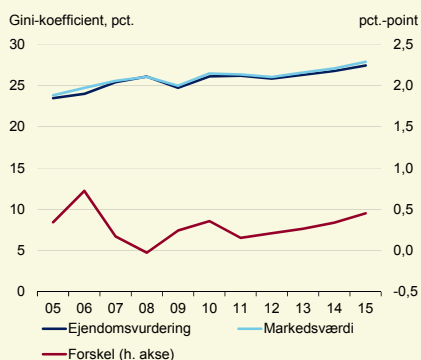
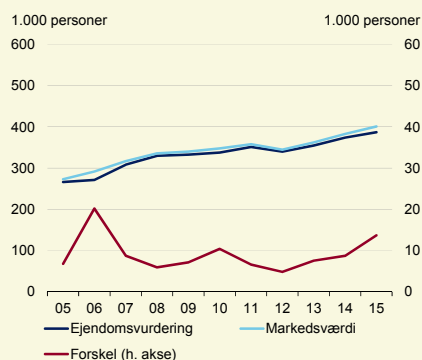
Stigningerne i de målte indkomstforskelle er en konsekvens af, at unge i midten af 20'erne typisk har en relativt lav indkomst – især, hvis de bor hos forældrene og derfor typisk ikke har udgifter til boligforbrug mv. De unge får med den ny familiedefinition typisk reduceret deres målte ækvivalerede disponible indkomst. Ændringen har væsentlig mindre betydning for år-til-år udviklingen.

Boks 4.1 (fortsat)**Opgørelsen af den disponible indkomst***Imputeret afkast af egen bolig baseret på markedsværdi fra 2005*

Det imputerede afkast af egen bolig er fra og med 2005 baseret på de markedsværdier, Danmarks Statistik har beregnet for boligmassen. I lovmodellens analyser af indkomsterne er der hidtil taget udgangspunkt i den offentlige ejendomsvurdering. Dette princip vil ikke lede til retvisende resultater i de senere år, idet der ikke er foretaget nye vurderinger. De fastholdte ejendomsvurderinger vil bidrage til at undervurdere udviklingen i det imputerede afkast af egen bolig og dermed også indkomstforskellene, idet afkastet ikke vil afspejle eventuelle stigninger i boligpriserne efter 2011.

Markedsværdien er opgjort for hele ejendommen, mens imputeret afkast af egen bolig beregnes med udgangspunkt i den del af værdien, der vedrører boligen. For personer, der bor i en ejendom, hvor værdien af boligen ikke svarer til værdien af hele ejendommen, særligt stuehuse, er det derfor nødvendigt at foretage en korrektion. Markedsværdien for boligen findes ved at kombinere oplysningen om markedsværdien for hele ejendommen med oplysningen om forholdet mellem "stuehusvurdering" og "samlet vurdering" i SKAT's register. Disse oplysninger findes – i de historiske tal – for hvert andet år, hvor der er foretaget vurdering af ejendommen. Noget lignende kan gøre sig gældende vedrørende dobbelthuse.

Opgørelsen af imputeret afkast af egen bolig med udgangspunkt i Danmarks Statistiks markedsværdier i stedet for med udgangspunkt i ejendomsvurderingerne (traditionel metode) øger typisk de opgjorte indkomstforskelle en smule fra 2005 og frem. Indkomstforskellene målt ved Gini-koefficienten øges således med ca. 0,45 pct.-point, mens lavindkomstgruppen øges med ca. 14.000 personer, jf. figur c og d. For årene før 2005 er der ikke forskel på opgørelserne.

Figur c**Indkomstforskelle ved hhv. ejendomsvurdering og markedsværdi****Figur d****Lavindkomstgruppen ved hhv. ejendomsvurdering og markedsværdi**

Anm.: Familieækvivaleret indkomst. Opgjort med udgangspunkt i E-familiedefinitionen.

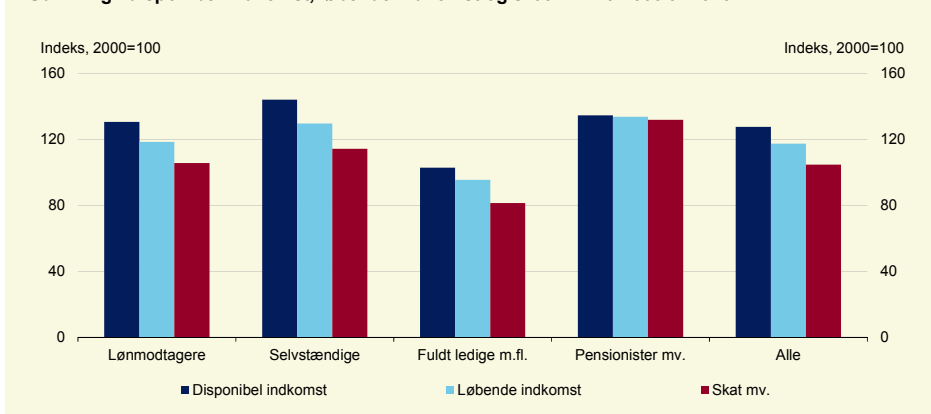
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Siden 2000 er den disponible indkomst steget med 28 pct. for befolkningen som helhed. Det afspejler, at den løbende indkomst er steget med 17 pct., mens skat mv. kun er steget med 5 pct., jf. figur 4.7.

Pensionister og beskæftigede har haft en større fremgang i den disponible indkomst end fuldt ledige m.fl. Den løbende indkomst for lønmodtagere er steget mere end for fuldt ledige m.fl., men mindre end for pensionister mv. Når pensionister har haft en forholdsvis stor fremgang i den løbende indkomst skal det blandt andet ses i lyset af, at flere i dag har pensionsudbetalinger fra arbejdsgiveradministrerede og privattegnede ordninger.

Figur 4.7

Udvikling i disponibel indkomst, løbende indkomst og skat mv. fra 2000 til 2015



Anm.: Familieækvivalerede beløb opgjort i 2015-prisniveau. 'Lønmodtagere' omfatter fuldtids- og deltidsbeskæftigede. 'Pensionister mv.' omfatter folke- og førtidspensionister samt efterlønsmodtagere. Oplysninger om pensionsindbetalinger for tjenestemænd i 2000 er ikke fuldt dækkende, men det skønnes ikke at have væsentlig betydning for opgørelsen.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Når den disponible indkomst er vokset hurtigere end de løbende indkomster for beskæftigede, skal det ses i sammenhæng med, at skatten på arbejde er sænket i flere omgange.

For fuldt ledige m.fl. udgør skat mv. ligeledes en mindre andel af de løbende indkomster i 2015, men for denne gruppe er forklaringen primært en anden. Udviklingen hænger sammen med, at andelen af enlige er steget. Enlige i gruppen fuldt ledige m.fl. betaler typisk en mindre andel af de løbende indkomster i skat. Det skyldes, at der for ledige i par kan indgå skat fra ægtefælle/samlever i opgørelsen. Hertil kommer, at personfradraget reguleres kraftigere end overførselsindkomsterne, samt indførelsen af grøn check, som begge har relativt større betydning for personer med lave indkomster og dermed lav skattebetaling.

4.2 Fokus på kapitalindkomsterne

I debatten om indkomstforskelle er der internationalt stort fokus på, hvordan kapitalindkomsterne udvikler sig. Blandt andet har Thomas Piketty's forskning sat fokus på emnet, hvor en af hypoteserne er, at kapitalindkomsterne vil stige markant i de kommende år. Ifølge Piketty vil udviklingen bidrage til væsentlige stigninger i indkomstforskellene. Det er vigtigt at huske på, at forskningen ikke tager udgangspunkt i danske data, ligesom der har været debat om gyldigheden af konklusionerne.

I Danmark er indkomstforskellene steget siden midten af 90'erne, og stigningen blev trukket af kapitalindkomsterne. Der er dog tale om en moderat forøgelse af indkomstforskellene, men principielt kan der være en bagvedliggende bevægelse, hvor en lille befolkningsgruppe har stærkt stigende kapitalindkomster. Dette afsnit ser derfor nærmere på, hvordan kapitalindkomsterne har udviklet sig i Danmark.

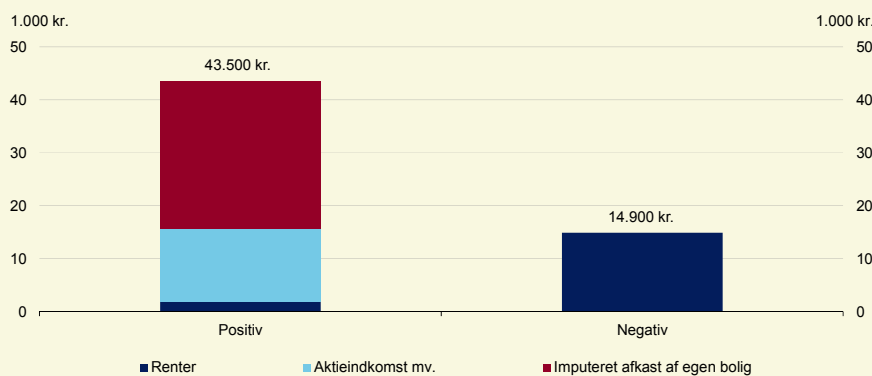
Kapitalindkomsterne kan både være positive og negative. De positive kapitalindkomster kan eksempelvis være renteindtægter og aktieindkomster (udbytte eller kursgevinster ved salg af aktier). Det er indkomstelementer, som for langt de fleste danskere er en helt uvæsentlig del af den løbende indkomst. Det såkaldte *imputerede* afkast af egen bolig er positiv kapitalindkomst, der har en ikke ubetydelig størrelse for mange danske familier.

Imputeret afkast af egen bolig indgår i den disponible indkomst for boligejere med henblik på, at deres indkomstforhold kan sammenlignes med indkomstforholdene for lejere, der skal afholde udgifter til husleje. Imputeret afkast af egen bolig opgøres beregningsteknisk som 4 pct. af boligens værdi.

De positive kapitalindkomster udgør i gennemsnit knap 44.000 kr. per dansker i 2015. Den dominerende post er det imputerede afkast af egen bolig, der i gennemsnit udgør knap 28.000 kr., mens aktieindkomst mv. udgør knap 14.000 kr. Renteindtægter udgør en lille post, jf. figur 4.8.

Figur 4.8

Gennemsnitlig kapitalindkomst i 2015



Anm.: Familieækvivalerede beløb før skat. 'Aktieindkomst mv.' består af aktieindkomst og anden kapitalindkomst, som bl.a. omfatter afkast af værdipapirer af andre typer end aktier, herunder obligationer, investeringsforeningsbeviser mv.

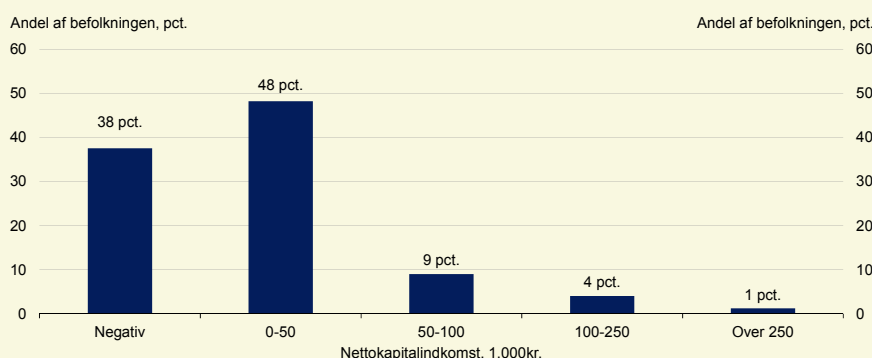
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Negative renteudgifter er fx renter i forbindelse med realkreditlån, boliglån eller SU-lån. Mens renteindtægterne er forholdsvis ubetydelige, spiller renteudgifterne en større rolle for de danske familier. Den gennemsnitlige renteudgift udgør knap 15.000 kr. i 2015.

For nogle personer er den samlede kapitalindkomst ("nettokapitalindkomsten") negativ, hvilket afspejler, at kapitalindkomsten bidrager til at nedbringe deres disponible indkomst. Knap 38 pct. af befolkningen har negativ kapitalindkomst, jf. figur 4.9. Der vil i mange tilfælde være tale om familier, der betaler renterne og afdrager på gælden som planlagt. Det er fx almindeligt at have negativ nettokapitalindkomst, når man træder ind på ejerboligmarkedet.

Figur 4.9

Personer opdelt på nettokapitalindkomst i 2015



Anm.: Familieækvivaleret indkomst før skat.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

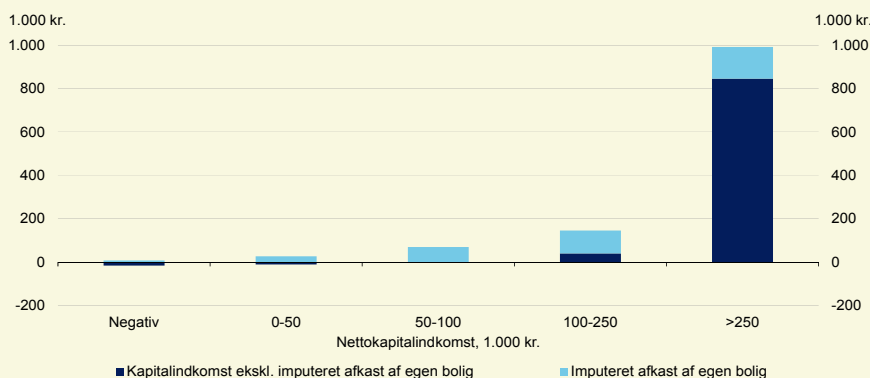
Mange har en mindre positiv nettokapitalindkomst. Der er imidlertid også personer, hvor nettokapitalindkomsten er et forholdsvist stort indkomstelement. Cirka 4 pct. har en kapitalindkomst mellem 100.000 kr. og 250.000 kr., og for godt 1 pct.'s vedkommende udgør nettokapitalindkomsten mere end 250.000 kr. i 2015.

Personer med en nettokapitalindkomst mellem 100.000 og 250.000 kr. har i gennemsnit en kapitalindkomst på knap 150.000 kr., mens det tilsvarende beløb for personer, som har en nettokapitalindkomst over 250.000 kr., er knap 1 mio. kr., jf. figur 4.10.

I førstnævnte gruppe er det imputerede afkast af egen bolig det markante kapitalindkomstelement. For personer med en nettokapitalindkomst, der overstiger 250.000 kr., spiller andre former for kapitalindkomst også en væsentlig rolle.

Figur 4.10

Betydning af imputeret afkast af egen bolig for fordelingen af nettokapitalindkomst i 2015



Anm.: Familieækvivaleret indkomst før skat.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

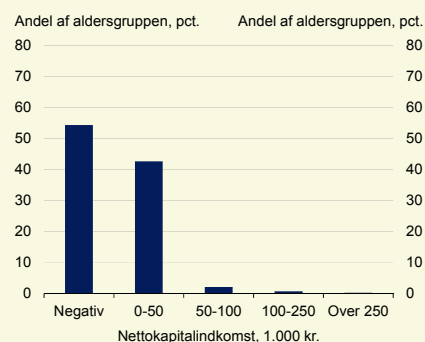
For personer med nettokapitalindkomst mellem 50.000 kr. og 100.000 kr. udgør det imputerede afkast af egen bolig langt hovedparten af den samlede nettokapitalindkomst på i gennemsnit knap 70.000 kr. Det imputerede afkast af egen bolig er eksempelvis 70.000 kr. ved en boligværdi på knap 1,8 mio. kr.

Niveauet for nettokapitalindkomst er nært knyttet til alder, jf. figur 4.11-14.

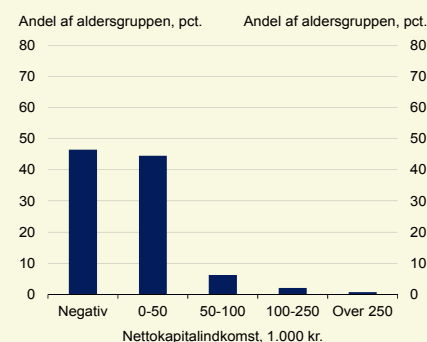
Det hænger sammen med, at nettokapitalindkomsten er sammensat af indtægter fra formue i form af aktier, obligationer, imputeret afkast af egen bolig mv. fratrukket renteudgifter fra studielån, realkreditlån mv. Yngre har typisk en beskednen eller negativ nettoformue. Negativ nettoformue blandt yngre personer kan blandt andet skyldes studielån. Igennem den erhvervsaktive alder vokser nettoformuerne i takt med afdrag på studielån, opsparing og opbygning af friværdi i egen bolig mv.

Andelen af befolkningen med relativt høje kapitalindkomster er også stigende med alderen, men på alle alderstrin er det en meget lille del af befolkningen, som er kendetegnet ved store kapitalindkomster. Således har 0,2 pct. af de 20-30-årige en nettokapitalindkomst over 250.000 kr., mens det er tilfældet for 2,5 pct. af personerne over 65 år i 2015.

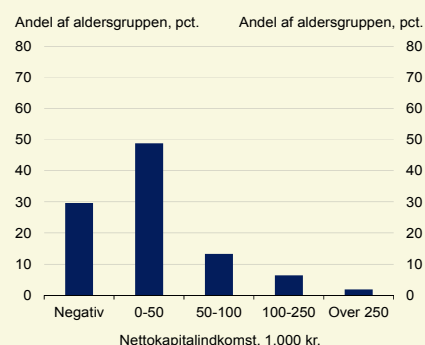
Figur 4.11
20-30-årige opdelt på nettokapitalindkomst i 2015



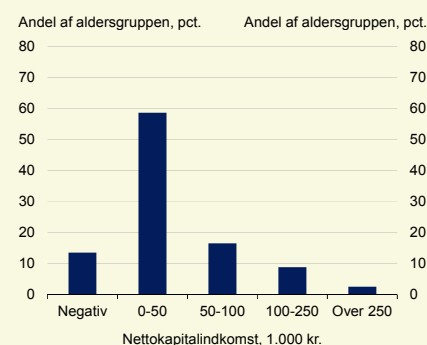
Figur 4.12
31-50-årige opdelt på nettokapitalindkomst i 2015



Figur 4.13
50-65-årige opdelt på nettokapitalindkomst i 2015



Figur 4.14
Over 65-årige opdelt på nettokapitalindkomst i 2015



Anm.: Familieækvivalerede indkomster.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

4.2.1 Betydning af pensionsafkast

Den gennemsnitlige nettokapitalindkomst udgør 28.000 kr. I denne opgørelse er der imidlertid set bort fra et forholdsvis stort kapitalafkast, som mange har. I Danmark har man gennem mange år haft arbejdsgiveradministrerede og privattegnede pensionsordninger, og de arbejdsgiveradministrerede ordninger er udbygget gennem en årrække.

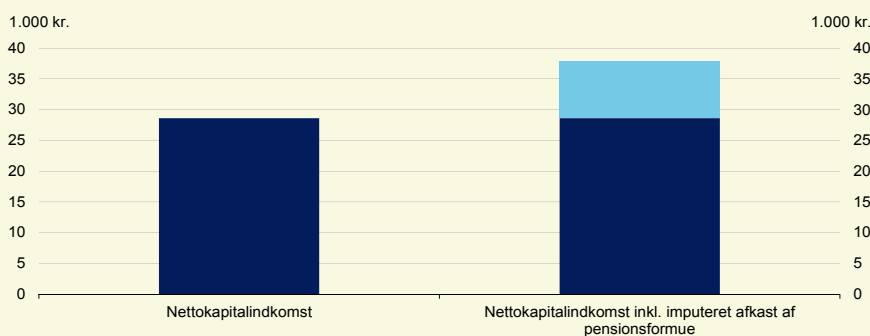
Afkastet af denne opsparing ligger ikke hos den enkelte opsparer, men i pensionskasserne. Der indgår derfor sædvanligvis ikke et afkast af pensionsformue i opgørelsen af nettokapitalindkomsten og dermed heller ikke i opgørelsen af den disponible indkomst. Det skyldes, at afkastet af pensionsformuen reelt ikke er en del af rådighedsbeløbet på optjeningstidspunk-

tet, men først når pensionen kommer til udbetaling. Afkastet kan imidlertid være relevant at inddrage i en analyse, hvor man ser på andre typer af kapitalindkomst.

Det er ikke muligt at opgøre den eksakte værdi af afkastet af pensionsformuerne, idet der ikke findes centralt indsamlede oplysninger om det faktiske afkast af pensionsformuerne på personniveau. Derfor er der i denne analyse taget udgangspunkt i et imputeret afkast af pensionsformuerne.

Hvis man inddrager det skønnede afkast fra pensionsopsparingen, stiger den gennemsnitlige nettokapitalindkomst fra godt 28.000 kr. til knap 38.000 kr., jf. figur 4.15. Nettokapitalindkomsten øges altså med godt 35 pct., når man inddrager imputeret afkast af pensionsopsparing.

Figur 4.15
Nettokapitalindkomst og afkast af pensionsopsparing i 2015



Anm.: Familieækvivalerede indkomster. Imputeret afkast af pensionsformue er beregningsteknisk opgjort som knap 1 pct. af pensionsformuen ultimo 2015.

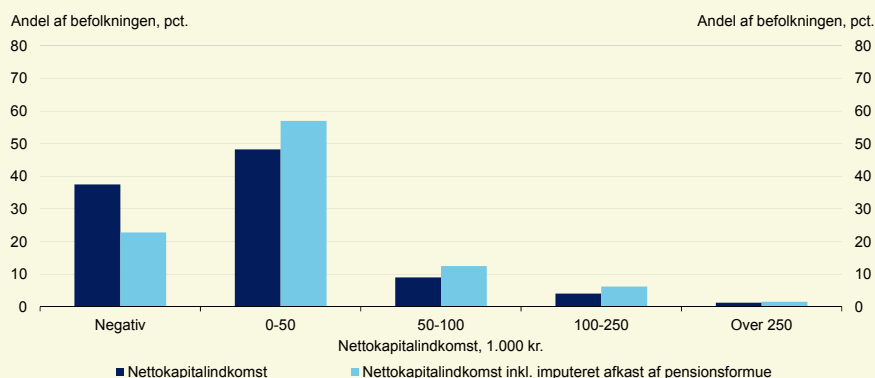
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Når afkastet af pensionsopsparing inddrages, er det kun knap 23 pct. af befolkningen, der har en negativ nettokapitalindkomst mod cirka 38 pct. af befolkningen, når der ses bort fra pensionsafkastet, jf. figur 4.16.

Inddragelsen af det imputerede afkast af pensionsformuen har modsat kun en marginal virkning på andelen af befolkningen med nettokapitalindkomst over 250.000 kr., som øges fra godt 1,2 pct. af befolkningen til knap 1,6 pct. af befolkningen.

Figur 4.16

Nettokapitalindkomst samt imputeret afkast af pensionsformue, 2015



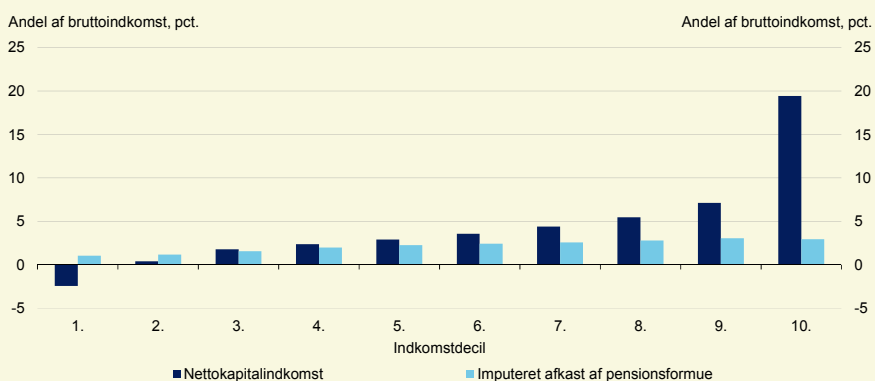
Anm.: Familieækvivalerede indkomster. Imputeret afkast af pensionsformue er beregningsteknisk opgjort som knap 1 pct. af pensionsformuen ultimo 2015.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

En meget stor del af lønmodtagerne er omfattet af arbejdsgiveradministrerede pensionsordninger, hvilket er en af forklaringerne på, at pensionsafkastet er mere ligeligt fordelt end andre former for kapitalindkomst, jf. figur 4.17. Nettokapitalindkomsten udgør en større andel af bruttoindkomsten for personer og familier i den øvre del af indkomstfordelingen end for personer og familier i den nedre del af indkomstfordelingen.

Figur 4.17

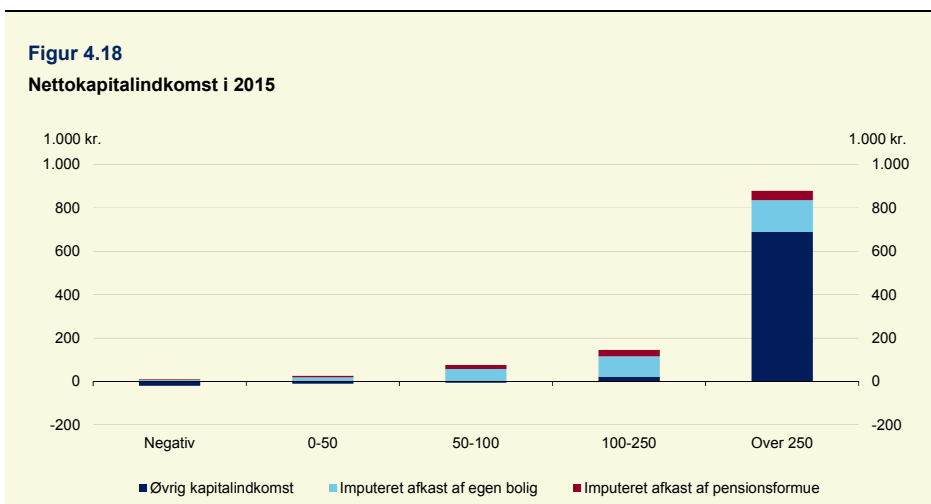
Kapitalindkomst opdelt på indkomst i 2015



Anm.: Rangeret efter familieækvivaleret disponibel indkomst. Imputeret afkast af pensionsformue er beregningsteknisk opgjort som knap 1 pct. af pensionsformuen ultimo 2015.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Det imputerede afkast af pensionsformue er forholdsvis stort for personer med en kapitalindkomst over 100.000 kr. Blandt personer med en nettokapitalindkomst over 250.000 kr. er den samlede nettokapitalindkomst inklusive imputeret afkast af pensionsformue knap 880.000 kr., jf. figur 4.18.

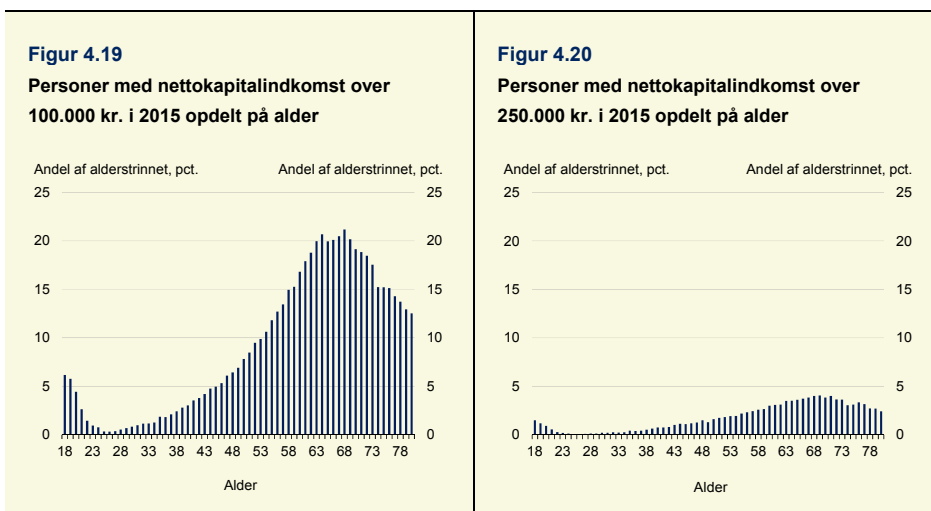


Anm.: Familieækvivalerede indkomster. Imputeret afkast af pensionsformue er beregningsteknisk opgjort som knap 1 pct. af pensionsformuen ultimo 2015. Opgørelsen afspejler bl.a., at flere personer har nettokapitalindkomst over 250.000 kr., når imputeret afkast af pensionsformue inddrages, jf. figur 4.13.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Som tidligere nævnt er nettokapitalindkomsten nært knyttet til alder. Gruppen med nettokapitalindkomst (inklusive imputeret afkast af pensionsformue) over 100.000 kr. er stigende med alderen og toppe i 60-70-årsalderen, hvor omkring 20 pct. af befolkningen har en nettokapitalindkomst på over 100.000 kr., jf. figur 4.19. De 18-25-årige har højere nettokapitalindkomst end personer i slutningen af 20'erne, da de i højere grad er hjemmeboende.

Det samme gør sig gældende for den noget mindre gruppe af personer med nettokapitalindkomst inklusive imputeret afkast af pensionsformue over 250.000 kr., jf. figur 4.20.



Anm.: Familieækvivaleret indkomst. Nettokapitalindkomsten inkl. imputeret afkast af pensionsformue.
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Pensionister er i høj grad overrepræsenteret blandt personer med en relativt høj kapitalindkomst. Eksempelvis er halvdelen af gruppen med en nettokapitalindkomst over 250.000 kr. pensionister. Lønmodtagere er ikke overrepræsenterede. Selvstændigt erhvervsdrivende er overrepræsenterede, men udgør kun 6 pct. af gruppen, jf. tabel 4.1.

Personer med relativt høj nettokapitalindkomst har som helhed et højere uddannelsesniveau og er placeret i de højere indkomstdeciler (målt på den disponible indkomst). Det skal ses i lyset af, at nettokapitalindkomsten (efter-skat) indgår i den disponible indkomst.

Tabel 4.1
Personer med forskellige niveauer af nettokapitalindkomst opdelt på karakteristika i 2015

	Nettokapitalindkomst		
	Under 100.000 kr.	100-250.000 kr.	Over 250.000 kr.
Antal personer	5.161.500	346.600	86.700
- Heraf voksne	4.064.900	315.000	76.800
Gns. kapitalindkomst, kr.	16.500	144.900	878.500
	<i>Andel, pct.</i>		
Uddannelse*:			
- Ufaglært	41	21	23
- Faglært	33	30	25
- KVVU	4	5	4
- MVU	15	25	22
- LVU	7	18	26
Arbejdsmarkedstilknytning*:			
- Lønmodtagere	41	36	34
- Selvstændige	3	4	6
- Fuldt ledige m.fl.	5	1	0
- Pensionister mv.	29	51	50
- Øvrige	22	8	10
Indkomstdecil:			
1.	11	0	0
2.	11	0	0
3.	11	0	0
4.	11	1	0
5.	11	2	0
6.	11	4	0
7.	10	7	1
8.	10	12	2
9.	9	21	6
10.	6	51	91
Alle	100	100	100

Anm.: Familieækvivaleret indkomst. Nettokapitalindkomsten er opgjort inkl. imputeret afkast af pensionsopsparing, der beregningsteknisk er opgjort som knap 1 pct. af pensionsformuen ultimo 2015.

'Lønmodtagere' omfatter fuldtids- og deltidsbeskæftigede. 'Pensionister mv.' omfatter folke- og førtidspensionister samt efterlønmodtagere.

Note: *) Over 18-årige.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

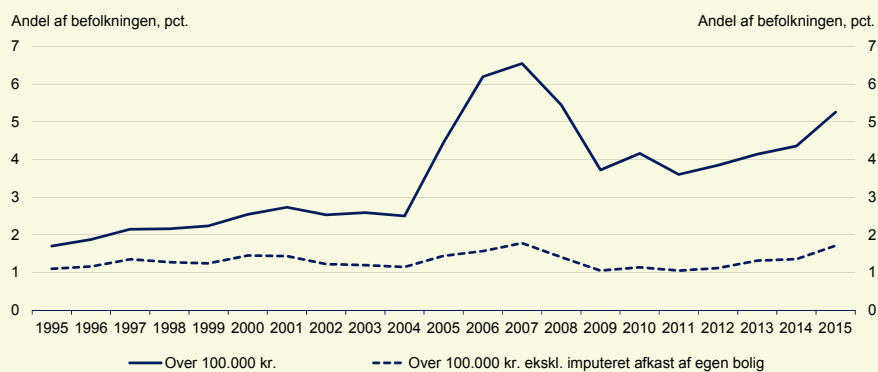
4.2.2 Udviklingen for personer med høje kapitalindkomster

En høj nettokapitalindkomst kan i nogle tilfælde være et midlertidigt fænomen. Det kan fx være tilfældet, hvis en person sælger aktier, hvor der er opnået betydelige avancer, men ikke i øvrigt har store kapitalindkomster. Omvendt kan der også være personer, som mere eller mindre permanent har store kapitalindkomster som følge af aktieudbytter, renteindtægter eller lignende.

Andelen af befolkningen med nettokapitalindkomst over 100.000 kr. er steget fra 2,5 pct. i 2000 til 5,3 pct. i 2015, jf. figur 4.21. Hvis der ses bort fra den del af udviklingen, som kan tilskrives stigninger i boligpriserne – der øger det imputerede afkast af egen bolig – er andelen ikke steget markant fra 2000 til 2015, om end der i nogle år er udsving.

Figur 4.21

Personer med nettokapitalindkomst over 100.000 kr. ekskl. imputeret afkast af pensionsformue fra 1995 til 2015



Anm.: Familieækvivalerede indkomster fremskrevet med lønudviklingen. Nettokapitalindkomst er opgjort ekskl. imputeret afkast af pensionsformue, idet der ikke findes oplysninger om pensionsformue for 2014.

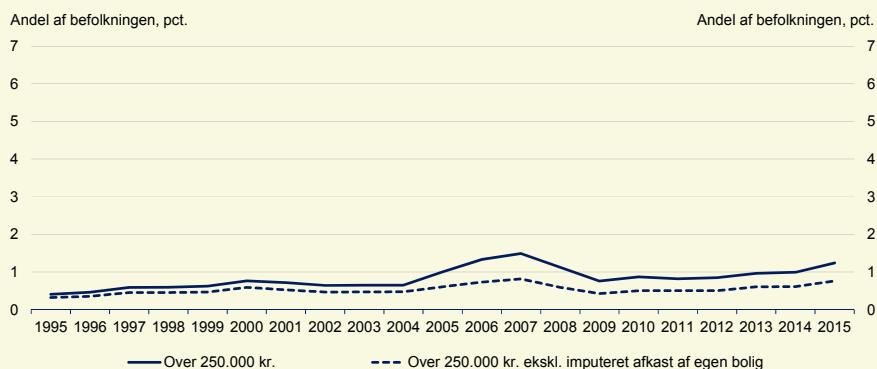
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Udviklingen i 00'erne skal ses i sammenhæng med, at nogle former for kapitalindkomst typisk stiger under en højkonjunktur og falder under en lavkonjunktur, herunder aktieindkomsterne og imputeret afkast af egen bolig. Andelen af befolkningen med relativt høj nettokapitalindkomst toppede således under højkonjunktoren i 2007.

En stigende andel af befolkningen har nettokapitalindkomster over 250.000 kr. Andelen er steget fra 0,8 pct. i 2000 til 1,2 pct. i 2015, jf. figur 4.22. Hvis der ses bort fra imputeret afkast af egen bolig, har andelen af befolkningen med nettokapitalindkomst over 250.000 kr. været omtrent konstant i hele perioden fra 2000 til 2015.

Figur 4.22

Personer med nettokapitalindkomst over 250.000 kr. fra 1995 til 2015



Anm.: Familieækvivalerede indkomster fremskrevet med lønudviklingen. Nettokapitalindkomst er opgjort ekskl. imputeret afkast af pensionsformue, idet der ikke findes oplysninger om pensionsformue for 2014.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

En forholdsvis lille del af de voksne i befolkningen har således en nettokapitalindkomst eksklusive imputeret afkast af pensionsformue over 250.000 kr. i 2015, heraf har ca. 40 pct. haft en høj nettokapitalindkomst i 3 år i træk, jf. boks 4.2. Pensionister udgør mere end halvdelen af gruppen med høj kapitalindkomst i 3 år i træk.

Boks 4.2**Personer med relativt høj kapitalindkomst i året og 3 år i træk**

Det imputerede afkast af pensionsformuer kan umiddelbart kun beregnes i 2015, hvorfor der i denne opgørelse er set bort fra afkast af pensionsformuen. Det vurderes kun i beskedent omfang at have betydning, idet pensionsformuerne udgør en forholdsvis lille andel af kapitalindkomsten for personer med relativt høje kapitalindkomster.

En forholdsvis lille del af befolkningen har høje nettokapitalindkomster i et enkelt år, svarende til godt 60.000 voksne i 2015. Af denne gruppe har knap 24.000 personer haft en nettokapitalindkomst over 250.000 kr. i tre år i træk, svarende til omkring 40 pct., jf. tabel A. Pensionister udgør en større andel af gruppen, der har høj kapitalindkomst i flere år, end hvis man alene ser på et enkelt år.

Tabel A Voksne med nettokapitalindkomst over 250.000 kr. i 2015

	Nettokapitalindkomst ekskl. imputeret afkast af pensionsformue	
	I året	3 år i træk
Antal voksne	60.200	24.200
Gns. kapitalindkomst per år, kr.	991.900	1.114.800
- Heraf imputeret lejeværdi af egen bolig	147.100	187.500
	<i>Andel, pct.</i>	
Arbejdsmarkedstilknytning:		
- Lønmodtagere	35	28
- Selvstændige	6	6
- Fuldt ledige m.fl.	0	0
- Pensionister mv.	48	56
- Øvrige	11	10
Alle	100	100

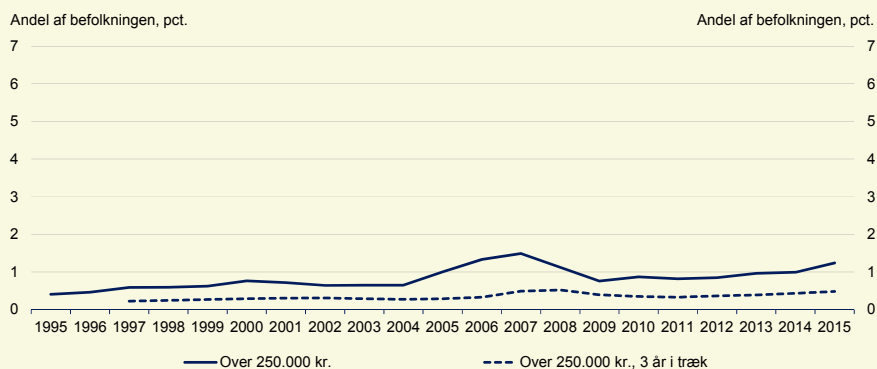
Anm: Over 18-årige. Familieækvivaleret indkomst fremskrevet med lønudviklingen. Nettokapitalindkomst er opgjort ekskl. imputeret afkast af pensionsformue, idet der ikke findes oplysninger om pensionsformue for 2013. 'Lønmodtagere' omfatter fuldtids- og deltidsbeskæftigede. 'Pensionister mv.' omfatter folke- og førtidspensionister samt efterlønsmødtagere.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Andelen af befolkningen med en nettokapitalindkomst over 250.000 kr. i 3 år i træk har været svagt stigende siden 1997 og udgør 0,5 pct. af befolkningen i 2015, jf. figur 4.23.

Figur 4.23

Personer med nettokapitalindkomst over 250.000 kr. fra 1995 til 2015



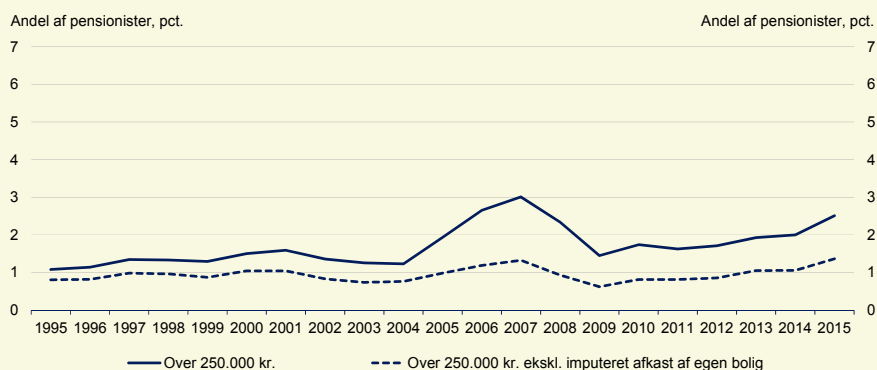
Anm.: Familieækvivalerede indkomster fremskrevet med lønudviklingen. Nettokapitalindkomst er opgjort ekskl. imputeret afkast af pensionsformue, idet der ikke findes oplysninger om pensionsformue for 2014.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Pensionister er overrepræsenteret i gruppen med høje kapitalindkomster. Ca. 2,5 pct. af pensionisterne har nettokapitalindkomster over 250.000 kr. i 2015, jf. figur 4.24. I befolkningen som helhed har ca. 1,2 pct. høje kapitalindkomster.

Figur 4.24

Pensionister med nettokapitalindkomst over 250.000 kr. fra 1995 til 2015



Anm.: Over folkepensionsalderen. Familieækvivalerede indkomster fremskrevet med lønudviklingen. Nettokapitalindkomst er opgjort ekskl. imputeret afkast af pensionsformue, idet der ikke findes oplysninger om pensionsformue for 2014.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

4.3 Indkomstfordeling

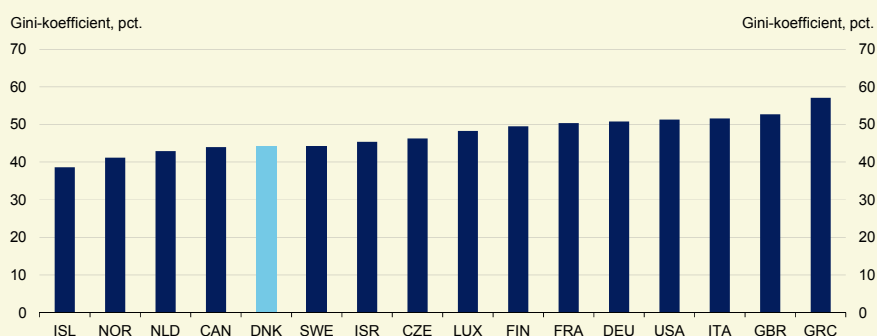
Danmark er kendetegnet ved små indkomstforskelle i et internationalt perspektiv. Det gælder både, når man ser på lønforskellene mellem lavt- og højtuddannede, lønforskellen mellem mænd og kvinder og forskelle i disponible indkomster.

Der er flere metoder til at opgøre indkomstforskellene. En af de mest anvendte er Gini-koefficienten, der koger indkomstforskellene ned til et enkelt tal, jf. bilag 4.2. Jo mindre Gini-koefficienten er, jo mindre er indkomstforskellene. Det gør det nemt at sammenligne indkomstforskellene i forskellige lande og følge udviklingen over tid, men det betyder også, at der går nuancer tabt.

Markedsindkomsten er lønindkomst, positiv nettokapitalindkomst og indkomst fra selvstændig virksomhed. Danmark er blandt OECD-landene med de mindste forskelle i markedsindkomst, jf. figur 4.25.

Figur 4.25

Indkomstforskelle for markedsindkomst målt ved Gini-koefficienten i udvalgte OECD-lande (2013)



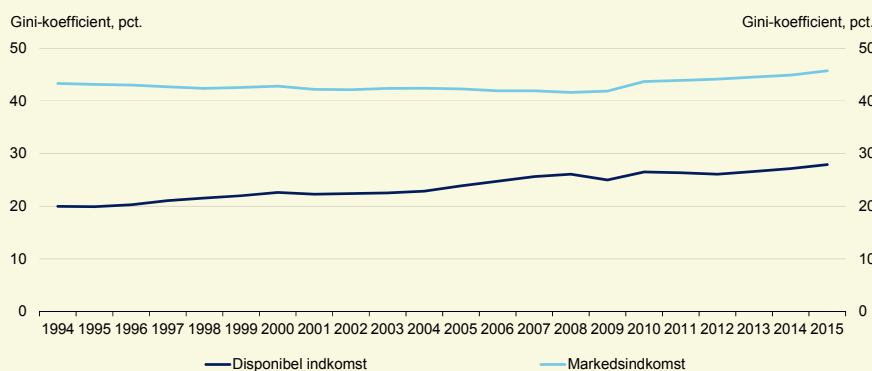
Anm.: Opgørelsen omfatter alle personer, dvs. også personer, som ikke har nogen markedsindkomst, fx pensionister. Markedsindkomst omfatter al indkomst, der ikke er transferinger, dvs. løn mv., indkomst fra selvstændig virksomhed og positiv nettokapitalindkomst, dog ekskl. imputeret afkast af egen bolig.

Kilde: OECD (2016), "Income distribution", *OECD Social and Welfare Statistics* (database).

I Danmark faldt forskellene i markedsindkomster gennem den sidste del af 1990'erne og lå herefter forholdsvis stabilt frem til midten af 00'erne, jf. figur 4.26. Herefter faldt indkomstforskellene yderligere frem mod 2007 og steg herefter, især fra 2009 til 2010.

Udviklingen afspejler blandt andet den demografiske forskydning i retning af, at der i den sidste del af perioden bliver flere ældre – som generelt har lav markedsindkomst. Udviklingen afspejler også større beskæftigelse, idet Gini-koefficienten for markedsindkomst generelt vil falde, når flere er i beskæftigelse (og færre er uden markedsindkomst).

Figur 4.26
Indkomstforskelle målt ved Gini-koefficienten fra 1994 til 2015



Anm.: Familieækvivalerede indkomster. Markedsindkomst er opgjort efter samme definition, som benyttes af OECD, jf. figur 4.21.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Stigningen fra 2009 til 2010 beror i høj grad på, at der blev indført et loft over indbetalinger til ratepensionsordninger. Opgøres Gini-koefficienten på markedsindkomst inklusiv pensionsbidrag, er udviklingen mere jævn, idet der derved korrigeres for indførelsen af loftet.¹

Gini-koefficienten for markedsindkomst er her (og i OECD-opgørelsen) opgjort for hele befolkningen, inklusive børn og pensionister, og markedsindkomsten er fordelt med samme beløb til alle i familien, uanset om disse har en egen markedsindkomst eller ej.

Fordelingen af markedsindkomsterne siger noget om, hvordan værdiskabelsen er fordelt på befolkningen – eller rettere på familierne i befolkningen. Markedsindkomsten tager imidlertid ikke højde for den omfordeling, der sker via skatter og offentlige overførsler. Hvis man vil have et billede af forskellene i forbrugsmuligheder, er det derfor mere relevant at se på fordelingen af den disponible indkomst.

Forskellene i markedsindkomster er væsentlig større end forskellene for disponible indkomster. Gini-koefficienten for markedsindkomster udgør godt 45 pct. i 2015, mens den for de disponible indkomster kun udgør knap 28 pct. Det afspejler, at skattesystemet og offentlige overførsler i høj grad bidrager til omfordeling, og at en stor del af befolkningen kun har en beskedent eller ingen markedsindkomst.

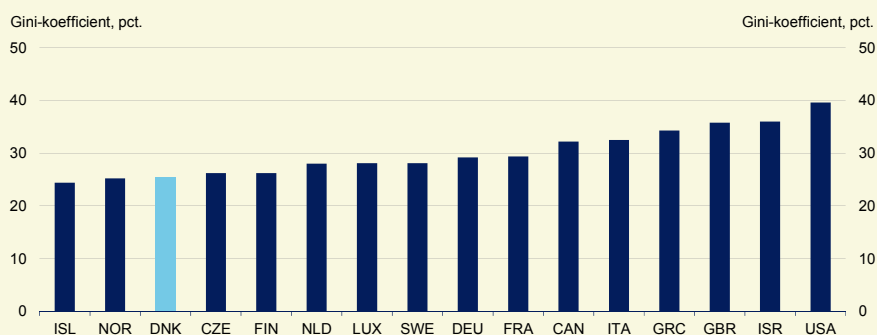
Ifølge OECD's seneste undersøgelse af indkomstfordelingen i forskellige lande er Danmark blandt de lande, som har de mindste indkomstforskelle, når man ser på fordelingen af den disponible indkomst, jf. figur 4.27.

¹ Indbetalinger til pensionsordninger er reelt en del af aflønningen, hvilket kunne tale for, at disse burde inkluderes i markedsindkomsten. Imidlertid indgår udbetalinger fra pensionsordninger i markedsindkomsten, så på denne måde vil indkomstbegrebet så at sige medtage pensionsbidragene to gange (både når de bliver indbetalt, og når de bliver udbetalt).

Forskellene mellem Gini-koefficienten for markedsindkomst og for disponibel indkomst er som nævnt et udtryk for den samlede omfordeling. Størrelsen af denne omfordeling vil blandt andet afhænge af skattetryk, størrelsen af transfereringer, demografiske forhold (herunder hvor stor en del af befolkningen, der er i hhv. uden for den erhvervsaktive alder) og konjunktursituationen (ledighedsniveauet mv.).

Figur 4.27

Indkomstforskelle for "disponibel indkomst" målt ved Gini-koefficienten i udvalgte OECD-lande omkring 2013



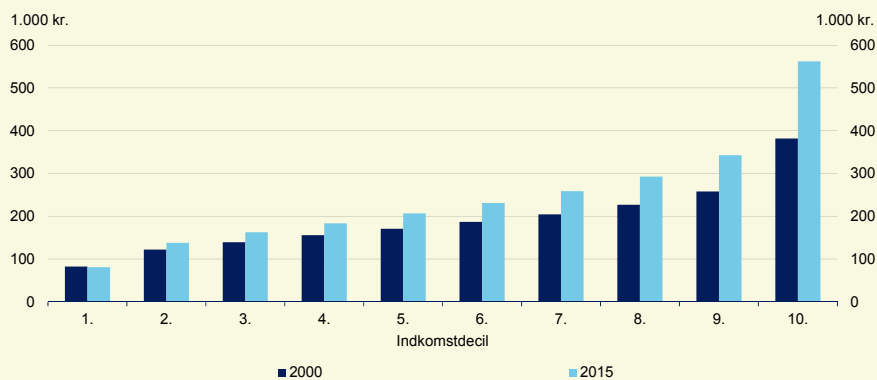
Anm.: OECD's metode til opgørelse af disponibel indkomst adskiller sig på visse punkter fra de nationale danske opgørelser. Blandt andet indregner OECD ikke imputeret afkast af egen bolig eller negativ nettokapitalindkomst mv. Hertil kommer, at OECD benytter en anden metode til familieækvivalering af de disponible indkomster.

Kilde: OECD (2016), "Income distribution", *OECD Social and Welfare Statistics* (database).

Indkomstforskellene er set over en længere periode steget i Danmark. Stigningen skyldes hovedsageligt, at de disponible indkomster er øget mest for personer i den øvre del af indkomstfordelingen, mens indkomsten er omtrent uændret for personer i første indkomstdecil, når man ser på perioden 2000 til 2015, jf. figur 4.28.

Der er stor mobilitet i indkomstfordelingen over tid. Personer optræder således typisk ikke samme sted i indkomstfordelingen over længere tid. Eksempelvis omfatter gruppen af personer i 1. indkomstdecil i et givent år blandt andet studerende, selvstændige og ledige, som typisk kun har en lav indkomst i en kortere periode. Det er således ikke nødvendigvis sådan, at personer i den nedre del af indkomstfordelingen har haft lav indkomst i en længere periode.

Figur 4.28
Disponibel indkomst i 2000 og 2015 opgjort på indkomstdeciler



Anm.: Familieækvivaleret indkomst opgjort i 2015-prisniveau.

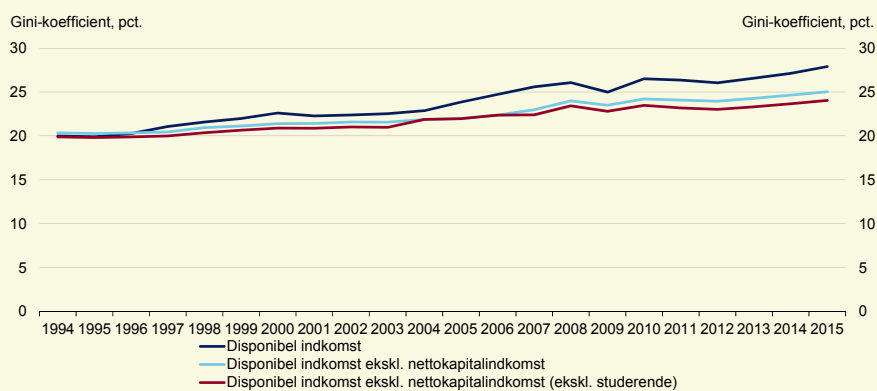
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

For nogle personer kan relativt høje disponible indkomster hænge sammen med, at de har midlertidig høj indkomst, fx i form af store engangsbetøb, i det pågældende år. Det kan blandt andet dreje sig om udnyttelse af aktieoptioner, udbetaling af fratrædelsesgodtgørelse, hævet opsparet overskud i virksomhed og aktieavancer.

I Danmark steg Gini-koefficienten for *disponibel indkomst* hvert år fra 1994 til 2008. I de efterfølgende år har niveauet været stabilt med visse mindre udsving, dog med en stigning i 2014 og 2015. Siden midten af 90'erne er stigningen især trukket af kapitalindkomsterne (efter skat), herunder imputeret afkast af egen bolig, aktieindkomster og faldende renteudgifter. Hvis man ser bort fra kapitalindkomster er indkomstforskellene omtrent uændrede siden 2008, jf. figur 4.29.

Figur 4.29

Udvikling i indkomstforskellene målt ved Gini-koefficienten fra 1994 til 2015



Anm.: Eksklusive studerende (over 18 år) og personer i familie med studerende. Antallet af personer reduceres med ca. 434.000 personer i 2015 om følge af, at der ses bort fra studerende og deres familie. Nettokapitalindkomst er opgjort efter skat.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Kapitalindkomsterne har således bidraget til at øge indkomstforskellene siden midten af 90'erne. En analyse viser, at det navnlig er aktieindkomsterne og imputeret afkast af egen bolig, der har øget indkomstforskellene. For aktieindkomsterne kan det dog spille en rolle, at indberetningerne af aktieindkomsterne er styrket over perioden, og desuden udviser aktieindkomsterne store udsving fra år til år, jf. boks 4.3.

Boks 4.3**Kapitalindkomstens betydning for udviklingen i indkomstforskellene målt ved Gini-koefficienten fra 1995 til 2005**

Indkomstforskellene målt ved Gini-koefficienten kan dekomponeres på bidrag fra de enkelte indkomst- og fradragsfaktorer, som indgår i opgørelsen af disponibel indkomst. Det vil sige, at det er muligt at skønne over, hvor stor en andel af de samlede indkomstforskelle, der kan tilskrives de enkelte indkomstelementer.

Det er ligeledes muligt at dekomponere selve udviklingen i indkomstforskellene på de forskellige indkomstkategorier. I denne boks undersøges, hvordan udviklingen i de enkelte indkomstelementer har haft betydning for udviklingen i Gini-koefficienten siden 1995. Der tages udgangspunkt i to forskellige dekomponeringsmetoder, der, på forskellig vis, opdeler ændringen i Gini-koefficienten over tid, på ændringer i indkomstkategoriernes andel af disponibel indkomst samt indkomstkategoriernes fordeling (såkaldt koncentrationskoefficient), se fx Podder and Chatterjee (2002), for en mere udførlig gennemgang af metoderne.

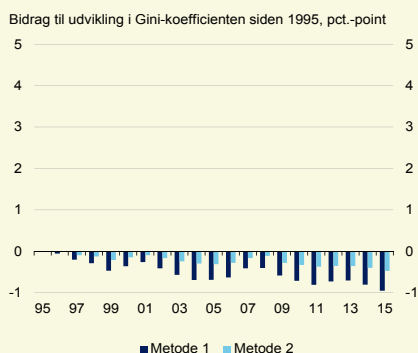
Dekomponeringsmetoderne er forskellige i forhold til vurderingen af størrelsen af den effekt, der kommer fra ændringer i de enkeltes indkomstkategoriernes fordeling. Disse ændringer vurderes ift. til:

- *Metode 1.* En helt lige fordeling af indkomstkategorierne
- *Metode 2.* Fordelingen af indkomstkategorierne relativt til Gini-koefficienten i udgangspunktet

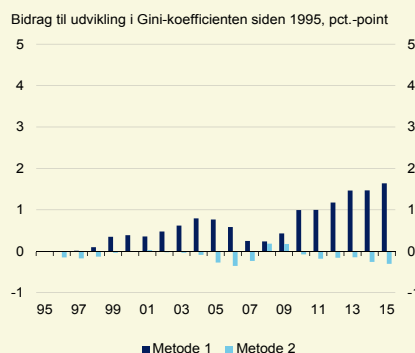
Metode 1 er traditionelt blevet benyttet af de økonomiske ministerier, herunder i tidligere versioner af *Fordeling og incitamenter*, mens metode 2 blandt andet anvendes i *Dansk Økonomi, efterår 2016*, De Økonomiske Råd. Resultaterne af begge metoder vises her, idet de kan give anledning til forskellige vurderinger af indkomstelementernes betydning for udviklingen i indkomstforskellene. Bidragene fra indkomstelementerne er større ved metode 1 end metode 2, men fortegnet er dog generelt det samme.

Faldende renteindtægter har bidraget til at reducere de målte indkomstforskelle en smule siden 1995, jf. figur a. Faldende renteudgifter har modsat bidraget til at øge indkomstforskellene siden 1995, jf. figur b. Udviklingen i renteindtægter og -udgifter efter 2008 skal ses i sammenhæng med det faldende renteniveau.

Figur a
Renteindtægter



Figur b
Renteudgifter

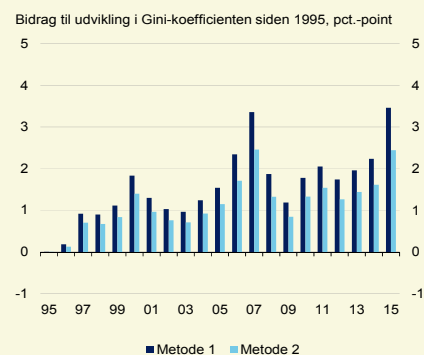
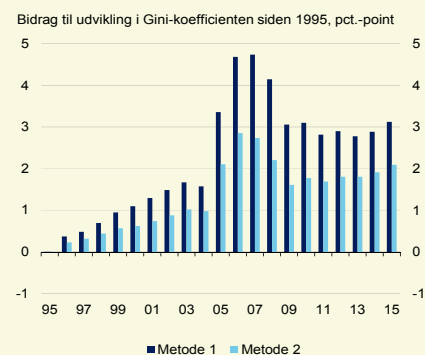


Anm.: Familieækvivalerede kapitalindkomster før skat. Bidrag til udviklingen i indkomstforskellene set i forhold til Gini-koefficienten i 1995.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Boks 4.3 (fortsat)**Kapitalindkomstens betydning for udviklingen i indkomstforskellene målt ved Gini-koefficienten fra 1995 til 2005**

Begge metoder til dekomponering af Gini-koefficienten viser, at udviklingen i aktieindkomster mv. i væsentlig grad har bidraget til at øge de målte indkomstforskelle siden 1995, jf. figur c. Aktieindkomsterne udviser dog store udsving fra år til år, hvorfor bidraget herfra i høj grad afhænger af den valgte periode. Som nævnt, kan det spille en rolle, at indberetningerne af aktieindkomsterne er styrket over perioden.

Figur c**Aktieindkomst mv.****Figur d****Imputeret afkast af egen bolig**

Anm.: Familieækvivalerede kapitalindkomster før skat. Bidrag til udviklingen i indkomstforskellene set i forhold til Gini-koefficienten i 1995.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Begge metoder viser tilsvarende, at udviklingen i imputeret afkast af egen bolig har bidraget til at øge de målte indkomstforskelle siden 1995, jf. figur d. Fra 2005 opgøres imputeret afkast af egen bolig på baggrund af markedsværdi i stedet for den offentlige ejendomsvurdering, hvilket kan være en medvirkende faktor til, at bidraget øges i 2005.

Kapitalindkomstkomponenternes bidrag til udviklingen i indkomstforskellene er her opgjort før skat. Det skyldes, at det ikke er muligt at opdele skat af kapitalindkomst på de enkelte typer af kapitalindkomst. Skat af kapitalindkomst bidrager isoleret set til at reducere kapitalindkomstens virkning på indkomstforskellene med 0,7 pct.-point (metode 1) siden 1995.

Udviklingen i boligpriserne indregnes i opgørelsen af disponibel indkomst via imputeret afkast af egen bolig. I perioder, hvor boligpriserne stiger, vil imputeret afkast af egen bolig bidrage til at øge de målte indkomstforskelle. Det hænger sammen med, at boligejere i størst omfang er placeret i den øvre del af indkomstfordelingen.

Man skal være opmærksom på, at det ikke er alle boligskatter, der indgår i den disponible indkomst. Grundskyld indregnes således ikke i disponibel indkomst. Grundskyld beregnes på baggrund af ejendommens grundværdi. I perioden 2000 til 2015, hvor boligpriserne generelt

er steget, har grundskylden isoleret set bidraget til at reducere indkomstforskellene blandt boligejere, jf. boks 4.4.

Boks 4.4

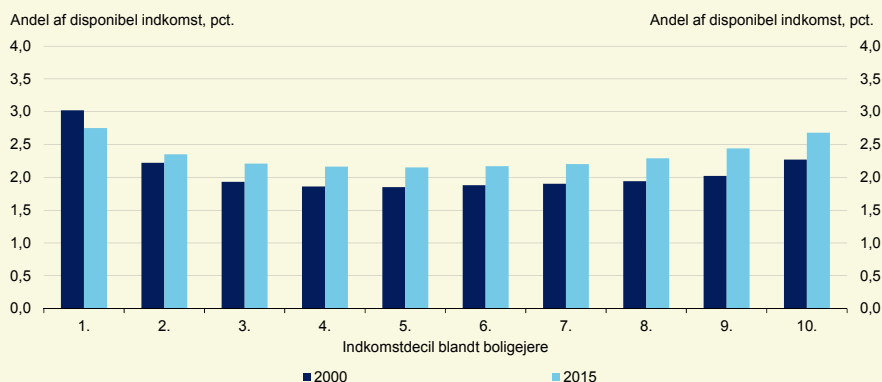
Grundskyldens betydning for indkomstfordelingen blandt boligejere fra 2000 til 2015

Grundskyld indregnes ikke ved opgørelsen af den disponible indkomst. Det skyldes blandt andet, at det ikke er muligt at indregne den del af grundskylden, der betales af lejere som en del af huslejen. Derfor påvirker grundskylden ikke indkomstforskellene for disponible indkomster.

Grundskylden udgør en mindre del af den disponible indkomst for personer placeret i 1. indkomstdecil blandt boligejere i 2015 end i 2000. For personer placeret højere i indkomstfordelingen blandt boligejere udgør grundskylden modsat en større andel af den disponible indkomst i 2015, jf. figur a.

Figur a

Grundskyld opdelt efter indkomst blandt boligejere i 2000 og 2015



Anm.: Familieækvivalerede beløb. Boligejere rangeret efter disponible indkomst. Der er i beregningen set bort fra de 1 pct. af boligejerne med de laveste disponible indkomster og de 1 pct. af boligejerne med de højeste disponible indkomster.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Når den del af ejendomsværdien, som kan tilskrives grundværdien, stiger, øges grundskylden for boligejeren. Det bidrager således til at overvurdere betydningen af boligprisudviklingen for de målte indkomstforskelle frem til 2015, at grundskyld ikke indgår i opgørelsen af disponible indkomst.

Skiftende regeringer har i de senere år haft som mål, at det skal kunne betale sig at arbejde og gøre en ekstra indsats. Det har blandt andet resulteret i en række skattereformer, der har sænket skatten på arbejde.

Isoleret set vil lavere skat på arbejde som hovedregel bidrage til at øge indkomstforskellene i et enkelt år, jf. boks 4.5. Det hænger sammen med, at personer i beskæftigelse typisk har en relativt høj disponible indkomst. Set over en længere periode vil nedsættelserne af indkomst-

skatten imidlertid kunne bidrage til at reducere indkomstforskellene via øget beskæftigelse, idet incitamenterne til uddannelse og arbejde øges.

Boks 4.5

Indkomstforskelle ved andre skatte- og overførselsregler mv.

Reformer af blandt andet skatte- og overførselssystemerne har bidraget til at øge indkomstforskellene. Nedenfor vises den isolerede umiddelbare virkning af gennemførte reformer, der vurderes at have væsentlig betydning for fordelingen af de disponible indkomster.

Siden foråret 1998 er der gennemført en række større skattereformer, der gennemgående har haft til formål at reducere skatten på arbejde, herunder den sidst tjente krone. De fleste af reformerne har haft begrænset betydning for indkomstforskellene målt ved Gini-koefficienten, jf. tabel a.

Fra 2015 og frem mod 2023 vil indkomstforskellene isoleret set øges som følge af den fortsatte indfasning af højere topskattegrænse og højere beskæftigelsesfradrag i *Danmark i arbejde*, samt virkningerne af mindrereguleringen af overførselsindkomster i *Danmark i arbejde*. Hertil kommer en mindre forøgelse af indkomstforskellene som følge af finansieringen af tilbagerulningen af PSO-afgiften, som omfattede en forhøjelse af bundskattesatsen og en reduktion af den grønne check.

På overførselsområdet bidrager indførelsen af kontanthjælpsloftet og integrationsydelsen til at øge indkomstforskellene marginalt.

Tabel a Indkomstforskelle ved andre regimer for beskatning af person- og kapitalindkomst

	Gini-koefficient, pct.
Pinsepakken	0,1
Forårspakken (fuldt indfaset)	0,1
Lavere skat på arbejde	0,1
Forårspakke 2.0	0,5
Danmark i arbejde (effekt før 2015)	0,1
Gældende 2015-regler	27,9
Genopretningsaftalen	-0,0
Danmark i arbejde (effekt efter 2015)*	0,3
Danmark i arbejde og Forårspakke 2.0 (effekt efter 2015)**	0,1
Integrationsydelse	0,0
Kontanthjælpsloft	0,1
Finansiering af tilbagerulning af PSO / forsyningssikkerhed	0,0
2023-regler	28,4

Anm: Den samlede virkning af Danmark i arbejde og Forårspakke 2.0 er skønsmæssig opdelt i effekt før og efter 2015. Effekten af Genopretnings-aftalen er den varige virkning, i form af lavere personfradrag mv. som følge af et varigt lavere reguleringstal.

Note: *) Mindreregulering af overførselsindkomster.

***) Forhøjelse af topskattegrænse og beskæftigelsesfradrag mv.

Kilde: Gældende regler og fremadrettede regelændringer: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag. Virkning af Pinsepakken, Forårspakken, Lavere skat på arbejde og Danmark i arbejde: Fordeling og incitament 2013, Økonomi og Indenrigsministeriet 2013, tabel 4.2 (egne beregninger på lovmodellens datagrundlag for tidligere år).

4.4 Fremskrivning af indkomstfordelingen

Aktuelt foreligger der alene detaljerede indkomstoplysninger frem til og med for indkomståret 2015. Hvis man vil sige noget om indkomstforskellene i efterfølgende år, må man basere sig på en fremskrivning af befolkningens indkomster. Økonomi- og Indenrigsministeriet har udarbejdet et modelapparat, som kan give ny viden om, hvordan indkomsterne vil udvikle sig fremadrettet.

Fremskrivningen viser, hvordan den strukturelle udvikling i samfundet påvirker indkomstfordelingen for erhvervsindkomsterne. Fremskrivningen tager blandt andet højde for aftalte lovændringer med betydning for erhvervsindkomsterne i befolkningen samt den demografiske udvikling.

Dette afsnit præsenterer de første resultater af en fremskrivning frem til 2040. Traditionelt har de økonomiske ministerier ikke arbejdet med egentlige fremskrivninger af indkomstfordelingen. Det hænger sammen med, at den observerede udvikling i indkomstfordelingen fra et år til det næste kan tilskrives en lang række faktorer. Nogle af disse faktorer er udtryk for en forudsigelig strukturel ændring, som den demografiske udvikling og indfasningen af lovgivning med betydning for indkomsterne. Andre faktorer er ikke mulige at forudse med tilstrækkelig præcision til, at de meningsfuldt kan indgå i en fremskrivning. Det gælder blandt andet konjunkturbetingede faktorer, som udviklingen i ledighed samt midlertidige udsving i kapitalindkomsterne.

Fremskrivningen forsøger alene at tage højde for strukturelle ændringer og er ikke en "prognose" for, hvordan indkomstfordelingen eksakt vil udvikle sig fra det ene år til det andet. Fremskrivning af strukturelle forhold er i sig selv en kompliceret og meget omfattende opgave, og modellen vil fremadrettet blive videreudviklet og konsolideret.

I fremskrivningen er blandt andet indregnet virkningen på indkomstfordelingen af:

- Den demografiske udvikling
- Stigende uddannelsestilbøjelighed
- Lovændringer

Den demografiske udvikling medfører blandt andet, at en stigende andel af befolkningen i de kommende år vil være over folkepensionsalderen, og at en stigende andel af befolkningen er enlige voksne (og færre lever i parfamilier).

Stigende uddannelsestilbøjelighed betyder, at andelen af befolkningen med en videregående uddannelse vil stige i de kommende år.

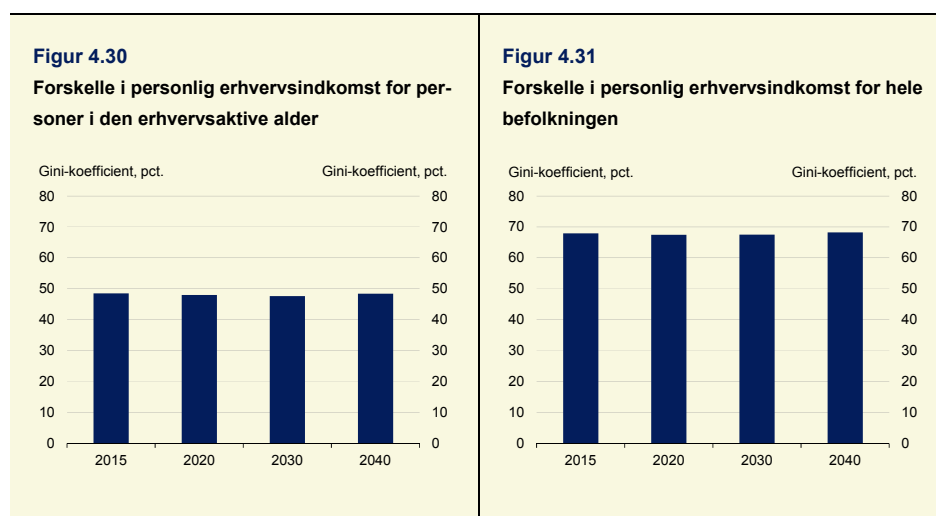
Aftalte lovændringer omfatter indfasning af skattereformer frem til 2023 samt de forventede stigninger i folkepensionsalderen som følge af Velfærdsaftalen (2006) og Tilbageføringsaftalen (2011).

Beregningsforudsætningerne er nærmere beskrevet i bilag 4.4.

4.4.1 Udvikling i erhvervsindkomsterne

Et af de grundlæggende indkomstelementer i fremskrivningen er befolkningens erhvervsindkomster. Erhvervsindkomsterne er lønindkomst og overskud af egen virksomhed. Det indebærer, at en stor del af befolkningen ikke har denne indkomsttype, fx personer, som er arbejdsløse et helt indkomstår, pensionister og studerende uden studiejob.

Fremskrivningen peger på, at forskellene i erhvervsindkomster blandt personer i den erhvervsaktive alder vil være omtrent uændrede frem mod 2040. Gini-koefficienten udgør således knap 50 pct. fra 2015 til 2040, jf. figur 4.30.



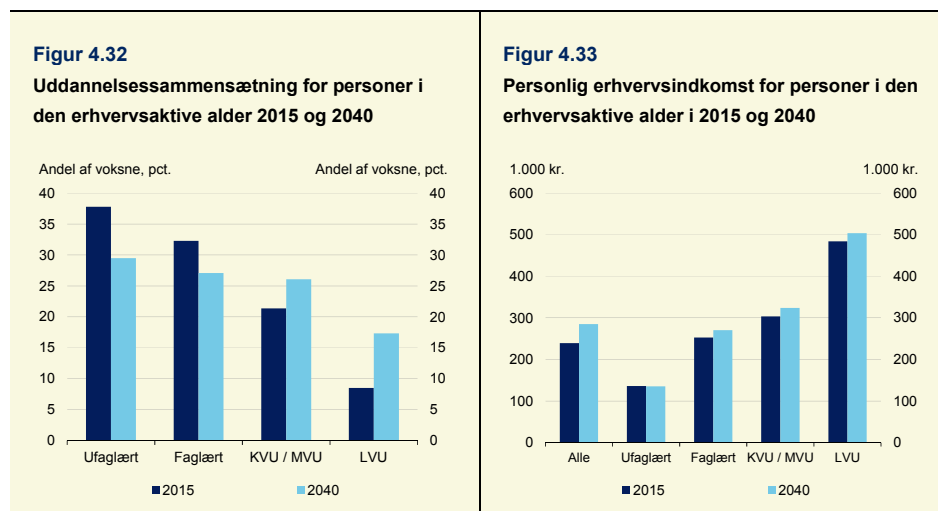
Anm.: Ikke-ækvivaleret indkomst. Den erhvervsaktive alder omfatter aldrene fra 18 år til årets folkepensionsalder.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Hvis man ser på hele befolkningen, er forskellene i erhvervsindkomsterne noget større. Det skal ses i lyset af, at det typiske blandt børn og voksne over folkepensionsalderen er en lav eller ingen erhvervsindkomst. Indkomstforskellene i de personlige erhvervsindkomster for alle personer i befolkningen er således højere og udgør knap 70 pct. målt ved Gini-koefficienten i hele perioden, jf. figur 4.31.

Udviklingen i fordelingen af erhvervsindkomsterne er påvirket af den demografiske udvikling, herunder alderssammensætningen, indvandring og den stigende uddannelses tilbøjelighed. Disse forhold kan øge (mindke) indkomstforskellen, hvis det medfører, at en større (mindre) andel af befolkningen er koncentreret i aldersgrupper eller på uddannelsesniveauer med relativt høj eller lav indkomst.

Befolkningens uddannelsesniveau øges betydeligt frem mod 2040. Andelen af ufaglærte bliver eksempelvis reduceret fra ca. 38 pct. i 2015 til ca. 29 pct. i 2040, jf. figur 4.32. Samtidig øges andelen med en videregående uddannelse fra ca. 30 pct. til ca. 43 pct.



Anm.: 18 år til årets folkepensionsalder. Personlig erhvervsindkomst (Ikke-ækvivaleret).

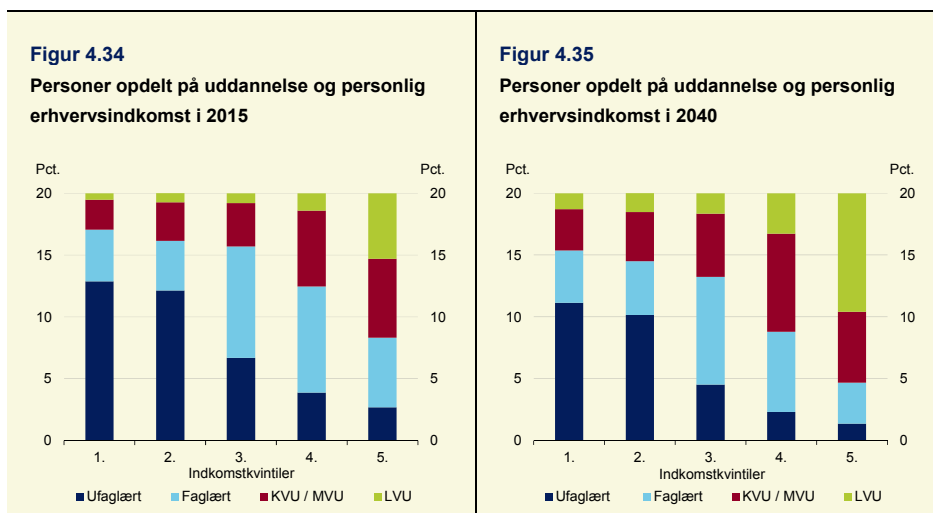
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Personer med en kompetencegivende uddannelse har typisk en højere løn og en stærkere arbejdsmarkedstilknytning end ufaglærte. Stigende uddannelsesniveau øger dermed erhvervsindkomsten i befolkningen, der stiger fra knap 240.000 kr. til knap 290.000 kr. for personer i de erhvervsaktive aldre, jf. figur 4.33.

Den stigende indkomst er drevet af et højere uddannelsesniveau. Beregningsteknisk er det forudsat, at der ikke sker forskydninger i indkomsten på tværs af uddannelsesniveauer. Når der i ovenstående opgørelse er en mindre stigning i indkomsten for faglærte og personer med en lang videregående uddannelse, hænger det blandt andet sammen med andre forskydninger i fx gennemsnitsalderen – og dermed erhvervs erfaringen – inden for de forskellige uddannelseskategorier.

Stigningen i uddannelsesniveaet kan påvirke løndannelsen på forskellig vis. Når der bliver flere højtuddannede, kan det dæmpe lønudviklingen for gruppen, hvis efterspørgslen efter højtuddannede ikke øges tilsvarende. Tilsvarende kan færre ufaglærte og faglærte bidrage til at øge lønudviklingen for disse uddannelsesgrupper. Desuden kan efterspørgslen efter forskellige typer af arbejdskraft fremadrettet ændre sig, i takt med at fx den teknologiske udvikling ændrer behovet for arbejdskraft. I de senere årtier er der ikke tegn på væsentlige forskydninger i lønfordelingen på tværs af uddannelsesniveauer, og der er som sagt set bort fra eventuelle effekter på løndannelsen.

Færre af de erhvervsaktive vil altså være ufaglærte og få en relativ lav lønindkomst og flere vil have en lang videregående uddannelse og modtage en relativ høj indkomst. De to effekter har modsatte effekter på indkomstforskellene. I fremskrivningen stiger uddannelsesniveaet på tværs af indkomstfordelingen for erhvervsindkomster. Andelen af ufaglærte falder således i alle indkomstkventiler, mens andelen af personer med videregående uddannelser modsat stiger fra 2015 til 2040, jf. figur 4.34 og 4.35.



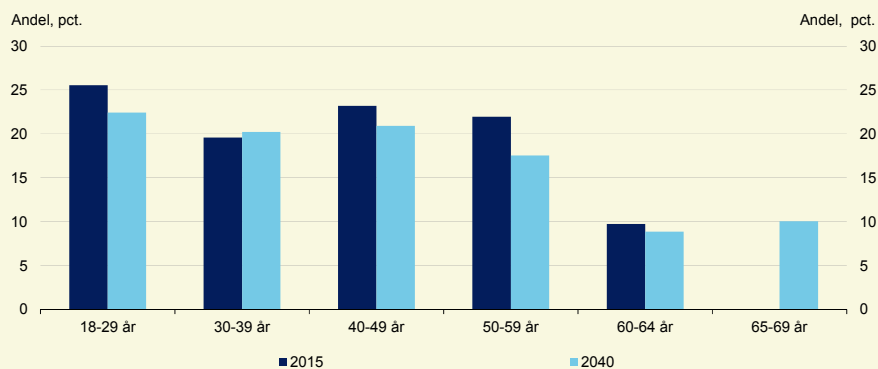
Anm.: 18 år til folkepensionsalder i henholdsvis 2015 og 2040. Ikke-ækvivaleret indkomst. Personer rangeret efter personlig erhvervsindkomst.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Forskydninger i alderssammensætningen kan også have betydning for udviklingen i indkomstfordelingen. Det hænger blandt andet sammen med, at indkomsten typisk er stigende med alderen for personer i den erhvervsaktive alder. Erhvervsindkomsten er typisk relativt lav for personer under 30 år som følge af, at mange er under uddannelse, mens den typisk øges i takt med stigende erhvervs erfaring.

Folkepensionsalderen øges gradvis fra 65 år i 2015 til 70 år i 2040. Personer mellem 65 år og 69 år vil derfor automatisk udgøre en stigende andel af arbejdsstyrken i årene frem mod 2040, jf. figur 4.36.

Figur 4.36
Alderssammensætning for personer i den erhvervsaktive alder

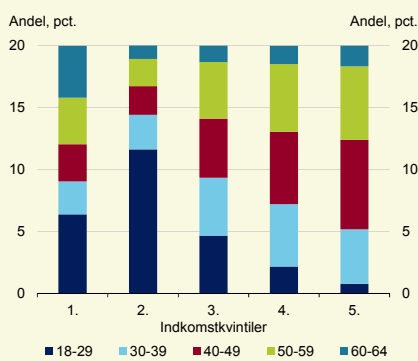


Anm.: Den erhvervsaktive alder er her personer, der er fyldt 18 år, og hvor alderen endnu er mindre end folkepensionsalder i året (2015: 65 år og 2040: 70 år)

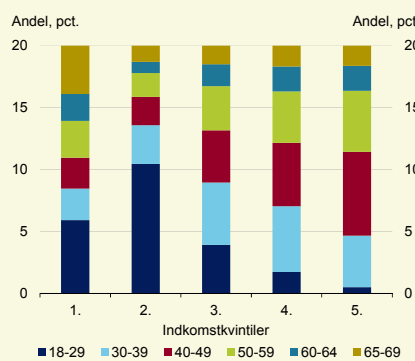
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Aldersgruppen 65-69-årige vil således være en del af den erhvervsaktive alder i 2040. Det betyder isoleret set, at de øvrige aldersgrupper udgør en mindre andel af personerne i de enkelte indkomstkventiler i 2040 end i 2015, jf. figur 4.37 og figur 4.38.

Figur 4.37
Personer opdelt på alder og personlig erhvervsindkomst i 2015



Figur 4.38
Personer opdelt på alder og personlig erhvervsindkomst i 2040



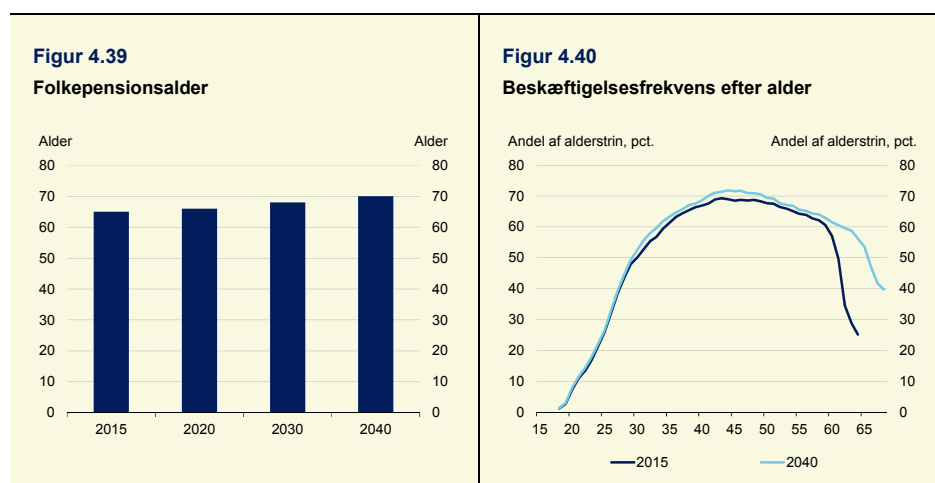
Anm.: 18 år til årets folkepensionsalder. Personlig erhvervsindkomst (ikke-ækvivaleret). Personer rangeret efter personlig erhvervsindkomst.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Det er lagt til grund i fremskrivningen, at 65-69-årige i 2040 har en arbejdsmarkedstilknytning og erhvervsindkomst, svarende til de 60-64-årige i dag. Tilsvarende antages det, at 60-64-årige i 2040 har samme karakteristika som personer i anden halvdel af 50'erne.

De 65-69-åriges placering i fordelingen af erhvervsindkomster i 2040 svarer derfor omtrent til placeringen af 60-64-årige i 2015. Samtidig rykker 60-64-årige op i indkomstfordelingen. Det svarer til en implicit antagelse om sund aldring, det vil sige, at de 65-69-åriges helbred i 2040 er lige så godt de 60-64-åriges er i dag.

Folkepensionsalderen øges gradvist frem mod 2040, i takt med at levetiden stiger. Folkepensionsalderen er 65 år i 2015 og 70 år i 2040, jf. figur 4.39.



Anm.: Inklusive forventet indeksering af folkepensionsalderen. Beskæftigelsesfrekvens opgjort ved fuldtidsbeskæftigede lønmodtagere og selvstændige som andel af alderstrinnet.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

I fremskrivningen er indregnet en stigning i den strukturelle beskæftigelse, som betyder, at beskæftigelsesfrekvensen øges i alle aldersgrupper, jf. figur 4.40. Det er lagt til grund, at stigningen i den strukturelle beskæftigelse svarer til den udvikling, der indgår i Finansministeriets mellemfristede fremskrivninger af den danske økonomi. Den kraftige stigning i antallet af beskæftigede over 60 år skal dog ses i sammenhæng med den gradvise forhøjelse af pensionsalderen.

Indkomstforskellene i erhvervsindkomsterne blandt 18-64-årige – den erhvervsaktive alder i 2015 – falder fra ca. 48,5 pct. i 2015 til ca. 47 pct. i 2040, jf. figur 4.41. Faldet i indkomstforskellene skyldes en ændret sammensætning af gruppen med hensyn til uddannelsesniveau og alder samt stigningen i den strukturelle beskæftigelse.

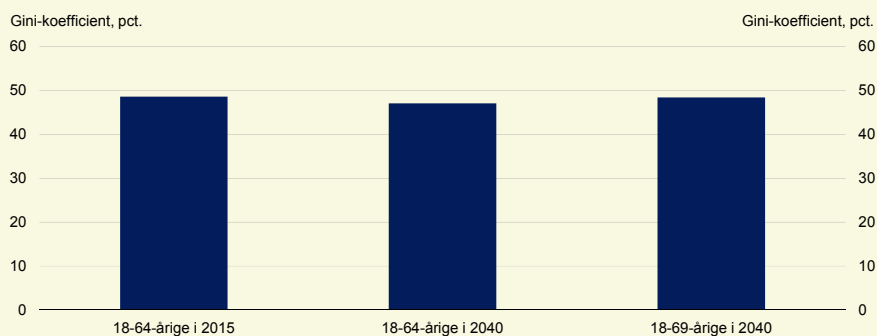
Når folkepensionsalderen hæves, og flere alderstrin bliver erhvervsaktive, vil det isoleret set bidrage til at øge indkomstforskellene blandt personer i den erhvervsaktive alder i fremskrivningen. Det skal blandt andet ses i lyset af, at jo højere alderstrin, des flere har mistet arbejdsevnen og er blevet førtidspensionister eller har trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet for egne midler.

Der er dog tale om en relativ beskedent effekt. Forskellene i erhvervsindkomsterne stiger således en smule fra ca. 47 pct. til godt 48 pct. i 2040, når de 65-69-årige inddrages i opgørel-

sen. Samlet set er indkomstforskellene blandt personer i den erhvervsaktive alder således omtrent uændret fra 2015 til 2040.

Figur 4.41

Forskelle i erhvervsindkomst for personer i den erhvervsaktive alder



Anm.: Personlig erhvervsindkomst (ikke-ækvivaleret).

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Der vil blive arbejdet videre med at udvikle og konsolidere fremskrivningen med henblik på at gøre det muligt at belyse, hvordan den strukturelle udvikling i samfundet isoleret set påvirker den samlede indkomstfordeling for de disponible indkomster. Fremskrivningen skal blandt andet også kunne tage højde for aftalte lovændringer med betydning for de disponible indkomster i befolkningen, herunder på skatte-, overførsels- og tilbagetrækningsområdet, modningen af arbejdsmarkedspensionerne samt ændringer i familiesammensætningen.

Fremskrivning af de disponible indkomster forudsætter blandt andet, at modellen udvides til at opgøre indkomsterne på familieniveau, som har betydning for beregningen af offentlige ydelser og imputeret afkast af egen bolig mv.

Offentlige ydelser, som boligstøtte, pension, børne- og ungeydelse mv., udbetales på baggrund af familiemedlemmernes indkomstforhold, antal børn og voksne, husleje mv. Fremskrivningen af de disponible indkomster forudsætter dermed, at personerne i fremskrivningen sammensættes i familier, herunder at de voksne i befolkningen inddeles i par eller enlige, at børnene i fremskrivningen fordeles på familier, samt at de dannede familier tildeles boliger. Tildelingen af boliger til familierne gør det desuden muligt at beregne imputeret afkast af egen bolig for familier i ejerbolig.

Der er desuden behov for at konsolidere fremskrivningen, herunder ved at gennemføre følsomhedsanalyser, der kan belyse, hvor robust resultaterne af fremskrivningen er for ændrede beregningsforudsætninger. Det kan fx omfatte forudsætninger om udviklingen i studietilbagehold, folkepensionsalder, renteniveau, indvandring mv.

4.5 Lavindkomstgruppen

Lavindkomstgruppen omfatter personer, der i et enkelt år har en disponibel indkomst under 50 pct. af medianindkomsten for hele befolkningen.

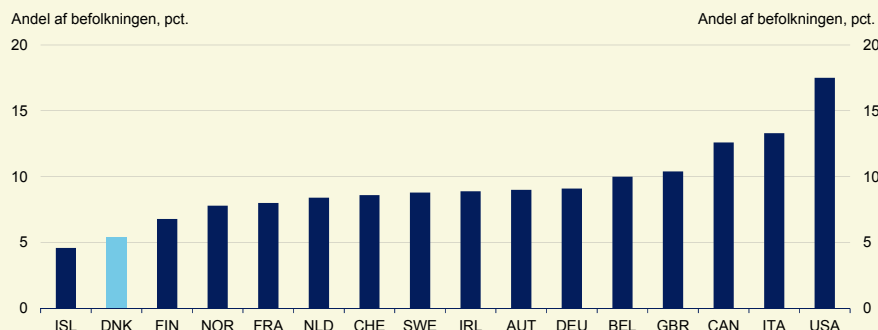
Lavindkomstgruppen består således af personer, som er kendetegnet ved at have en relativt lav indkomst i sammenligning med resten af befolkningen. Lavindkomstgruppen er ikke en opgørelse af, hvor mange personer i befolkningen, der har en lav indkomst i absolut forstand. Opgørelsen afgrænser eksempelvis ikke personer, som ikke har råd til at købe mad, betale husleje, købe medicin mv.

Der kan være mange grunde til, at personer og familier har relativt lav indkomst i forhold til den øvrige befolkning i et enkelt år. Det kan fx hænge sammen med igangværende uddannelse, en social begivenhed eller udsving i indkomsten som selvstændig. Det kan også afspejle, at en familie har truffet nogle frivillige valg, der betyder, at deres indkomst er lavere end andre sammenlignelige familiers, fx prioriteret fritid højere end indkomst. Relativt lav indkomst kan imidlertid også afspejle begrænsede muligheder i forhold til resten af befolkningen.

I et internationalt perspektiv er Danmark kendetegnet ved, at der er relativt få personer i lavindkomstgruppen, jf. figur 4.42.

Figur 4.42

Personer i lavindkomstgruppen i udvalgte OECD-lande i 2013



Anm.: Personer med ækvivaleret disponibel indkomst under 50 pct. af medianindkomsten for hele befolkningen.

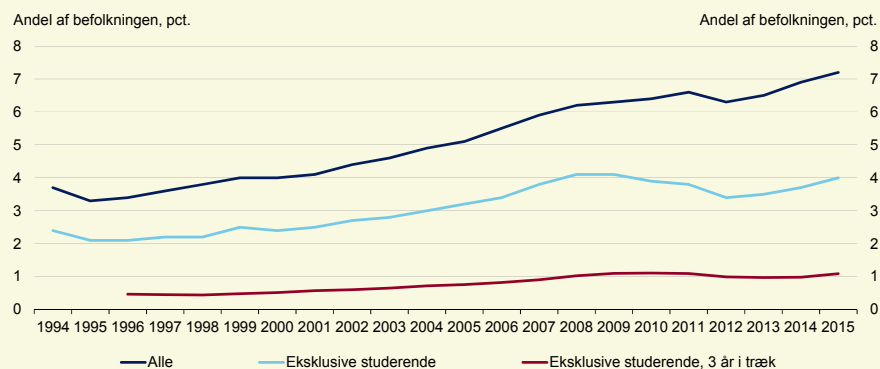
Kilde: OECD (2016), "Income distribution", *OECD Social and Welfare Statistics* (database).

Medianindkomsten (ækvivaleret disponibel indkomst) udgjorde i 2015 218.000 kr. Lavindkomstgruppen betegner dermed personer med en ækvivaleret disponibel indkomst under halvdelen af dette beløb, det vil sige under en grænse på ca. 109.000 kr.

Andelen af personer i lavindkomstgruppen er steget fra knap 4 pct. i 1995 til godt 7 pct. i 2015, jf. figur 4.43.

Figur 4.43

Personer i lavindkomstgruppen, 1994 til 2015



Anm.: Personer i lavindkomstgruppen har en disponibel indkomst under 50 pct. af medianindkomsten i året. Eksklusive studerende (over 18 år) og personer i familie med studerende. Antallet af personer i lavindkomstgruppen reduceres med ca. 178.000 personer i 2015, mens antallet i lavindkomstgruppen i 3 år i træk reduceres med ca. 78.000 personer som følge af, at der ses bort fra studerende.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

En forholdsvis stor del af personerne i lavindkomstgruppen er studerende. Og andelen af studerende i gruppen er steget siden 2000. Stigningen i andelen af studerende i lavindkomstgruppen er størst siden krisens start i 2008 som følge af en øget studietilbøjelighed i befolkningen som helhed.

Når der ses bort fra personer i familie med studerende, reduceres lavindkomstgruppen således fra godt 7 pct. til 4 pct. af befolkningen i 2015. Andelen af befolkningen i lavindkomstgruppen eksklusive studerende er omtrent uændret i forhold til 2008.

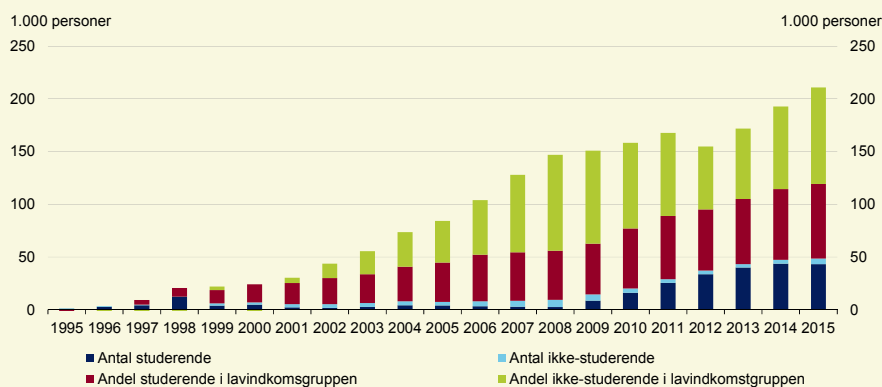
Andelen af befolkningen, som længerevarende (her 3 år i træk) er i lavindkomstgruppen, udgør en relativt lille del af befolkningen, svarende til godt 1 pct. i 2015, når der ses bort fra personer i familie med en studerende, boks 4.6.

Boks 4.6**Udvikling i lavindkomstgruppen 1994-2015**

Lavindkomstgruppen er steget med 212.500 personer fra 188.500 personer i 1994 til 401.000 personer i 2015. Noget af stigningen kan tilskrives, at befolkningen er vokset. Men hovedparten af stigningen skyldes, at en større andel af befolkningen er i lavindkomstgruppen i dag end for 20 år siden.

Omkring 40 pct. af lavindkomstgruppen er studerende. Studerende er i en særlig situation, idet uddannelse kan betragtes som en investering, hvor man giver afkald på nogle forbrugsmuligheder i en afgrænset periode, mod at livsindkomsten – og dermed de samlede forbrugsmuligheder set over livet – typisk øges.

For at forstå den samlede udvikling i lavindkomstgruppen er det relevant at skelne mellem studerende og ikke-studerende, fordi studerende har en meget større sandsynlighed for at optræde i lavindkomstgruppen. Udviklingen i lavindkomstgruppen kan dekomponeres i fire bidrag, dels i bidragene fra udviklingen i *antallet* af studerende hhv. ikke-studerende, dels i bidragene for udviklingen i *andelen* af studerende hhv. ikke-studerende, som indgår i lavindkomstgruppen (frekvenser). Udviklingen i antallet ikke-studerende kan kun tilskrives en meget lille del af stigningen i lavindkomstgruppen – ca. 5.000 personer. Udviklingen i antallet af studerende kan forklare en noget større del stigningen – ca. 43.000 personer, jf. figur a.

Figur a**Dekomponering af stigning i lavindkomstgruppen fra 1994 til 2015**

Anm.: Studerende er inkl. familiemedlemmer.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Den væsentligste del af stigningen kan dog tilskrives, at frekvenserne er steget – både blandt studerende og ikke-studerende. Frekvensbidragene kan samlet set tilskrives en stigning på ca. 162.000 personer, heraf ca. 71.000 personer blandt studerende og ca. 91.000 personer blandt ikke-studerende.

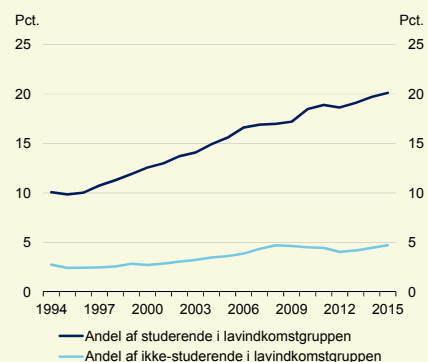
Frekvensbidraget fra ikke-studerende har imidlertid været omtrent uændret siden 2008, mens det er fortsat med at stige blandt studerende. Det billede ses også i udviklingen i frekvenserne, jf. figur b. Samtidig har antallet af ikke-studerende været omtrent uændret siden 2008, jf. figur c.

Boks 4.6 (fortsat)

Udvikling i lavindkomstgruppen 1994-2015

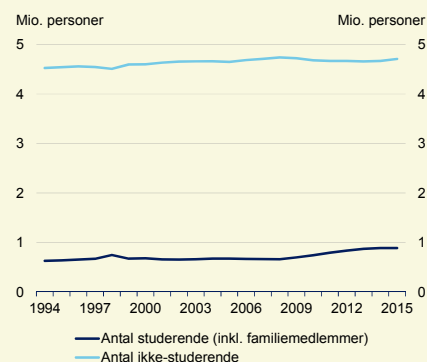
Figur b

Frekvenser for studerende og ikke-studerende



Figur c

Studerende og ikke-studerende i befolkningen



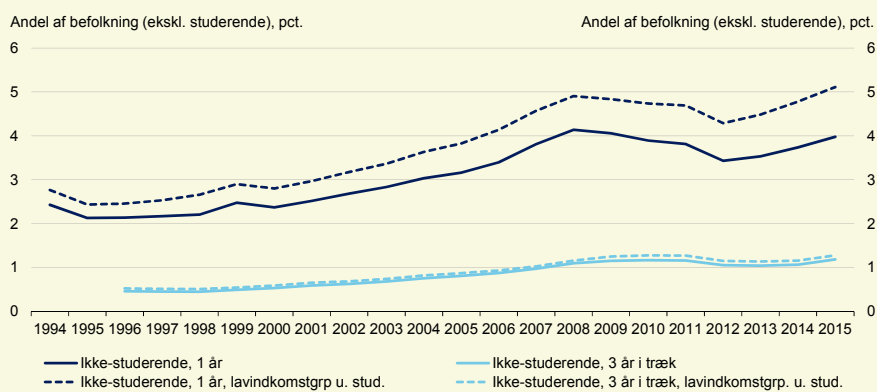
Anm.: Studerende er inkl. familiemedlemmer

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Hvis der helt ses bort fra studerende ved opgørelsen, så er udviklingen i lavindkomstgruppen uændret, jf. figur d. Andelen af Ikke-studerende i lavindkomstgruppen øges, primært fordi befolkningen er mindre, når der ses bort fra studerende. Hertil kommer en mindre stigning som følge af højere medianindkomst.

Figur d

Lavindkomstgruppen



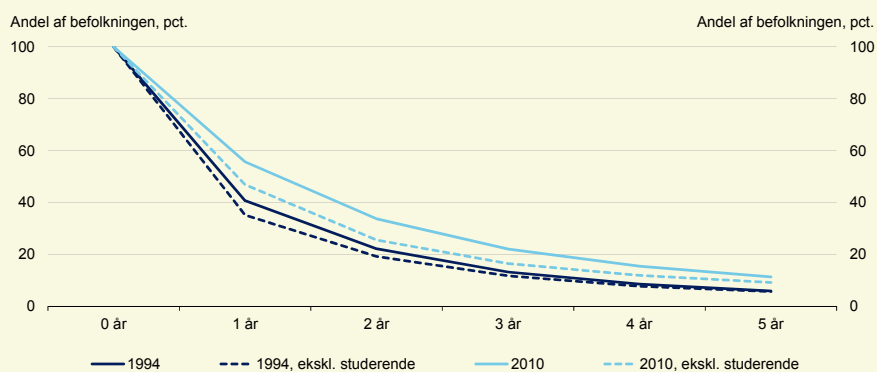
Anm.: Studerende er inkl. familiemedlemmer. Ved opgørelse af 'Lavindkomstgruppe uden studerende' ses bort fra studerende ved opgørelse af medianindkomsten.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Den forholdsvis begrænsede andel af befolkningen, der længerevarende har været en del af lavindkomstgruppen, er udtryk for stor mobilitet ud af gruppen. 5 år efter opgørelsen af lavindkomstgruppen i 2010 er kun omkring 10 pct. af personerne stadig at finde i gruppen, jf. figur 4.44.

Figur 4.44

Andel fortsat i lavindkomstgruppen 1 til 5 år efter opgørelsesåret



Anm.: Personer i lavindkomstgruppen har en disponibel indkomst under 50 pct. af medianindkomsten i året. Inklusive personer, der ikke indgår i alle år. Eksklusive studerende (over 18 år) og personer i familie med studerende.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Mobiliteten ud af lavindkomstgruppen er reduceret fra 1994 til 2010. Det hænger blandt andet sammen med, at varigheden i lavindkomstgruppen for studerende er højere end for andre befolkningsgrupper. Stigningen i andelen af studerende i lavindkomstgruppen har derfor bidraget til at reducere mobiliteten ud af gruppen.

Bilag 4.1 Definition af disponibel indkomst

Beregningerne i kapitlet bygger på detaljerede indkomstoplysninger, som hovedsagelig stammer fra SKAT's slutligning, jf. tabel A.

Indkomsterne er opgjort på familieniveau og derefter fordelt ligeligt på alle medlemmer af familien, herunder børn. Indkomsterhvervelsenheden er altså familien, mens analyseenheden er personer. Indkomster for børn under 18 år afspejler derfor hovedsageligt forældrenes indkomster. Det samme er i stort omfang tilfældet for hjemmeboende børn over 18 år.

I beregningen af de ækvivalerede indkomster korrigeres familiens faktiske indkomst, så der tages højde for forskelle i familiernes størrelse, herunder det forhold at børn i familien forudsættes forsørget af de voksnes indkomst. Hertil anvendes et såkaldt ækvivalensmål givet ved:

- Ækvivalensmål = (antal voksne + antal børn)^{0,6}

Ækvivalensmålet indebærer en antagelse om stordriftsfordele inden for familier med to eller flere personer. Det indebærer fx, at en familie med to personer ikke skal have dobbelt så stor en faktisk indkomst som en familie med én person for at have den samme ækvivalerede indkomst per person.

Sigtet med ækvivaleringen er at opgøre familiernes reelle, private forbrugsmuligheder. Dog kan familiernes forbrugsmuligheder afvige herfra som følge af fx forbrug, der stilles til rådighed af venner og familie, samt indkomster, der ikke er registeret i data, herunder fx "sort arbejde". Ligeledes vil familierne på kort sigt kunne øge deres forbrugsmuligheder gennem låntagning eller brug af tidligere opsparing. Endelig tager den opgjorte disponible indkomst ikke højde for de forbrugsmuligheder, familierne opnår gennem det offentlige forbrug, fx i form af gratis hospitalsbehandlinger, uddannelse mv.

Alle indkomstkompener er deflateret med forbrugerprisindekset, således at udviklingen kan fortolkes som den reale udvikling i indkomsternes købekraft (opgjort i 2015-prisniveau).

Imputeret afkast af pensionsformue

Kapitalindkomsten inkluderer ikke "afkast" af formue, der ejes indirekte, fx via pensionskasser mv. Der foretages dog en supplerende analyse af kapitalindkomst inklusive et imputeret afkast af pensionsformue, jf. afsnit 4.2. Pensionsformuen er opgjort på individniveau på basis af de oplysninger, pensionskasser mv. indberetter, herunder om andele af kollektiv bonus. For tjenestemandsansatte er der imputeret en pensionsformue på basis af lønoplysninger. Afkastet af pensionsformuen er opgjort som ca. 1 pct. af denne.

Tabel A

Indkomstkompener anvendt i beregningen af disponibel indkomst

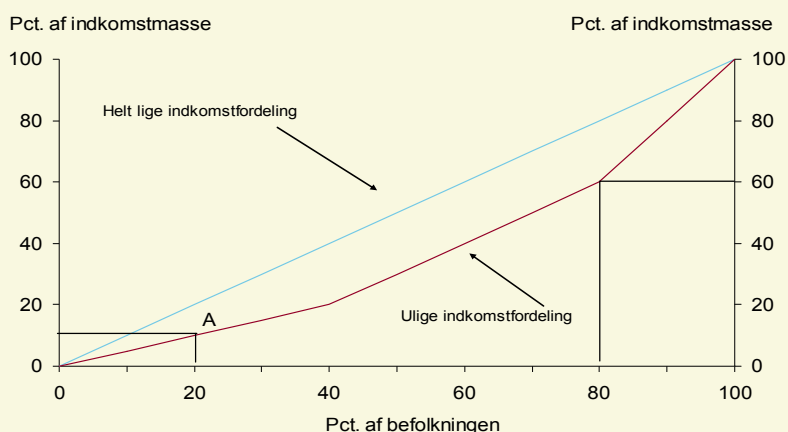
	Indkomstkompener	Beskrivelse
	Lønindkomst	Omfatter honorarer, sygedagpenge og udenlandske personlige indkomster mv. Lønindkomsten er opgjort ekskl. arbejdsgiveradministrerede pensionsindbetalinger, herunder ATP. I afsnit 4.1 er tillagt bidrag til arbejdsgiveradministrerede pensionsordninger (dog ikke ATP) samt et imputeret pensionsbidrag for tjenestemandsansatte.
+	Virksomhedsindkomst	
=	Erhvervsindkomst	
+	Overførselsindkomst	Omfatter bl.a. førtids- og folkepension, dagpenge, SU, kontanthjælp, boligstøtte, børne- og ungedydelse mv.
+	Anden privat indkomst	Herunder udbetalinger fra private pensionsordninger.
=	Personlig indkomst (1)	
	Renteindtægter	
-	Renteudgifter	
+	Aktieindkomst	Stort set alle udbytter og kursgevinster fra noterede aktier indberettes automatisk fra 2006. Gevinst ved salg af aktier registreres som indkomst i ét enkelt år, uagtet at gevinsten reelt er optjent over en længere periode.
+	Imputeret afkast af egen bolig	Til og med 2004 er afkast af egen bolig beregnet som 4 pct. af den offentlige ejendomsvurdering i året. Fra og med 2005 tages udgangspunkt i Danmarks Statistiks estimerede markedsværdier. For blandede ejendomme, fx landbrugsejendomme, indgår alene boligens skønnede andel af ejendomsværdien.
+	Anden kapitalindkomst	Omfatter afkast af andre typer af værdipapirer end aktier og obligationer, fx investeringsforeninger, skibsanparter, finansielle kontrakter, samt kapitalindkomst fra udlandet, dog ekskl. udenlandsk aktieindkomst. Fortjeneste opgjort efter ejendomsbeskatningsloven (ejendomsavance) indgår også her.
=	Kapitalindkomst (2)	
(1) + (2)	Bruttoindkomst	
-	Personlige skatter	
-	Pensionsindbetalinger	I afsnit 4.1 inkl. bidrag til arbejdsgiveradministreret pensionsordninger og imputeret pensionsbidrag for tjenestemænd.
=	Disponibel indkomst	

Bilag 4.2 Definition af Gini-koefficient

Hvis indkomstfordelingen var helt lige, ville enhver person i befolkningen have den samme andel af de samlede indkomster. Denne situation svarer til den diagonale blå linje i figur 1, hvor den lige indkomstfordeling er illustreret ved, at de første 20 pct. af befolkningen har 20 pct. af indkomsterne.

Den røde kurve angiver derimod en indkomstfordeling, der ikke er fuldstændig lige. Dette kan ses ved, at de første 20 pct. af befolkningen ikke har 20 pct. af indkomsterne, men derimod kun 10 pct., jf. punkt A. Samtidig har de sidste 20 pct. af befolkningen blot 20 pct. af indkomsterne, men næsten 40 pct., jf. punkt B. Denne kurve kaldes Lorenz-kurven. Gini-koefficienten kan beregnes som arealet mellem Lorenz-kurven og den diagonale linje divideret med arealet af hele trekanten under den diagonale linje. Gini-koefficienten er 0, hvis indkomstfordelingen er helt lige, og 1, hvis én person modtager al disponibel indkomst.

Figur 1
Gini-koefficient



Gini-koefficienten og flere andre mål for indkomstfordelingen, der baserer sig på den disponible indkomst, lider af flere svagheder. Det er i sig selv en svaghed at måle på årets (eller en given periodes) indkomster, da nogle familier med lav disponibel indkomst kan bruge af en opsøret formue. Et sådant formueforbrug burde i et eller andet omfang indgå i det benyttede indkomstbegreb. Men der er generelt ikke præcise data om formue, dels er det ikke entydigt, hvor meget af formuen der i givet fald skulle indregnes.

I denne forbindelse skal det også nævnes, at de opgjorte indkomster inkluderer (skattepligtige) kapitalgevinster ved salg af fx aktier. Sådanne indkomster registreres som indkomst i ét enkelt år, uagtet at de reelt er opjent over en længere periode og derfor principielt skulle periodiseres.

En anden svaghed ved mål for indkomstfordeling baseret på disponible indkomster er, at der fokuseres på en relativt kort periode, og at der derved sker en sammenligning af personer i forskellige stadier af livet – fx af personer under uddannelse, personer i den erhvervsaktive alder (i beskæftigelse) og personer, der har nået tilbagetrækningsalderen.

Det er endvidere et generelt kendetegn ved mål for indkomstfordelingen, at der måles forskelle i resultater – ikke forskelle i muligheder. Der måles forskelle i de erhvervede disponible indkomster, men en del af disse forskelle beror på forskelle i arbejdsindsats (både kvantitativt og kvalitativt). Nogle personer kan vælge (eventuelt i en periode) at arbejde på nedsat tid og får dermed en lavere disponibel indkomst. Det kan føre til, at målet for indkomstforskellene øges over en periode, men det vil ikke være en afspejling af, at regler er ændret – eller at muligheder for at erhverve sig indkomster er ændret.

De enkelte personers valg af uddannelse – og dermed muligheder for at optjene indkomster – er også i nogen grad et udtryk for et valg. Nogle personer med et lavt uddannelsesniveau og deraf følgende lave indkomster har måske haft mulighed for at vælge et højere uddannelsesniveau – og dermed bedre indtægter.

Ved sammenligning af Gini-koefficienten (eller lignende mål for indkomstfordelingen) over tid, skal man desuden være opmærksom på, at målene ikke siger noget om ændringer i indkomstniveauet. Der er tale om relative mål. Hvis fx indkomsterne for alle personer fordobles fra det ene år til det næste, ændres Gini-koefficienten ikke.

Bilag 4.3 Indkomstfordeling 1994-2015

Tabel													
Indkomstfordeling													
	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Indkomstforskelle													
Gini-koefficient, pct.	19,9	22,6	23,8	24,7	25,6	26,1	25,0	26,5	26,4	26,1	26,6	27,1	27,9
Lavindkomstgruppe													
Antal 1.000 personer													
- Alle	173	211	273	293	317	336	340	348	358	345	362	383	401
- Børn	29	34	50	56	66	70	67	64	63	52	52	54	57
Andel af befolkning, pct.													
- Alle	3,3	4,0	5,1	5,5	5,9	6,2	6,3	6,4	6,6	6,3	6,5	6,9	7,2
- Børn	3,2	3,4	3,8	3,9	3,9	3,9	3,8	4,0	3,9	3,8	3,8	3,9	3,9
Medianindkomst													
Kr.													
2015-niveau	163.700	178.600	200.900	208.200	211.800	209.900	208.000	216.300	211.300	209.500	211.800	215.300	218.500

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Bilag 4.4 Metode til fremskrivning af individuelle indkomster

Udviklingen i fremtidens indkomstfordeling afhænger blandt andet af udviklingen i en række strukturelle faktorer, herunder den demografiske sammensætning af befolkningen, uddannelsesniveau, levetid, tilbagetrækningsmønstret og ind- og udvandring.

Fremskrivninger af de nævnte faktorer på individniveau sikrer, at fremskrivningen af befolkningens indkomster i afsnit 4.4 afspejler udviklingen heri. Fremskrivningen på individniveau tager udgangspunkt i registerdata for befolkningen i 2012. Fremskrivningen foregår ved dannelse af såkaldte syntetiske (rest-) livsforløb for populationen. Disse fremskrivninger er selv sagt baseret på en række beregningstekniske antagelser og derfor behæftet med en vis usikkerhed. Fremskrivningen forsøger alene at tage højde for strukturelle ændringer og er ikke en "prognose" for, hvordan indkomstfordelingen eksakt vil udvikle sig fra det ene år til det andet.

Grundprincippet til dannelse af disse (rest-) livsforløb er, at hver person i 2012 successivt fremskrives et år af gangen med udgangspunkt i registeroplysninger fra 2011 og 2012 ved at videreføre livsforløbet med registeroplysninger fra en "sammenlignelig" person. For eksempel videreføres livsforløbet for en 40-årig i 2012 ved at finde en "sammenlignelig" 40-årig i 2011 med tilsvarende karakteristika (fx køn, uddannelse, arbejdsmarkedstilknytning og indkomstniveau mv.) og "forlænge" den 40-årige i 2012 med denne person. Derved vil der være information om den 40-årige i 2012 frem til "2013", hvor vedkommende vil være 41 år. Tilsvarende forlænges den 41-årige i "2013" med en 41-årig i 2011 med samme karakteristika. Videreførelsen af et liv ophører, når personen dør eller udvandrer.

Den benyttede metode til sammensætning af livsforløb indebærer som udgangspunkt en risiko for, at personer med (forholdsvis) høj/lav permanent indkomst kan blive matchet med personer med midlertidig høj/lav indkomst. Det kan lede til, at spredningen i de individuelle livsindkomster undervurderes, såkaldt "mean-reversion".

Metodens indbyggede tendens til "mean-reversion" søges begrænset ved, at videreføre de individuelle livsforløb med sammenlignelige personer, der så vidt muligt kun indgår én gang (dvs. fortrinsvis uden tilbagelægning i matchet). Der matches konkret på køn, alder, herkomst (indvandrere og danskfødte), uddannelse (6 hoveduddannelsesgrupper), arbejdsmarkedstilknytning (beskæftiget, ledig, studerende, førtidspensionist, efterløn og øvrige udenfor arbejdsstyrken) og om der foretages pensionsopsparing. Indenfor hver af disse grupper matches desuden på den relative erhvervsindkomst, således at beskæftigede med høj indkomst "videreføres" med en beskæftiget, der også har høj indkomst.

Når de konstruerede livsforløb dannes med udgangspunkt i registeroplysninger fra 2011 og 2012 vil livsforløbene i hele fremskrivningsperioden som udgangspunkt afspejle konjunktursituation, lovgivning, dødelighed, uddannelsesadfærd mv. for disse år. For at tage højde for den strukturelle udvikling i fremskrivningen, er der derfor udviklet en metode, der sikrer at:

- Befolkningsudviklingen i den individbaserede fremskrivning svarer til den anvendte befolkningsprognose fra Danmarks Statistik (opdelt på køn, alder og herkomst).

- Udviklingen i befolkningens tilknytning til arbejdsmarkedet (opdelt på køn, alder og herkomst) svarer til antagelserne i Finansministeriets makroøkonomiske fremskrivning fra 2025-planen i 2016 (grundforløbet).
- Udviklingen i befolkningens uddannelsesniveau svarer til forudsætningerne i de makroøkonomiske fremskrivninger (baseret på uddannelsesfremskrivning fra DREAM).
- Bruttoind- og udvandringen (opdelt på køn, alder og herkomst) svarer som udgangspunkt til forudsætningerne i den anvendte befolkningsfremskrivning fra Danmarks Statistik.

Der er anvendt en såkaldt RAS-algoritme til at sikre, at de konstruerede livsforløb i hele fremskrivningsperioden fra 2012 til 2040 afspejler disse forhold. RAS-algoritmen sikrer, at fremskrivningen så vidt muligt afspejler dynamikken fra 2011 til 2012, men tilpasset/skaleret så fremskrivningen (også) "rammer" den ønskede udvikling i uddannelsesniveau, arbejdsmarkedstilknytning og befolkningsfremskrivningen. De konstruerede (rest-) livsforløb er sammensat af oplysninger fra 2012.

Den generelt stigende pensionsalder frem mod 2040 medfører, at der for personer omkring folkepensionsalderen er behov for at korrigere matchet. Således matches en 70-årig person i 2040, der netop er blevet pensioneret, med en 65-årig fra 2012. Ligeledes matches en 69-årig i 2040 med en 64-årig i 2012. Det sikrer, at adfærden i årene omkring folkepensionsalderen forskydes med udviklingen i folkepensionsalderen. Alderskorrektionen for personer omkring folkepensionsalderen er konsistent med en antagelse om "sund aldring".

Det bemærkes, at alle tal i afsnit 4.4 er modelberegnete, herunder også tal for 2015. Det indebærer, at der kan være forskel på de beregnede tal for 2015 og de faktiske tal for 2015. Ved udelukkende at vise modelberegnete opgørelser bliver det nemmere at belyse de isolerede virkninger af den strukturelle udvikling i fremskrivningen, som højere folkepensionsalder og stigende uddannelsesniveau.



5. Fordeling af offentligt forbrug

Ved kun at betragte indkomstforskelle på baggrund af disponibel indkomst, får man ikke et dækkende billede af fordelingen af forbrugsmuligheder. Det skal blandt andet ses i lyset af, at forbrugsmulighederne også påvirkes af serviceydelser tilvejebragt af det offentlige.

Danmark er blandt de lande i verden, hvor den offentlige sektor fylder mest i den samlede økonomi. 26 pct. af Danmarks samlede produktion finder sted i den offentlige sektor. En meget stor del af den offentlige produktion er individuelle serviceydelser, der - uden eller mod en begrænset betaling - bliver stillet til rådighed for alle borgere med et bestemt behov.

I Danmark er der eksempelvis i høj grad fri og lige adgang til fx kompetencegivende uddannelse, sundhed og pleje. Andre offentlige serviceydelser er forbundet med en forholdsvis beskeden egenbetaling, der i nogle tilfælde er indkomstafhængig. Det gælder fx daginstitutionspasning, hvor det offentlige tilskud understøtter forældrenes deltagelse på arbejdsmarkedet.

Et hovedformål med indretningen af det danske velfærdssamfund er at sikre lige muligheder for alle borgere med hensyn til uddannelse, sundhedsvæsen og arbejde. Det er ikke blot med til at skabe lighed og tryghed, men er også med til at understøtte velstandsudviklingen, når alle har mulighed for at få en uddannelse. Et andet hovedformål er at sikre omsorg for de svageste borgere. Den store offentlige sektor forudsætter til gengæld et betydeligt skattetryk, hvilket påvirker borgernes økonomiske gevinster ved at arbejde og dygtiggøre sig.

Det relativt høje individuelle offentlige forbrug kombineret med fri og lige adgang til fx uddannelse og sundhedsvæsen i Danmark betyder, at forskellene i forbrugsmuligheder reelt er mindre, end forskellene i den disponible indkomst indikerer. Det er derfor vigtigt at inddrage det individuelle offentlige forbrug, når man skal have et nuanceret billede af fordelingen i Danmark.

Hovedkonklusionerne i kapitlet er:

- De udvidede forbrugsmuligheder er dem, vi har som følge af vores private rådighedsbeløb, og serviceydelser, vi kan modtage fra det offentlige. Danmark er det OECD-land, hvor det individuelle offentlige forbrug udgør den største andel af de udvidede forbrugsmuligheder (28 pct.) efterfulgt af Sverige.
- I gennemsnit modtog hver dansker serviceydelser fra det offentlige for 55.000 kr. per person i 2014. Det dækker imidlertid over stor individuel variation, der i høj grad afspejler den enkeltes alder. Servicetrækket er klart størst i starten og slutning af li-

vet. Børn og unge er i pasning og uddannelse, mens ældre typisk har større behov for sundhedsydelser og pleje.

- Personer uden for arbejdsmarkedet har også et relativt stort individuelt offentligt forbrug, fordi mange har brug for hjælp til sociale eller sundhedsmæssige problemer eller en aktiv indsats for at vende tilbage til arbejdsmarkedet. Førtidspensionister havde eksempelvis et servicetræk på 116.000 kr. per person i 2014, mens det gennemsnitlige servicetræk for beskæftigede var 16.000 kr.
- Mens der er stor forskel i det individuelle servicetræk i et enkelt år, så er forskellene væsentlig mindre set over livet. Det hænger især sammen med, at de fleste har et stort servicetræk i både starten og slutningen af livet.
- Det hænger også sammen med, at personer med en stærk tilknytning til arbejdsmarkedet typisk har haft et større træk på uddannelsessystemet, mens personer med en svag tilknytning til arbejdsmarkedet typisk har et større træk på sociale ydelser samt sundheds- og plejeydelser.
- Der er således ikke markant forskel på det gennemsnitlige servicetræk over livet for forskellige uddannelses- og indkomstgrupper, selvom der er en tendens til, at det individuelle offentlige forbrug er aftagende med livsindkomsten.
- Det individuelle offentlige forbrug bidrager isoleret set til at reducere forskellene i forbrugsmuligheder. Forskellene i udvidede forbrugsmuligheder over et livsforløb (målt med Gini-koefficienten) er 3,7 pct.-point lavere end forskellene i disponible indkomster.

5.1 Hvad er det individuelle offentlige forbrug?

Forbrug kan være tilvejebragt og finansieret privat eller gennem den offentlige sektor. Det private forbrug samt den del af det offentlige forbrug, der betales via brugerbetaling, er finansieret af familiernes disponible indkomster. Forbrug, der stilles gratis til rådighed af den offentlige sektor, er finansieret af skatteindtægter.

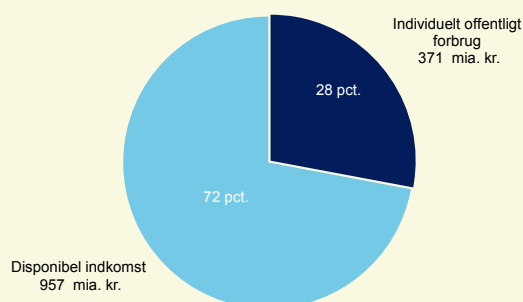
Det varierer fra land til land, hvilke typer af forbrug, der tilvejebringes af den offentlige sektor. Sammenlignet med de fleste andre lande, har den offentlige sektor i Danmark en forholdsvis stor rolle, idet en lang række services ydes af den offentlige sektor. Det gælder blandt andet individuelt offentligt forbrug i form af børnepasning, undervisning, uddannelse, pleje og sundhed.

Det private og det *individuelle* offentlige forbrug udgør tilsammen de udvidede forbrugsmuligheder. Der er således set bort fra det *kollektive* offentlige forbrug, som ikke kan henføres til en enkelt borger, fx udgifter til politi, forsvar og infrastruktur. I denne analyse defineres det individuelle offentlige forbrug som i nationalregnskabet, dog tillagt overførsler til privat- og efterskoler, jf. bilag 5.1.

I Danmark udgør individuelt offentligt forbrug cirka 28 pct. af de samlede forbrugsmuligheder, jf. figur 5.1.

Figur 5.1

De udvidede forbrugsmuligheder i 2014



Anm.: Udvidede forbrugsmuligheder er omgjort som disponibel indkomst tillagt individuelt offentligt forbrug.

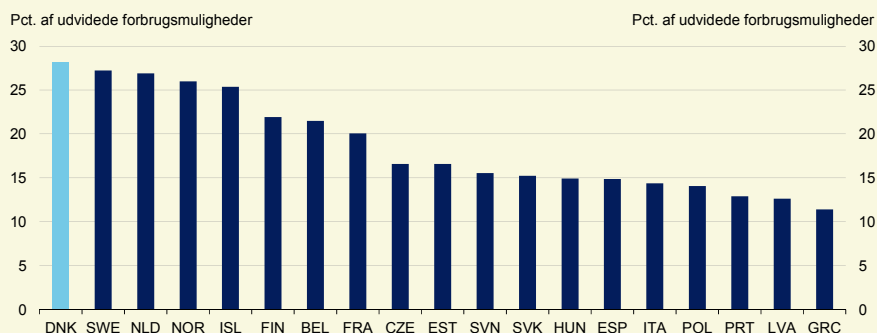
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag samt Database for Integreerede Offentlige Regnskaber (DIOR).

Opgørelserne i denne analyse siger ikke noget om effektiviteten af de serviceydelser, der tilvejebringes af det offentlige, men blot omfanget af dem. Det individuelle offentlige forbrug udgør imidlertid en stor del af de udvidede forbrugsmuligheder og bør medregnes, hvis man skal have et komplet billede af fordelingen af forbrugsmulighederne i Danmark.

I en række andre lande udgør det offentlige forbrug en langt mindre andel af de udvidede forbrugsmuligheder. Det afspejler, at fx sundheds- og uddannelsesområdet i langt højere grad kan være privat organiseret og finansieret, hvorfor den offentlige sektor betyder langt mindre for omfordelingen af forbrugsmulighederne i disse lande.

Danmark og Sverige er de to lande i OECD, hvor det individuelle offentlige forbrug udgør den største del af de udvidede forbrugsmuligheder. I Nederlandene, Norge og Island fylder det individuelle offentlige forbrug også relativt meget, mens de individuelle offentlige forbrugsmuligheder i en række lande udgør omkring eller under 15 pct. af de samlede forbrugsmuligheder, jf. figur 5.2.

Figur 5.2
Individuelt offentligt forbrug i udvalgte OECD-lande i 2014

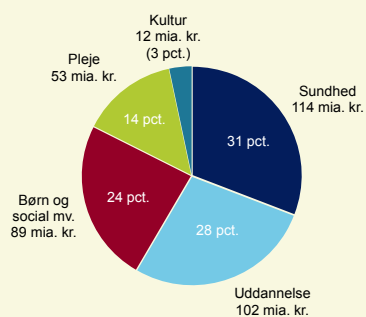


Anm.: OECD's opgørelse af individuelt offentligt forbrug omfatter ikke overførsler til fri- og privatskoler. OECD's metode til opgørelse af disponibel indkomst adskiller sig på visse punkter fra de nationale danske opgørelser. Blandt andet indregner OECD ikke imputeret afkast af egen bolig eller negativ nettokapitalindkomst mv.

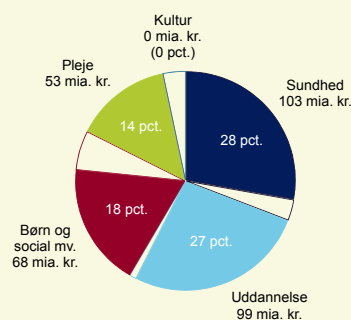
Kilde: OECD Stat.

Det individuelle offentlige forbrug udgjorde samlet set 371 mia. kr. i Danmark i 2014. Knap en tredjedel af de samlede udgifter vedrører sundhedsområdet, mens udgifter til uddannelse udgør cirka 28 pct., jf. figur 5.3.

Figur 5.3
Individuelt offentligt forbrug på hovedområder i 2014



Figur 5.4
Individualiserbart offentligt forbrug på hovedområder i 2014



Anm.: Individualisering af det offentlige forbrug på hovedområder er beskrevet i detaljer i bilag 5.2 og 5.3.

Kilde: Database for Integrerede Offentlige Regnskaber (DIOR).

Af de 371 mia. kr., som det individuelle offentlige forbrug udgjorde i 2014, er 322 mia. kr. individualiserbart. Det vil sige, at forbruget kan henføres til konkrete personer, der eksempelvis

har gjort brug af et uddannelses tilbud eller sundhedsbehandling. Langt de fleste ydelser på sundheds-, uddannelses-, pleje- samt børne- og socialområdet mv. kan henføres til konkrete personer, jf. figur 5.4. Omvendt er det individuelle offentlige forbrug på kulturområdet ikke individualiserbart. Det skyldes, at der ikke findes tilgængelige oplysninger om, hvilke konkrete personer, der eksempelvis har besøgt museer, teatre mv.

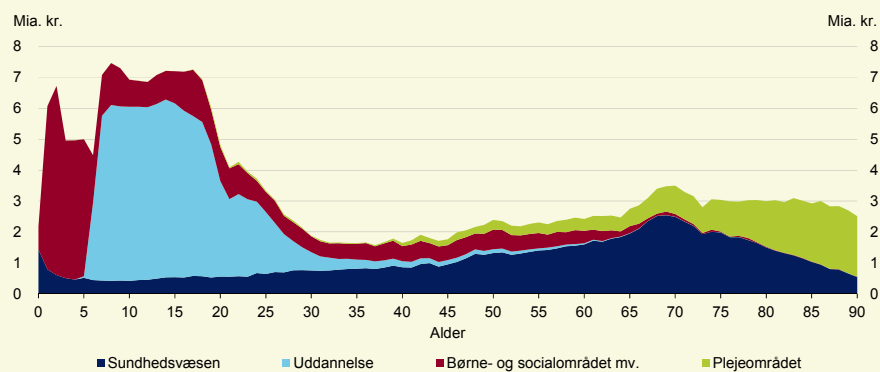
I dette kapitel fokuseres på fordelingsvirkningerne af det individuelle offentlige forbrug, hvorfor der i den resterende del af kapitlet ses bort fra den del af det individuelle offentlige forbrug, der ikke kan knyttes til konkrete personer.

5.2 Træk på offentlige serviceydelser i et enkelt år

Forbruget af individuelt offentligt forbrug er i mange sammenhænge behovsbestemt. Eksempelvis vil sundhedsydelser i mange tilfælde være knyttet til behandling af en sygdom, ligesom personlig pleje eller hjemmehjælp er betinget af, at man ikke er i stand til at klare opgaverne selv. Andre typer af individuelt offentligt forbrug er mere eller mindre direkte knyttet til bestemte aldersgrupper, fx børnepasning og undervisning i folkeskolen.

Udgifterne til uddannelse er stærkt koncentreret på børn og unge. Alle aldersgrupper har i sagens natur et træk på sundhedsydelser, herunder konsultationer hos egen læge, men udgiftstrækket er tiltagende i takt med alderen, jf. figur 5.5.

Figur 5.5
Individualiserbart offentligt forbrug opdelt på alder i 2014

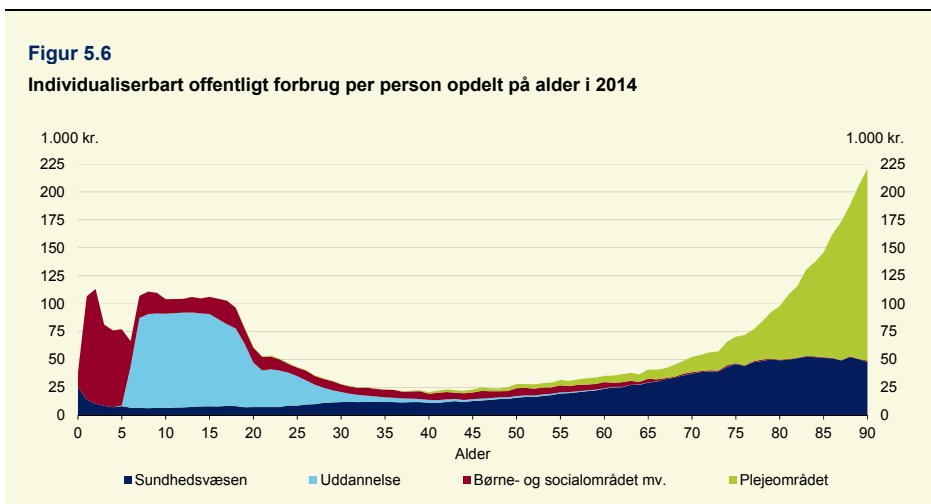


Anm.: Udgifterne til handicaprelaterede ydelser er opregnet for at nå den fulde udgift, jf. bilag 5.3.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Der er relativt få personer i de ældre aldersgrupper. Billedet bliver derfor noget mere tydeligt, hvis man ser på udgifterne til individuelt offentligt forbrug per person. Der er en tydelig tendens til, at udgifterne per person er størst i starten og slutningen af livet.

Blandt børn udgør udgifterne i gennemsnit omkring 90.000 kr. om året. I den erhvervsaktive alder er de noget mindre, mens udgifterne per person stiger kraftigt efter pensionsalderen i takt med stigende træk på sundhed og pleje, jf. figur 5.6.



Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

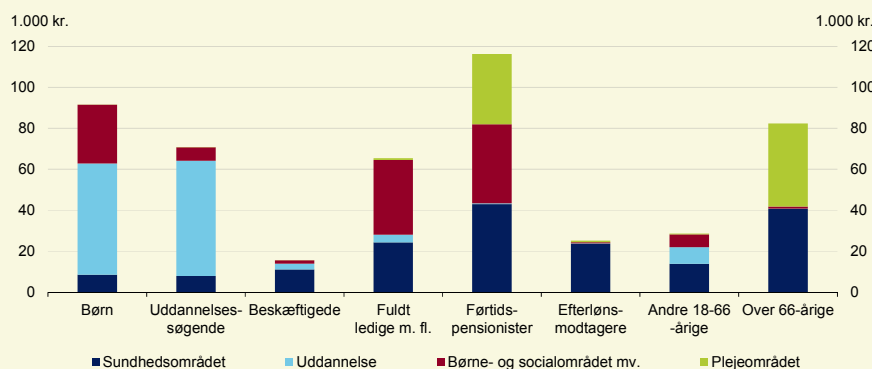
Der er imidlertid også personer i den erhvervsaktive alder, som har et betydeligt træk på sundhedsydelse i den offentlige sektor.

Det gør sig fx gældende for førtidspensionister, som i gennemsnit har et træk på godt 40.000 kr. om året. Fuldt ledige m.fl. (herunder sygedagpengemodtagere og kontanthjælpsmodtagere med andre problemer end ledighed) samt efterlønsmodtagere har også et relativt højt træk på sundhedsydelse, men det er væsentlig lavere end for førtidspensionister, jf. figur 5.7.

Fuldt ledige m.fl. og førtidspensionister har desuden et betydeligt træk på serviceydelser på børne- og socialområdet mv. Det kan fx være sociale ydelser til mennesker med handicap eller socialt udsatte voksne eller for dagpenge- og kontanthjælpsmodtageres vedkommende udgifter til en beskæftigelsesrettet indsats.

Figur 5.7

Individualiserbart offentligt forbrug per person opdelt på arbejdsmarkedstilknytning mv. i 2014



Anm.: 'Børn' dækker alle personer under 18 år. 'Beskæftigede' indeholder personer, der har været beskæftiget i dele eller hele året. 'Andre 18-66-årige' omfatter personer, der ikke passer ind i de andre kategorier, mens 'Over 66-årige' dækker alle personer over 66 år.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

5.3 Fordelingen af det individuelle offentlige forbrug

Det individuelle offentlige forbrug udgør som nævnt en relativt stor del af de udvidede forbrugsmuligheder i Danmark. Det offentlige forbrug medvirker til at omfordele forbrugsmulighederne i et enkelt år, fordi det offentlige forbrug fylder relativt meget i bunden af indkomstfordelingen.

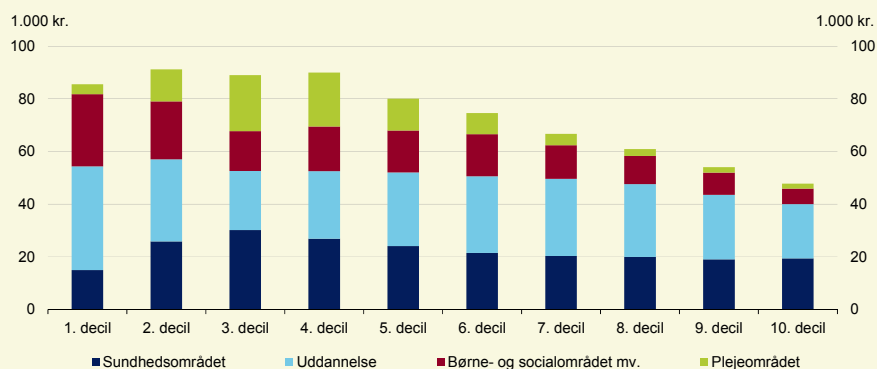
Det skal ses i sammenhæng med, at ældre og personer uden for arbejdsmarkedet – som har et relativt stort træk på sundhedsydelser og sociale ydelser – udgør en stor del af gruppen i den nederste halvdel af indkomstfordelingen. Studerende, som i sagens natur har et stort træk på ydelser i uddannelsessystemet, har også typisk en indkomst, der placerer dem i den nederste del af indkomstfordelingen.

Det individuelle offentlige forbrug per person i den nederste halvdel af indkomstfordelingen – 1. til 5. indkomstdecil – udgør i omegnen af 80.000 til 90.000 kr., jf. figur 5.8. Personer, som har de 10 pct. højeste indkomster, har et individuelt offentligt forbrug på knap 50.000 kr. i gennemsnit.

Der er tale om gennemsnitsbetragtninger. Der er personer med en relativt lav disponibel indkomst, som har et lille træk på offentlige serviceydelser, ligesom der er personer med en relativt høj disponibel indkomst med et stort servicetræk. Det skal ses i lyset af, at sigtet med det individuelle offentlige forbrug ikke kun er at omfordele forbrugsmuligheder til personer med relativt lav indkomst.

Figur 5.8

Individualiserbart offentligt forbrug per person opdelt på indkomst i 2014



Anm.: Personerne er rangeret efter ækvivaleret disponibel indkomst, jf. kapitel 4. Det individuelle offentlige forbrug er ækvivaleret for at tage højde for stordriftsfordele i familien.

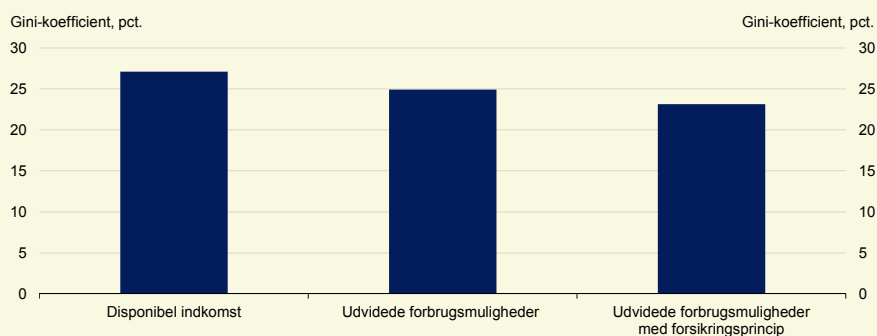
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Man kan også vise, at det individuelle offentlige forbrug bidrager til at omfordele ved at se på den såkaldte Gini-koefficient.

Forskellene i de private forbrugsmuligheder, som kan henføres til de disponible indkomster, målt ved Gini-koefficienten udgør 27,1 pct. i 2014. Hvis man i stedet ser på de udvidede forbrugsmuligheder, der består af den disponible indkomst og det individualiserbare offentlige forbrug, er forskellene mindre. Gini-koefficienten falder således med 2,2 pct.-point, jf. figur 5.9. Det afspejler, at det offentlige forbrug er med til at udjævne forbrugsmulighederne.

Figur 5.9

Forskelle i disponibel indkomst og udvidede forbrugsmuligheder i 2014



Anm.: Det individuelle offentlige forbrug er ækvivaleret for at tage højde for stordriftsfordele i familien.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Omfordelingsvirkningerne kan imidlertid være undervurderet, når de udvidede forbrugsmuligheder er beregnet med udgangspunkt i det faktiske servicetræk på de offentlige serviceydelser. Det skal ses i lyset af, at servicetrækket på sundhedsområdet er meget ujævnt fordelt. Personer, der fx har fået en meget dyr operation, har i det pågældende år et meget stort træk på de offentlige serviceydelser. Mange, der har et beskedent træk i det pågældende år, vil have et træk i andre år, som kan være på flere millioner kroner, og kan desuden tillægge det stor værdi, at de har adgang til sundhedsydelser, hvis de skulle få brug for dem. Det kan derfor være relevant at opgøre nogle dele af det offentlige forbrug med udgangspunkt i et forsikringsprincip.

Benyttes forsikringsprincippet falder Gini-koefficienten med yderligere 1,8 pct.-point. Boks 5.1 beskriver, hvordan forsikringsprincippet er beregnet og for hvilke serviceydelser.

Boks 5.1

Forsikringsprincip for udvalgte offentlige serviceydelser

I hovedparten af analyserne er det individualiserbare offentlige forbrug opgjort som den enkeltes skønnede træk. En alternativ tilgang er at anvende et forsikringsprincip for den del af forbruget, der er udtryk for en forsikringslignende ydelse (fx sundhedsområdet), og som ikke er udtryk for en reel forbrugsbeslutning (fx uddannelsesområdet).

Ved at opdele det faktiske individualiserbare offentlige forbrug i reelt forbrug og forbrug, der har karakter af forsikringslignende ydelser, tages der højde for, at nogle former for offentligt forbrug har en værdi, uanset om der gøres brug af muligheden eller ej. Værdien for de 'forsikrede', der ikke modtager ydelsen, afspejler trygheden og visheden om, at de er dækkede uanset deres fremtidige helbred.

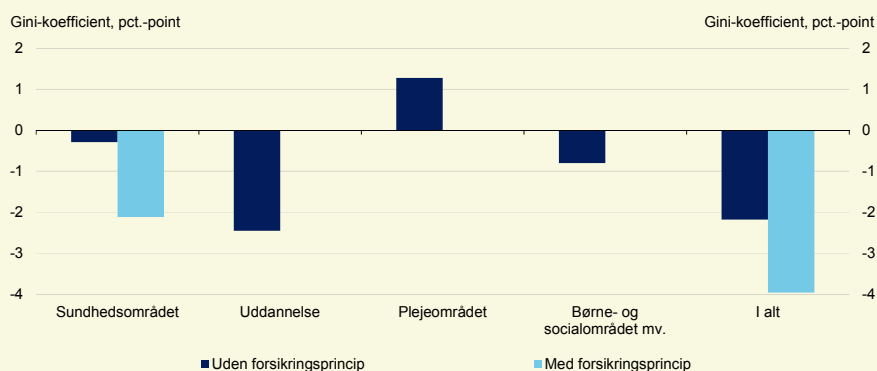
Beregningsteknisk antages det, at forsikringsværdien er den samme for alle på samme alderstrin. Derved har alle 80-årige den samme værdi af ydelsen, uanset om de modtager den eller ej. Der tages således ikke højde for, at nogle grupper (inden for alderstrinnet) kan have større eller mindre sandsynlighed for at gøre brug af de pågældende ydelser, som følge af forskellig levevis mv.

I opgørelser med forsikringsprincippet, er det alene anvendt på sundhedsområdet. På andre områder er forbruget fordelt med udgangspunkt i det faktisk skønnede forbrug.

De forskellige dele af det individualiserbare offentlige forbrug har forskellige fordelingsvirkninger. Det er især udgifterne til uddannelse, der bidrager til at omfordele forbrugsmulighederne, samt i et vist omfang ydelser på børne- og socialområdet mv., jf. figur 5.10. Sundhedsområdet bidrager også til omfordelingen i væsentligt omfang, hvis man tager udgangspunkt i forsikringsprincippet. Plejeområdet bidrager umiddelbart ikke til omfordelingen, da der er samlet relativt store udgifter på nogle få individer.

Figur 5.10

Individualiserbart offentligt forbrugs bidrag til forskelle i forbrugsmuligheder i 2014



Anm.: Udregningen bag figuren er foretaget ved en additiv Gini-udregning i den rækkefølge områderne optræder i figuren. Beregningsrækkefølgen har en begrænset effekt på forskellene.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Ovenstående viser, at det offentlige forbrug er omfordelende. Fordelingsvirkningerne af det offentlige forbrug i et enkelt år fortæller imidlertid ikke hele historien om, hvordan det offentlige forbrug omfordeler forbrugsmuligheder.

En stor del af trækket på offentlige serviceydelser hænger tæt sammen med, at befolkningen er på forskellige livsstadier. Eksempelvis har studerende typisk aktuelt et stort offentligt forbrug og en relativ lav indkomst, mens livsindkomsten i mange tilfælde ligger i den høje ende. Hvis man skal have en dækkende beskrivelse af, hvordan det offentlige forbrug omfordeler, er det nødvendigt at se på indkomsten og trækket på offentlige serviceydelser i et livsforløbsperspektiv.

5.4 Individualiseret offentligt forbrug over livet

I mange sammenhænge præsenteres fordelingsvirkninger i et enkelt år, men det vil ofte være relevant at inddrage livsforløbsbetragtninger. Det gør sig også gældende, når man ser på fordelingsvirkningerne af det individualiserbare offentlige forbrug.

Det individuelle offentlige forbrug udgør omkring 40.000 kr. per person om året. Det svarer til ca. 3,2 mio. kr. per person i løbet af et liv, der varer 80 år.

Hvor meget den enkelte trækker på offentlige serviceydelser på hvert alderstrin, vil for langt de fleste variere betydeligt over livsforløbet. Mens der er stor forskel på, hvor meget to personer trækker på serviceydelser i et enkelt år, så vil forskellen typisk være væsentligt mindre i et livsforløb.

For en 25-årig studerende, der i året har et gennemsnitligt træk på det offentlige forbrug på 62.000 kr., vil det over livet være 40.000 kr. i gennemsnit per år. Det svarer nogenlunde til det gennemsnitlige servicetræk over livet for en 75-årig pensionist og en 50-årig, der aktuelt er i beskæftigelse, selv om deres servicetræk i året er forskelligt, jf. tabel 5.1.

Tabel 5.1**Gennemsnitlig individualiserbart offentligt forbrug i året og over livet**

Alder og beskæftigelse	I året	Over livet
25-årig studerende	62.000 kr.	40.000 kr.
50-årig beskæftiget	14.000 kr.	38.000 kr.
75-årig pensionist	62.000 kr.	43.000 kr.

Anm.: Det individualiserbare offentlige forbrug er ækvivaleret og beregnet eksklusive udgifter til handicap-lignende ydelser, jf. boks 5.2.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Beregningsen af livsforløb er beskrevet i boks 5.2.

Boks 5.2**Dannelse af livsforløb**

Indkomstforskelle set over livet er beregnet ud fra såkaldt fiktive livsforløb, som er dannet ved hjælp af statistisk match med udgangspunkt i et 2-årigt panel. Indkomsten repræsenterer de samfundsmæssige forhold i 2013 og 2014. Der dannes i alt ca. 26.000 fiktive livsforløb. De sammensatte livsforløb dækker livsforløbet fra det 18. til det 90. år. Der betragtes derfor i dette kapitel ækvivalerede offentlige udgifter for at kunne fordele udgifter til daginstitution og uddannelse for børn.

Hvert livsforløb består af oplysninger fra en repræsentativ gruppe af personer, der matches ud fra 7 kriterier: Køn, antal voksne i familien, om der er børn i familien, uddannelsesniveau, eventuel studietid, boligtype og disponibel indkomst. Livsindkomsten dannes ved for hvert livsforløb at beregne gennemsnittet af de årlige indkomster for de personer, som livsforløbet er sammensat af. Ud fra samme tankegang kan de fiktive livsforløb også anvendes til at illustrere en persons offentlige forbrug set over livet.

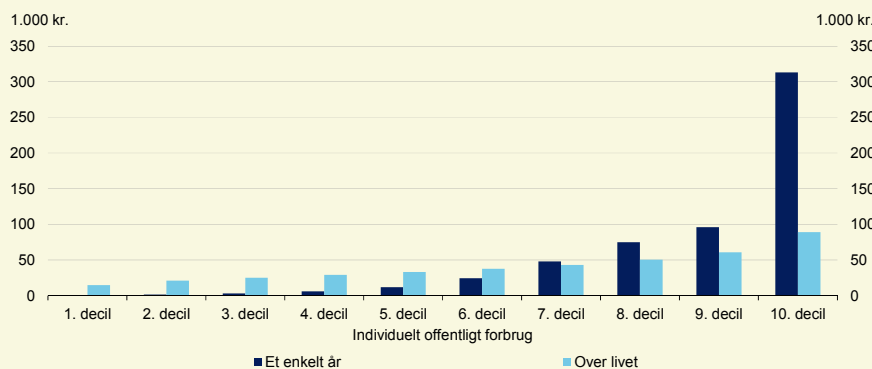
Udgangspunktet for det statistiske match er personer i alderen 50 år i 2014. Uddannelsesniveaulet er højest blandt de yngre aldersklasser i befolkningen og lavest i den ældre del af befolkningen. Ved at tage udgangspunkt i midten af aldersfordelingen bliver det gennemsnitlige uddannelsesniveau for livsforløbene repræsentativt for den midaldrende del af befolkningen, og dermed lidt højere end det faktiske for de ældste og lidt mindre end det for de yngste.

Det antages i beregningen, at væksten i realindkomsterne svarer til realrenten. Det betyder, at de to modsatte effekter "går ud", og indkomst uanset optjeningstidspunkt har samme vægt. Hele livsforløbet regnes således i 2014 pris- og indkomstniveau. I datagrundlaget korrigeres indkomsterne for perioden 2013 (fordelt på aldersklasser) til 2014-niveau. Da der kun er indberetninger for udgifterne til personer med handicaprelaterede ydelser for godt halvdelen af landets kommuner, ses der bort fra disse udgifter, ved beregninger for livsforløb, jf. bilag 5.3.

I et enkelt år har de 10 pct. med det største træk på offentlige serviceydelser et forbrug på cirka 310.000 kr. i gennemsnit (10. decil). Hvis man ser på et livsforløb, er der væsentlig mindre spredning og de 10 pct., som trækker mest, har et gennemsnitligt træk på cirka 90.000 kr. per år over livsforløbet, jf. figur 5.11.

Figur 5.11

Individualiserbart offentligt forbrug per person i et enkelt år og over livet



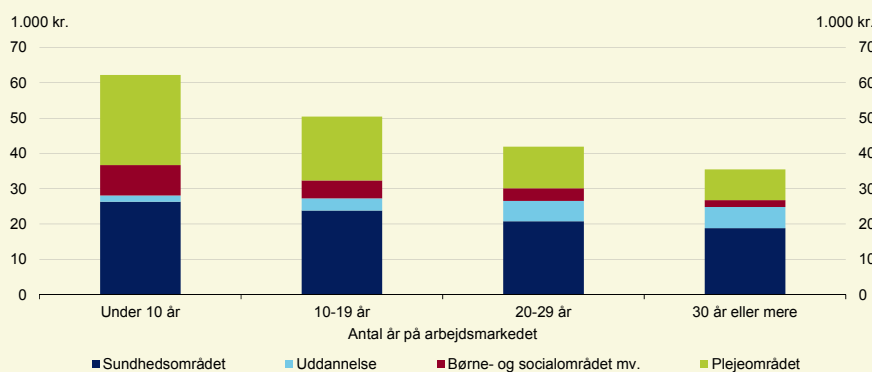
Anm.: Decilinddelingen vedrører fordelingen af individualiserbart offentligt forbrug. For det enkelte år betragtes kun personer mellem 18 og 90 år for at kunne sammenligne med livsforløb, jf. boks 5.1.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Set over livet er udgiftstrækket aftagende, jo større tilknytning til arbejdsmarkedet den enkelte har haft. Personer med en svag tilknytning til arbejdsmarkedet har i gennemsnit et højere forbrug af sundheds- og plejeydelser samt sociale ydelser i løbet af livet, mens personer med en stærk tilknytning har et større træk på uddannelsessystemet, jf. figur 5.12.

Figur 5.12

Gennemsnitligt årligt individuelt offentligt forbrug over et livsforløb opdelt på antal år på arbejdsmarkedet



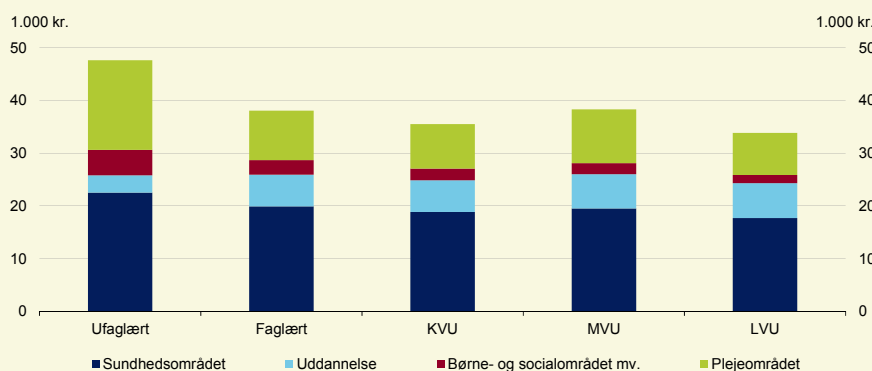
Anm.: For beskrivelse af servicetræk over livsforløb se boks 5.2.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Der er ikke stor forskel på det gennemsnitlige årlige udgiftstræk over livet på tværs af uddannelsesniveauer. Der er dog en tendens til, at ufaglærte har et større træk på offentlige serviceydelser end personer med uddannelse udover grundskole, jf. figur 5.13.

Figur 5.13

Gennemsnitligt årligt individuelt offentligt forbrug over et livsforløb opdelt på uddannelse



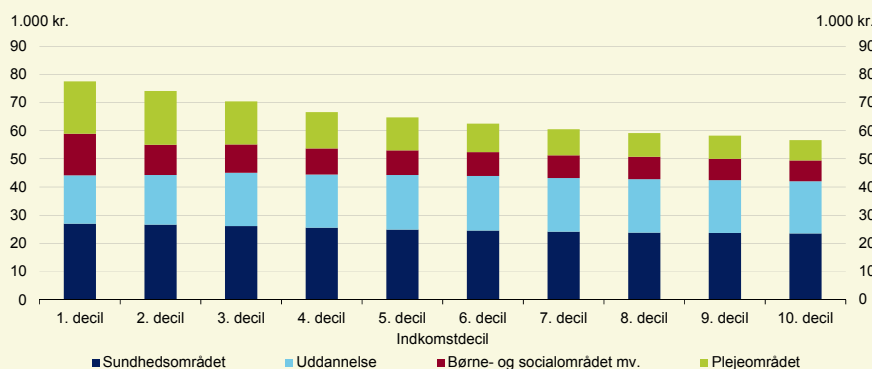
Anm.: For beregning af servicetræk over livsforløb se boks 5.2.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Der er også en tendens til, at personerne med de laveste livsindkomster har det største individuelle offentlige forbrug. Det skyldes især et relativt stort træk inden for plejeområdet samt børne- og socialområdet, jf. figur 5.14

Figur 5.14

Gennemsnitligt årligt individuelt offentligt forbrug igennem et livsforløb opdelt på indkomst



Anm.: Personerne er rangeret efter disponibel indkomst over livsforløbet. Det individuelle offentlige forbrug er ækvivaleret for at tage højde for stordriftsfordele i familien.

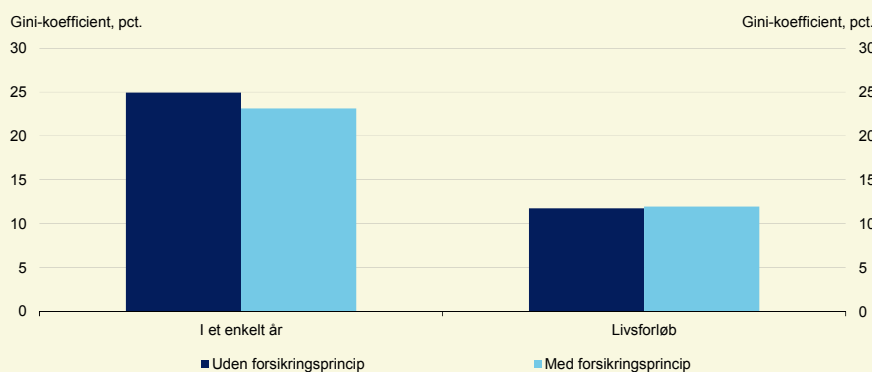
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Der er væsentlig mindre forskel i trækket på serviceydelser på sundhedsområdet, når man betragter livsforløb, end når man betragter et enkelt år. Brugen af et forsikringsprincip for serviceydelser på sundhedsområdet, har derfor begrænset betydning i livsindkomstberegningerne. Det skyldes, at langt de fleste har et væsentligt træk på sundhedsydelser i løbet af deres liv. Derfor bliver de markante forskelle i trækket på sundhedsydelser i et enkelt år udvisket, når man i stedet ser over livet.

De opgjorte forskelle i de udvidede forbrugsmuligheder over livet er derfor omtrent de samme med og uden forsikringsprincip. Gini-koefficienten for de udvidede forbrugsmuligheder i et enkelt år er omkring 25 pct., mens den set over et livsforløb er godt 12 pct. Det vil sige, at der er væsentligt mindre forskelle på de udvidede forbrugsmuligheder over livet, jf. figur 5.15.

Figur 5.15

Forskelle i udvidede forbrugsmuligheder i et enkelt år og gennem et livsforløb



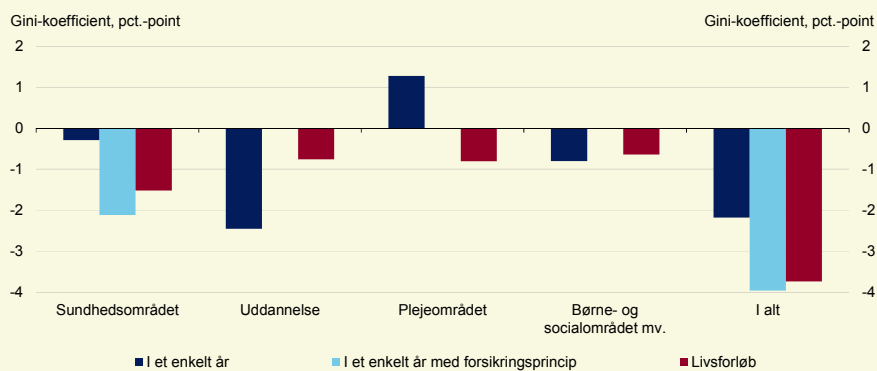
Anm.: Personerne er rangeret efter disponibel indkomst over livsforløbet. Det individuelle offentlige forbrug er ækvivaleret for at tage højde for stordriftsfordele i familien.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Når forskellene på forbrugsmuligheder i et livsforløb er mindre, afspejler det, at forskellene i både disponibel indkomst og trækket på offentlige serviceydelser er mindre i et livsforløb end i et enkelt år. De offentlige udgifter til uddannelsesaktiviteter bidrager i væsentligt mindre omfang til at omfordele i et livsperspektiv end i et enkelt år. Det skal blandt andet ses i sammenhæng med, at personer, der får en uddannelse, typisk også får en højere livsindkomst, end hvis de ikke fik en uddannelse, jf. figur 5.16

Figur 5.16

Individuelt offentligt forbrugs bidrag til ændring i indkomstforskelle



Anm.: Udregningen bag figuren er foretaget ved en additiv Gini-udregning i den rækkefølge områderne optræder i figuren. Beregningsrækkefølgen har en begrænset effekt på resultaterne.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Plejeområdet, der i et enkelt år har en positiv virkning på forskellene i forbrugsmuligheder, bidrager over et livsforløb til omfordelingen. Dette skyldes, at de fleste modtager plejeydelser i løbet af deres liv.

Bilag 5.1 Definition af individuelt offentligt forbrug

De offentlige udgifter kan deles op i individuelle og kollektive udgifter. De individuelle udgifter går til enkelte borgere i samfundet, mens kollektive udgifter går til samfundet som helhed. I nationalregnskabet deles udgifterne op på individuelle og kollektive udgifter efter de såkaldte COFOG (Classification of the Functions of Government) koder.

Individuelle udgifter kan i nationalregnskabet henføres til de følgende COFOG-koder:

7 Sundhedsvæsen

- 7.1 Medicinske produkter, apparater og udstyr
- 7.2 Ambulant behandling
- 7.3 Hospitalstjenester
- 7.4 Offentligt sundhedsvæsen

8 Fritid, kultur og religion

- 8.1 Fritids- og sportstjenester
- 8.2 Kulturtjenester

9 Undervisning

- 9.1 Førskoleundervisning og primær undervisning
- 9.2 Sekundær undervisning
- 9.3 Undervisning på niveauet mellem sekundær undervisning og tertiær undervisning
- 9.4 Tertiær undervisning
- 9.5 Undervisning uden for niveauplacering
- 9.6 Hjælpe midler i forbindelse med undervisning

10 Social beskyttelse

- 10.1 Sygdom og invaliditet
- 10.2 Alderdom
- 10.3 Efterlevende
- 10.4 Familie og børn
- 10.5 Arbejdsløshed
- 10.6 Bolig
- 10.7 Sociale ydelser i.a.n. (intet andetsteds nævnt)

De offentlige udgifter består af overførsler og investeringer mv. samt forbrug. Det offentlige forbrug består af den service, som det offentlige stiller til rådighed for befolkningen.

Individuelt offentligt forbrug defineres i nationalregnskabet som offentligt forbrug, der kan defineres som en individuel udgift via COFOG-koderne.

I forbindelse med hovedrevisionen af nationalregnskabet i 2014 (på baggrund af de nye retningslinjer i ESA 2010) blev blandt andet sektoren "Offentlig forvaltning og service" afgrænset, hvilket betød, at en række institutioner skiftede sektor, som følge af en øget vægt på autonomi i beslutningerne og mindre vægt på finansieringen i institutionerne.

Mens nogle institutioner nu indgår i offentlig forvaltning og service, fx A/S Øresund, er andre institutioner udgået, fx "frie skoler" bestående af privat- og efterskoler, som nu indgår i sekto-

ren Non-Profit-Institutioner rettet mod Husholdning (NPISH). Den ændrede afgræsning af offentlig forvaltning og service har reduceret det offentlige forbrug med 1,8 pct. i 2008.

Der er i denne publikation valgt at inkludere overførsler til frie skoler i det offentlige forbrug, da man finansieringsmæssigt kan argumentere for, at udgiften kan klassificeres, som offentligt forbrug.

Bilag 5.2 Detaljeret fordeling af det offentlige forbrug

Grundet inkluderingen af overførsler til frie skoler er det offentlige forbrug i denne opgørelse godt 8 mia. højere end i Danmarks Statistiks opgørelser, jf. bilag 5.1. Fordelingen af det offentlige forbrug i 2014 på detaljerede forbrugsområder fremgår af tabellen herunder.

Tabel B5.1

Fordeling af det offentlige forbrug i 2014

Forbrugsgruppe	Forbrugsområde	Mia. kr.	Andel af individuelt, pct.
Individuel	Sundhedsområdet	114	31
	- Sygehusvæsen	80	22
	- Sygesikring	23	6
	- <i>Almen lægehjælp</i>	8	2
	- <i>Speciallægehjælp</i>	3	1
	- <i>Medicintilskud</i>	6	2
	- <i>Tandlægebehandling</i>	4	1
	- <i>Øvrig sygesikring</i>	2	1
	- Ikke-individualiserbare udgifter	11	3
	Uddannelse	102	28
	- Grundskoler	60	16
	- Ungdomsuddannelser	21	6
	- Videregående uddannelser	13	4
	- Voksenuddannelser	4	1
	- Ikke-individualiserbare udgifter	4	1
	Socialområdet mv.	89	24
	- Daginstitutioner	29	8
	- Voksne med særlige behov	16	4
	- Børn og unge med særlige behov	13	3
	- Beskæftigelsesindsats	10	3
	- Ikke-individualiserbare udgifter	22	6
	Plejeområdet	53	14
	- Plejehjem	31	8
- Hjemmehjælp	22	6	
Kultur	12	3	
- Ikke-individualiserbare udgifter	12	3	
I alt	371	100	
	- Individualiserbare udgifter	322	87
	- Ikke-individualiserbare udgifter	49	13
Kollektiv	Forsvar, politi, domstole, mv.	149	
I alt		520	

Anm.: Tandlægebehandling er inklusive kommunal tandpleje. Forbrugsområdet 'Grundskoler' er inklusive overførsler til frie skoler, jf. bilag 5.1.

Kilde: Nationalregnskabstal fordelt efter funktionskoder samt lovmodellens datagrundlag, jf. bilag 5.3

Bilag 5.3 Individualisering af det offentlige forbrug

Udgifter, der er 100 pct. egen- eller forsikringsfinansieret, indgår ikke i opgørelserne.

Sundhedsområdet

Sygehusvæsen

Offentlige udgifter til hospitalsbenyttelse individualiseres med udgangspunkt i Landspatientregistret, der indeholder oplysninger om takster for ambulante og stationære behandlinger. Udgifter kalibreres til de individuelle offentlige forbrugsudgifter på funktionskode 1.10.01, jf. tabel B5.2.

Medicintilskud

Offentlige udgifter til medicintilskud (som er en del af sygesikringen) fordeles på individer med udgangspunkt i Lægemedeldatabasen. Registret indeholder oplysninger om alle persons medicintilskud i løbet af året. Udgifter kalibreres til de individuelle offentlige forbrugsudgifter på funktionskode 1.20.12, jf. tabel B5.2.

Sygesikring (ekskl. medicin)

Udgifterne til sygesikring fordeles med udgangspunkt i registeroplysninger om benyttelse af almen læge, speciallæge, tandlæge og øvrige sygesikringsydelse. Derimod findes ikke oplysninger om brug af kommunal børmetandpleje, hvorfor udgifterne hertil fordeles ligeligt på alle 1-17-årige, dog korrigeres for indvandringstidspunkt, fødselskvartal for 1-årige og 18-årige samt udvandrings-/dødstidspunkt.

Udgifterne kalibreres til de individuelle offentlige forbrugsudgifter for:

- Almen lægehjælp: funktionskode 1.20.10.
- Speciallægehjælp: funktionskode 1.20.11.
- Tandlægebehandling: funktionskode 1.20.13.
- Resterende sygesikring: funktionskode 1.20.14-1.20.30
- Kommunal tandpleje: funktionskode 4.62.85

Jf. tabel B5.2.

Tabel B5.2
Offentlige individuelle udgifter på sundhedsområdet

Område	Funktions-kode	Navn	Udgift mio. kr.	
Sygehusvæsen	1.10.01	Sygehuse	80.286	
	1.20.10	Almen lægehjælp	8.145	
	1.20.11	Speciallægehjælp	3.351	
	1.20.12	Medicin	5.618	
	1.20.13	Tandlægebehandling	1.337	
	1.20.14	Fysiurgisk behandling	416	
	1.20.15	Kiropraktor	123	
	1.20.16	Briller	0	
	1.20.17	Rejsesygeforsikring	97	
	Sygesikring m.v.	1.20.18	Fodterapeuter	98
		1.20.19	Psykologbehandling	233
		1.20.20	Øvrige sygesikringsudgifter	543
		1.20.21	Ernæringspræparater	200
		1.20.22	Profylaktiske svangerundersøgelser	55
		1.20.23	Lægeundersøgelse af børn	67
		1.20.24	Vaccinationer	78
		1.20.25	Høreapparater	201
1.20.30		Specialiseret tandplejetilbud	60	
Sundhedsudgifter m.v.		4.62.85	Kommunal tandpleje	2.169
Samlet			103.077	

Kilde: Database for Integreerede Offentlige Regnskaber (DIOR).

Uddannelse

Ordinære uddannelser

For de ordinære uddannelser beregnes udgifterne på baggrund af enhedsudgifterne, der er opgjort for en lang række uddannelsesretninger. Ud over enhedsudgifterne hentes antallet af dage, den enkelte elev har været indskrevet på uddannelsen, fra Elevregisteret. Udgifterne kalibreres til de individuelle offentlige forbrugsudgifter for de enkelte uddannelsesniveauer, jf. tabel B5.1.

Voksenuddannelse

For voksenuddannelserne beregnes udgifterne på baggrund af de gennemsnitlige enhedsudgifter fordelt på 4 typer af uddannelse (VUC, folkehøjskoler, AMU og åbne uddannelser på videregående niveau). Enhedsudgifterne justeres efter kursets aktivitetsomfang, samt hvor stor en del af kurset, der er foretaget i året. Udgifterne kalibreres til de individuelle offentlige forbrugsudgifter for voksenuddannelser, jf. tabel B5.1.

Socialområdet mv.*Daginstitutioner*

For hvert barn, der er indskrevet i en daginstitution, kendes det beløb, forældrene som udgangspunkt skal betale (bruttotaksten). Herudover kendes den gennemsnitlige forældrebeta-
lingsandel for daginstitutionstypen i kommunen. Ud fra disse oplysninger er det muligt at
estimere den offentlige enhedsudgift til det pågældende barn. Udgifter til søskenderabat,
økonomisk-, og pædagogisk friplads betragtes som overførsler og indgår ikke i det offentlige
forbrug på daginstitutionsområdet.

De samlede udgifter kalibreres til de individuelle offentlige forbrugsudgifter som fremgår af
tabel B5.3 herunder.

Tabel B5.3**Offentlige individuelle udgifter for daginstitutioner**

Område	Funktions- kode	Navn	Udgift mio. kr.
	3.22.05	Skolefritidsordninger	2.758
Folkeskolen mm	3.22.16	Specialpædagogisk bistand til børn i førskolealderen	103
	3.22.17	Specialpædagogisk bistand til voksne	471
Folkeoplysning og fritidsaktiviteter m.v.	3.38.76	Ungdomsskolevirksomhed	1.716
	5.25.10	Fælles formål (dagtilbud til børn og unge)	1.355
	5.25.11	Dagpleje	3.731
	5.25.12	Vuggestuer	779
	5.25.13	Integrerede institutioner (institutioner som omfatter mindst to af følgende: Daginstitution, fritidshjem eller klubtilbud)	2.672
Dagtilbud til børn og unge mv.	5.25.14	Daginstitutioner (Institutioner kun for børn indtil skole- start)	13.177
	5.25.15	Fritidshjem	268
	5.25.16	Klubber og andre socialpædagogiske fritidstilbud	1.065
	5.25.17	Særlige dagtilbud og særlige klubber	979
	5.25.18	Åbne pædagogiske tilbud, legesteder mv.	2
	5.25.19	Tilskud til privatinstitutioner, privat dagpleje, private fri- tidshjem, private klubber og puljeordninger	14
Samlet			29.090

Kilde: Database for Integrerede Offentlige Regnskaber (DIOR).

Børn og unge med særlige behov

Udgifter til børn og unge med særlige behov individualiseres ud fra Registeret for udsatte og unge, som indeholder to registre; Børn og Unge Anbragte (BUA) og Børn og Unge Forebyggende Foranstaltninger (BUFO). Udgifterne kalibreres efter udgifterne, der fremgår af tabel B5.4.

Tabel B5.4**Offentlige individuelle udgifter for børn og unge med særlige behov**

Område	Funktionskode	Navn	Udgift mio. kr.
	5.28.20	Opholdssteder for børn og unge	6.072
Tilbud til børn og unge med særlige behov	5.28.21	Forbyggende foranstaltninger for børn og unge	3.790
	5.28.23	Døgninstitutioner for børn og unge	2.892
	5.28.24	Sikrede døgninstitutioner for børn og unge	27
Samlet			12.781

Kilde: Database for Integreerede Offentlige Regnskaber (DIOR).

Voksne med særlige behov

Udgifter forbundet med voksne med særlige behov individualiseres ud fra en række forskellige registre.

Udgifter til botilbud for personer med særlige sociale problemer individualiseres ud fra Ankestyrelsens Botilbudsstatistik og kalibreres til udgifterne på funktionskode 5.38.42, jf. tabel B5.5.

Udgifter til alkoholbehandling individualiseres ud fra Det Nationale Alkoholbehandlingsregister (NAB) fra Sundhedsdatastyrelsen, som indeholder informationer om personer, der er eller har været indskrevet i alkoholbehandling. Udgifterne kalibreres til udgifterne på funktionskode 5.38.44, jf. tabel B5.5.

Udgifter til behandling af stofmisbrugere individualiseres ud fra Ankestyrelsens Register over Stofmisbrugere i Behandling (SIB), som indeholder informationer om personer, der er indskrevet i stofmisbrugsbehandling efter Sundhedslovens § 142. Udgifterne kalibreres til udgifterne på funktionskode 5.38.45, jf. tabel B5.5.

De resterende udgifter til voksne med særlige behov individualiseres efter De Kommunale Serviceindikatorer, som er et forløbsregister indeholdende oplysninger om ydelser givet efter Lov om Social Service (Serviceloven). Registret dækker tilbud og ydelser, som gives efter lov om social service til voksne med nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, herunder personer som modtager en indsats som følge af handicap, psykiske vanskeligheder eller sociale problemer. Udgifterne til de enkelte tilbud og ydelser kalibreres til udgifterne på respektive funktionskoder, jf. tabel B5.5. I 2014 havde kun 49 kommuner indberettet til registret, hvorfor kalibreringerne er foretaget ud fra en opregning af populationen.

Tabel B5.5
Offentlige individuelle udgifter for voksne med særlige behov

Område	Funktionskode	Navn	Udgift mio. kr.
Tilbud til voksne med særlige behov	5.38.42	Botilbud mv. til personer med særlige sociale problemer	1.070
	5.38.44	Alkoholbehandling og behandlingshjem for alkoholskadede	363
	5.38.45	Behandling af stofmisbrugere	1.046
	5.38.50	Botilbud til længerevarende ophold	6.063
	5.38.52	Botilbud til midlertidigt ophold	3.837
	5.38.53	Kontaktperson- og ledsagerordninger	430
	5.38.58	Beskyttet beskæftigelse	1.026
	5.38.59	Aktivitets- og samværstilbud	2.148
Samlet			15.983

Kilde: Database for Integrerede Offentlige Regnskaber (DIOR).

Beskæftigelsesindsats

Udgifterne til aktivering og administration af jobcentrene individualiseres på baggrund af registerdata fra Beskæftigelsesministeriets forløbsdatabase DREAM. DREAM indeholder ugentlige ydelsesoplysninger, der angiver fx om personen har været på dagpenge, på efterløn, på kontanthjælp eller i aktivering. Udgifterne til den aktive beskæftigelsesindsats er individualiseret ved at gange de relevante enhedsudgifter på længden af det tilhørende ydelsesforløb. Individer kan for den samme uge pålægges udgifter fra flere af de definerede udgiftstyper.

De samlede udgifter kalibreres til de individuelle offentlige forbrugsudgifter, som fremgår af tabel B5.6 herunder.

Tabel B5.6

Offentlige individuelle udgifter for beskæftigelsesindsatsen

Område	Funktionskode	Navn	Udgift mio. kr.
Kontante ydelser	5.57.71	Sygedagpenge	35
	5.57.72	Sociale formål	67
	5.57.75	Aktiverede kontant- og uddannelseshjælpsmodtagere	57
	5.57.79	Særlig uddannelsesordning og midlertidig arbejdsmarkedsydelsesordning	96
Førtidspensioner og personlige tillæg	5.58.80	Revalidering	41
	5.58.81	Løntilskud mv. til personer i fleksjob og personer i løntilskudsstillinger i målgruppe	235
	5.58.82	Ressourceforløb	126
Arbejdsmarkedsforanstaltninger	5.68.90	Driftsudgifter til den kommunale beskæftigelsesindsats	5.452
	5.68.91	Beskæftigelsesindsats for forsikrede ledige	661
	5.68.95	Løn til forsikrede ledige ansat i kommuner	164
	5.68.96	Servicejob	64
	5.68.97	Seniorjob til personer over 55 år	1.344
	5.68.98	Beskæftigelsesordninger	1.343
Samlet			9.685

Kilde: Database for Integreerede Offentlige Regnskaber (DIOR).

Plejeområdet

Plejehjem

Der tages udgangspunkt i registeroplysninger om plejehjemsbenyttelse i slutningen af året for personer, der modtager social pension. For personer over 40 år suppleres denne afgrænsning med oplysninger om boligens anvendelse (institution), som ligeledes vedrører slutningen af året. For personer, der er udvandrede eller døde i løbet af det aktuelle år, er det ikke muligt at afgøre, om de er flyttet på plejehjem i løbet af det aktuelle år. Disse personer antages derfor kun at være på plejehjem, hvis de var på plejehjem året før. Andelen af året fastsættes som den del af året frem til udvandring eller død (for personer uden hændelsesdato for udvandring eller død fastsættes denne andel beregningsteknisk til 50 pct.).

De samlede udgifter kalibreres til de individuelle offentlige forbrugsudgifter, som fremgår af tabel B5.7 herunder.

Tabel B5.7**Offentlige individuelle udgifter for ældre og handicappede på sundhedsområdet**

Område	Funktions-kode	Navn	Udgift mio. kr.
	5.32.32	Pleje og omsorg mv. af ældre og handicappede	22.929
Tilbud til ældre og handicappede	5.32.33	Forebyggende indsats for ældre og handicappede	3.791
	5.32.34	Plejehjem og beskyttede boliger	571
	5.32.35	Hjælpe midler, forbrugsgoder, boligindretning og befordring	3.842
Samlet			31.133

Kilde: Database for Integreerede Offentlige Regnskaber (DIOR).

Hjemmehjælp

Der findes ikke direkte "beløbsoplysninger" på individniveau, der kan knytte udgifter til hjemmehjælp til den enkelte person. Fordelingen af de offentlige udgifter til hjemmehjælp tager i stedet udgangspunkt i registeroplysninger på månedsbasis om, hvilke personer der er visiteret til hjemmehjælp, samt hvor meget tid den enkelte er tildelt per uge. For kommuner uden indberetning imputeres et antal modtagere af hjemmehjælp svarende til den aldersfordelte gennemsnitlige andel modtagere i kommuner, der indberetter.

De samlede udgifter kalibreres til de individuelle offentlige forbrugsudgifter som fremgår af tabel B5.8 herunder.

Tabel B5.8**Offentlige individuelle udgifter for ældre og handicappede på socialområdet**

Område	Funktions-kode	Navn	Udgift mio. kr.
	5.32.32	Pleje og omsorg mv. af ældre og handicappede	18.057
Tilbud til ældre og handicappede	5.32.33	Forebyggende indsats for ældre og handicappede	3.500
	5.32.37	Plejevederlag og hjælp til sygeartikler o. lign. ved pasning af døende i eget hjem	192
Samlet			21.749

Kilde: Database for Integreerede Offentlige Regnskaber (DIOR).

Tabel B5.8**Offentlige individuelle udgifter for ældre og handicappede på socialområdet**

Område	Funktionskode	Navn	Udgift mio. kr.
Tilbud til ældre og handicappede	5.32.32	Pleje og omsorg mv. af ældre og handicappede	18.057
	5.32.33	Forebyggende indsats for ældre og handicappede	3.500
	5.32.37	Plejevederlag og hjælp til sygeartikler o. lign. ved pasning af døende i eget hjem	192
Samlet			21.749

Kilde: Database for Integreerede Offentlige Regnskaber (DIOR).



6. Mobilitet mellem generationer

I et samfund med høj mobilitet mellem generationer er menneskers muligheder for at skabe et selvstændigt liv langt fra bestemt af deres forældres indkomst, uddannelse, netværk, formue mv. Høj mobilitet mellem generationer viser sig, når et barn kan forme sit liv efter egne ønsker og udfolde sit potentiale efter talent og interesser.

Et af kerneelementerne i den danske velfærdsmodel er at understøtte høj mobilitet mellem generationer. Det sker blandt andet ved, at der er fri og lige adgang til uddannelse. Samtidig har danske studerende sammenlignet med studerende fra andre lande gode forsørgelsesmuligheder i form af statens uddannelsesstøtte (SU) og studielån. Alle har mulighed for at tage en uddannelse, der matcher deres ambitioner og evner. Det er ikke kun til glæde for den enkelte, men også for samfundet som helhed, blandt andet fordi det øger den samlede velstand.

I Danmark er der stor mobilitet mellem generationer, men opvækstvilkår og familiebaggrund spiller stadig en rolle. Det kan afspejle normer og værdier i familien, og er ikke nødvendigvis et problem. Forældre kan være stærke rollemodeller. Eksempelvis kan et barn med faglærte forældre blive inspireret til selv at tage en erhvervsuddannelse, fordi forældrene har haft gode jobmuligheder og en pæn indkomst, som det er tilfældet for mange faguddannede. I andre familier er det mere eller mindre en selvfølge, at man går i gymnasiet og får en videregående uddannelse.

Men der kan også være sociale problemer eller svære opvækstvilkår, som er en barriere for børn og unges muligheder senere i livet. Forældre med sociale eller psykiske problemer har fx oftere end andre en svag arbejdsmarkedstilknytning og et lavt uddannelsesniveau. Deres børn har forhøjet risiko for ikke at færdiggøre en kompetencegivende uddannelse og selv få en svag arbejdsmarkedstilknytning. Deres opvækstvilkår kan have gjort det vanskeligt at få et godt udbytte af folkeskolen, eller de har manglet støtte og opbakning til at påbegynde og færdiggøre en uddannelse. I disse tilfælde kan der være barrierer for, at mennesker gør fuld brug af deres evner, og dermed svækkes mobiliteten mellem generationer.

Kapitlet ser på mobilitet mellem generationer i henholdsvis erhvervsindkomst og uddannelse.

Hovedbudskaberne i kapitlet er:

- Mobiliteten mellem generationer er høj i Danmark. Der er fx en forholdsvis beskedne sammenhæng mellem forældres og børns erhvervsindkomst.

- De fleste i 40-årsalderen har en anden placering i indkomstfordelingen, end deres forældre havde i samme alder. Blandt 40-årige, hvor forældre havde en lav indkomst, har 2 ud af 3 en højere placering i indkomstfordelingen.
- Men der er en vis statistisk sammenhæng mellem forældres og børns placering i indkomstfordelingen. Med andre ord er der ikke fuld mobilitet, og det kan skyldes, at svære opvækstvilkår er mere udbredt blandt familier med svag arbejdsmarkedstilknøytning og lav erhvervsindkomst. 26 pct. af gruppen af børn af mindre velstillede forældre har modtaget en social indsats i løbet af barn- og ungdommen.
- Der er tegn på, at indkomstmobiliteten er svækket en smule siden årtusindeskiftet. Det vil sige, at der er blevet en tættere sammenhæng mellem forældres og børns indkomst.
- En væsentlig del af forklaringen er, at mødrene i forældregenerationerne gradvist er trådt ind på arbejdsmarkedet. Det betyder, at forældre- og børnegenerationerne i højere og højere grad kommer til at ligne hinanden, hvilket man skal tage højde for ved sammenligninger over tid.
- I debatten har det været fremme, at den faldende mobilitet skyldes, at det er blevet sværere at bryde den sociale arv, så børn af forældre med en svag tilknytning til arbejdsmarkedet oplever større barrierer for at få en uddannelse og job.
- Samlet set peger resultaterne på, at indkomstmobiliteten er faldet en smule de seneste 15 år, men der er stadig tale om høj indkomstmobilitet mellem generationer i Danmark.
- Analyserne viser samtidig, at indkomstmobiliteten mellem generationer er særlig stor for børn med forældre i bunden og toppen af indkomstfordelingen, og der er ikke stærke tegn på, at mobiliteten i bunden af indkomstfordelingen er blevet svagere de seneste 15 år.
- Mobiliteten på tværs af generationer er også høj, når man ser på uddannelsesmobilitet. Uddannelsesniveaulet stiger fra generation til generation. 2 ud af 3 børn af forældre, som højst har en grundskoleuddannelse, får selv en erhvervskompetencegivende uddannelse.
- Men der er tegn på, at sociale problemer i familien kan hæmme børn og unges mulighed for at få en uddannelse. Mellem 10 og 20 pct. af børn, som ikke får en erhvervskompetencegivende uddannelse, har modtaget en social indsats i barn- og ungdommen. Blandt børn, som får en uddannelse, er det 2-6 pct.
- Forældre er vigtige rollemødeller for deres børn. Børn, hvis forældre har haft en stærk tilknytning til arbejdsmarkedet, har større sandsynlighed for at få en uddannelse. Omkring 70 pct. af børn af forældre med højst en grundskoleuddannelse får en erhvervskompetencegivende uddannelse, hvis forældrene har haft en stærk til-

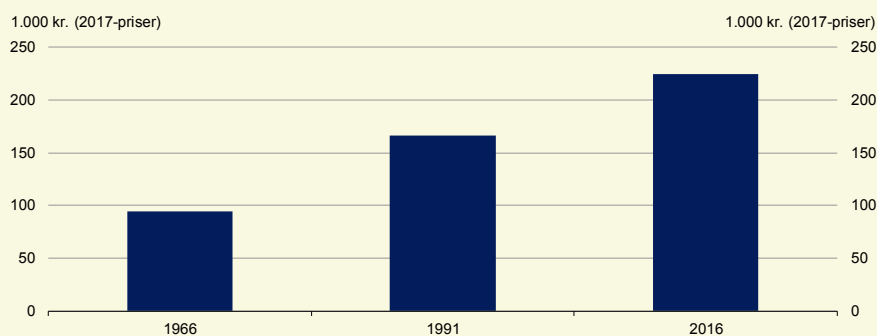
knytning til arbejdsmarkedet. Hvis forældrene ikke er i beskæftigelse, er det kun 50 pct. af børnene, som får en uddannelse.

6.1 Levestandarden er forbedret for alle

I løbet af de seneste 50 år er levestandarden steget markant fra en generation til den næste. I 1966 svarede det individuelle forbrug til 100.000 kr. per indbygger i gennemsnit i dagens priser. To generationer senere – i 2016 – er det steget til 220.000 kr., jf. figur 6.1.

Figur 6.1

Individuelt forbrug pr. indbygger over tre generationer



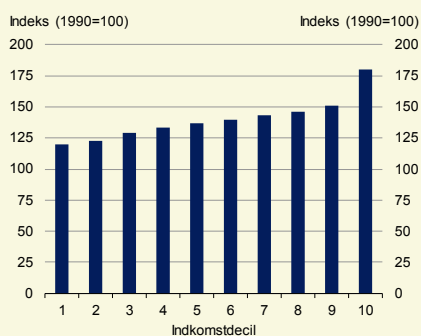
Anm.: Det individuelle forbrug er opgjort som summen af det private forbrug og individuelt offentligt forbrug per person.

Kilde: ADAMs databank.

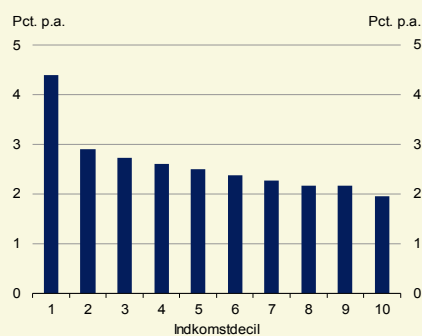
Fremgangen i levestandarden har været bredt forankret i befolkningen. For eksempel har der været en markant fremgang i levestandarden i alle indkomstdeciler siden 1990, jf. figur 6.2.

Figur 6.2

Fremgang i disponibel indkomst siden 1990 efter indkomstdecil

**Figur 6.3**

Gennemsnitlig årlige realvækst i disponibel indkomst fra 1990 til 2015 for 30-årige i 1990



Anm.: Figur 6.2 viser stigningen i gennemsnitsindkomsten i de forskellige deciler fra 1990 til 2015 (30-59-årige i begge år). Figur 6.3 følger de samme personer fra 1990 til 2015 (30-årige i 1990 efter indkomstdecilet i 1990). Indkomsten er ækvivaleret og deflateret med forbrugerprisindekset.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken og egne beregninger.

Indkomstfremgangen i det øverste decil (10. decil) har dog været noget større end for de øvrige deciler, hvilket blandt andet afspejler udviklingen i kapitalindkomsterne.

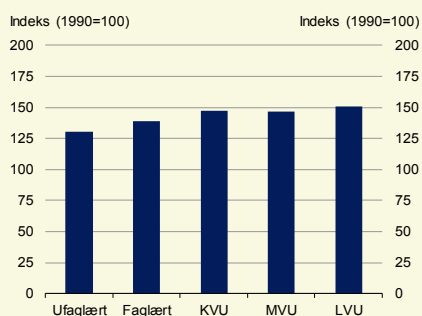
Hvis man i stedet følger de samme personer over tid, styrkes billedet af en bredt forankret velstandsfremgang. Det er især personer, der i udgangspunktet er i bunden af indkomstfordelingen, som har haft den største fremgang i den disponible indkomst. Det skyldes blandt andet, at personer ofte kun kortvarigt tilhører lavindkomstgruppen.

Blandt 30-årige er det personerne, der lå i første indkomstdecil i 1990, som har haft den største fremgang i velstanden frem mod 2015. Den disponible indkomst er vokset med knap 4½ pct. om året mod 2 pct. for 30-årige, der lå i 10. indkomstdecil i 1990, jf. figur 6.3.

Velstandsfremgangen har også været bredt forankret på tværs af forskellige uddannelsesniveauer. Både lavt- og højtuddannede har således haft en betydelig fremgang i den disponible indkomst på 30 til 50 pct., jf. figur 6.4.

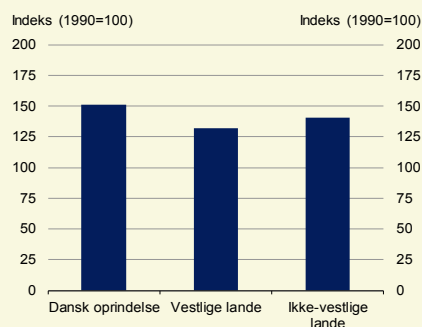
Figur 6.4

Fremgang i disponibel indkomst siden 1990 efter uddannelsesniveau



Figur 6.5

Fremgang i disponibel indkomst siden 1990 efter oprindelse



Anm.: Ændring i den disponible indkomst fra 1990 til 2015 for 30-59-årige i hhv. 1990 og 2015. Indkomsten er ækvivaleret og deflateret med forbrugerprisindekset.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken og egne beregninger.

Indvandrere og efterkommere har også oplevet en markant fremgang i levestandarden, dog er den ikke helt på højde med fremgangen for personer med dansk oprindelse. Det gælder både indvandrere og efterkommere fra vestlige og ikke-vestlige lande, jf. figur 6.5.

Den brede forankring af indkomstfremgangen er blandt andet en konsekvens af den danske velfærdsmodel, hvor forbrugsmulighederne i samfundet i stor udstrækning bliver omfordelt. En anden central egenskab ved den danske velfærdsmodel er, at den understøtter mobiliteten gennem fri og lige adgang til uddannelse, sundhed og sociale ydelser.

Med fri og lige adgang til uddannelse er det i høj grad den enkeltes evner og motivation og ikke forældrenes økonomi, som er afgørende for uddannelsesvalg. Tilsvarende har alle ret til gratis behandling i sundhedssystemet og adgang til et veludbygget socialt sikkerhedsnet, som sikrer, at alle har et rimeligt forsørgelsesgrundlag.

Den frie og lige adgang til offentlige ydelser i bred forstand sikrer, at alle – uanset deres opvækstvilkår og familiebaggrund – har mulighed for at skabe sig et liv med en god uddannelse, en stærk tilknytning til arbejdsmarkedet og et godt helbred.

Det er tilsammen vilkår, som underbygger en høj mobilitet mellem generationer. Det betyder, at Danmark er kendetegnet ved, at forældres indkomst- og uddannelsesniveau har forholdsvis lille sammenhæng med deres børns indkomst- og uddannelsesniveau i voksenlivet. Stor mobilitet er således kendetegnet ved, at der inden for en familie kan være stor forskel på levestandarden mellem forældre og deres børn, når de er voksne. Således viser analyserne i dette kapitel, at det i Danmark både er almindeligt, at børn af mindre velstillede forældre bliver velstillede som voksne, og at børn af velstillede forældre som voksne bliver mindre velstillede.

En høj mobilitet er ikke kun til gavn for individet, men er også en gevinst for samfundet, fordi det skaber større velstand, når alle får mulighed for at udfolde deres talent og evner.

6.2 Mål for mobilitet mellem generationer

Mobilitet handler overordnet om, i hvilken grad forældres levestandard og livskvalitet afspejler sig i deres børns livskvalitet, når de bliver voksne.

Der findes ikke én metode til at opgøre livskvalitet. Livskvalitet handler både om (materiel) velstand, helbred, tryghed og mulighederne for at forfølge og udleve sine drømme. Forskellige aspekter af livskvalitet indkredses i det følgende ved at se på få, udvalgte indikatorer. Det gælder indkomst, uddannelse, arbejdsmarkedstilknytning og helbred.

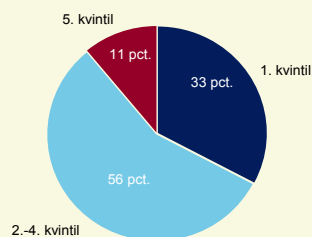
Indkomst kan ses som en indikator, der beskriver resultatet af den enkelte person eller families beslutninger eller hændelser, som de har været udsat for. Hvis der er en tæt sammenhæng i indkomsten mellem to generationer, kan det afspejle et aktivt valg om at stræbe efter samme (høje) levestandard som sine forældre eller et valg båret af kulturelle værdier og normer. Det kan imidlertid også afspejle manglende muligheder for at løsrive sig fra de vilkår, man er vokset op under og dermed begrænse mulighederne for at udnytte sit potentiale.

Mulighederne for at tage en uddannelse er ofte afgørende for, at den enkelte kan udfolde sit potentiale. Adgangen til uddannelsessystemet i bred forstand er i den forbindelse et vigtigt rammevilkår i samfundet for at understøtte høj mobilitet mellem generationer – både når det gælder uddannelse, men også i forhold til indkomst, arbejdsmarkedstilknytning og muligheden for at leve et selvstændigt liv efter egne ønsker.

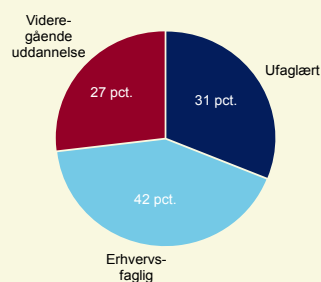
Til at måle mobiliteten mellem generationer ses der specifikt på børn fra årgang 1971-1974, når de er 39-41 år i perioden 2010-2015. For alle børn identificeres deres mødre og fædre, når de er 37-43 år over perioden 1980-2000. I analysen indgår kun kombinationer af børn og forældre, hvor barnet er observeret i alle tre år i alderen 39-41 år, og hvor mindst én forælder er observeret i mindst tre år i alderen 37-43 år. For børn anvendes gennemsnitsindkomsten over alderen 39-41 år. For forældre anvendes gennemsnitsindkomsten over alderen 37-43 år. Hvis der er indkomstoplysninger for begge forældre, benyttes den gennemsnitlige indkomst. Se i øvrigt boks 6.1.

Nedenfor er der set på fire indikatorer for livskvalitet hos henholdsvis børn og forældre. For alle fire indikatorer er der tegn på stor mobilitet mellem generationer. Der gælder for eksempel, at 2 ud af 3 børn, hvis forældre lå i den nederste femtedel af indkomstfordelingen som 40-årige (1. kvintil), selv er placeret højere i indkomstfordelingen, når de er 40 år, jf. figur 6.6.

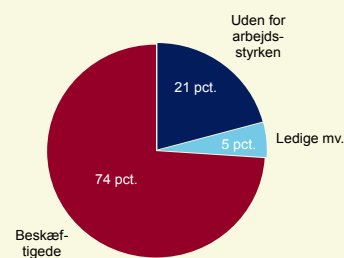
Figur 6.6
Placering i indkomstfordeling blandt børn af forældre i 1. kvintil (laveste 20 pct.)



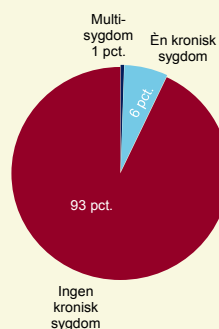
Figur 6.7
Uddannelsesnivea blandt børn af forældre med grundskoleuddannelse



Figur 6.8
Arbejdsmarkedsstatus blandt børn af forældre uden for arbejdsstyrken



Figur 6.9
Helbred for børn af forældre med multisygdom



Anm.: Årgang 1971-1974 som er i 39-41-årsalderen i 2010-2015 sammenlignet med deres forældre i aldersinterval 37-43 år. Se i øvrigt boks 6.1. Indikatorerne er baseret på gennemsnitlige erhvervsindkomster over mindst tre år (figur 6.6), højest fuldførte uddannelse (figur 6.7), socioøkonomisk status (figur 6.8) og diagnoser registreret i Landspatientregisteret for mindst én af følgende udvalgte, kroniske sygdomme: KOL, leddegigt, knogleskørhed, type 1 og type 2 diabetes, hjertesvigt og astma (figur 6.9). Personer med multisygdom har mere end én kronisk sygdom.

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata og Landspatientregisteret.

Det generelle uddannelsesnivea er steget. Det gælder også blandt de to tredjedele af børnene, der som 40-årige har en erhvervskompetencegivende uddannelse, selv om deres forældre havde grundskolen som højeste uddannelsesnivea, jf. figur 6.7.

74 pct. er i beskæftigelse i 40-årsalderen, selv om deres forældre var uden for arbejdsstyrken, da de havde samme alder, jf. figur 6.8. Det er også en meget lille andel af børn til for-

ældre med multisygdomme, som selv har en eller flere kroniske sygdomme som voksne. 6 pct. har én kronisk sygdom som 40-årig og 1 pct. har flere (multisygdom), jf. figur 6.9.¹

Alle fire indikatorer er indbyrdes afhængige. I den resterende del af analysen er det valgt at fokusere på mobiliteten i indkomst og uddannelse. Det er de to mål, der hyppigst benyttes i litteraturen om mobilitet på tværs af generationer.

6.3 Indkomstmobilitet mellem generationer

En bredt forankret velstandsfremgang fra en generation til den næste er ikke en garanti for, at man kan løsrive sig fra de vilkår, man er vokset op under som barn. Formålet med at opgøre indkomstmobilitet mellem generationer er derfor at belyse, i hvor høj grad børns indkomst har en sammenhæng med deres forældres. Det giver en indikation af, om mulighederne for at forme sit eget liv er til stede.

Opgørelser af indkomstmobilitet sammenligner typisk børns og forældres placering i indkomstfordelingen omkring samme tidspunkt i livet. En høj indkomstmobilitet er et billede på, at børn ikke ender samme sted i indkomstfordelingen som deres forældre. Er mange derimod placeret samme sted i indkomstfordelingen som deres forældre, er indkomstmobiliteten lav. En lav indkomstmobilitet kan blandt andet vise sig ved, at nogle børn af forældre med relativ lav indkomst selv har relativ lav indkomst som voksne. Eller at nogle børn af forældre med relativ høj indkomst selv har relativ høj indkomst. Mens det første kan være et problem, som bør have en særlig bevågenhed, er det i mindre grad klart, at det sidste nødvendigvis er et samfundsproblem.

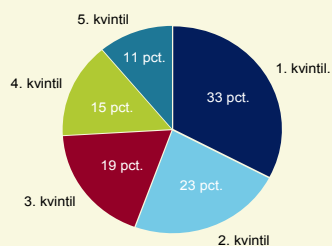
En opgørelse af børns placeringen i indkomstfordelingen sammenlignet med deres forældres placering tegner et billede af høj indkomstmobilitet i Danmark. Der er således en klar tendens til, at de fleste børn af forældre med forholdsvis lav indkomst opnår en højere placering i indkomstfordelingen, mens flertallet af børn af forældre med forholdsvis høj indkomst placeres lavere i indkomstfordelingen end deres forældre. Det er en selvstændig pointe, at høj indkomstmobilitet både kan være et resultat af, at børn placeres højere eller lavere i indkomstfordelingen end deres forældre.

Opgørelserne er baseret på erhvervsindkomst, som består af lønindkomst og overskud fra selvstændig virksomhed, fordi fokus er på, hvorvidt den enkelte har mulighed for at forme sit eget liv, forsørge sig selv og udfolde sit talent uanset ens forældres placering i indkomstfordelingen. Hvis man ønsker at belyse, om omfordelingen i samfundet har betydning for indkomstmobiliteten, vil det være oplagt at i benytte disponibel indkomst, se i øvrigt bilag 6.1.

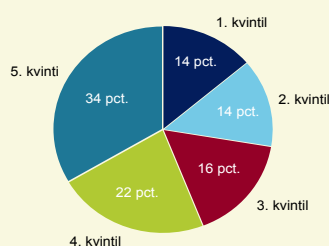
Blandt 40-årige, hvis forældre lå i den nederste femtedel af indkomstfordelingen (1. kvartil) i samme alder, er det 67 pct., der er placeret højere i indkomstfordelingen. Omkring 11 pct. ligger i det 5. indkomstkartil, som er de 20 pct. af befolkningen med de højeste erhvervsindkomster, selv om forældrene tilhørte den laveste femtedel af indkomstfordelingen, jf. figur 6.10.

¹ Blandt alle 40-årige har 5 pct. en eller flere kroniske sygdomme.

Figur 6.10
Placering i indkomstfordelingen for børn af forældre i 1. kvintil (laveste 20 pct.), 2011-2014



Figur 6.11
Placering i indkomstfordelingen for børn af forældre i 5. kvintil (øverste 20 pct.), 2011-2014



Anm.: Børn fra årgang 1971-1974 og deres forældre som defineret i boks 6.1. Indkomstmobiliteten er målt ved erhvervsindkomsten. Også personer med 0 kr. i erhvervsindkomst indgår i analyserne. Til brug for analysen er personerne opdelt i fem lige store grupper (kvintiler), hvor personerne med de laveste indkomster er i 1. kvintil, mens personerne med de højeste er i 5. indkomstkventil.

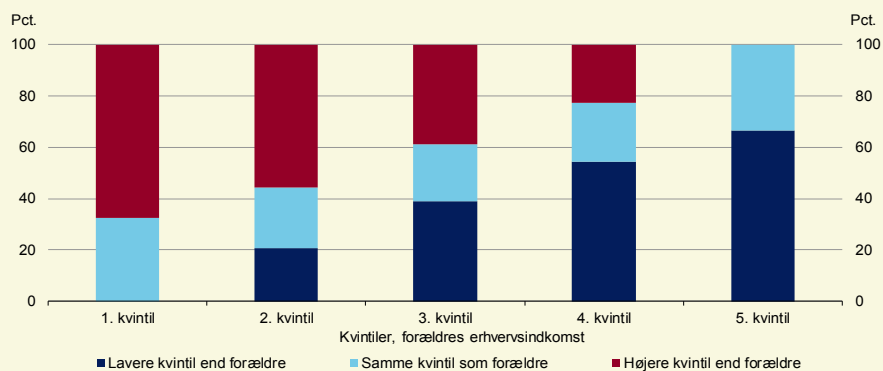
Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

Blandt 40-årige, hvis forældres erhvervsindkomst tilhørte den øverste femtedel af indkomstfordelingen (5. kvintil), er det 66 pct., som er placeret lavere i indkomstfordelingen. Heraf er 14 pct. placeret i den nederste femtedel, jf. figur 6.11. I bilag 6.1 er vist en opgørelse, som beskriver alle bevægelserne mellem børns og forældres indkomstkventiler.

Også i midten af indkomstfordelingen er der stor indkomstmobilitet, fordi flertallet af børn er placeret i et andet indkomstkventil end deres forældre. Blandt 40-årige, hvis forældre tilhørte den midterste femtedel af indkomstfordelingen (3. kvintil), tilhører ca. 40 pct. et højere indkomstkventil og 40 pct. et lavere, jf. figur 6.12.

Figur 6.12

Stor mobilitet i indkomst på tværs af forældres indkomstniveau, 2011-2014



Anm.: Se anmærkning til figur 6.10 og 6.11. For hvert af forældrenes indkomstkvalter er opgjort, om børn som 40-årige, tilhører et højere, lavere eller samme indkomstkvalter som forældrene.

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

6.4 Indkomstmobilitet, opvækst og familiebaggrund

Generelt er indkomstmobiliteten høj på tværs af generationer, men der er en vis statistisk sammenhæng mellem forældre og børns placering i indkomstfordelingen. Det er imidlertid ikke det samme som, at der er en årsagssammenhæng, altså at forældrenes indkomst har direkte betydning for, hvor børnene ender i indkomstfordelingen. Den observerede, statistiske sammenhæng vil ofte afspejle andre forhold, fordi der er en række bagvedliggende forhold, der bidrager til, at der er en vis sammenhæng i indkomsten mellem generationer.

Der er en række forhold, som kan have betydning for, hvorfor nogle børn ender et helt andet sted i indkomstfordelingen end deres forældre, mens andre ender samme sted. Disse forhold kan også være en hjælp til at pege på, hvor der kan være barrierer, som skal nedbrydes, hvis man ønsker at styrke mobiliteten på tværs af generationer yderligere.

De 40-årige, som er i 1. indkomstkvalter, og hvor forældrene også var i 1. kvintil, har – ligesom deres forældre – et lavt uddannelsesniveau og en svag arbejdsmarkedstilknøytning. 61 pct. har ikke en erhvervskompetencegivende uddannelse og 76 pct. er ikke i beskæftigelse. Samtidig er der tegn på, at mange har haft en svær opvækst, har psykiske problemer og har været på kant med loven. For eksempel har 26 pct. modtaget en social indsats i løbet af barndommen, 21 pct. har på et tidspunkt fået stillet en psykiatrisk diagnose og 11 pct. har fået en betinget eller ubetinget fængselsdom, jf. tabel 6.1.

Børn af forældre i den øverste femtedel af indkomstfordelingen (forældre i 5. kvintil), men som selv er i den nederste femtedel af indkomstfordelingen (1. kvintil), synes at være lidt mindre udsatte.

Tabel 6.1
Karakteristika for forskellige grupper af børn efter placering i indkomstfordeling

	Forældre 1. kvartil		Forældre 5. kvartil	
	Børn 1. kvartil	Børn 5. kvartil	Børn 1. kvartil	Børn 5. kvartil
	--- pct. ---			
<i>Uddannelsesniveau</i>				
Ufaglært	61	15	35	9
Erhvervsfaglig uddannelse	29	30	31	15
KVU	2	11	5	8
MVU	6	19	17	19
LVU	2	25	12	49
<i>Arbejdsmarkedstilknytning</i>				
Beskæftiget	24	100	39	100
Ledig	15	0	16	0
Uden for arbejdsstyrken	61	0	45	0
<i>Helbred</i>				
Kronisk sygdom	7	3	5	3
Multisygdom	1	0	0	0
Psykiatrisk diagnose	21	1	18	1
<i>Sociale forhold</i>				
Dømt for kriminalitet	11	1	5	0
Stofmisbrug, diagnose	6	0	3	0
Alkoholmisbrug, diagnose	5	0	3	0
<i>Opvækstvilkår</i>				
Social indsats som barn	26	6	5	1
Forældre dømt for kriminalitet	6	3	1	0
Mindst én forælder i arbejde	61	69	97	98
<i>Forældres uddannelsesniveau</i>				
Ufaglært	64	51	17	11
Erhvervsfaglig uddannelse	28	36	34	27
KVU	2	3	4	3
MVU	5	9	29	35
LVU	1	1	16	25

Anm.: Børn fra årgang 1971-1974 og deres forældre som defineret i boks 6.1. Indikatorerne for børnene er opgjort over årene 2010-2015. Bortset fra diagnoser for kronisk og psykiatrisk sygdom og stof- og alkoholmisbrug som omfatter perioden 2001-2014. Social indsats i barndommen er opgjort over alle år efter 1980. Indikatorerne for forældrene er opgjort, når de er 40 år.

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata og Landspatientregisteret.

De 40-årige, der er i den øverste femtedel af indkomstfordelingen (5. kvintil), har en del til fælles, uanset om deres forældre lå i nederste eller øverste femtedel af indkomstfordelingen.

Børn af forældre i den nederste femtedel af indkomstfordelingen, som selv er rykket op i den øverste femtedel, har et højt uddannelsesniveau, en stærk tilknytning til arbejdsmarkedet og et generelt godt helbred. De er markant bedre stillet end deres forældre med hensyn til uddannelse og beskæftigelse. Som 40-årige har 85 pct. en erhvervskompetencegivende uddannelse, alle er i beskæftigelse og kun få har fået stillet en psykiatrisk diagnose eller har en kronisk sygdom.

Det er de samme karakteristika, der går igen blandt børn, hvor både børn og forældrene tilhører den øverste femtedel af indkomstfordelingen. De har også et højt uddannelsesniveau, en stærk tilknytning til arbejdsmarkedet og et godt helbred.

Sammenligner man gruppen af børn, hvor både børn og forældrene tilhører den øverste del af indkomstfordelingen, med de børn, som er "rykket op" fra 1. til 5. kvintil, så har væsentlig flere fået en lang videregående uddannelse og færre en erhvervsfaglig uddannelse, hvilket blandt andet kan være båret af værdier og normer fra opvæksten.

De forskellige karaktertræk tyder på, at de børn, som ender med de højeste indkomster i voksenlivet, i høj grad har grebet de muligheder, som samfundet stiller til rådighed, herunder gratis uddannelse. Og nogle gør det på trods af knap så gode opvækstvilkår. Omvendt kan sociale og psykiske problemer være forhold, som betyder, at nogle børn ikke har været i stand til at gribe mulighederne for at få en uddannelse og en stærk tilknytning til arbejdsmarkedet.

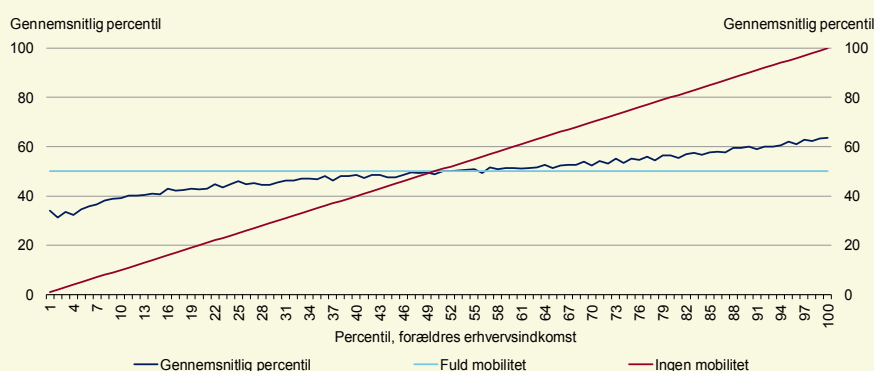
6.5 Metoder til at måle indkomstmobilitet

Der findes forskellige metoder til at opgøre graden af indkomstmobilitet. Mobiliteten kan for eksempel opgøres ved at se, hvor langt børn flytter sig i indkomstfordelingen i forhold til deres forældres placering, jf. de forrige afsnit.

For at få en mere detaljeret opgørelse inddrages børnene i 100 lige store grupper efter forældrenes indkomst (percentiler). Mobiliteten kan herefter måles ved at se på forskellen mellem forældrenes percentil og deres børns percentil på samme tidspunkt i livet (omkring 40-årsalderen).

Når børn, som havde forældre i den nederste halvdel af indkomstfordelingen, er 40 år, er de i gennemsnit placeret i 30.-50. indkomstpercentil. Omvendt er børn, som havde forældre i den øverste halvdel af indkomstfordelingen, i gennemsnit placeret i 50.-60. indkomstpercentil, jf. figur 6.13.

Figur 6.13
Indkomstpercentil blandt 40-årige, 2011-2014



Anm.: Børn fra årgang 1971-1974 og deres forældre som defineret i boks 6.1. Den mørkeblå kurve angiver det gennemsnitlige indkomstpercentil. Den lyseblå linje viser teoretisk, fuld mobilitet, hvor børns indkomst er uafhængig af forældrenes, mens den røde linje viser ingen mobilitet, hvor børn opnår samme placering i indkomstfordelingen, som deres forældre.

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

Det viser, at der er en høj mobilitet, fordi børn ikke placeres samme sted i indkomstfordelingen som deres forældre. Men det viser også, at der er en vis sammenhæng mellem børn og forældres placering i indkomstfordelingen, fordi børn af forældre nederst i indkomstfordelingen i gennemsnit er placeret lidt lavere i indkomstfordelingen, når de bliver voksne, end de, som har forældre med indkomster i den øverste del af indkomstfordelingen.

Hvis der er fuld mobilitet, og børns indkomst slet ikke har en sammenhæng med forældres indkomst, vil det give sig til udtryk i en vandret tendenslinje, fordi børns indkomst er uafhængig af forældrenes placering i indkomstfordelingen. Omvendt vil tendenslinjen have en

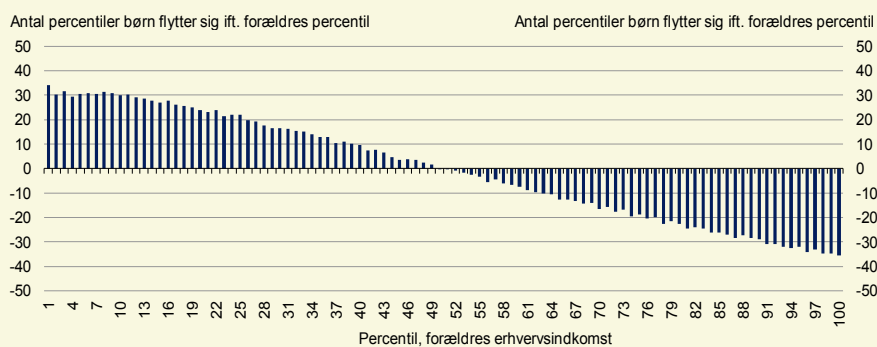
hældning på 1, hvis der slet ikke er nogen mobilitet, og børn har samme placering i indkomstfordelingen som deres forældre.

Opgørelsen tegner et billede af stærk mobilitet på tværs af generationer. Det kan også illustreres ved at se på, hvor mange percentiler børn rykker i forhold til deres forældres indkomstpercentil.

Børn af forældre med de laveste indkomster flytter sig i gennemsnit godt 30 percentiler højere op i indkomstfordelingen i forhold til deres forældre. Det betyder, at selv om forældrene tilhørte gruppen med de laveste indkomster, så tilhører deres børn – i gennemsnit – gruppen lige under midten af indkomstfordelingen. Tilsvarende – blot med omvendt fortegn – rykker børn af forældre med de højeste indkomster i gennemsnit ca. 35 percentiler ned i indkomstfordelingen sammenlignet med deres forældre, jf. figur 6.14.

Figur 6.14

Afstand mellem børn og forældres indkomstpercentil som 40-årige



Anm.: Børn fra årgang 1971-1974 og deres forældre som defineret i boks 6.1.

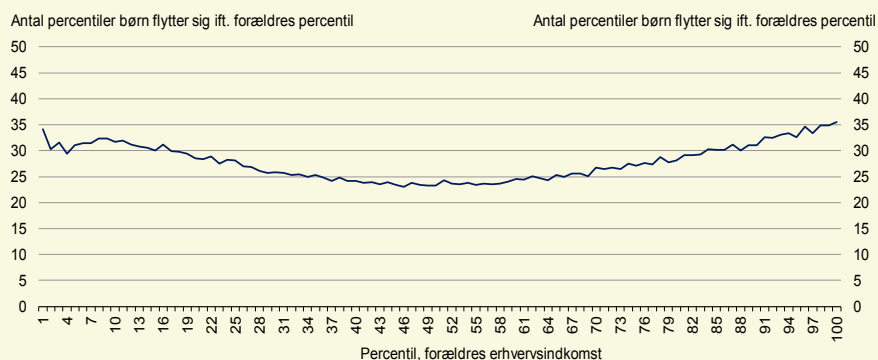
Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

Børn af forældre, som har indkomster omkring midten af indkomstfordelingen, flytter sig – i gennemsnit – næsten ikke væk fra deres forældre. Det skyldes imidlertid ikke, at mobiliteten er lav. Den gennemsnitlige forskel på nul dækker over, at ca. halvdelen flytter opad i indkomstfordelingen i forhold deres forældre, mens den anden halvdel flytter nedad.

At mobiliteten er betydelig for alle, kan man illustrere ved at beregne den absolutte (numeriske) forskel mellem børns og forældres percentiler, hvor flyt opad og nedad i indkomstfordelingen ikke udligner hinanden som tilfældet med den gennemsnitlige forskel.

Børn af forældre i midten af indkomstfordelingen flytter i gennemsnit omkring 25 indkomstpercentiler væk fra deres forældres placering, jf. figur 6.15.

Figur 6.15
Absolut afstand mellem børns og forældres indkomstpercentil



Anm.: Børn fra årgang 1971-1974 og deres forældre som defineret i boks 6.1. Den absolutte forskel er den numeriske afstand mellem indkomstpercentil for børn og deres forældre.

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

Det er lidt mindre end for børn af forældre i toppen og bunden af indkomstfordelingen, hvilket skyldes, at børnene ikke kan rykke lige så langt væk fra deres forældres placering som børn af forældre, der er placeret i bunden eller toppen af indkomstfordelingen. Det er derfor forventeligt, at den anvendte målmetode viser en mindre mobilitet i midten af indkomstfordelingen.

Traditionelt har mere avancerede studier af indkomstmobilitet benyttet sig af den *intergenerationale indkomstelasticitet* (IGE), som også er en metode til at opgøre graden af indkomstmobilitet mellem generationer. Indkomstelasticiteten har den fordel, at den koger al mobiliteten på tværs af generationer ned til et ét tal, hvilket fx kan anvendes til at lave sammenligninger på tværs af lande og følge udviklingen over tid. Til gengæld forsvinder en del detaljer, hvilket gør det vanskeligt at fortolke resultaterne. Blandt andet giver elasticiteten intet grundlag for at forstå de bagvedliggende bevægelser, der kan udmønte sig i højere eller lavere mobilitet.

Indkomstelasticiteten måler basalt set korrelationen mellem børn og forældres indkomst. En høj elasticitet betyder, at der er en tæt sammenhæng mellem børn og forældres indkomst, hvilket tolkes som en lav indkomstmobilitet på tværs af generationer. Det betyder for eksempel, at børn af forældre med relativ lav indkomst – i gennemsnit – får relativ lav indkomst som voksne, jf. boks 6.1.

Boks 6.1**Analysepopulation og betydning af forskellige indkomstmål**

Indkomstmobilitet bør optimalt set måles ved at sammenligne livsindkomsten mellem generationer. Det er dog ikke muligt med eksisterende data. I stedet approksimeres livsindkomsten ved at anvende indkomster, når både børn og forældre er omkring 40 år. Tidligere studier har vist, at indkomsten omkring 40-årsalderen er en god approksimation for livsindkomsten, jf. Corak og Heisz (1999) og Hussain et. al (2009). For at undgå et midlertidigt udsving i indkomster forstyrrer estimatet af livsindkomsten anvendes mindst treårige gennemsnit af indkomsten. Jo længere perioder, jo tættere er indkomst på en permanent indkomst, og jo mindre er *downward bias* pga. midlertidige forhold, jf. Mazumder (2005).

Analysen omfatter børn fra årgang 1971-1974, som observeres, når de er i alderen 39-41 år over perioden 2010-2015. Der benyttes kun personer, som indgår i Danmarks Statistiks indkomstregistre ved alle tre alderstrin. I analysen anvendes den gennemsnitlige årlige indkomst i løbet af de tre år. Endvidere er populationen afgrænset til personer med dansk oprindelse, fordi der for indvandrere sjældent er oplysninger om forældre.

For alle børn observeres deres forældre i alderen 37-43 år. Der skal være oplysninger om mindst en forælder i mindst tre år. Indkomstregistrene går tilbage til 1980. Det betyder, at det ikke er muligt at observere alle forældre i aldersintervallet, idet mange var fyldt 41 år før 1980. I analysen anvendes den gennemsnitlige årlige indkomst over den observerede periode. Hvis begge forældre indgår i data, anvendes den gennemsnitlige indkomst for forældrene. Det er ikke en betingelse, at forældrene bor sammen.

Indkomstmobilitet kan bestemmes ved indkomstelasticiteten mellem generationer (intergenerationelle indkomstelasticitet - IGE) eller rank-koefficienten. Begge mål er udtryk for korrelationen mellem børn og forældres indkomster. Se i øvrigt bilag 6.1.

I tabel a nedenfor er vist betydningen for IGE-estimerne og rank-koefficienten ved forskellige indkomst-opgørelser. Resultaterne viser, at korrelationen mellem generationer er højest for markedsindkomst og mindst for disponibel indkomst. Det gælder både målt ved IGE og rank-koefficient.

Tabel a**Indkomstelasticiteter (IGE-estimer) og rank-koefficienter ved forskellige indkomstbegreber, 2011-2014**

39-41-årige (børn) sammenlignet med 37-43-årige forældre		Erhvervsindkomst	Markedsindkomst	Disponibel indkomst
IGE-estimat	β_{IGE}	0,233	0,238	0,101
	s.e.	(0,005)	(0,006)	(0,003)
	n	232.089	240.418	247.916
Rank-koefficient	β_{RANK}	0,249	0,258	0,169
	s.e.	(0,002)	(0,002)	(0,002)
	n	251.503	251.503	251.503

Anm.: Årgang 1971-1974 er observeret i 39-41-årsalderen. Forældre er observeret i 37-43-årsalderen over perioden 1980-2000. Resultater og antagelser er uddybet i bilag 6.1. Alle estimater er signifikant forskellige fra 0 på 1 pct. signifikansniveau. β =parameterestimat, s.e.=standardfejl, n=antal observationer.

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata

Hvis mobilitetsanalyserne tager udgangspunkt i indkomstpercentiler – og ikke den løbende indkomst – er resultatet ikke en intergenerational *indkomstelasticitet*, men en intergenerational *rank-koefficient*. Begge størrelser har den fortolkning, at jo større de er, jo større korrelation er der mellem forældres og børns indkomst. En forholdsvis høj sammenhæng indikerer, at mobiliteten på tværs af generationer er forholdsvis lav.

Den intergenerational indkomstelasticitet (IGE) med hensyn til erhvervsindkomsten for årgang 1971-1974 er estimeret til 0,23. IGE elasticiteten kan tolkes således, at hvis ens forældre havde haft en erhvervsindkomst, der var 10 pct. højere, vil man selv have en erhvervsindkomst, der var 2,3 pct. højere. Resultatet svarer til, at godt en femtedel af en højere erhvervsindkomst i forældregenerationen – i gennemsnit og på tværs af alle familier – materialiserer sig i indkomsten i den næste generation. Der er tale om en statistisk sammenhæng, som ikke nødvendigvis er en kausal årsagssammenhæng.

Rank-koefficienten er estimeret til 0,25. Den udtrykker, at hvis forældre rykker 10 percentiler højere op i indkomstfordelingen, vil børn i gennemsnit rykke 2½ percentil højere op.

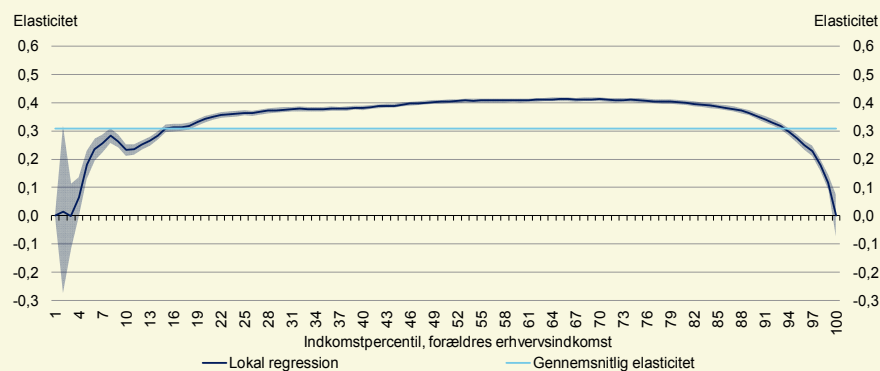
Begge resultater peger således på, at der er høj mobilitet, idet børns indkomst (indkomstelasticiteten) og børns placering i indkomstfordelingen (rank-koefficienten) er relativt svagt korreleret med forældrenes indkomst og placering i indkomstfordelingen. Der er dog ikke fuld mobilitet, da indkomsterne ikke er perfekt ukorreleret (svarende til parameterestimeret på 0).

Det er en grov forenkling kun at belyse mobiliteten i et enkelt tal. Den estimerede elasticitet afhænger af en lang række valg. Herunder udvælgelsen af generationer og indkomstmål. Det gælder særligt, hvis målet er at sammenligne estimeret på tværs af lande. I denne analyse er formålet ikke at bestemme ét foretrukket estimat, men nærmere vise hvordan estimeret varierer for forskellige opgørelser for at få mere detaljeret viden om mobiliteten på tværs af generationer i Danmark.

Det er for eksempel ikke åbenlyst, at mobiliteten er konstant på tværs af indkomstfordelingen. De opgørelser, der er præsenteret oven for, har beskrevet, at mobiliteten varierer på tværs af indkomstfordelingen. For at belyse dette nærmere kan IGE estimeres i en stykvis, lineær model. Det betyder groft sagt, at IGE estimeres lokalt over små stykker af indkomstfordelingen.

Resultatet indikerer, at sammenhængen mellem forældre og børns indkomst omkring 40-årsalderen er stærkest, hvis forældrenes indkomst tilhører midten af indkomstfordelingen, hvor elasticiteten er størst, og mindre hvis forældrene havde en indkomst i bunden eller toppen af indkomstfordelingen. Den lokalt estimerede elasticitet er lavest blandt børn af forældre med særligt lave og særligt høje indkomster, jf. figur 6.16.

Figur 6.16
Indkomstmobilitet afhængig af forældres indkomst, 2011-2014



Anm.: Børn fra årgang 1971-1974 og deres forældre som defineret i boks 6.1. IGE-estimatet er på baggrund af logaritmen til erhvervsindkomsten. Kun forældre og børn med positiv erhvervsindkomst ved minimum treårige gennemsnit indgår. IGE er estimeret ved en lokal førsteordenspolynomium regression over forældrenes gennemsnitlige erhvervsindkomst, jf. bilag 6.1. Det skraverede område angiver 95 pct. konfidensintervallet. Figuren er gengivet som figur 1 i bilag 6.1, hvor elasticiteten er vist for forældrenes gennemsnitsindkomst i kroner frem for percentiler.

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

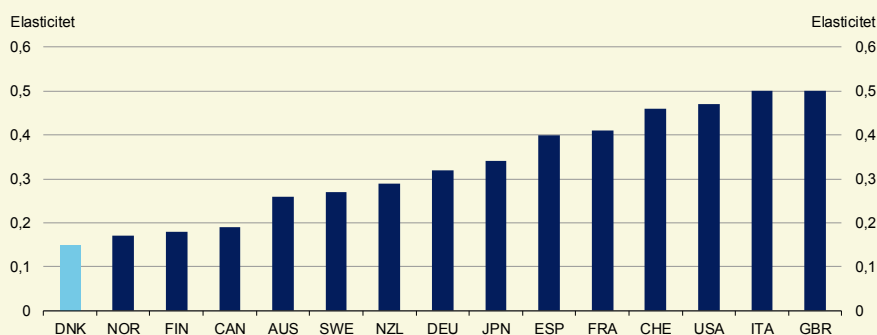
Det fremgår også af den stykvisse model, at den lokalt estimerede elasticitet er signifikant forskellig fra det gennemsnitlige estimat over store dele af fordelingen af forældrenes indkomster. Det understreger vigtigheden af en nuanceret tilgang til opgørelsen af indkomstmobilitet. Man kan med andre ord ikke uddrage generelle konklusioner om størrelsen af mobiliteten ved at se på den gennemsnitlige elasticitet.

Resultaterne af fire tidligere analyser af indkomstmobiliteten i Danmark og udlandet er opsummeret i boks 6.2.

Boks 6.2**Internationale sammenligninger af indkomstmobilitet**

Et af de mest citerede studier med internationale sammenligninger af indkomstmobilitet er Corak (2006). Artiklen sammenligner indkomstmobiliteten (målt med IGE) for erhvervsindkomst mellem fædre og sønner. Der er en lang række forhold og forskelle mellem de enkelte lande, som gør det svært at sammenligne resultaterne, som derfor skal tolkes varsomt. Blandt 15 vestlige lande er Danmark det land med den laveste elasticitet og dermed højeste mobilitet, jf. figur a.

Björklund og Jäntti (2011) viser, at der er en tendens til, at lande med små indkomstforskelle også er kendetegnet ved høj mobilitet. Hussain et al (2009) viser, at indkomstmobiliteten i Danmark er på samme niveau som de øvrige nordiske lande, men større end i USA. Landersø og Heckman (2016) finder på tværs af indkomstmål, at indkomstmobilitet er højere i Danmark end i USA.

Figur a**Betydningen af faderens indkomst for sønnens indkomst som voksen**

Anm.: Tallene angiver elasticiteten mellem fars og søns indkomst. Tallene vedrører et metastudie fra 2006, jf. Corak, M. (2006), "Do Poor Children Become Poor Adults? Lessons from a Cross Country Comparison of Generational Earnings Mobility". Estimatet for Danmark er forskelligt fra resultatet i tabel 3 i bilag 6.1 på grund af forskelle i afgrænsning af data.

Kilde: Corak M. (2013) University of Ottawa, "Inequality from generation to generation: the United states in comparison".

6.6 Indkomstmobilitet på tværs af generationer over tid

Det er et aktuelt spørgsmål, om indkomstmobiliteten er steget eller faldet i Danmark over de senere år. I sammenhæng med diskussioner om voksende indkomstforskelle fremføres det ofte, at mobiliteten i Danmark er faldende. Der er imidlertid meget få analyser, der har beskæftiget sig med spørgsmålet i detaljer. Det skyldes blandt andet, at det er svært at få dækkende data for en længere periode.

I det følgende belyses udviklingen i indkomstmobiliteten i Danmark over perioden 2001-2014. Det vurderes at være den længste periode, hvor det er muligt at opgøre mobiliteten mellem generationer på en konsistent måde.

For hvert år tages der udgangspunkt i den årgang, som er 40 år, og deres forældre tyve år tidligere. Eksempelvis i 2001 er det et 3-årigt gennemsnit af erhvervsindkomsten for årgang 1961 i perioden 2000-2002, mens forældrenes erhvervsindkomst er et 3-årigt gennemsnit i perioden 1980-1982, jf. boks 6.3.

Boks 6.3

Indkomstmobiliteten i Danmark 2001-2014

Data- og metodemæssige forhold sætter sine naturlige begrænsninger på analysens omfang. Udgangspunktet for analysen er børn fra årgang 1961-1974, som alle observeres i en treårig periode i alderen 39-41 år. Udvalget sikrer, at børn observeres omkring 40-årsalderen for at approksimere livsindkomsten, jf. boks 6.1. Forældrene observeres i tre år og er udvalgt tyve år tidligere for at få en konsistent opgørelse af forældres indkomster uafhængig af de valgte årgange af børn og under hensyn til databegrænsninger.

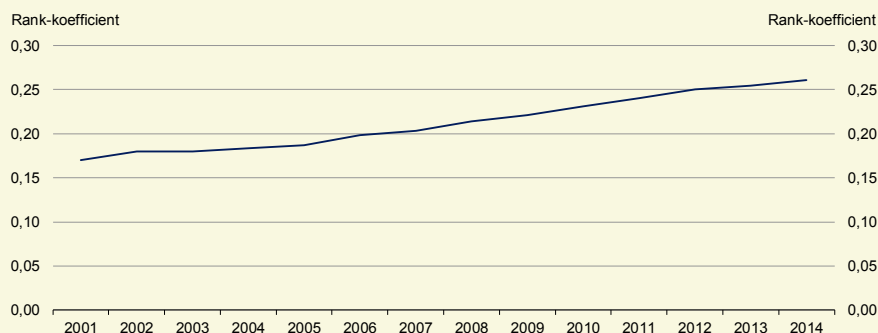
Forældre observeres således, når børnene er 19-21 år. Forældre afgrænses til aldersgruppen 30-59 år for at afspejle indkomsten i de erhvervsaktive år. Forældrene er i gennemsnit omkring 50 år, når de observeres. For at korrigere for aldersforskelle mellem forældre anvendes køns- og alderskorrigerede indkomster. Alderskorrektionen udføres ved at estimere forældrenes indkomst hver for sig i en model med alder og alder kvadreret som forklarende variable og anvende residualerne. I korrektionen og den efterfølgende analyse er de 1 pct. højeste indkomster udeladt. Korrektionen betyder, at det er afvigelser i forældrenes indkomst i forhold til den gennemsnitlige køns- og aldersspecifikke indkomst, der indgår i den videre analyse. Corak og Heisz (1999) udfører korrektionen ved at inddrage fædrenes alder i IGE-modellen, men det er ikke hensigtsmæssigt i denne analyse, når der ses på tværs af familier med en eller to forældre.

Afgrænsningen af børn og forældre til kun at indgå med treårige gennemsnit af indkomsten har hovedsageligt betydning for niveauet for de estimerede elasticiteter, jf. bilag 6.1. En kortere årrække med indkomstdata trækker isoleret set i retning af lavere elasticiteter og rank-koefficienter. Omvendt sikrer afgrænsningen i dette afsnit en konsistent opgørelsesmetode over perioden. Samme afgrænsning er benyttet i Jakobsen (2016).

Analysen er også foretaget, hvor der kun anvendes fædres indkomst som sammenligningsgrundlag. Isoleret set trækker det i retning af lavere estimater og lavere korrelation sammenlignet med forældres gennemsnitlig indkomst.

Forskelle i datagrundlaget betyder, at estimaterne i dette afsnit ikke kan sammenlignes direkte med estimaterne i afsnit 6.5.

Korrelationen mellem generationer målt ved rank-koefficienten udviser en stigende tendens over perioden 2001 til 2014, når der ses på betydningen af forældres gennemsnitlige indkomst for indkomsten hos deres børn. I 2001 estimeres koefficienten til 0,17, og den stiger gradvist til 0,26 i 2014. Det indikerer, at der i dag er mindre mobilitet på tværs af generationer end tidligere, jf. figur 6.17.

Figur 6.17**Betydning af forældres erhvervsindkomst for børns erhvervsindkomst som 40-årige, 2001-2014**

Anm.: Indkomst for 40-årige er gennemsnit af indkomsten i alderen 39-41 år, mens forældrenes indkomst er et treårigt gennemsnit tyve år tidligere, hvor forældre er i alderen 30-59 år. Forældrenes indkomst er korrigeret for alder og køn, jf. boks 6.3. Sammenhængen mellem børn og forældres indkomst er estimeret ved percentiler efter erhvervsindkomst (rank-koefficient). Estimatet skal tolkes som den marginale ændring i percentil i indkomstfordelingen afhængig af forældres indkomstpencil, jf. bilag 6.1.

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

De estimerede rank-koefficienter betyder, at børnene i årgang 1974 i gennemsnit rykkede 2,6 percentiler op i indkomstfordelingen, hvis deres forældre lå 10 percentiler højere, mens børnene i årgang 1961 rykkede 1,7 percentiler op. Hverken i 2001 eller 2014 er der altså en meget stærk sammenhæng mellem forældres og børnenes placering i indkomstfordelingen.

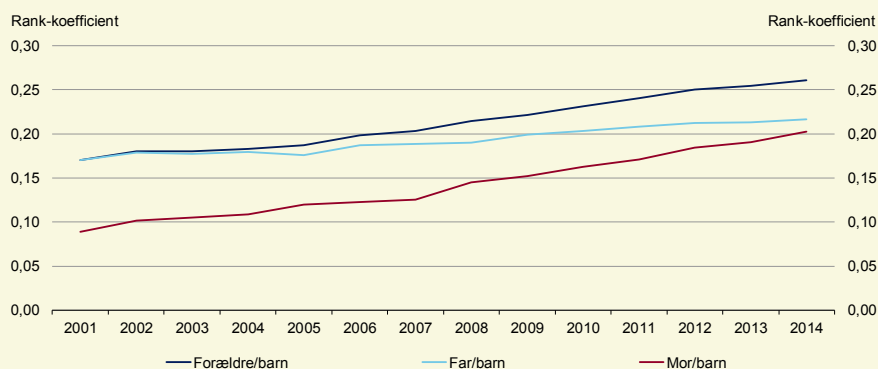
Hvis man alene baserer sig på denne opgørelse, er der imidlertid risiko for fejlslutninger, idet stigningen i rank-koefficienten ikke kun afspejler mindre mobilitet på tværs af generationer, men også andre strukturelle forhold.²

Billedet ser således anderledes ud, hvis indkomstmobiliteten måles op imod henholdsvis fædre og mødres erhvervsindkomst. Sammenligner man alene børnenes indkomst – både sønner og døtres – med faderens indkomst, er der en betydelig mindre stigning i de estimerede koefficienter. Koefficienten er 0,17 i 2001 og stiger til 0,22 i 2014. Stigningen er altså omkring halvt så stor som i opgørelsen, hvor det er forældrenes gennemsnitsindkomst, som ligger til grund.

Anderledes forholder det sig, hvis det alene er mødrenes indkomst, som er sammenligningsgrundlaget. Den estimerede rank-koefficient mellem børn og mødres indkomst mere end fordobles fra 0,09 i 2001 til 0,20 i 2014, som er tæt på samme niveau som for fædre, jf. figur 6.18.

² Konjunktuelle forhold over perioden kan også spille ind. Men det vurderes, at treårige gennemsnit af indkomster dæmper evt. konjunktuelle påvirkninger.

Figur 6.18
Indkomstmobilitet afhængig af fædres og mødres indkomst, 2001-2014

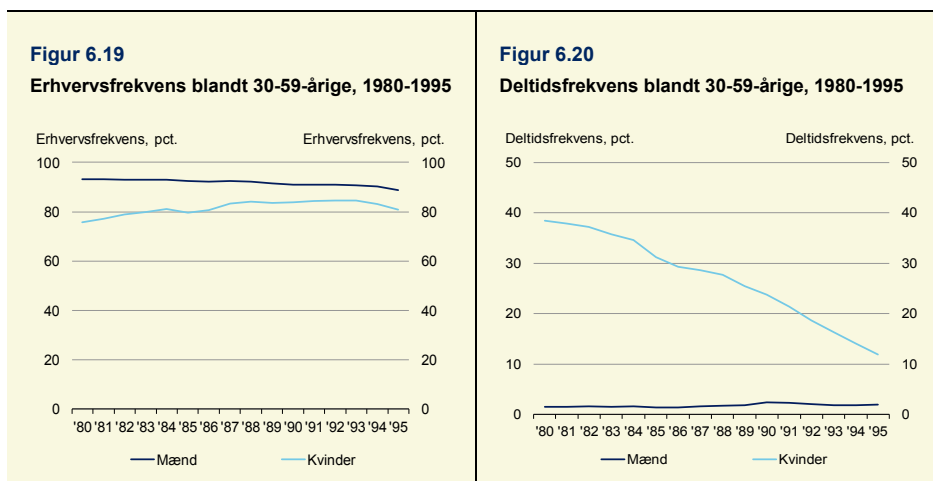


Anm.: Se anmærkning til figur 6.17. I de tre kurver er der signifikant forskel på estimatet i 2001 og 2014.

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

Resultatet tyder på, at den stigende sammenhæng mellem børn og forældres erhvervsindkomst over perioden især skyldes, at sammenhængen mellem børn og mødres erhvervsindkomster er styrket i perioden.

For at forstå denne udvikling er det væsentligt at undersøge udviklingen i mødrenes erhvervsdeltagelse over perioden 1980-1995, som danner grundlag for beregningerne. I denne periode er der særligt to strukturelle forhold, som har betydning for udviklingen. For det første stiger kvinders erhvervsfrekvens over perioden, og kvinders erhvervsfrekvens er i 1995 tæt på samme niveau som erhvervsfrekvensen for mænd, jf. figur 6.19.



Anm.: Mænd og kvinder er afgrænset ved 30-59 år ultimo november i RAS statistikken. Erhvervsfrekvensen er summen af beskæftigede og ledige i forhold til befolkning i samme aldersgruppe. Deltidsfrekvens er andelen af de beskæftigede, der er registreret som deltidsbeskæftigede.

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

For det andet ses et markant fald i deltidsfrekvenserne blandt beskæftigede kvinder over perioden. Udviklingen i deltidsfrekvensen afspejler, at en stigende andel af kvinder, som er i beskæftigelse, er fuldtidsbeskæftigede, jf. figur 6.20.

Begge forhold betyder, at den typiske familie over analyseperioden gradvist kommer til at bestå af to forældre med fuldtidsarbejde. På den måde minder familierne i forældregenerationerne gradvist mere om de familier, som børnene selv er en del af som 40-årige over perioden 2001-2014, når det kommer til arbejdsmarkedstilknytning og erhvervsindkomst.

Både udviklingen i kvinders erhvervs- og deltidsfrekvens kan således være væsentlige årsager til, at den målte indkomstmobilitet mellem generationer er faldet over den betragtede periode på grund af ændrede familiestrukturer i forældregenerationerne.

Det skal ses i sammenhæng med, at der ses en parallel udvikling i de estimerede rank-koefficienter mellem henholdsvis sønner og forældre og døtre og forældre over perioden. Der er således alene en relevant kønsdimension, for så vidt angår forældregenerationerne, jf. bilag 6.1.

Det vurderes således, at det mest retvisende udtryk for udviklingen i indkomstmobiliteten på tværs af generationer opnås, hvis man alene baserer sig på fædrenes erhvervsindkomst. I det følgende belyses indkomstmobilitet alene i forhold til fædrenes indkomster.

Den overordnede udvikling viser, at indkomstmobiliteten mellem generationer er faldet en smule, når man baserer sig på fædrenes indkomster, jf. figur 6.18 ovenfor. Fokus i det følgende er på at belyse ændringer i mobiliteten i henholdsvis bunden, midten og toppen af indkomstfordelingen, som kan bidrage til at forklare den overordnede udvikling. Analysen

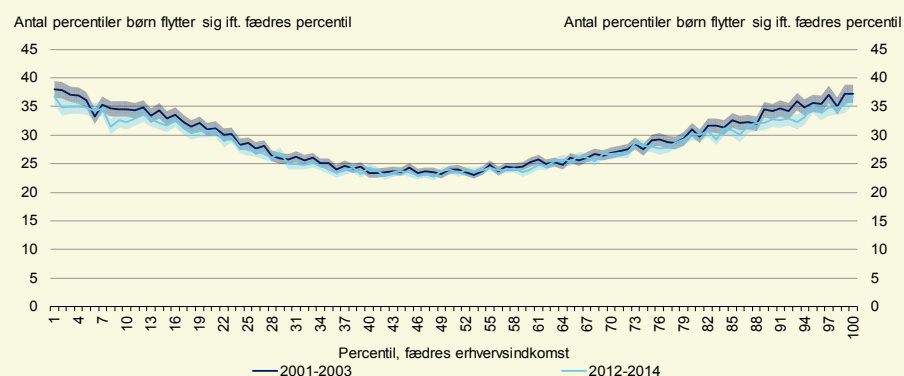
omfatter således børn fra årgang 1961-1963, som er 40 år i 2001-2003, og årgang 1972-1974, som er 40 år i 2012-2014, samt deres fædre tyve år tidligere.

For 40-årige i 2012-2014, hvis fædre tilhørte den nederste femtedel af indkomstfordelingen, er afstanden til fædrene 37 percentiler mod 35 percentiler blandt 40-årige i 2001-2003, hvor fædrene også lå i bunden af indkomstfordelingen.

Forskellen er imidlertid ikke statistisk signifikant. Der er med andre ord ikke statistisk sikkerhed for, at mobiliteten i bunden af indkomstfordelingen har ændret sig, jf. figur 6.21.

Figur 6.21

Absolut forskel mellem børn og fædres indkomstpercentil, 2001-2003 og 2012-2014

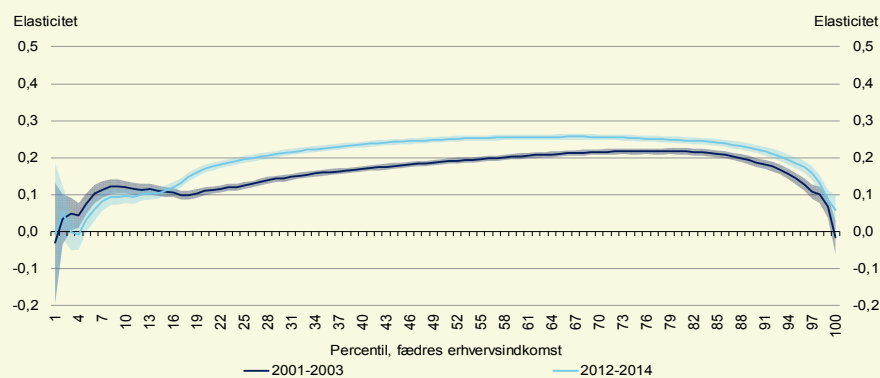


Anm.: 2001-2003 repræsenterer de 39-41-årige fra årgang 1961-1963 og 2012-2014 repræsenterer de 39-41-årige fra årgang 1972-1974. Det skraverede område angiver 95 pct. konfidensintervallet. Se i øvrigt anmærkning til figur 6.17.

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

Hvis der anvendes en mere avanceret opgørelsesmetode (IGE), er der heller ikke tegn på, at mobiliteten i bunden og toppen af indkomstfordelingen har ændret sig. De estimerede elasticiteter er således ikke signifikant forskellige i bunden og toppen af indkomstfordelingen i de to perioder. Til gengæld tyder IGE-estimerne på, at mobiliteten er blevet lidt mindre i midten af indkomstfordelingen (IGE er signifikant højere i 2012-2014 end i 2001-2003, i intervallet hvor fædrenes erhvervsindkomster er mellem 15. og 80. indkomstpercentil), jf. figur 6.22.

Figur 6.22
Indkomstmobilitet i erhvervsindkomst afhængig af fædres indkomst



Anm.: Se anmærkning til figur 6.17. IGE er estimeret ved en lokal førsteordenspolynomium regression med logaritmen til børn og fædres indkomster. Kun personer med positive indkomster indgår.

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

Forskellen mellem de to opgørelsesmetoder kan skyldes flere forhold, herunder at det ikke er muligt at benytte den samme analysepopulation.

Samlet set peger resultaterne dog entydigt på, at indkomstmobiliteten er faldet en smule de seneste 15 år, men der er stadig tale om høj indkomstmobilitet mellem generationer i Danmark. Samtidig viser opgørelserne, at indkomstmobiliteten er særlig stor i bunden og toppen af indkomstfordelingen, og der er ikke stærke tegn på, at mobiliteten i bunden er blevet svagere de seneste 15 år.

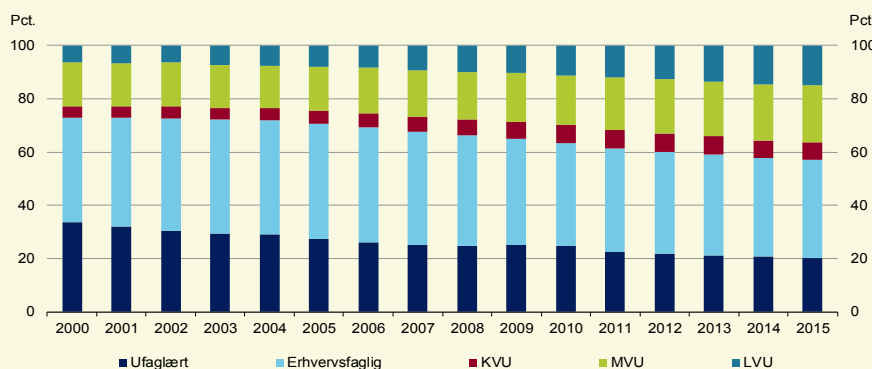
6.7 Mobilitet i uddannelse

Uddannelsesniveaet er steget betydeligt de seneste generationer, fordi hver ny årgang er blevet bedre uddannet end den forrige. Udviklingen er blandt andet udtryk for stor uddannelsesmobilitet. I dette afsnit belyses uddannelsesmobiliteten mellem generationer, herunder udviklingen de seneste 15 år. I analysen indgår årgang 1960-1975 som 40-årige og årgang 1975-1990 som 25-årige. Det giver mulighed for at undersøge uddannelsesmobiliteten blandt de seneste 31 årgange, som enten er i gang med eller har afsluttet deres uddannelse. Først ses på udviklingen i det generelle uddannelsesniveau, og derefter analyseres uddannelsesmobiliteten mellem generationer.

I 2000 havde 34 pct. af de 40-årige ikke en erhvervskompetencegivende uddannelse. De var ufaglærte. Blandt 40-årige i 2015 er andelen faldet til 20 pct. Modstykket har været, at andelen med en videregående uddannelse er steget fra 27 til 43 pct., mens andelen med en erhvervsfaglig uddannelse over hele perioden er mellem 36 og 43 pct., jf. figur 6.23.

Figur 6.23

Uddannelsesniveau for 40-årige, 2000-2015



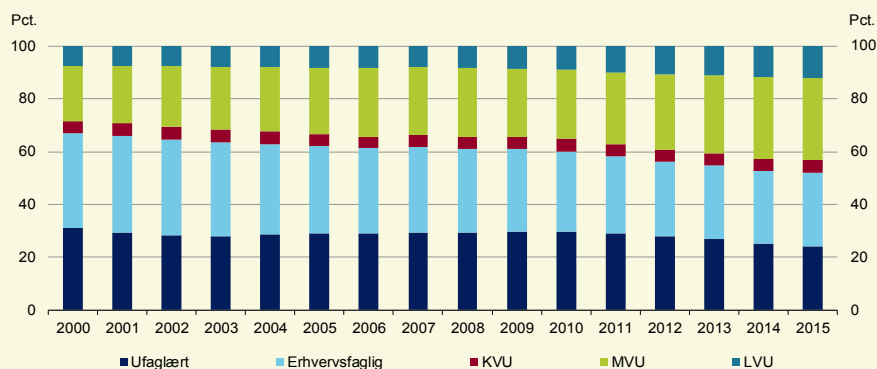
Anm.: Højest fuldførte uddannelse for 40-årige (årgang 1960-1975). Uoplyst uddannelse indgår i 'Ufaglært'.
Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

De fleste personer fra årgang 1975, som er 40 år i 2015, har afsluttet deres uddannelse for en del år siden, og det giver ikke et aktuelt billede af uddannelsesmobiliteten. For at belyse udviklingen i uddannelsesniveaet for yngre årgange ses i stedet på hver årgang af 25-årige fra 2000-2015. Mange 25-årige vil være i gang med en uddannelse og derfor inddrages også igangværende uddannelse i opgørelsen af uddannelsesniveaet.

Blandt 25-årige i 2000 var 69 pct. enten i gang med eller havde en erhvervskompetencegivende uddannelse. I 2015 er andelen steget til 76 pct. Stigningen afspejler, at væsentlig flere unge er i gang med eller har gennemført en videregående uddannelse i dag end for 15 år siden. Omvendt er andelen af 25-årige, der enten er i gang med eller har gennemført en erhvervsfaglig uddannelse, faldet, jf. figur 6.24.

Figur 6.24

Uddannelsesniveau 25-årige, 2000-2015



Anm.: Højest fuldførte eller igangværende uddannelse for 25-årige (årgang 1975-1990). Uoplyst uddannelse indgår i 'Ufaglært'.

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

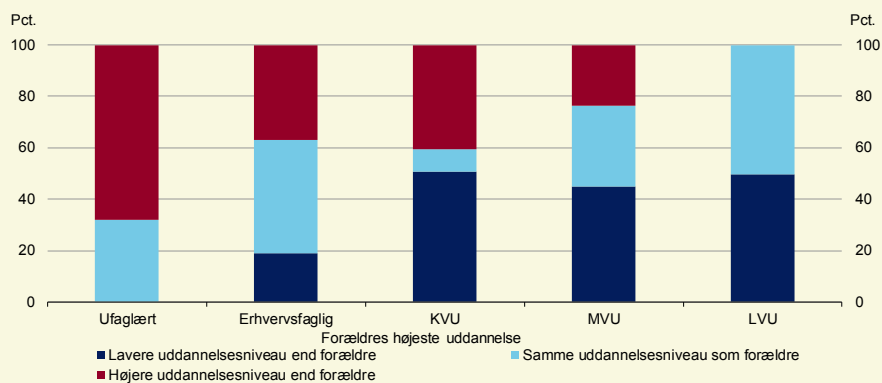
Konjunkturerne påvirker unges tilbøjelighed til at påbegynde en uddannelse. I årene op til finanskrisen, hvor der generelt var gode beskæftigelsesmuligheder, var andelen af unge, der enten var i gang med eller havde gennemført en erhvervskompetencegivende uddannelse omtrent konstant. I årene efter finanskrisen er andelen steget betydeligt.

En simpel måde at beskrive uddannelsesmobiliteten mellem generationer er at sammenligne den højst fuldførte uddannelse for børn, når de er voksne, med deres forældres.

Sammenlignes de 40-åriges højst fuldførte uddannelse i 2015 med deres forældres højst fuldførte uddannelse, har flertallet opnået et højere uddannelsesniveau end deres forældre. Blandt 40-årige, hvor begge forældre er ufaglærte og ikke har nogen uddannelse ud over grundskolen, har 2 ud af 3 fået en erhvervskompetencegivende uddannelse, jf. figur 6.25.

Figur 6.25

40-åriges uddannelsesniveau i forhold til forældres uddannelsesniveau, 2015



Anm.: Årgang 1975 og deres forældre. Højeste fuldførte uddannelse blandt børn som 40-årige afhængig af forældres højst fuldførte uddannelsesniveau samme år. Forældres højeste uddannelsesniveau på tværs af begge forældre. Uoplyst uddannelse er under 'Ufaglært'.

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

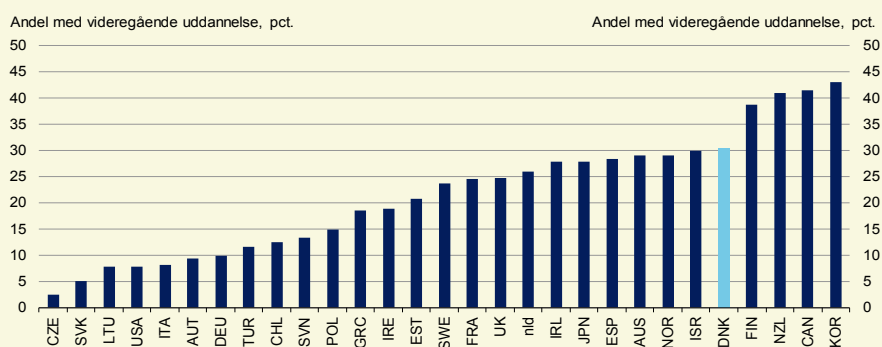
Uddannelsesniveautet blandt 40-årige er i gennemsnit højere, jo bedre uddannet forældrene er. Halvdelen af de 40-årige, hvor mindst én forælder har en lang videregående uddannelse (LVU), har selv en lang videregående uddannelse.

Sammenligninger af mobiliteten i uddannelse mellem generationer målt ved forskelle i uddannelsesniveauer afhænger af forældrenes udgangspunkt. I Danmark har uddannelsesniveautet internationalt set været højt i flere generationer. Internationale sammenligninger af mobiliteten mellem generationer skal derfor ses i lyset af, at uddannelsesniveautet i Danmark er højt i udgangspunktet.

OECD opgør en lang række indikatorer for uddannelsesmobilitet mellem generationer. En af indikatorerne ser på uddannelsesniveautet blandt 25-44-årige, hvis forældre højst har en grundskoleuddannelse. Den internationale sammenligning viser, at Danmark er blandt de lande, som har en høj uddannelsesmobilitet. I Danmark har 30 pct. af de 25-44-årige, hvis forældre højst har en grundskoleuddannelse, fået en videregående uddannelse, jf. figur 6.26.

Figur 6.26

25-44-årige med videregående uddannelse blandt børn af forældre med højst grundskole, udvalgte OECD-lande



Anm.: Positiv uddannelsesmobilitet målt ved børn med 'tertiary education' blandt forældre, hvor begge højest har 'below upper secondary education' i henhold til ISCED-97 uddannelsesnomenklatur. I forhold til det danske uddannelsessystem svarer det til børn, som har afsluttet en videregående uddannelse med forældre, som højest havde en grundskoleuddannelse. Det bemærkes, at erhvervsfaglige uddannelser i denne opgørelse ikke indgår som positiv mobilitet.

Kilde: OECD (2016), Education at a glance.

Det er ikke alle børn, som får en erhvervskompetencegivende uddannelse eller opnår et højere uddannelsesniveau end deres forældre. Blandt 40-årige, som ikke har en erhvervskompetencegivende uddannelse (ufaglært), har mange haft sociale problemer under opvæksten, og mange har også eller har haft psykiske problemer inde på livet.

Der er en tendens til, at psykiske og sociale problemer er mere afgørende end forældrenes uddannelsesniveau, for om man får en uddannelse. Det tyder på, at det i mindre grad er forældrenes uddannelsesniveau, som er afgørende for, om børn får en uddannelse. For eksempel er det mellem 10 og 20 pct. af de 40-årige uden en erhvervskompetencegivende uddannelse, som har modtaget en social indsats i barndommen, mellem 5 og 9 pct. er blevet dømt for kriminalitet og 15 pct. har fået stillet en psykiatriske diagnose, jf. tabel 6.2.

Tabel 6.2

Karakteristika for forskellige grupper af 40-årige afhængig af deres og deres forældres uddannelsesniveau, 2015

	Forældres uddannelsesniveau			
	Højest grundskole		Uddannelse ud over grundskole	
	Børns uddannelsesniveau			
	Ufaglært	Erhvervskompetencegivende	Ufaglært	Erhvervskompetencegivende
			--- pct. ---	
Andel af alle 40-årige i 2015	7	15	13	65
<i>Arbejdsmarkedstilknøytning</i>				
Beskæftiget	57	88	66	92
Ledig	5	3	4	2
Uden for arbejdsstyrken	39	9	30	6
<i>Helbred</i>				
Kronisk sygdom	6	4	5	3
Multisygdom	0	0	0	0
Psykiatrisk diagnose	16	6	15	5
<i>Sociale forhold</i>				
Dømt for kriminalitet	9	2	5	1
Stofmisbrug, diagnose	5	1	3	0
Alkoholmisbrug, diagnose	4	1	3	1
<i>Opvækstvilkår</i>				
Social indsats som barn	20	6	11	2
Forældre dømt for kriminalitet	3	1	2	1

Anm.: Se anmærkning til figur 6.25.

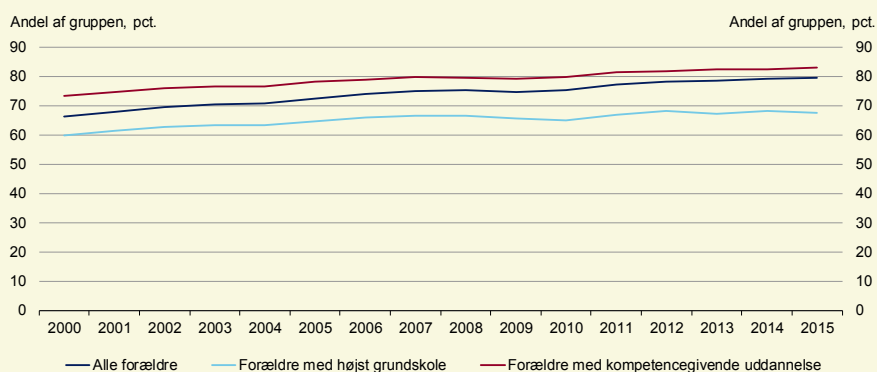
Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

Flere og flere får en erhvervskompetencegivende uddannelse. Andelen af 40-årige, som har opnået en erhvervskompetencegivende uddannelse, er steget fra 66 pct. i 2000 til 80 pct. i 2015. Men der er stadig forskel på, hvor stor en andel af en årgang, som får en erhvervskompetencegivende uddannelse afhængig af forældrenes uddannelsesniveau. Det kan hænge sammen med, at gruppen af børn, som oplever psykiske eller sociale problemer, udgør en større andel blandt forældre uden uddannelse.

Blandt 40-årige i 2015, hvor forældrene højst har en grundskoleuddannelse, har 68 pct. en erhvervskompetencegivende uddannelse. Til sammenligning er det 83 pct. af de 40-årige, hvor mindst én forælder har en uddannelse ud over grundskolen, jf. figur 6.27.

Figur 6.27

40-årige som har opnået en erhvervskompetencegivende uddannelse afhængig af deres forældres uddannelsesniveau, 2000-2015



Anm.: Højest fuldførte uddannelse som 40-årig for årgang 1960-1975. Uoplyst uddannelse er under 'Grundskole'. Forældres uddannelse er opgjort samme år.

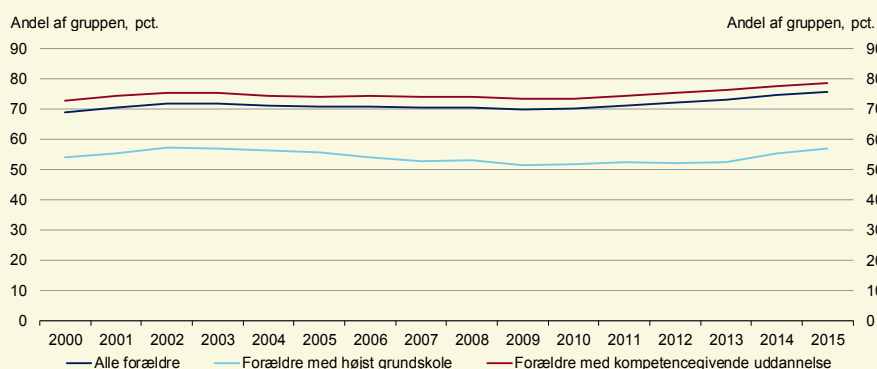
Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

Andelene er steget for begge grupper siden 2000, således at forskellen har været nogenlunde konstant i løbet af perioden. Sammenholdt med at forældrenes uddannelsesniveau, som udgør sammenligningsgrundlaget, har været stigende, tyder det med andre ord på, at uddannelsesmobiliteten har været forholdsvis stabil de seneste 15 år.

Opgørelsen er også foretaget for 25-årige for at følge udviklingen blandt unge, hvor mange stadig er i eller lige har forladt uddannelsessystemet. 79 pct. af de 25-årige i 2015, hvor mindst én forælder har en kompetencegivende uddannelse, har opnået eller er i gang med en erhvervskompetencegivende uddannelse. Blandt 25-årige, hvor begge forældre højest har en grundskoleuddannelse, er det 57 pct., jf. figur 6.28.

Figur 6.28

25-årige som har opnået eller er i gang med en erhvervskompetencegivende uddannelse afhængig af deres forældres uddannelsesniveau, 2000-2015



Anm.: Højest fuldførte eller igangværende uddannelse som 25-årig for årgang 1975-1990. Uoplyst uddannelse er under 'Grundskole'. Forældres uddannelse er opgjort samme år.

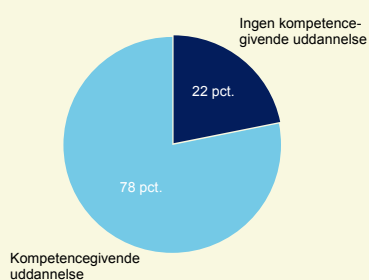
Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

Også blandt 25-årige har forskellen mellem de to grupper været nogenlunde konstant i den betragtede periode, hvilket underbygger, at mobiliteten har været forholdsvis stabil.

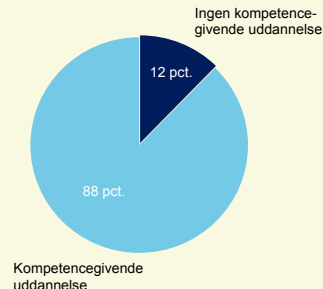
Det er en lille gruppe – både blandt 40-årige og 25-årige – hvor begge forældre højest har en grundskoleuddannelse. Blandt 40-årige er det 22 pct. og blandt 25-årige er andelen kun 12 pct., jf. figur 6.29 og figur 6.30.

Figur 6.29

Uddannelsesniveau blandt forældre til 40-årige i 2015

**Figur 6.30**

Uddannelsesniveau blandt forældre til 25-årige i 2015



Anm.: Andel hvor mindst én forælder har en kompetencegivende uddannelse. 40-årige i 2015 er årgang 1975 og 25-årige er årgang 1990.

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

Udviklingen afspejler, at gruppen af forældre, som højst har en grundskoleuddannelse, gradvist er svundet ind i takt med den generelle stigning i uddannelsesniveaet.

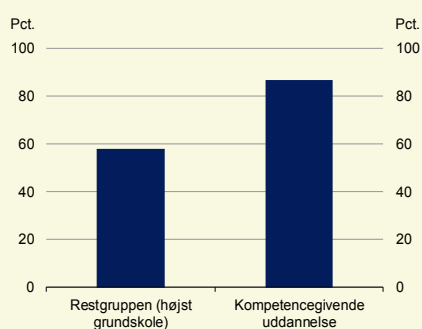
Gruppen uden uddannelse ud over grundskolen benævnes ofte restgruppen. Det er positivt, at restgruppen bliver mindre, men det kan også betyde, at børn af forældre i restgruppen får svagere forudsætninger for at gennemføre en uddannelse, fordi personer i restgruppen med de bedste forudsætninger for at få en uddannelse rykker ud af restgruppen først.

Børn med forældre i restgruppen risikerer dermed at blive en gruppe, som får sværere ved at tage en uddannelse uden den rette hjælp og støtte. Det kan være en mulig årsag til, at der fortsat er forskel på andelen, som opnår en erhvervskompetencegivende uddannelse afhængig af deres forældres uddannelsesniveau.

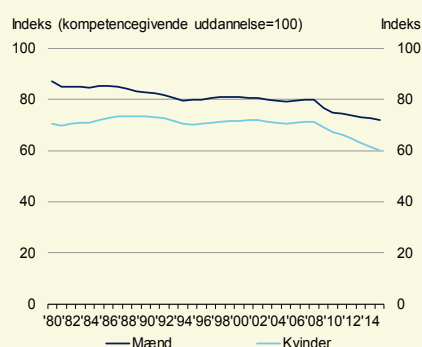
En måde at undersøge, om restgruppen uden en uddannelse er blevet svagere over tid, er at se på erhvervsdeltagelsen. Udviklingen i erhvervsdeltagelsen indikerer, at dem som stadig tilhører restgruppen, er en svagere gruppe.

Personer i restgruppen har i gennemsnit en væsentlig lavere erhvervsdeltagelse end resten af befolkningen i den erhvervsaktive alder, jf. figur 6.31. Og forskellen i erhvervsdeltagelsen mellem restgruppen og den øvrige befolkning med en erhvervskompetencegivende uddannelse er gradvist blevet større i løbet af de seneste 35 år. Det gælder både for mænd og kvinder, jf. figur 6.32

Figur 6.31
Erhvervsdeltagelse i restgruppen og øvrige med uddannelse, 2015



Figur 6.32
Erhvervsdeltagelse blandt 30-59-årige i restgruppen, 1980-2015



Anm.: Restgruppen er personer, som højst har en grundskoleuddannelse. Erhvervsdeltagelse er opgjort som erhvervsindkomst større end 100.000 kr. (2015-priser). Andre kilder til erhvervsdeltagelse kan ikke opgøres konsistent i hele perioden fra 1980 til 2015. Figur 6.32 viser erhvervsdeltagelsen i restgruppen relativt til gruppen med en erhvervskompetencegivende uddannelse.

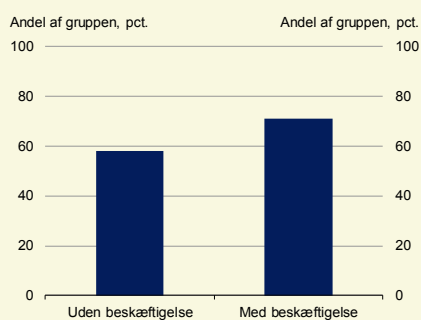
Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

Forældre i beskæftigelse kan være stærke rollemodeller for deres børn helt uafhængigt af, om mor og far har en uddannelse. Det bliver understøttet af, at forældrenes arbejdsmarkedstilknytning har en positiv sammenhæng med, om deres børn får en erhvervskompetencegivende uddannelse.

Blandt 40-årige, hvor begge forældre højst har en grundskoleuddannelse, har 70 pct. opnået en erhvervskompetencegivende uddannelse, hvis mindst én af forældrene har haft en stærk tilknytning til arbejdsmarkedet. Hvis begge forældre derimod ikke er i beskæftigelse, er det kun 58 pct. af børnene, der har opnået en erhvervskompetencegivende uddannelse som 40-årige, jf. figur 6.33.

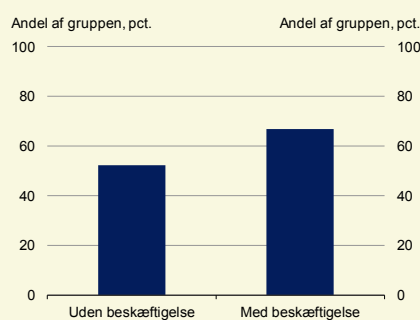
Figur 6.33

40-årige med erhvervskompetencegivende uddannelse efter forældres beskæftigelsesstatus, 2015



Figur 6.34

25-årige med erhvervskompetencegivende uddannelse efter forældres beskæftigelsesstatus, 2015



Anm.: Figur 6.33 er højeste fuldførte uddannelse blandt 40-årige (årgang 1975) og figur 6.34 er højst fuldførte eller igangværende uddannelse blandt 25-årige (årgang 1990) i 2015. Deres forældre er fordelt efter højst fuldførte uddannelsesniveau og erhvervsdeltagelse som 40-årige. Erhvervsdeltagelse efter RAS statistikken. Forældre er observeret, når de er 40 år i perioden 1980-2000. Forældre, der ikke er 40 år i perioden, indgår ikke.

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

Billedet er det samme for 25-årige i 2015. Blandt 25-årige, hvor begge forældre tilhører restgruppen, har 67 pct. enten opnået eller er i gang med en erhvervskompetencegivende uddannelse, hvis mindst én forælder har haft en stærk tilknytning til arbejdsmarkedet. Hvis ingen af forældrene er i beskæftigelse, er det kun 52 pct., som har opnået eller er i gang med en erhvervskompetencegivende uddannelse, jf. figur 6.34.

6.8 Litteratur

Björklund, A. og M. Jännhti (2011), 'Intergenerational Income Mobility and the Role of Family Background', *The Oxford Handbook of Economic Inequality*.

Corak, M. og A. Heisz (1999), 'The Intergenerational Earnings and Income Mobility of Canadian Men: Evidence from Longitudinal Income Tax Data', *The Journal of Human Resources*, Vol. 34, No. 3 (Summer, 1999), pp. 504-533

Hussain, M. A., M. D. Munk og J. Bonke (2009), 'Intergenerational Earnings Mobilities – How Sensitive are they to Income Measures?', *Journal of Income Distribution*, Vol. 18, No. 3-4, 2009, p. 79-92.

Jakobsen, K. T. (2016), 'Den sociale mobilitet målt på indkomst er gået tilbage over de seneste godt ti år', analysenotat Kraka.

Landersø, R. og J. J. Heckman, 'The Scandinavian Fantasy: The Sources of Intergenerational Mobility in Denmark and the U.S.', Study Paper No. 112 Rockwool Fondens Forskningsenhed

Mazumder, B. (2005), 'The Apple Falls Even Closer to the Tree Than We Thought: New and Revised Estimates of the Intergenerational Inheritance of Earnings', Chapter Two in *Unequal Chances*, pp. 80-99

SFI (2016), 'Uddannelsesmobilitet i Danmark', SFI TEMA 03:2016

Bilag 6.1 Indkomstmobilitet

Opgørelser af indkomstmobilitet

Indkomstmobilitet mellem generationer opgøres traditionelt på to måder. Med det første mål indeles børn og forældre i fraktiler (fx deciler eller percentiler) efter deres indkomst. Metoden kaldes *rank-rank correlation* eller *intergenerational rank association* (IRA). Mobiliteten kan da bestemmes ved at se på forskelle i børns og forældres placering i indkomstfordelingen. Ofte præsenteres denne metode ved en transitionsmatrix, som viser den procentvise fordeling af børn og forældre i hver enkelt kombination af børns og forældres placering i indkomstfordelingen, jf. Corak og Heisz (1999) og Mazumder (2005). Eller som børns gennemsnitlige placering i indkomstfordelingen afhængig af forældrenes placering.

Metoden med at opdele børn og forældre i fraktiler kan ikke opfange bevægelser inden for fraktilerne. Endvidere kan børn med forældre med meget lave eller høje indkomster rykke flere fraktiler i forhold til deres forældres placering end børn af forældre i midten af indkomstfordelingen. Dermed kan det være svært at undersøge, om der er forskelle i graden af mobilitet på tværs af indkomstfordelingen på en sammenlignelig måde.

Det andet mål er den *intergenerationelle indkomstelasticitet* (IGE), som opgør korrelationen mellem børns og forældres indkomst. IGE estimeres som hovedregel i en regressionsmodel med logaritmen til børns indkomst som den afhængige variabel og logaritmen til forældres indkomst som den forklarende variabel:

$$\ln Y_{barn,i} = \alpha + \beta_{IGE} \ln Y_{forældre,i} + \varepsilon_i \quad (1)$$

Estimatet af parameteren β_{IGE} i model (1) er IGE-estimatet og kan tolkes som en elasticitet, der beskriver, hvor mange procent børns indkomst vil stige/falde, hvis forældres indkomst stiger/falder med 1 pct. Hvis elasticiteten er relativt høj, er tolkningen, at forældres indkomst har stor betydning for børns indkomst. Børn af forældre med lav indkomst får selv en lav indkomst og omvendt for børn af forældre med høj indkomst. Det er et billede på lav indkomstmobilitet. Omvendt kommer høj indkomstmobilitet til udtryk ved en lav elasticitet, som afspejler en lav korrelation i indkomst mellem generationer.

IGE-estimatet måler den gennemsnitlige mobilitet. Det er imidlertid ikke sikkert, at mobiliteten er uafhængig af forældrenes indkomstniveau. Det er muligt at estimere elasticiteten lokalt ved at anvende *local linear regression*, som tilpasser et førsteordenspolynomium inden for et afgrænset indkomstinterval over forældrenes indkomstfordeling, hvor indkomsten vægtes med en *kernel-weight*. På den måde kan IGE estimeres i en form for stykvis lineær model hen over forældrenes indkomstfordeling. I analysen anvendes meget små intervaller, så resultatet bliver en meget glidende kurve over, hvordan IGE-estimatet afhænger af forældrenes indkomst.

IGE-estimatet afhænger af variansen på indkomstfordelingerne. Eksempelvis vil en stigende ulighed over tid, som øger variansen på indkomstfordelingen blandt børn sammenlignet med forældregenerationen, alene betyde, at IGE-estimatet vil være højere, hvilket trækker i retning af lavere mobilitet. Det ses ved at dekomponere estimatoren i en korrelation og den relative standardafvigelse mellem børns og forældres indkomster.

$$\beta_{IGE} = \text{corr}(\ln Y_{barn}, \ln Y_{forældre}) \cdot \frac{SD(\ln Y_{barn})}{SD(\ln Y_{forældre})}$$

En måde at mindske dette problem er at estimere modellen på baggrund af percentiler ved rank-rank korrelationer. Det har endvidere den fordel, at personer med 0 kr. i indkomst kan indgå. Udelukkelsen af personer med 0 kr. i indkomst betyder potentielt, at der opstår et selektionsproblem, hvis det ikke er tilfældigt, hvem som ingen indkomst har. Estimatet udtrykker korrelationen mellem børns og forældres placering i indkomstfordelingen og benævnes *rank coefficient*:

$$\text{percentil}_{barn,i} = \alpha + \beta_{RANK} \cdot \text{percentil}_{forældre,i} + \varepsilon_i \quad (2)$$

I model (2) tolkes estimatet β_{RANK} som forskellen mellem børn og forældres indkomstpercentil. Tolkningen er fx hvor mange indkomstpercentiler børn flytter sig, hvis forældre fx rykker 10 indkomstpercentiler frem. På samme måde som IGE-estimerne tolkes en større rank-koefficient som tegn på lavere mobilitet mellem generationer.

Mål for indkomst

Ofte måles indkomstmobiliteten ved erhvervsindkomsten før skat, når formålet er at vise mobiliteten i indtjeningsevne mellem generationer. Erhvervsindkomsten består af lønindkomst og overskud fra selvstændig virksomhed. Pensionsbidrag indgår ikke, da der ikke er dækkende oplysninger for forældres pensionsindbetalinger som erhvervsaktive. Erhvervsindkomsten er det centrale mål i denne analyse. Alternativt anvendes markedsindkomst, som er erhvervsindkomst inkl. kapitalindkomst. Endelig kan man anvende disponibel indkomst, som er samlet indkomst efter skat. Det kan være relevant, hvis målet er at se på mobilitet i forbrugsmuligheder mellem generationer. Disponibel indkomst afhænger af både skattesystemet og offentlige overførsler. Ændringer i begge forhold kan gøre det svært at sammenligne mobilitet mellem generationer og særligt mellem lande.

Afgrænsning af personkreds

I mange tidligere analyser af indkomstmobilitet er det betydningen af faderens indkomst for sønnens indkomst, som analyseres. Det skyldes hovedsageligt, at erhvervsdeltagelsen blandt kvinder tidligere var lav, og at kvinder ofte har perioder uden for arbejdsstyrken på grund af barsel m.v. I nærværende analyse er udgangspunktet at sammenligne hvert barns indkomst med forældrenes (fædre og mødres) gennemsnitlige indkomst.

Analysen omfatter børn fra årgang 1971-1974, som observeres, når de er i alderen 39-41 år over perioden 2010-2015. Der benyttes kun personer, hvor der findes indkomstoplysninger for alle tre alderstrin. I analysen anvendes den gennemsnitlige årlige indkomst i løbet af de tre år. Endvidere er populationen afgrænset til personer med dansk oprindelse, fordi der for indvandrere sjældent er oplysninger om forældre.

For alle børn observeres deres forældre i alderen 37-43 år over perioden 1980-2000. I analysen anvendes den gennemsnitlige årlige indkomst over den observerede periode, hvor der for mindst én forælder kan beregnes et treårigt gennemsnit af indkomsterne. Det ses, at de fleste forældre indgår med syvårige gennemsnit (i alderen 37-43 år), jf. tabel 1.

Tabel 1
Bortfald som følge af afgrænsninger af personkreds i analysen

Årgang 1971-1974	antal	pct.
Alle 40-årige	313.589	100,0
I indkomstdata i tre år (39-41 år)	309.107	98,6
Med dansk oprindelse	272.178	86,8
Oplysninger om far eller mor	260.991	83,2
<i>Far eller mor i indkomstdata i mindst 3 år</i>	<i>252.597</i>	<i>80,6</i>
Far eller mor i indkomstdata i 7 år	219.191	69,9

Anm.: Børn fra årgang 1971-1974 i alderen 39-41 år og mindst én af deres forældre i alderen 37-43 år.
 Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

I analysen af mobilitet over perioden 2001-2014 anvendes børn fra årgang 1961-1974 i alderen 39-41 år og deres forældre i alderen 30-59 år over en treårig periode tyve år tidligere (når børnene er 19-21 år). Det er omkring 80 pct. af hver årgang, som indgår i analysen, når der betinges på, at begge generationer observeres i tre år.

Transitionsmatrice

En transitionsmatrice kan opgøre mobiliteten mellem generationer ved at vise børns placering i indkomstfordelingen afhængig af deres forældres placering. Børn og forældre er hver især inddelt i kvintiler efter erhvervsindkomst. Matricen har to dimensioner. Den viser dels i hver række børnenes placering for hvert kvintil af forældre og dels i hver kolonne fordelingen af forældre for hvert kvintil af børn. Matricen giver en detaljeret beskrivelse af, hvor mange som er placeret højere, lavere eller i samme kvintil, som deres forældre. Matricen kan også give et billede af, hvor langt børn flytter sig fra deres forældre.

I transitionsmatricen vil fuld mobilitet mellem generationer komme til udtryk ved, at der er den samme andel i hver celle (20 pct. i hver celle i hele matricen). Omvendt vil ingen mobilitet være udtrykt ved, at alle (100 pct.) er placeret i diagonalen i matricen.

Transitionsmatricen, som bygger på årgang 1971-1974 i alderen 39-41 år samt forældre i alderen 37-43 år, viser, at der generelt er en høj mobilitet. Mobiliteten fordeler sig også næsten symmetrisk omkring diagonalen. Der er således fx nogenlunde lige så mange børn med forældre 1. kvintil, som er placeret i 5. kvintil (10,9 pct.), som der er børn med forældre i 5. kvintil, som er placeret i 1. kvintil (13,8 pct.), jf. tabel 2.

Tabel 2
Transitionsmatrice på baggrund af indkomstkventiler

Indkomstkventil, forældre	Indkomstkventil, børn					I alt
	1. kvartil	2. kvartil	3. kvartil	4. kvartil	5. kvartil	
1. kvartil	32,7	22,8	18,5	14,9	11,0	100,0
2. kvartil	20,8	23,4	22,2	18,9	14,7	100,0
3. kvartil	17,3	21,5	22,4	20,7	18,1	100,0
4. kvartil	15,3	18,4	20,5	22,9	22,8	100,0
5. kvartil	13,8	13,8	16,4	22,5	33,4	100,0
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	

Anm.: Årgang 1971-1974 i alderen 39-41 år og deres forældre i alderen 37-43 år. Indkomstkventiler efter erhvervsindkomst.

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

Rank-koefficienter og IGE-estimer afhængig af forskellige afgrænsninger

I tabel 3 nedenfor er vist betydningen for IGE estimerne og rank-koefficienten ved forskellige indkomstopgørelser, regressionsmodeller og målgruppeafgrænsninger. Resultaterne viser, at:

- Rank-koefficienterne varierer mindre på tværs af forskellige afgrænsninger end IGE-estimerne.
- Korrelationen i indkomst mellem generationer er højest for markedsindkomst og mindst for disponibel indkomst. Det gælder både målt ved IGE og rank-koefficient.
- Korrelationen i indkomst mellem generationer er større, når aldersintervallet for forældre udvides til 30-59 år. Køns- og alderskorrektion af forældrenes indkomst reducerer dog estimerne.
- Korrelationen mellem børn og forældres indkomst er højere end korrelationen mellem børn og hhv. fædre og mødre.
- Korrelationen mellem børn og fædres indkomst er højere end korrelationen mellem børn og mødres indkomst.
- Korrelationen mellem henholdsvis sønner og forældres indkomst og døtre og forældres indkomst er omtrent den samme.
- Korrelationen mellem sønner og fædres indkomst er mindre end korrelationen mellem sønner og mødres indkomst.

Estimerne af såvel IGE som rank-koefficient varierer en del mellem de forskellige opgørelsesmetoder, hvilket gør det vanskeligt at fremhæve et estimat frem for andre. Derimod er det nødvendigt at tolke hver enkelt estimat i den kontekst, som det fremgår.

Tabel 3

Indkomstelastiteter (IGE-estimer) og rank-koefficienter ved forskellige opgørelser, 2011-2014

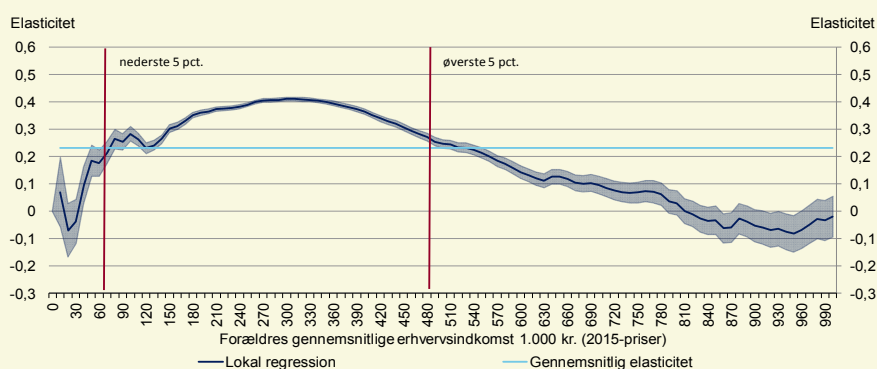
Forskelle afhængig af indkomstgrundlag				
39-41-årige (børn) sammenlignet med 37-43-årige forældre		<i>Erhvervsindkomst</i>	<i>Markedsindkomst</i>	<i>Disponibel indkomst</i>
IGE-estimat (model 1)	β_{IGE}	0,233	0,238	0,101
	s.e.	(0,005)	(0,006)	(0,003)
	n	232.089	240.418	247.916
Rank-koefficient (model 2)	β_{RANK}	0,249	0,258	0,169
	s.e.	(0,002)	(0,002)	(0,002)
	n	251.503	251.503	251.503
Forskelle afhængig af afgrænsning af forældres alder				
39-41-årige (børn) sammenlignet med forældre i forskellige aldersgrupper		<i>Erhvervsindkomst</i>		
		37-43-årige forældre	30-59-årige forældre	30-59-år korrigeret for køn og alder
IGE-estimat (model 1)	β_{IGE}	0,233	0,341	0,238
	s.e.	(0,005)	(0,006)	(0,004)
	n	232.089	230.393	230.393
Rank-koefficient (model 2)	β_{RANK}	0,249	0,269	0,263
	s.e.	(0,002)	(0,002)	(0,002)
	n	251.503	244.993	244.993
Forskelle afhængig af familiesammensætning				
39-41-årige (børn) sammenlignet med 37-43-årige forældre		<i>Erhvervsindkomst</i>		
		Børn og forældre	Børn og fædre	Børn og mødre
IGE-estimat (model 1)	β_{IGE}	0,233	0,185	0,093
	s.e.	(0,005)	(0,004)	(0,003)
	n	232.089	209.723	218.578
Rank-koefficient (model 2)	β_{RANK}	0,249	0,227	0,160
	s.e.	(0,002)	(0,002)	(0,002)
	n	251.503	226.945	247.986
39-41-årige (børn) sammenlignet med 37-43-årige forældre		Søn og fædre	Søn og forældre	Datter og forældre
IGE-estimat (model 1)	β_{IGE}	0,212	0,254	0,214
	s.e.	(0,006)	(0,007)	(0,006)
	n	106.653	118.075	114.014
Rank-koefficient (model 2)	β_{RANK}	0,250	0,264	0,258
	s.e.	(0,003)	(0,003)	(0,003)
	n	114.635	127.092	124.411

Anm.: På tværs af opgørelser er det årgang 1971-1974, der observeres i alderen 39-41 år. Forældre er observeret over perioden 1980-2000. Øvrige afgrænsninger er beskrevet ovenfor. Alle estimer er signifikant forskellige fra 0 på 1 pct. signifikansniveau. β =parameterestimat, s.e.=standardfejl, n=antal observationer.

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata

Lokale IGE-estimer efter forældrenes gennemsnitlige indkomst

Den intergenerationale indkomstelasticitet er estimeret i lokal lineær regressionsmodel. Neden for er resultatet vist afhængig af forældrenes gennemsnitlige erhvervsindkomst. Det er de samme estimer, som er præsenteret i figur 6.16 i afsnit 6.5, men blot præsenteret på en anden skala ud ad førsteaksen. Figuren viser, at der er relativt stor spredning i indkomsten blandt forældre med de 5 pct. højeste indkomster, og der er en tendens til, at IGE-estimerne er mindst blandt forældre med de laveste eller højeste indkomster, jf. figur 1.

Figur 1**Indkomstmobilitet afhængig af forældres indkomst, 2011-2014**

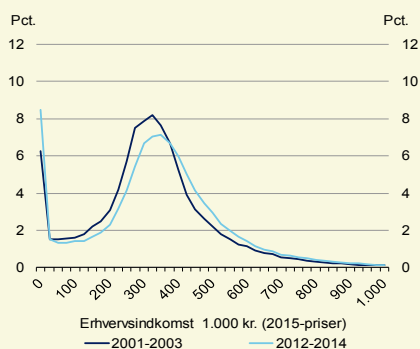
Anm.: Se anmærkning til figur 6.16. De lodrette linjer angiver grænsen for de 5 pct. laveste og højeste indkomster.

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

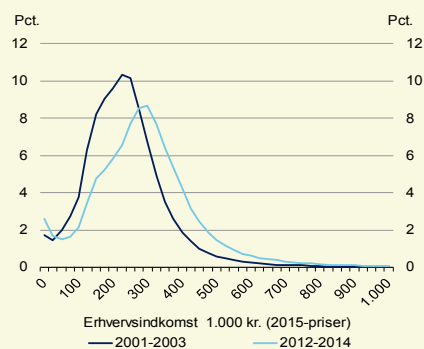
Indkomstfordelingen blandt børne- og forældregenerationen

Udviklingen i mobiliteten blandt 40-årige de sidste 15 år er blandt andet påvirket af ændringer i indkomstfordelingerne i børne- og forældregenerationerne. Profilen for indkomstfordelingen for børnene ændrer sig ikke afgørende fra årgang 1961-1963, som observeres i 2001-2003, til årgang 1972-1974, som observeres i 2012-2014, jf. figur 2. Indkomstfordelingen for forældrene bliver en smule bredere i profilen for 2012-2014 sammenholdt med 2001-2003, jf. figur 3.

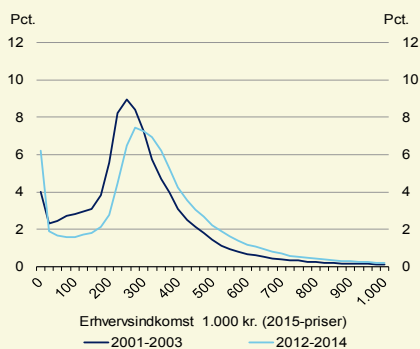
Figur 2
Indkomstfordeling for 39-41-årige (børn)



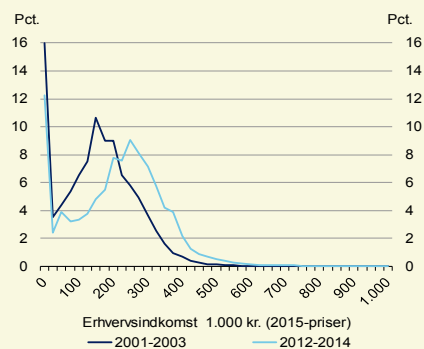
Figur 3
Indkomstfordeling for forældre i 30-59-årsalderen



Figur 4
Indkomstfordeling for fædre i 30-59-årsalderen



Figur 5
Indkomstfordeling for mødre i 30-59-årsalderen



Anm.: Tæthedsfunktion for fordelingerne af erhvervsindkomst for årgang 1961-1963 og 1972-1974 observeret i alderen 39-41 år og deres forældre observeret i alderen 30-59 år tyve år tidligere. Kun personer med ikke-negative erhvervsindkomster.

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

Indkomstfordelingen for fædre ændrer sig ikke voldsomt over perioden, jf. figur 4. Derimod bliver indkomstfordelingen blandt mødre bredere i takt med, at en større del af mødrene deltager på arbejdsmarkedet, jf. figur 5.

Udviklingen i fordelingen af forældrenes gennemsnitlige erhvervsindkomst (figur 3) er således påvirket af ændringen i mødrenes arbejdsmarkedsdeltagelse.

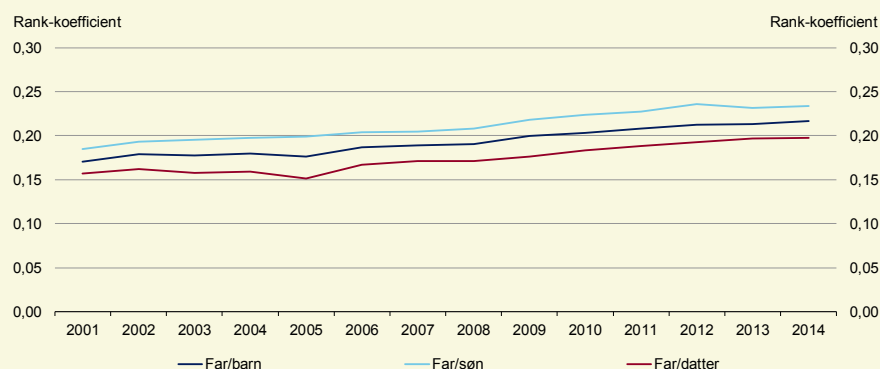
Rank-koefficienter og IGE-estimer over tid afhængig af familiesammensætning

Sammenligningerne af udviklingen i indkomstmobiliteten over tid tager udgangspunkt i fædrenes indkomster. Bortset fra en forskel i niveauet af de estimeres rank-koefficienter,

ses der ikke betydelige forskelle i udviklingen, hvad enten der ses på mobiliteten målt ved far/søn eller far/datter. I begge tilfælde stiger de estimerede rank-koefficienter nogenlunde parallelt over perioden, jf. figur 6.

Figur 6

Rank-koefficienter afhængig af fædre og børns indkomst, 2001-2014



Anm.: Årgang 1961-1974 i alderen 39-41 år og deres forældre i 30-59-årsalderen observeret over en treårig periode tyve år tidligere. Forældres erhvervsindkomster er korrigeret for alder og køn.

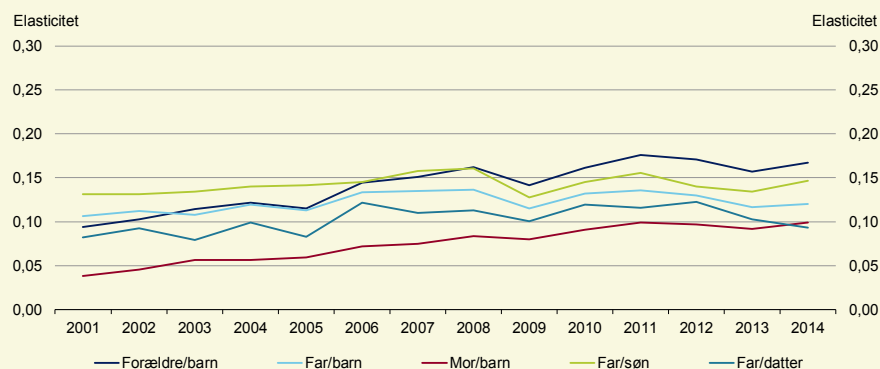
Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

Det indikerer, at der i generationen af børn (årgang 1961-1974) ikke er forskelle i mobiliteten mellem sønner og døtre. Der er tegn på, at mobiliteten er faldet en smule, fordi der er større sammenhæng mellem fædre og børns indkomster over perioden, men udviklingen er den samme for døtre som for sønner.

Udviklingen i mobiliteten over tid kan også estimeres ved den intergenerationelle indkomstelasticitet (IGE).

Konklusionen om udviklingen i mobilitet målt ved IGE-estimerne adskiller sig ikke fra konklusionen på baggrund af rank-koefficienter. IGE-estimerne er voksende over perioden, hvilket trækker i retning af lavere mobilitet mellem generationer. Det gælder uanset opdelingen mellem sønner og døtre og fædre og mødre. Dog er stigningen begrænset, når fædrenes indkomst anvendes, jf. figur 7.

Figur 7
IGE-estimer afhængig af forældre og børns indkomst, 2001-2014

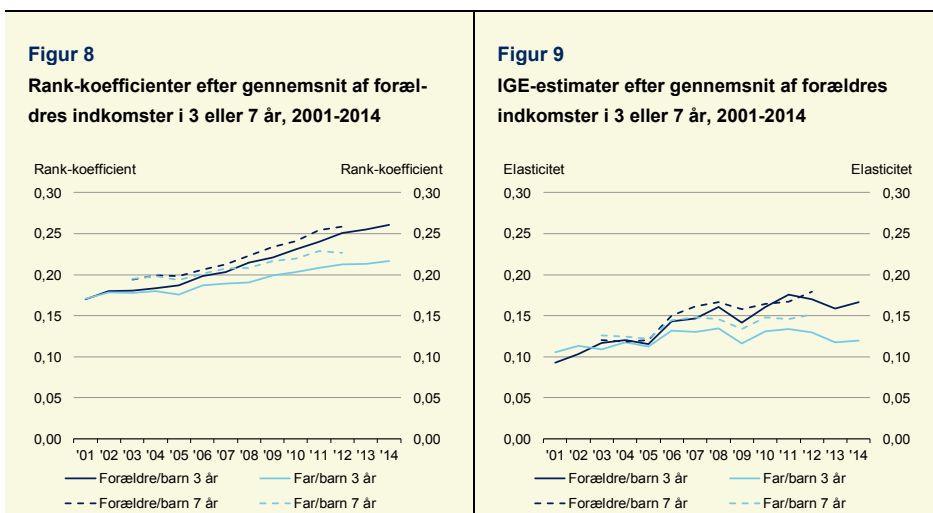


Anm.: Årgang 1961-1974 i alderen 39-41 år og deres forældre i 30-59-årsalderen observeret over en treårig periode tyve år tidligere. Forældres erhvervsindkomster er korrigeret for alder og køn. Kun personer med positive erhvervsindkomster indgår.

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

Rank-koefficienter og IGE-estimer over for udsving i indkomst

For at få en konsistent opgørelse af mobiliteten over tid og over så lang en periode som muligt anvendes treårige gennemsnit i analysen af udviklingen i mobiliteten over perioden 2001-2014. Men det betyder, at midlertidige udsving i indkomsten betyder mere, og giver større variation i de målte indkomster. Alternativt kan der anvendes gennemsnit over syv år, som betyder, at transitoriske chok eller udsving i indkomsten i enkelte år får mindre betydning for den gennemsnitlige indkomst. Når der anvendes syvårige gennemsnit har det generelt den betydning, at korrelationen mellem børn og forældre er større sammenlignet med treårige gennemsnit. Det afspejles i større rank-koefficienter og IGE-estimer, jf. figur 8 og 9.



Anm.: Årgang 1961-1974 observeret i alderen 39-41 år og forældre i alderen 30-59 år observeret tyve år tidligere. Forældres indkomster er korrigeret for alder og køn. Figur 8 viser rank-koefficienten afhængig af om forældres og fædres indkomster er gennemsnit over tre eller syv år. Figur 9 viser tilsvarende IGE-estimerne.

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

Konklusionen på udviklingen i mobiliteten over tid er uændret, hvad enten der anvendes tre- eller syvårige gennemsnit af forældrenes indkomster. Både rank-koefficienten og elasticiteterne er højere over hele perioden, når der anvendes syvårige gennemsnit, men følger udviklingen, som er baseret på treårige gennemsnit. Det viser, at man skal være varsom med at tolke på selve størrelsen af estimerne, men nøjes med at fokusere på udviklingen over tid.

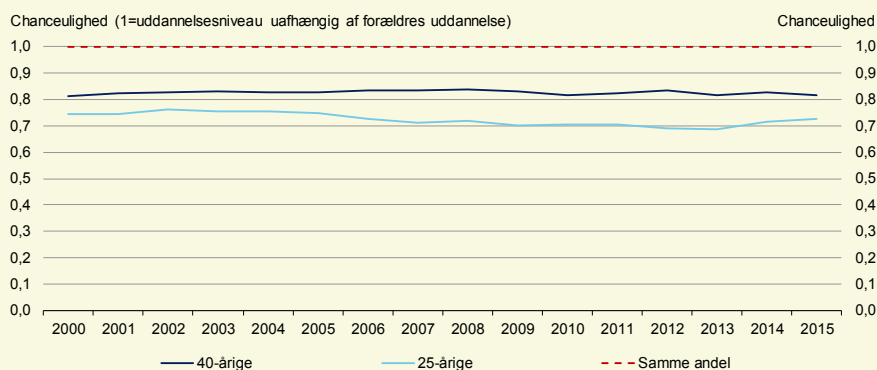
Bilag 6.2 Uddannelsesmobilitet

Generelt er der færre børn med ufaglærte forældre, som selv opnår en erhvervskompetencegivende uddannelse sammenlignet med børn af forældre med en uddannelse. Forskellen på børns uddannelsesniveau afhængig af deres forældres uddannelsesniveau kan beskrives ved ratioen mellem andelen af børn, som får en erhvervskompetencegivende uddannelse blandt ufaglærte forældre, i forhold til andelen af børn som får en erhvervskompetencegivende uddannelse blandt forældre med en kompetencegivende uddannelse. Ratioen benævnes nogle gange 'chanceulighed', se fx SFI (2016).

Hvis forældres uddannelsesniveau var uden betydning for børns uddannelsesniveau vil ratioen for chanceulighed være 1. Ratioen er imidlertid mellem 0,7 og 0,8, hvilket indikerer, at der er mellem 20 og 30 pct. færre i gruppen af børn med ufaglærte forældre, som får en erhvervskompetencegivende uddannelse sammenlignet med gruppen af børn, hvor forældrene har en uddannelse, jf. figur 1.

Figur 1

Andel med erhvervskompetencegivende uddannelse afhængig af forældres uddannelsesniveau, 2000-2015



Anm.: Sandsynlighed for at 25-årige eller 40-årige har eller er i gang med en erhvervskompetencegivende uddannelse afhængig af forældres uddannelsesniveau (forældre som er ufaglærte ift. forældre med uddannelse). Linjen 'samme andel' er tilfældet, hvor den samme andel af børn opnår en erhvervskompetencegivende uddannelse uanset forældre uddannelse.

Kilde: Egne beregninger på Danmarks Statistiks registerdata.

Udviklingen i ratioen for chanceulighed er nogenlunde konstant fra 2000 til 2015 både blandt 25-årige og 40-årige. Det skal ses i lyset af, at gruppen af ufaglærte forældre (restgruppen) svinder ind og halveres over perioden, jf. afsnit 6.7.